

**Algemene Volks- en Woningtelling
op 1 maart 1991**

**HUISHOUDENS EN
GEZINNEN**

Monografie nr. 4

1997

**Ministerie van Economische Zaken
Nationaal Instituut voor de Statistiek**

**Federale Diensten voor Wetenschappelijke,
Technische en Culturele Aangelegenheden**

**Algemene Volks- en Woningtelling
op 1 maart 1991**

**HUISHOUDENS EN
GEZINNEN**

**P. Deboosere, R. Lesthaeghe, J. Surkyn
Steunpunt Demografie
Vrije Universiteit Brussel**

&

**P-M Boulanger, A. Lambert
ADRASS v.z.w.
Ottignies**

**Verkrijgbaar bij het Nationaal Instituut voor de Statistiek
Leuvenseweg 44, 1000 Brussel**

**Rubenslei 2, 2018 Antwerpen
Coupure Rechts 620, 9000 Gent**

**Prijs : België : 600 BEF
Buitenland : 750 BEF**

**Postrekening nr 000-2005886-23 van het NIS,
Leuvenseweg 44 - 1000 Brussel**

Nr. 4

Auteursrecht voorbehouden.

Het reproduceren van de inhoud van deze publicatie is niet toegelaten, noch geheel, noch gedeeltelijk, noch in de oorspronkelijke, noch in bewerkte vorm, tenzij met schriftelijke machtiging vanwege het Nationaal Instituut voor de Statistiek.

Het gebruiken van de inhoud van deze publicatie als toelichting of bewijsvoering in een artikel, een boekbespreking of een boek is toegestaan, mits de auteur en de bron duidelijk en nauwkeurig worden vermeld.

De auteur(s) is (zijn) verantwoordelijk voor de analyse van de basisgegevens alsook de commentaren.

Verantwoordelijke uitgever: Claude CHERUY, Leuvenseweg 44, 1000 Brussel.

WOORD VOORAF

Al meer dan een eeuw betekenen de volkstellingen om de tien jaar een omvangrijke administratieve operatie, maar ook de gelegenheid een echte socio-economische balans van de bevolking op te maken op het niveau van al de administratieve eenheden in het Rijk. De telling is een erg belangrijk werktuig om de kenschetsende elementen van onze bevolking te kennen. Het is een momentopname van de demografische, economische, sociale en culturele realiteit in het land. Doordat ze exhaustief is, biedt de telling aan de professionele en wetenschappelijke wereld vele mogelijkheden voor de exploitatie van de gegevens.

In die optiek vond het Nationaal Instituut voor de Statistiek het bijzonder nuttig om de gegevens uit de telling van 1991 te integreren in het door de Diensten van de Eerste Minister - Diensten voor Wetenschap, Techniek en Cultuur (D.W.T.C.) - ontwikkelde "Valoriseringsprogramma voor de federale socio-economische databanken". Er werd dus een budget vrijgemaakt voor de uitwerking van een coherent programma om te komen tot een geheel van Monografieën van de telling. Er werden een veertigtal ontwerpen ingediend, die door een college van Belgische en buitenlandse experts werden getoetst aan criteria van kwaliteit en conformiteit aan de doelstellingen van het "Programma".

Uiteindelijk werden elf monografieën uitgekozen, die in deze verzameling zijn opgenomen. Zij is de vrucht van een nauwe samenwerking tussen de D.W.T.C., het N.I.S., de auteurs en de professoren R. Lesthaeghe (VUB) en H. Van der Haegen (KUL), die instonden voor de wetenschappelijke coördinatie van het project.

Een atlas van de telling zal eveneens gerealiseerd worden in het kader van dit project.

Lijst van de monografieën (publicatie in 1997, in volgorde van beschikbaarheid van de studies)

- 1 De bevolkingsevolutie. De bevolking naar leeftijd en geslacht.
- 2 Bevolkingsmigraties
- 3 De allochtone bevolking van België
- 4 Huishoudens en gezinnen
- 5 Nuptialiteit en vruchtbaarheid
- 6 Werkgelegenheid en regionale sociaal-economische structuren
- 7 Ruimtelijke dimensie van de werkgelegenheid
- 8 Werkgelegenheid voor vrouwen en segregatie
- 9 Scholarisatie, onderwijsniveau en tewerkstelling
- 10 Huisvesting in sociaal-economisch en geografisch perspectief
- 11 Verstedelijking en pendel

Op het einde van elk boekdeel komt een abstract in het Engels.

De promotoren danken alle personen die het op welke wijze ook mogelijk hebben gemaakt dit project te verwezenlijken. In het bijzonder gaat hun dank naar Roger Vanrenterghem (N.I.S.), en Patrick Deboosere (Steunpunt Demografie) voor hun beschikbaarheid en efficiëntie bij het leveren van de basisgegevens.

INHOUDSTAFEL

HOOFDSTUK 1: HUISHOUDENSAMENSTELLING EN DE TWEEDE DEMOGRAFISCHE TRANSITIE, 1970-1995

1.1.	Demografische bewegingen en structuren	5
1.2.	Twee demografische transitie's	6
1.2.1.	De structurele effecten van de eerste demografische transitie	7
1.2.2.	De componenten van de tweede demografische transitie: België in Europees perspectief	8
1.3.	Verklaringen voor de tweede demografische transitie	17
1.3.1.	Economische verklaringen: autonomie en relatieve deprivatie	17
1.3.2.	Sociologische achtergronden: zijn waarden belangrijk?	20
1.3.3.	Een kentering in het vooruitzicht?	22
1.4.	De structurele effecten van de tweede demografische transitie	23

HOOFDSTUK 2: OVERZICHT VAN DE EVOLUTIE VAN DE HUISHOUDENS EN HUN OMVANG, 1970-1991

2.1.	Terminologie	25
2.2.	Evolutie van de huishoudens en hun omvang	27
2.3.	De evolutie van collectieve huishoudens	29
2.4.	De evolutie van private huishoudens	30
2.4.1.	Private huishoudens met buitenlandse referentiepersonen	32
2.4.2.	Private huishoudens in regio's, provincies en arrondissementen	35
2.5.	Conclusies	43

HOOFDSTUK 3: DE SAMENSTELLING VAN DE HUISHOUDENS VOLGENS DE NIS-TYPOLOGIE, 1970-1991

3.1.	De NIS-typologie van de huishoudens	45
3.2.	De evolutie van de huishoudens volgens de NIS-typologie, België 1970-1991	46
3.3.	De evolutie van de huishoudens volgens de NIS-typologie in de regio's, 1970-1991	50
3.4.	De huishoudens met meerdere kernen	53
3.5.	De individuele huishoudensposities en banden van verwantschap	55
3.6.	De samenstelling van de familiekeren	59
3.7.	Conclusies	65

HOOFDSTUK 4: DE POSITIES VAN INDIVIDUEN IN HUISHOUDENS: EVOLUTIE EN PROJECTIES VOLGENS DE LIPRO-TYPOLOGIE

4.1.	De LIPRO-typologie en classificatieproblemen	67
4.2.	De evolutie van individuele huishoudensposities: vaststellingen voor 1981-1991 en verwachtingen voor 1991-2011	70

4.2.1.	Evolutie 1981-1991 en projecties tot 2011 op nationaal vlak	71
4.2.1.1.	De huishoudensposities van kinderen, 1981-2011	79
4.2.1.2.	De huishoudensposities van volwassenen en ouderen, 1981-2011	82
4.2.2.	Overzicht projecties van huishoudens, 1991-2011	87
4.3.	Individuele huishoudensposities: regionale verschillen in 1991	88
4.4.	Individuele posities in huishoudens van buitenlandse personen, 1991	96
4.4.1.	Huishoudenspositie van Fransen	98
4.4.2.	Huishoudenspositie van Nederlanders	99
4.4.3.	Huishoudenspositie van Italianen	101
4.4.4.	Huishoudenspositie van Portugezen, Spanjaarden en Grieken	102
4.4.5.	Huishoudensposities van Turken	104
4.4.6.	Huishoudensposities van Marokkanen	105
4.5.	Conclusies	107

HOOFDSTUK 5: HUISHOUDENS EN GEZINNEN: ANALYSE EN TYPOLOGIE PER GEMEENTE

5.1.	Inleiding	111
5.2.	Het ruimtelijk patroon van de gezinsomvang	111
5.3.	Ruimtelijke patronen van huishoudenstypen en de ontvouwing van de levenscyclus	119
5.3.1.	Patronen van gezinsvorming	120
5.3.2.	Huishoudenstypen op oudere leeftijden	137
5.4.	Een ruimtelijke typologie van gemeentelijke huishoudensstructuren	138
5.4.1.	De niet-stedelijke patronen	145
5.4.2.	De stedelijke patronen	145
5.4.3.	LIPRO-resultaten per gemeentetype	147
5.5.	Conclusies	153

HOOFDSTUK 6: HUISHOUDENS, INKOMENSSTRUCTUUR, TEWERKSTELLING EN WOONSITUATIE

6.1.	Inleiding	155
6.2.	Huishouden en inkomensstructuur	155
6.2.1.	Huishoudens zonder inkomen	156
6.2.2.	Huishoudens met een inkomen	158
6.2.3.	Huishoudens met twee inkomens	162
6.2.4.	Huishoudens met meer dan twee inkomens	169
6.2.5.	Overzicht van de inkomensstructuren	171
6.3.	Huishoudenspositie en tewerkstellingsstatus	173
6.3.1.	Non-respons op de veranderlijke “tewerkstellingsstatus”	174
6.3.2.	Tewerkstellingsstatus en huishoudenspositie	177
6.3.3.	De dubbele sortering	188
6.4.	Woning en huishoudenstypen	188
6.4.1.	Huisvestingsprofielen en huishoudenstypen, 1991	189
6.4.2.	Woningtypen en huishoudenstypen: de evolutie 1981-1991	192
6.5.	Conclusies	197

HOOFDSTUK 7: SAMENVATTING EN CONCLUSIES

7.1. Bronnenkritiek	197
7.2. Veranderende huishoudensstructuren als gevolg van de tweede demografische transitie	198
7.3. De gezinsverduunning	199
7.4. Huishoudentypen: evoluties en verwachtingen	200
7.5. Regionale patronen in huishoudentypen	203
7.6. Socio-economische correlaten van huishoudensposities	205

SUMMARY: HOUSEHOLDS AND FAMILIES

1. Organisational aspects and their implications for the validity of measurement of household composition and for the completeness of the 1991 census	209
2. Changing household size and composition as assessed through the NIS-classification	210
3. The structural transformation of households: evolution and expectations as assessed via the LIPRO-typology	211
4. Regional patterns of household composition	214
5. The socio-economic characteristics of households	215
6. Overall conclusions	218

BIBLIOGRAFIE	219
---------------------	-----

HOOFDSTUK 1

HUISHOUDENSSAMENSTELLING EN DE TWEDE DEMOGRAFISCHE TRANSITIE, 1970-1995

1.1. DEMOGRAFISCHE BEWEGINGEN EN STRUCTUREN

Het studiegebied van de demografie als wetenschap kan omschreven worden aan de hand van de volgende vier punten:

- De demografie bestudeert de *indeling* van de individuen van een gegeven bevolking naar *verschillende staten of posities*; dit is de studie van *structuren*.
- Zij bestudeert verder de *transities* die individuen meemaken wanneer zij overgaan van een toestand of positie naar een andere; dit is de studie van *bewegingen*.
- Vervolgens tracht men in de demografie de *oorzaken* te bepalen van *verschillen in transities* bij onderscheiden individuen of bevolkingsgroepen; dit is *verklarende demografie*.
- Tenslotte poogt men in kaart te brengen wat de *sociale, economische en ecologische consequenties* zijn voor de betrokken individuen en voor de gemeenschap als geheel. Hiermee wordt de demografie een onderdeel van de “*political economy*”.

De indeling van een bevolking naar diverse staten kan uiteraard worden gemaakt aan de hand van een veelheid van criteria. De meest elementaire indeling wordt gegeven door een geslachts- en leeftijdsstructuur, zoals weergegeven in een bevolkingspiramide. Daarnaast kan men structuren opbouwen naar burgerlijke staat, naar economische activiteit of tewerkstelling, naar onderwijsniveau, naar inkomen, naar huishoudenspositie of -samenstelling, naar plaats van verblijf, naar vervoersmodaliteit, naar consumptiepatroon, naar kenmerken van huisvesting, naar politieke, religieuze of andere waardenoriëntaties, etc. Een foto genomen op een welbepaald ogenblik geeft derhalve een *structuur* weer. In dit geval spreekt men ook van “*stock*”-statistiek omdat men gewoon een telling maakt van het aantal personen in elke categorie. De volkstelling is de belangrijkste socio-economische “*stock*”-statistiek in ons land.

Personen bewegen zich echter tussen de onderscheiden posities. Dergelijke transities worden met werkwoorden aangeduid: geboren worden, verouderen, sterven, verhuizen of migreren, afstuderen, samenwonen, huwen, moeder of vader worden, werk vinden, promoveren, werkloos worden, met pensioen gaan, rijker of armer worden, ziek worden, of gewoon van opinie veranderen. In deze gevallen spreekt men van “*flow*”-statistiek omdat zij instroom- of uitstroomkansen naar en uit elke categorie of positie in kaart brengen

Het opmeten van dergelijke bewegingen legt de basis voor de statistische studie van *gedrag*. Dit gedrag is afhankelijk van de initiële positie of toestand waarin men zich bevindt en van de *keuze* en de *mogelijkheden* om hetzij de verblijfsduur in de uitgangspositie te verlengen, hetzij een transitie te maken naar een andere positie. Verschuivingen in gedrag die zich bij een populatie over de tijd voordoen resulteren in veranderende structuren. Anders geformuleerd, de structuren die men op een bepaald moment opmeet zijn het resultaat van gedragingen van

individuen in *een periode daarvoor*. De lengte van de *relevante voorgeschiedenis* is o.m. afhankelijk van de leeftijdsklasse. Veranderingen inzake vruchtbaarheid bepalen meteen het aantal personen in de jongste leeftijdsklassen, veranderingen in keuze van leefvorm (cohabitatie, huwelijk etc.) veranderen de huishoudenspositie van jongere adulten en van hun eventuele kinderen, etc. Kortom, demografische structuren nemen gradueel de gedragsveranderingen in de voorgeschiedenis op. Het is precies hierom dat in dit eerste hoofdstuk nader wordt ingegaan op de grote veranderingen qua keuzen en gedrag inzake patronen van huishoudensvorming, gezinsontwikkeling en -ontbinding. De veranderingen die zich dienaangaande vooral sedert de jaren zestig hebben voltrokken geven we gezamenlijk weer met de term “*tweede demografische transitie*” (zie verder).

De oorzaken van de relevante gedragsveranderingen, zowel de economische als de culturele, worden eveneens in kort bestek behandeld. De gevolgen ervan voor de betrokkenen en voor de samenleving als geheel vallen echter buiten het bestek van deze monografie. We verwijzen daaromtrent o.m. naar de literatuur die de structurele demografische veranderingen in verband brengen met de sociale zekerheidsproblematiek, de gezondheidszorg, de problemen van ruimtelijke ordening en milieu, van huisvesting, van stadsvlucht en stadsvernieuwing, van vervoer en mobiliteit etc.

1.2. TWEE DEMOGRAFISCHE TRANSITIES

De term “*eerste demografische transitie*” slaat op de historische veranderingen die zich grosso modo hebben voltrokken in de periode 1860-1960. Deze veranderingen zijn:

- de daling van de mortaliteit, eerst bij de volwassenen en wat later bij kinderen en zuigelingen;
- de vruchtbaarheidstransitie die in België wordt ingezet vanaf circa 1870, eerst in Wallonië (ook in rurale gebieden) en daarna in Vlaanderen;
- de nuptialiteitstransitie waarbij vanaf circa 1860 het patroon van laat huwen en met hoge percentages finaal celibaat gradueel wordt ingeruild voor een patroon van huwelijken op jongere leeftijden en kleinere percentages finaal celibaat.

De term “*tweede demografische transitie*” verwijst naar veranderingen die zich vooral sedert 1960 hebben voltrokken. Deze zijn, in chronologische volgorde:

- de toename van de echtscheidingen en de verschuiving van echtscheidingen naar steeds kortere huwelijksduur;
- de “sexuele revolutie” en de “anticonceptierevolutie” van de jaren zestig;
- de omslag van de “baby boom”, met hoogtepunt in 1964, naar de “baby bust” en het aanhouden van een deficitair vruchtbaarheidsregime tot op heden;
- het ontwikkelen van steeds meer uitstelgedrag t.a.v. huwelijk en ouderschap;
- de terugloop van hertrouw zowel na verweduwing als echtscheiding;

- de opkomst van cohabitatie (d.i. ongehuwd samenwonen) zowel in perioden voor het huwelijk als in perioden na echtscheiding of verweduwing (pre- en postmaritale cohabitatie) vanaf de jaren zeventig;
- de start van procreatie bij ongehuwd samenwonenden vanaf 1985 wat overeenkomt met de toename van de buitenechtelijke vruchtbaarheid;
- de stabilisatie van echtscheidingen en van hertrouw.

1.2.1. DE STRUCTURELE EFFECTEN VAN DE EERSTE DEMOGRAFISCHE TRANSITIE

De drie belangrijkste structurele effecten van de eerste demografische transitie zijn (i) de eerste fase van de bevolkingsveroudering, (ii) de initiële gezinsverduunning en (iii) de opkomende dominantie van de gehuwden.

De eerste fase van de bevolkingsveroudering wordt ingezet vanaf 1880, en wordt vooral na de Eerste Wereldoorlog voelbaar. In 1900 was amper 6.2 percent van de bevolking van België ouder dan 65 jaar en dit percentage liep op tot 8.3 in 1935 en 11.0 in 1950. De oorzaak hiervan was hoofdzakelijk de daling van de vruchtbaarheid, veel meer dan de daling van de sterfte. In tegenstelling tot wat vaak wordt vooropgesteld heeft een mortaliteitsdaling in een eerste fase bijna geen effect op de verouderingsgraad van een bevolking. Men spreekt in dit geval van een *neutrale mortaliteitsdaling* (Coale, 1972). Gedurende deze fase daalt de mortaliteit niet alleen bij volwassenen en ouderen maar al evenzeer bij kinderen en zuigelingen. De mortaliteitsreductie bij ouderen zorgt voor een veroudering: immers, meer personen van 50 jaar zullen overleven tot 60, 70 en 80 jaar. Dit is een *vergrijzingseffect* of veroudering aan de top. De mortaliteitsreductie bij kinderen en zuigelingen zorgt echter voor een bevolkingsverjonging: voor een gegeven aantal geboorten zijn er meer overlevenden op 5, 10 en 15 jaar. In de initiële fase van de neutrale mortaliteitsdaling compenseert het verjongend effect van de daling van de sterfte bij kinderen het vergrijzingseffect van de sterftedaling bij ouderen.

De oorzaak van de veroudering in de eerste helft van de 20e eeuw is vooral de vruchtbaarheidstransitie geweest. Bij dalende vruchtbaarheid ontstaat een relatieve vernauwing van de voet van de bevolkingspiramide, wat aanleiding geeft tot een *proportionele* grotere bezetting van de oudere leeftijdsgroepen. Dit is veroudering door *ontgroening* of door relatieve krimp aan de basis. Het totaal vruchtbaarheidscijfer (TVC) liep terug van gemiddeld 3.8 kinderen in 1900 tot net onder 2.0 in 1935. Het is deze reductie van vruchtbaarheid die de hoofdrol speelde bij de initiële fase van de bevolkingsveroudering.

De vruchtbaarheidsdaling is vanzelfsprekend ook verantwoordelijk voor een aanzienlijk deel van de gezinsverduunning in de eerste helft van deze eeuw. De gemiddelde private huishoudensomvang bedroeg in België nog 4.6 personen in 1880 en dit neemt gestaag af tot 3.0 in 1946 vooral als gevolg van het krimpend aantal kinderen per gezin.

Het derde structureel effect is de groeiende dominantie van de gehuwden. In 1856 was nog 73 percent van de mannen tussen 25 en 29 jaar ongehuwd, en 62 percent van de vrouwen op deze leeftijd. In de leeftijdsklasse van 45-49 jaar, waar de intensiteit van het finaal celibaat kan worden geschat, trof men nog 20 percent ongehuwden aan bij beide geslachten. Tegen 1900 is

het percentage ongehuwde mannen en vrouwen in de leeftijdsklasse 25-29 al teruggelopen tot respectievelijk 50 en 40%. Het aantal ongehuwden op 50 jaar was echter nog 17 percent voor beide geslachten. Daarna nemen de proporties celibatairen op alle leeftijden verder af, zij het met een tussenpauze gedurende de Wereldoorlogen en de depressie van 1930-34. Tegen 1947 is het finaal celibaat onder de 10 percent gedaald, en de trend m.b.t. de dalende huwelijksleeftijd loopt door tot de jaren zestig. In deze periode bereikt het aantal celibatairen een minimum, vooral omdat het aantal gehuwden in de leeftijdsklasse 20-24 na 1947 zeer sterk toenam. In 1970 zijn slechts 40 percent van de vrouwen van 20-24 jaar nog ongehuwd, en in de leeftijdsklasse 25-29 jaar is dit nog maar 12 percent (Lesthaeghe, 1977). Bovendien zorgt de verlengde levensduur ervoor dat gehuwde koppels langer intact blijven, terwijl het aantal echtscheidingen vóór 1960 nog gering is. Door de aanzienlijke verjonging van de huwelijksleeftijd sedert 1860 en het langer intact blijven van het gehuwde koppel spenderen meer personen veel grotere delen van hun leven als gehuwden. Op het einde van de eerste demografische transitie zijn huwelijk en gezin de “hoekstenen van de maatschappij” geworden. Dit verwijst niet alleen naar het modale demografisch patroon maar nog meer naar de onderliggende ideologie. De echtgenoot moet zich als verantwoordelijk kostwinner gedragen en de economische welvaart van het gezin verstevigen; de echtgenote stond in voor alles wat met huiselijke kwaliteitsbewaking te maken had (netheid, hygiëne, gezondheid, opvoeding, budgetbeheer etc.). Dit model werd door alle politieke partijen gepredikt, over religieuze overtuigingen heen, grotendeels uit reactie tegen de 19e eeuwse levensvoorwaarden van arbeidersgezinnen. De stijgende levensstandaard maakte zowel een huwelijk mogelijk op veel jongere leeftijd, als de realisatie van dit “burgerlijk gezinsmodel” met een sterke arbeidsverdeling en rollenonderscheid tussen de geslachten.

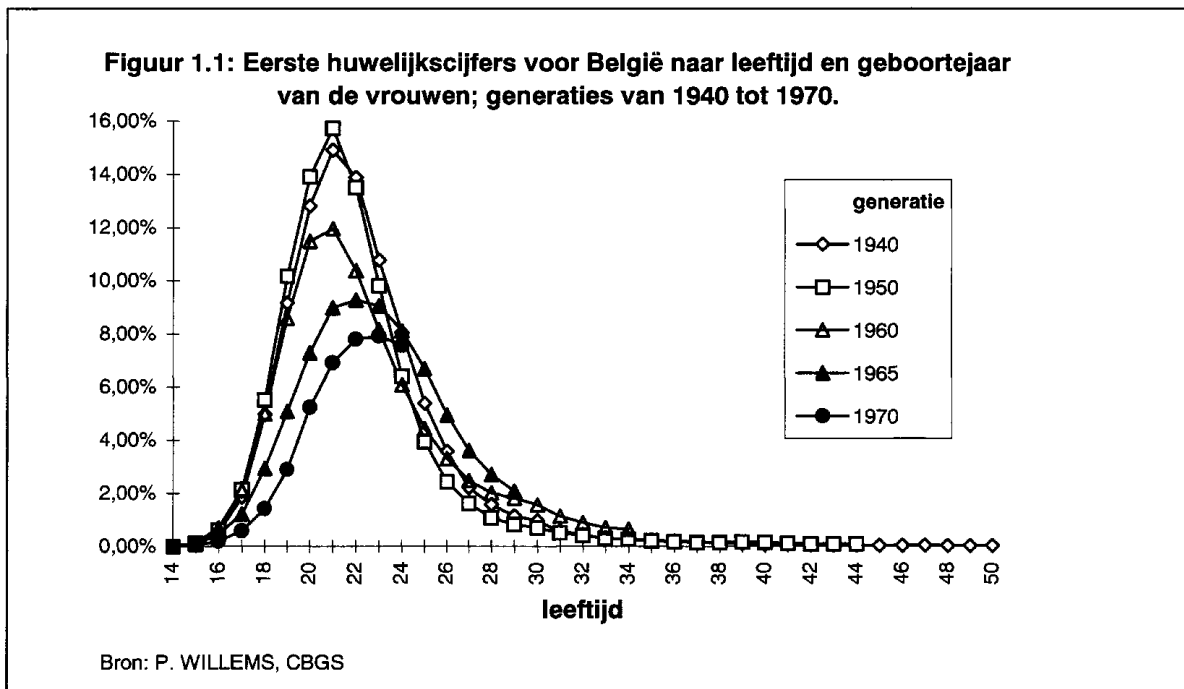
De herfsttij van dit model is evenwel de jaren vijftig. Daarna komt een beslissende ommekeer, zowel t.a.v. diverse demografische factoren als t.a.v. de achterliggende waarden en rolpatronen. Meerdere alternatieve leefvormen komen tot stand en worden gelegitimeerd. Vandaar de aanduiding met de term “tweede demografische transitie” (Lesthaeghe en van de Kaa, 1986; van de Kaa, 1987; Lesthaeghe en Verleye, 1992).

1.2.2. DE COMPONENTEN VAN DE TWEDE DEMOGRAFISCHE TRANSITIE: BELGIË IN EUROPEES PERSPECTIEF

In deze sectie wordt een beknopt overzicht gegeven van de voornaamste demografische parameters voor elk van de fenomenen die deel uitmaken van de zgn. “tweede demografische transitie”. Waar mogelijk worden ook maten gegeven per generatie (geboortecohorte) die een meer realistische en betrouwbare voorstelling geven van de evoluties dan de zgn. periodematen. Immers deze laatste zijn voor een gegeven observatiejaar opgetekend en gelden slechts voor een fictieve cohorte. Periodematen zijn daarom meer onderhevig aan plotse schommelingen (bijvb. totaal echtscheidingscijfer) of aan vertekeningen voortspruitend uit tempowisselingen (bijvb. totaal eerste huwelijkscijfer). In perioden waar de bijdragende cohorten alle een uitstelgedrag kennen geven de periodematen een onderschatting van de finale intensiteit, en in perioden waar alle cohorten weer vroeger starten geven de periodematen een overschatting ervan. In langere perioden van stabiliteit echter groeien de periodematen en de maten voor cohorten naar elkaar toe.

Het meest dominante kenmerk van de “tweede demografische transitie” is ongetwijfeld het opvallend uitstelgedrag inzake huwelijken en vruchtbaarheid. Figuren 1.1 en 1.2 geven dit voor beide fenomenen weer voor reële generaties (= geboortecohorten). Meer specifiek

worden op deze figuren de leeftijdsspecifieke eerste huwelijkscijfers en vruchtbaarheidscijfers per 100 vrouwen uitgezet voor de achtereenvolgende generaties van vrouwen geboren tussen 1940 en 1970. De waarnemingen voor de jongere generaties zijn nog niet volledig en stoppen op de leeftijd tot waar men ze kan volgen. De rest van hun curve moet nog worden gerealiseerd in de toekomst.

De eerste huwelijkscijfers naar leeftijd op Figuur 1.1 voor de generaties geboren in 1940 en 1950 hebben een typisch jong profiel en bereiken een hoge piek op de leeftijd van 21 jaar. Dit zijn generaties die typisch huwden in de jaren zestig en de eerste helft van de jaren zeventig. De generatie geboren in 1960 gaat aanvankelijk even snel van start, maar dit blijkt slechts op te gaan voor een deel van deze generatie. De piek op leeftijd 21 blijft vooralsnog behouden maar is reeds duidelijk afgenomen. Een aanzienlijk deel van deze generatie heeft een eerste huwelijk uitgesteld en pas na de leeftijd van circa 27 jaar wordt een deel van het uitstel ingehaald. Deze generatie huwt typisch in de jaren tachtig wanneer ongehuwd samenwonen reeds is ingeburgerd. Pas na een periode van cohabitatie wordt overgegaan tot een huwelijk voor een aanzienlijker deel van deze generatie.

De twee daaropvolgende generaties geboren in 1965 en 1970 respectievelijk vertonen nog een veel sterker uitstelgedrag. De modale huwelijksleeftijd is met 2 à 3 jaar verschoven en de generatie geboren in 1970 lijkt nog onmogelijk de uitstel in vergelijking met de generatie van 1960 op latere leeftijden te kunnen inhalen. Finaal zal de generatie van 1970 dus minder gehuwden tellen op de leeftijd van 50 jaar, doch daarentegen meer celibatairen of cohabitanten van lange duur.

Tabel 1.1: Evolutie van de gemiddelde leeftijd van vrouwen bij het eerste huwelijk in diverse Europese landen, 1970-1995

	1970	1980	1990	1994/95	verschil t.o.v. 1970
België	22.4	22.3	26.8	28.3	+5.9
Nederland	22.8	23.1	25.9	27.4	+4.6
Frankrijk	22.4	23.0	25.7	26.7	+4.3
Luxemburg	23.2	23.0	25.4	26.8	+3.6
Duitsland					
- voormalige Bondsrepubl.	23.0	23.4	25.9	27.2	+4.2
- Neue Länder	21.9	21.3	23.7	26.0	+4.1
Denemarken	22.8	24.8	27.6	29.2	+6.4
Zweden	24.0	26.4	27.6	28.7	+4.7
Oostenrijk	23.1	23.1	25.1	26.3	+3.2
Spanje	24.8	23.7	25.5	26.5	+1.7
Italië	24.1	24.1	25.6	26.5	+2.4
Verenigd Koninkrijk	22.4	23.0	25.2	26.2*	+3.8
Ierland	24.8	24.1	26.3	26.8*	+2.0

* laatste observatie voor Ierland = 1992, Verenigd Koninkrijk = 1993

Bron: Council of Europe (1996): Recent demographic developments in Europe: 35.

In Europees perspectief is het huwelijksuitstel in België sedert 1970 ook nadrukkelijk aanwezig. De evolutie van de gemiddelde leeftijd bij het eerste huwelijk is voor 12 landen gegeven in Tabel 1.1, en op Denemarken na is de stijging in België het hoogst (+5.9 jaar). In 1970 lagen de waarden voor deze indicator doorgaans tussen 22 en 24 jaar; in 1994-95 zijn ze gestegen tot 26 à 29 jaar.

Het klassieke totaal eerste huwelijkscijfer (TEHC) als periodemaat geven we hier niet weer. De berekende intensiteit (finaal aantal gehuwden op leeftijd 50 per 1000 vrouwen) is al te zeer onderschat door dit uitstelgedrag en houdt onvoldoende rekening met de mogelijke inhaalbeweging op oudere leeftijden. Het is echter wel mogelijk dat 25 percent van de generatie geboren in 1970 celibatair of cohabitant zal blijven tegen de leeftijd van 50 jaar. Ter vergelijking: het percentage niet-gehuwde vrouwen bedroeg in 1856 circa 20 percent op deze leeftijd.

De opkomst van ongehuwd samenwonenden, wat één der oorzaken is van het huwelijksuitstel, is statistisch het moeilijkst te documenteren. Er is immers geen registratie van cohabitanten. De data zijn derhalve afkomstig uit surveys (d.i. steekproefbevragingen). In Tabel 1.2 geven we toch een internationaal overzicht, vooral omdat de European Values Studies (EVS) van de 1990-ronde een antwoordcategorie had voor "samenlevend zoals gehuwd" (living as married). In dit overzicht gebruiken we het percentage vrouwen van 20-24 jaar dat ongehuwd samenwoonde in surveys georganiseerd rond 1980-1985 en in de EVS van 1990.

Uit de benaderende data van Tabel 1.2 blijkt duidelijk dat België geen Europees koploper is m.b.t. de opkomst van ongehuwd samenwonen. Het fenomeen is vroeger opgedoken in zowel Frankrijk als Nederland en is er in 1990 beduidend meer verspreid. Hetzelfde geldt trouwens voor het Verenigd Koninkrijk. De toppers inzake cohabitatie zijn de Scandinavische landen, die ofwel steeds de traditie van cohabitatie hebben behouden (bijvb. IJsland) of deze al van in de jaren zestig hebben hersteld.

Tabel 1.2: Percentage ongehuwd samenwonende vrouwen van 20-24 jaar in diverse Europese landen zoals opgemeten in surveys, 1980-1990

	Diverse nationale surveys, 1980-85	European Values Studies 1990
België	7 *	18
Nederland	16	23
Frankrijk	19	24
Duitsland		
- voormalige Bondsrepubl.	-	18
Denemarken	37	33
Zweden	44	36
Noorwegen	28	31
Italië	3	1
Spanje	-	3
Verenigd Koninkrijk	-	24
Ierland	-	4

* alleen Vlaanderen

Bron: United Nations (1990), Lesthaeghe en Moors (1995)

Ook Oostenrijk valt enigszins in deze categorie, en vooral in de Alpenprovincies, waar eveneens een dergelijke traditie bestond in de 19e eeuw, is cohabitatie opnieuw sterk opgekomen.

Tabel 1.3: Evolutie van de buitenechtelijke vruchtbaarheid (% buitenechtelijke geboorten t.a.v. alle geboorten) in diverse Europese landen, 1970-1995

	1970	1980	1990	1994/95	verschil '94/95 t.o.v. 1970
België	2.8%	4.1	11.6	12.6*	+9.8
Nederland	2.1	4.1	11.4	14.3	+12.2
Frankrijk	6.8	11.4	30.1	35.0	+28.2
Luxemburg	4.0	6.0	12.9	13.1	+9.1
Duitsland					
- voormalige Bondsrepubl.	5.5	7.6	10.5	12.4	+6.9
- Neue Länder	13.3	22.8	35.0	41.4	+28.1
Denemarken	11.0	33.2	46.4	46.9	+36.9
Zweden	18.4	39.7	47.0	52.9	+34.5
Oostenrijk	12.8	17.8	23.6	26.8	+14.0
Italië	2.2	4.3	6.5	7.7	+5.5
Spanje	1.4	3.9	9.6	10.8*	+9.4
Verenigd Koninkrijk	8.0	11.5	27.9	33.6	+25.6
Ierland	2.7	5.0	14.6	22.7	+20.0

* laatste observatie België = 1991, Spanje = 1993

Bron: Council of Europe (1996): *op. cit.*: 42

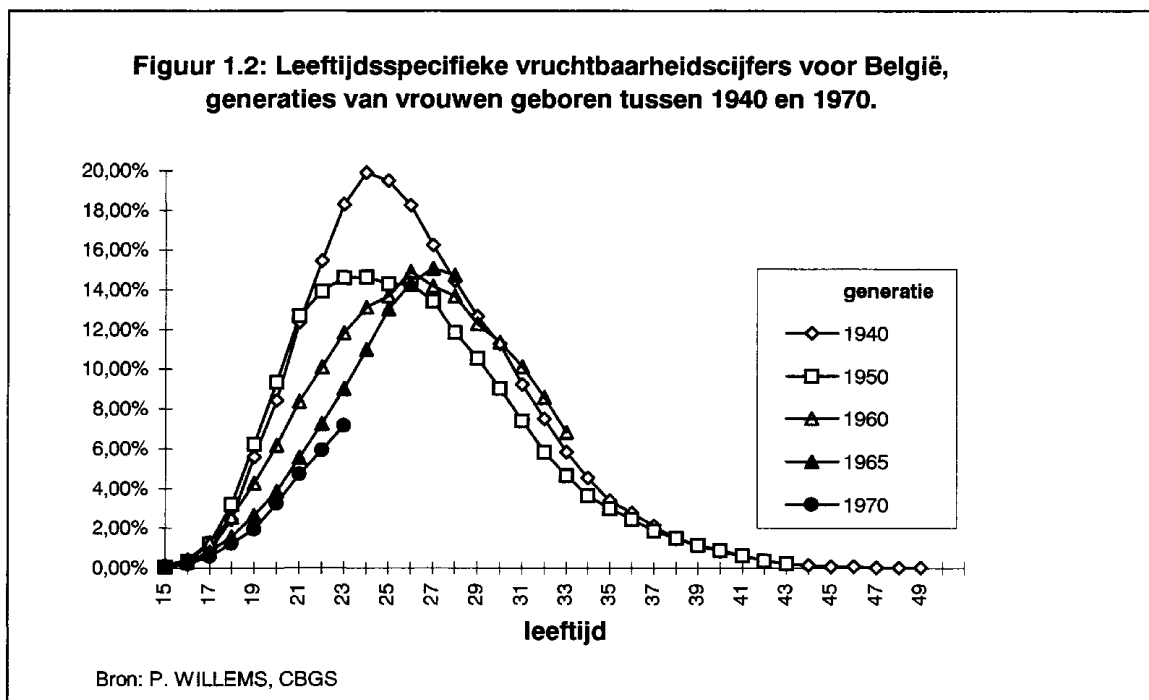
De Mediterrane landen, Ierland en ook Zwitserland hebben vooralsnog lage cohabitatiecijfers voor jonge vrouwen. Jongeren blijven er vooral veel langer thuis wonen bij de ouders. Het uitstelgedrag inzake nuptialiteit voert naar uitstel inzake ouderschap, tenzij procreatie bij samenwonenden deze band doorbreekt. In België is dit nog maar in beperkte mate het geval,

maar de trend inzake buitenechtelijke vruchtbaarheid gaat stijgend. De data hiervoor zijn bijeengebracht in Tabel 1.3 in de vorm van het percentage van alle geboorten die buiten het huwelijk plaats vinden.

De vroege en snelle toename van cohabitatie is in Scandinavië gepaard gegaan met het courant worden van procreatie bij ongehuwd samenwonenden. Circa de helft van alle geboorten vinden er nu plaats buiten een huwelijk. Het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en Oostenrijk volgen deze tendens en hebben in 1994-95 meer dan een kwart tot meer van een derde van alle geboorten die buiten een huwelijk worden gerealiseerd. Niettegenstaande de relatief snelle opmars van ongehuwd samenwonen in Nederland, behouden de Noorderburen evenveel terughoudendheid als België, Luxemburg, Duitsland (voormalige Bondsrepubliek) of Zwitserland inzake procreatie buiten de echt. De cijfers liggen het laagst in de Mediterrane landen, maar ze nemen wel toe. Dit wijst op de take-off van cohabitatie in deze landen.

Het uitstel van huwelijken is derhalve in België gedurende de jaren zeventig en tachtig bijna integraal vertaald geworden in uitstel van ouderschap. Dit fenomeen kan opnieuw haarfijn worden in kaart gebracht bij middel van de leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers voor opeenvolgende geboortecohorten van vrouwen. Deze cijfers zijn voorgesteld op Figuur 1.2 voor de generaties geboren tussen 1940 en 1970.

De generatie van vrouwen geboren in 1940 huwde niet alleen op vrij jonge leeftijden, ze produceerde bovendien een deel van de “baby boom” in de jaren zestig. Haar afstamming is nu reeds volledig gerealiseerd en bedraagt meer dan twee kinderen gemiddeld. De generatie geboren in 1950 kan eveneens enieten van jonge huwelijksleeftijden en vertrekt derhalve op Figuur 1.2 even snel als de cohorte van 1940. Echter, de generatie van 1950 remt af na de leeftijd van 20 jaar en reduceert haar vruchtbaarheid op alle verdere leeftijden. Qua finale afstamming haalt deze generatie net geen twee kinderen meer als gemiddelde. Deze “tussengeneratie” kende de golf van prenuptiale concepties rond 1970, en dus de bijhorende “gedwongen huwelijken”, maar verbeterde snel de efficiëntie van anticonceptie daarna. De

generaties geboren in 1960 en daarna zijn de echte “uitstellers”. Aanvankelijk zal uitstel nog gecompenseerd worden door een inhaalbeweging op latere leeftijden. Zo zijn de vruchtbaarheidscijfers van de generatie van 1960 aanzienlijk hoger dan deze van de generatie van 1950 na de leeftijd van 25 jaar en ze blijven hoger op alle verdere leeftijden. De generatie van 1965 stelt nog verder uit en het is de vraag of dit additioneel uitsteleffect nog wel volledig kan ingehaald worden. De generatie geboren in 1970 start nog trager dan haar voorganger, en uit de partiële geschiedenis van deze generatie blijkt duidelijk dat lang geen volledige compensatie op oudere leeftijden meer mogelijk is. De finale descendentie van deze generatie zal dus zeer waarschijnlijk veel lager liggen dan twee kinderen gemiddeld. Voor de generatie geboren in 1960 zou de finale afstamming circa 1.80 kinderen kunnen zijn; voor de generatie van 1970 moeten we de afstamming op 1.70 kinderen of zelfs minder inschatten.

Een schatting van de finale afstamming wordt door de Raad van Europa gegeven voor de Europese landen. We nemen deze cijfers over voor de generatie van vrouwen geboren in 1962 of 1963 voor diverse landen in Tabel 1.4. Deze generaties waren circa 30 à 34 jaar bij de laatst opmeting en het gaat dus over cijfers die nog wat in beide richtingen kunnen bijgesteld worden.

Tabel 1.4: Geschatte finale afstamming van de generatie van vrouwen geboren in 1962 of 1963 in diverse Europese landen

	Gemiddelde afstamming cohort '62 - '63 (raming)
België	1.76
Nederland	1.84
Frankrijk	2.06*
Luxemburg	1.74
Duitsland	
- voorm. Bondsrepubliek	1.48
- Neue Länder	1.59
Denemarken	1.87
Zweden	1.90
Oostenrijk	1.60
Spanje	1.54
Italië	1.59
Verenigd Koninkrijk	1.90
Ierland	3.71*

* laatste generatie Frankrijk = 1960, Ierland = 1960

Bron: Council of Europe (1996) *op. cit.*, 50-51

De afstamming van de Belgische generatie van 1963 blijkt nagenoeg in het midden van de EU-15 verdeling te liggen. Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk die beide slechts een tragere daling kenden in de jaren zeventig en tachtig halen nog 1.9 à 2.0 kinderen. Denemarken en Zweden komen ook in deze buurt, doch dit komt door de toename van de vruchtbaarheid in Zweden op het einde van de jaren tachtig en de recentere toename in Denemarken. Oostenrijk, Duitsland, Italië en Spanje komen slechts op 1.5 à 1.6 uit als gevolg van hun lange periode van zeer lage vruchtbaarheid. De Benelux-landen liggen tussen beide groepen in.

De periodematen van vruchtbaarheid geven een evolutie weer sedert 1970. In Tabel 1.5 wordt de toename van de gemiddelde leeftijd bij de eerste geboorte in kaart gebracht. In West- en Noord-Europa is deze met 3.0 à 4.5 jaar gestegen sedert 1970. In Zuid-Europa is dit wat minder. In vergelijking met de toename van de gemiddelde huwelijksleeftijd van vrouwen (zie Tabel 1.1) is de gemiddelde leeftijd bij de eerste geboorte ook iets minder toegenomen. In

landen met geringe prenuptiale vruchtbaarheid zijn beide toenames ongeveer gelijk, in landen met hoge prenuptiale vruchtbaarheid is de toename van de gemiddelde huwelijksleeftijd uiteraard wel groter dan deze in de gemiddelde moederschapleeftijd bij de eerste geboorte.

Tabel 1.5: Evolutie van de gemiddelde leeftijd van vrouwen bij de eerste geboorte; diverse Europese landen, 1970-1995

	1970	1980	1990	1994/95	verschil 1994/95 t.o.v. 1970
België	24.3	24.5	26.4	-	-
Nederland	24.3	25.6	27.6	28.8	+4.5 jaar
Frankrijk	23.8	24.9	27.0	27.6*	+3.8
Luxemburg	-	-	-	-	-
Duitsland					
- voormalige Bondsrepub.	24.3	25.2	26.9	27.9	+3.6
- Neue Länder	22.5	22.3	24.9	26.6	+4.1
Denemarken	23.7	24.6	26.4	27.3	+3.6
Zweden	-	25.5	26.3	27.2	-
Oostenrijk	23.7	24.3	26.1	25.9	+2.2
Spanje	-	24.6	26.5	27.2*	-
Italië	25.1	25.1	26.9	27.5	+2.4
Verenigd Koninkrijk	23.5	24.5	25.5	26.5	+3.0
Ierland	25.3	24.9	26.3	27.0	+1.7

* laatste observaties voor Frankrijk en Spanje = 1992

Bron: Council of Europe (1996): op. cit.: 47.

De evolutie van het totaal vruchtbaarheidscijfer (TVC), d.i. de meest courante periodemaat van vruchtbaarheid, wordt weergegeven in Tabel 1.6.

Tabel 1.6: Evolutie van het totaal vruchtbaarheidscijfer (TVC) in diverse Europese landen, 1970-1995

	1970	1980	1990	1994/95	verschil 1994/95 t.o.v. 1970
België	2.25	1.69	1.62	1.55	-.70
Nederland	2.57	1.60	1.62	1.53	-1.04
Frankrijk	2.47	1.95	1.78	1.70	-.67
Luxemburg	1.97	1.50	1.62	1.67	-.30
Duitsland					
- voormalige Bondsrepub.	2.02	1.45	1.45	1.35	-.67
- Neue Länder	2.19	1.94	1.52	0.77	-1.32
Denemarken	1.95	1.55	1.67	1.81	-.14
Zweden	1.94	1.68	2.14	1.74	-.20
Oostenrijk	2.29	1.65	1.45	1.40	-.89
Spanje	2.86	2.21	1.36	1.24	-1.62
Italië	2.43	1.68	1.36	1.26	-1.17
Verenigd Koninkrijk	2.45	1.89	1.84	1.69	-.76
Ierland	3.87	3.23	2.12	1.87	-2.00

Bron: Council of Europe (1996): op. cit.: 43; België: NIS - Statistische weekberichten (1996) nr. 2648: 45.

In 1970 was het TVC in 1970 nog in de buurt van 2.0 kinderen of zelfs daarboven. In 1994-95 zijn de TVC-waarden aanzienlijk onder dit niveau gedaald, met bijzonder lage waarden voor Spanje, Italië en West-Duitsland (lager dan 1.40). In de Duitse “Neue Länder” is er sprake van een complete ineenstorting in de jaren negentig met een TVC dat zelfs kleiner is dan 1.0 kind. Ook de evoluties in een aantal andere landen zijn merkwaardig. Zo hebben Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk gedurende de jaren zeventig en tachtig goed stand gehouden met TVC-waarden in de buurt van 1.80, daar waar de Benelux-landen al vanaf 1980 waarden optekenden tussen 1.50 en 1.70. Nog opmerkelijker is de tijdelijke toename van de vruchtbaarheid geweest in Zweden, dat in 1990 weer boven het 2.0 kind-peil uitstak, doch daarna weer daalde. Ook Denemarken blijkt nu een dergelijke stijging te kennen. Ierland, tenslotte, is gekenmerkt door een zeer late vruchtbaarheidstransitie en stak in de jaren zestig en zeventig aanzienlijk uit boven het Europese peil. Na 1990 is het TVC ook in dit land onder het vervangingspeil van 2.0 kinderen gekomen.

Markant aan de evolutie per land sedert 1970 is dat de correlaten van het vruchtbaarheidspeil (TVC) compleet veranderd zijn. Bij de aanvang van de “tweede demografische transitie” bestond er een *negatieve* relatie tussen enerzijds het vruchtbaarheidspeil en anderzijds een stel indicatoren zoals vrouwelijke tewerkstellingsgraad, de mate van politieke en sociale emancipatie van vrouwen, of inkomen per capita. Na 1990, daarentegen, zijn deze relaties *omgekeerd*. De vruchtbaarheid is nu het hoogst in de Scandinavische landen met hoge proporties werkende vrouwen, hoge cijfers inzake ongehuwd samenwonen en buitenechtelijke vruchtbaarheid, en de sterkste graad van vrouwenemancipatie. De vruchtbaarheid is het laagst in de Mediterrane landen met lagere participatie van vrouwen op de arbeidsmarkt, een geringe graad van emancipatie, en met weinig cohabitanten en geringe procreatie buiten het huwelijksverband. De uitdrukking hiervan is de vrij opvallende *positieve* correlatie tussen het vruchtbaarheidspeil (TVC) en het aandeel van de buitenechtelijke geboorten in de jaren negentig. In de landen waar procreatie en huwelijk zijn ontkoppeld is er dus minder relatief uitstel van ouderschap en wordt uitstel ook beter gecompenseerd, soms door een toename van de geboorten van kinderen van rang 3. In Zuid-Europa, waar de band tussen huwelijk en procreatie veel hechter is gebleven, is de uitstel van ouderschap meer uitgesproken en wordt vooralsnog minder op latere leeftijden ingehaald.

Naast de veranderingen in nuptialiteit en vruchtbaarheid spelen ook de veranderlijken m.b.t. *gezinsontwikkeling* en *reconstructie van gezinnen* een opmerkelijke rol in de “tweede demografische transitie”. De veranderingen m.b.t. echtscheidingen kunnen het best statistisch in beeld worden gebracht. Separaties van cohabitanten en cohabitatie van gescheidenen of verweduwden zijn veel moeilijker te meten. Toch zullen we in hoofdstukken 4, 5 en 6 een deel van de sluier kunnen oplichten dank zij het gebruik van de LIPRO-typologie en de reconstructie van cohabitatie op basis van de individuele (geanonimiseerde) volkstellingsdata.

Het beeld van de evolutie van echtscheidingen is in België, en trouwens ook in een aantal andere Europese landen, gekenmerkt door een zeer snelle toename gedurende de jaren zestig en zeventig, gevolgd door een trendafvlakking naar de tweede helft van de jaren tachtig toe. Tabel 1.7 bevat de waarden van het totaal echtscheidingscijfer (TEC) per 100 huwelijken vanaf 1970 voor diverse Europese landen.

Tabel 1.7: Evolutie van het totaal echtscheidingscijfer (TEC) per 100 huwelijken in diverse Europese landen, 1970-1995

	1970	1980	1990	1994/95	verschil 1994/95 t.o.v. 1970
België	10	20	31	33*	+23
Nederland	10	26	28	32	+22
Frankrijk	12	22	32	35*	+23
Luxemburg	10	27	36	33	+23
Duitsland					
- voormalige Bondsrepub.	16	23	29	36	+20
- Neue Länder	21	32	22	18	-3
Denemarken	25	40	44	44	+19
Zweden	23	42	43	50	+27
Oostenrijk	18	26	33	37	+19
Verenigd Koninkrijk	16	38	42	42	+26

* laatste observatie voor België=1993, voor Frankrijk=1993; data voor Spanje, Italië en Ierland zijn niet opgenomen wegens het effect van een restrictieve wetgeving

Bron: Council of Europe (1996): *op. cit.*: 40

Het TEC is opnieuw een klassieke periodemaat die aangeeft hoeveel van 100 huwelijken tegen de leeftijd van zestig jaar eindigen op een echtscheiding indien de echtscheidingskansen per leeftijd en voor een bepaald jaar worden toegepast op een statistische (fictieve) cohorte. In 1970 was het totaal echtscheidingscijfer in de meeste West-Europese landen gelegen tussen 10 en 16. Alleen de Scandinavische landen, die overigens de “tweede demografische transitie” op nagenoeg alle kenmerken het vroegst zijn ingegaan, hadden in 1970 waarden hoger dan 20 (ook de voormalige DDR). Tussen 1970 en 1980 verdubbelen deze TEC-waarden in de meeste landen, ook in de Scandinavische. Waarden van 30 tot 45 worden zelfs courant. Na 1980 vlakt de toename af, doch in 1994-95 liggen de finale echtscheidingscijfers per 100 huwelijken tussen 30 en 50 procent. De Scandinavische landen blijven koplopers en zijn onmiddellijk gevolgd door het Verenigd Koninkrijk dat eveneens boven 40 uitsteekt. België is met een periode-intensiteit van 33 procent een typische middenmoter. Alleen in enkele landen met vooralsnog restrictieve wetgevingen blijven de echtscheidingsintensiteiten onder 10 procent (Ierland, Italië, Spanje).

De hertrouw van gescheidenen en verweduwden lijken een vrij analoog verloop te kennen. In België ligt de hertrouwintensiteit voor gescheidenen rond 70 procent voor mannen en vrouwen tussen 1955 en 1965. Na 1965 zakt dit tot circa 65 procent, doch na 1975 daalt dit tot amper 45 procent. Bij verweduwden is de evolutie bijna lineair met respectievelijk 20 procent voor mannen en 10 procent voor vrouwen in 1955 en dalend tot 8 en 3 procent in 1980 (K. Mattijs, 1986: 19). De daling gaat vervolgens lichtjes verder tot 1985 en daarna vlakt de trend af (Boulanger et al., 1994: 30-31). Het is duidelijk dat postmaritale cohabitatie de plaats van hertrouw voor een deel heeft ingenomen en dat ook in eniger mate LAT-relaties zijn ontwikkeld tussen gescheidenen of verweduwden. Ook postmaritale cohabitatie en het samenwonen van twee monoparentale huishoudens kunnen we op het spoor komen in hoofdstuk 4.

1.3. VERKLARINGEN VOOR DE TWEEDE DEMOGRAFISCHE TRANSITIE

Verklaringen op *macro-niveau*, en afgeleid uit vergelijkingen van landen of regio's, lopen niet altijd parallel met verklaringen op *micro- of op individueel niveau*. Dit komt omdat analyses van landen ook de onderlinge verschillen mee opnemen t.a.v. de nationale institutionele en cultuur-historische achtergronden. Bij analyse van individuen behorend tot een enkele nationale context zijn dergelijke institutionele veranderlijken a priori veronachtzaamd. Analyses op micro-niveau brengen derhalve *andere* verklaringsgronden voor het voetlicht die veel meer te maken hebben met persoonlijke nutsberekening en individuele voorkeuren of motivaties. In wat volgt verschuiven we het accent naar de individuele analyses en de theorieën die hiervoor gelden. We beginnen met een dubbele economische invalshoek en we vullen ze aan met een bijkomende sociologische diagnose. De lezer zal trouwens merken dat de drie aangereikte theorieën op diverse punten zeer herkenbaar zijn. Ze sluiten elkaar dan ook niet altijd uit, en ze zijn op diverse punten duidelijk *complementair*.

1.3.1. ECONOMISCHE VERKLARINGEN: AUTONOMIE EN RELATIEVE DEPRIVATIE

Reeds in de jaren zeventig onderkende de Amerikaanse econoom en latere Nobelprijswinnaar Gary Becker dat demografische beslissingen m.b.t. huwelijk, ouderschap, echtscheiding, hertrouw etc. ook het voorwerp uitmaken van een bewuste kosten-batenanalyse. In zijn neo-klassieke analyse geeft Becker (1981) de hoofdrol aan een welbepaalde *structurele* verandering die zich grotendeels in de jaren zestig en zeventig voltrekt, met name het zeer sterk gestegen *onderwijsniveau van vrouwen* in alle Westerse landen. Dit geeft op zijn beurt aanleiding tot een kettingreactie. Centraal hierbij is dat vrouwen hun diploma kunnen omzetten in een *inkomen*. Ze geraken op deze wijze los van hun voorheen afhankelijke positie in het gezin, verwerven een eigen *economische autonomie*, en worden bewust van het feit dat voor ieder uur besteed aan een gezinsverzorgende taak ook een uurloon inkomen wordt gederfd (de zgn. "*gelegenheids*"- of "*opportunity cost*"). Kortom, een markante toename van vrouwelijke economische autonomie verandert de rolpatronen van beide geslachten, wijzigt de uitkomsten van een nutsberekening, en meteen ook de vormen van partnerkeuze en gezinsvorming. De sterke punten van de neo-klassieke economische benadering zijn:

- * ze voorspelt correct een uitstel van partnerkeuze, niet alleen omwille van verlengde scholingsduur, maar omdat vrouwen niet langer economisch van een huwelijk afhankelijk zijn;
- * uitstel van moederschap en algemene verlaging van vruchtbaarheid spruit voort uit de zeer hoge "opportunity cost" van kindgerichte taken en tijdsbesteding, vooral voor vrouwen met hoger opleidingspeil en dus met hogere potentiële inkomens;
- * echtscheidingen worden gemakkelijker en hertrouw wordt minder nodig als vrouwen economisch niet langer aan een echtgenoot-kostwinner gebonden zijn of erop moeten terugvallen;
- * de theorie verklaart de *structurele bestendigheid* van de demografische veranderingen: immers zolang vrouwen hun nieuwe economische positie kunnen behouden blijft het regime met lang samenwonen, laat trouwen, uitgestelde vruchtbaarheid, frekwente separatie en geringe hertrouw voortbestaan.

De zwakke punten van Becker's benaderingswijze zijn daarentegen:

- * de theorie verklaart niet waarom huwelijken niet volkomen verdwijnen en waarom de vruchtbaarheid niet nog veel lager zakt. Immers, kinderloosheid lijkt micro-economisch de optimale uitkomst te zijn;
- * de motivaties voor uitstel van gezinsvorming (of ronduit van volledig afstel) zijn het sterkst voor de best opgeleide vrouwen met hoog inkomen en carrièregerichtheid. Voor hen is de "opportunity cost" immers het grootst. Dit verwachte patroon van differentiatie naar vrouwelijk onderwijspeil en inkomen wordt niet systematisch in empirische studies aangetroffen.
- * de reductie naar een strikt micro-economische kosten-baten analyse gaat voorbij aan andere factoren die te maken hebben met sociaal-culturele of institutionele aspecten.

Een andere Amerikaanse econoom, Richard Easterlin (1976, 1990), benadert de "tweede demografische transitie" vanuit een totaal andere invalshoek. Vooreerst wordt de verklaring gezocht vanuit de positie van *mannen*, en vervolgens worden twee veranderlijken tegen elkaar uitgespeeld: *consumptie-aspiraties* zoals gegroeid tijdens de jeugdfase en de mogelijkheden voor een generatie van mannen om qua *tewerkstelling en carrière* daartoe het nodige inkomen te verwerven. Bovendien volgt de verklaring van Easterlin een typisch *cohorten-model*, d.w.z. veranderingen voltrekken zich per *generatie*. In tegenstelling tot Becker laat Easterlin cyclische schommelingen toe, zoals de "baby boom" gevolgd door de "baby bust".

De eerste cruciale veranderlijke is, zoals gezegd, het aspiratieniveau van elke generatie inzake *consumptie*. Dit aspiratiepeil komt tot stand gedurende de socialisatiefase van die generatie, d.w.z. het consumptiepeil van de ouders is doorslaggevend. Zo hebben de generaties die opgegroeid zijn in de jaren dertig en veertig geen toename gekend inzake consumptie-aspiraties omdat niemand het in die tijd erg breed had. Spaarzaamheid is voor deze generaties een deugd. Kinderen die daarentegen opgegroeid zijn in de "Golden Sixties" hebben bij hen thuis een explosie van consumptiegoederen meegemaakt: auto, TV, vakanties, eigen kamer etc. Zij verwachten dan ook voor de toekomst dat aan dit consumptiepatroon geen afbreuk wordt gedaan, en zelfs dat het verder kan worden doorgetrokken. Het reële beschikbaar inkomen, d.i. de levensstandaard, van het gezin van herkomst is derhalve een goede indicator voor de consumptie-aspiraties van een generatie.

De generatie geboren tijdens de depressie en Wereldoorlog II komt op de arbeidsmarkt in de jaren vijftig en zestig. Dit zijn tijden van geringe werkloosheid, stijgende reële lonen en tal van mogelijkheden voor verdere carrière-uitbouw. De lage consumptieverwachtingen zijn aldus vrij probleemloos bevredigd geworden. Meer nog, de mogelijkheden overtroffen de verwachtingen. Dit zijn derhalve de generaties geweest die nog vroeger konden huwen, snel kinderen hadden en bovendien tijd over hielden voor de geboorte van derde of vierde kind. De generaties geboren in de jaren dertig en veertig realiseren derhalve de "marriage boom" en de "baby boom" van de jaren zestig.

Geheel anders vergaat het de generaties geboren in de jaren vijftig en zestig. Met hoge consumptie-aspiraties en betere opleiding komen zij terecht op een krappe arbeidsmarkt. Het onderwijsniveau kan niet meteen in een goede en vaste baan worden omgezet. De realisatie

van hun consumptieverwachtingen is helemaal geen zekerheid meer. Deze situatie van *relatieve deprivatie* aan de zijde van de mannen vertaalt zich ook in een hoger arbeidsaanbod vanwege de vrouwen. Immers, een tweede aanvullend inkomen wordt nodig om aan de hoge consumptie-aspiraties te voldoen. Het gevolg van relatieve economische deprivatie is uitstel van huwelijk ten voordele van ongehuwd samenwonen, alleenwonen, deelwonen (“sharing”) of een langer verblijf in het ouderlijk gezin. Bovendien wordt ook ouderschap uitgesteld tot de verwachte levensstandaard ongeveer is bereikt en er enige zekerheid is gekomen m.b.t. de arbeidsmarktpositie van de partners.

Op dit punt past het ook de twee economische theorieën even tegenover elkaar te stellen. In Easterlin’s theorie is tewerkstelling van vrouwen vooral afgeleid uit de relatieve deprivatie bij mannen; in Becker’s theorie was vrouwelijke economische autonomie zelf de drijfveer. In Easterlin’s visie is er ruimte voor een nieuwe “baby boom” als een nieuwe generatie met beperktere consumptieverwachtingen aantreedt en later een meevaller kent op de arbeidsmarkt; in Becker’s visie is de waarschijnlijkheid van een “baby boom” nihil zolang vrouwen een hoog en evenwaardig opleidingspeil kunnen behouden. Tenslotte zijn in de deprivatietheorie van Easterlin de “slachtoffers” vooral te vinden bij de *minder geschoolde mannen*. Zij komen steeds minder aan de bak en stellen daarom gezinsvorming het meest uit. Becker, daarentegen, verwachtte dit uitstelgedrag vooral bij de *best opgeleide vrouwen*. Beide mechanismen sluiten elkaar niet uit, doch ze zijn wel specifiek voor iedere sociale laag. Trouwens, empirisch onderzoek geeft aan dat zowel een Easterlin- als een Becker-effect aanwijsbaar zijn alnaargelang men het gedrag bestudeert van deze of gene sociale groep. Zo kon C. Villeneuve-Gokalp voor Frankrijk de trends reconstrueren inzake ongehuwd samenwonen alnaargelang de maatschappelijke positie van de vaders. Hieruit bleek dat ongehuwd samenwonen het vroegst optrad bij jongeren afkomstig uit de hogere sociale lagen (kaders), maar dat al vrij vroeg dezelfde trend opdook bij jongeren afkomstig uit arbeiders- en landbouwersgezinnen. Tegen 1990 had de tweede groep trouwens de eerste ingehaald.

We sluiten dit gedeelte af met een sterkte-zwakke analyse voor Easterlin’s relatieve deprivatietheorie. De sterke punten zijn o.m.:

- * Easterlin geeft niet alleen een verklaring voor het uitstelgedrag en de “baby bust”, hij geeft een even afdoende verklaring in dezelfde theorie voor de “baby boom” die eraan vooraf ging;
- * de theorie heeft een belangrijke sociaal-psychologische component: de socialisatiefaze of de “formative years” spelen een grote rol bij de vorming van consumptie-aspiraties;
- * de theorie heeft een stevige verankering in de arbeidsmarktanalyse en in de structuur van economische mogelijkheden (“opportunity structures”) waarmee iedere nieuwe generatie wordt geconfronteerd;
- * Easterlin biedt een aanvullende verklaring voor de toename van vrouwelijke tewerkstelling.

De beperkingen zijn daarentegen:

- * Gedurende de socialisatiefaze worden niet alleen consumptie-aspiraties gevormd doch ook tal van andere waarden worden aangereikt die niet in de analyse voorkomen;

* de theorie verklaart slechts ten dele de veranderingen inzake rolpatronen en man-vrouw verhoudingen: de loopbaan van de man blijft dominant en de positie van de vrouw is ervan afgeleid. Het effect van “human capital” ingebracht door vrouwen is ondergewaardeerd.

* de theorie, althans in zijn eerste vorm, gaf een te groot gewicht aan cyclische bewegingen. De voorspelde heropleving inzake huwelijken en vruchtbaarheid voor de vroege jaren negentig heeft zich niet voorgedaan. De kleinere generaties geboren na 1970 hebben totnogtoe geen voordeel kunnen halen uit hun geringer volume qua arbeidsaanbod en blijken evenzeer hun gezinsvorming uit te stellen.

1.3.2. SOCIOLOGISCHE ACHTERGRONDEN: ZIJN WAARDEN BELANGRIJK ?

De sociologische theorieën verruimen de economische theorieën door bovendien grondiger aandacht te besteden aan niet-materiële behoeften en motivaties en daar ook expliciet de man-vrouw verhoudingen, zowel qua rolpatronen als qua communicatievormen, in de analyse te betrekken.

De eerste soort sociologische theorieën gaat ervan uit dat tal van niet-materiële waarden, en niet louter consumptie-aspiraties, worden overgedragen gedurende de socialisatiefase. Zo ontwikkelen jongeren een “sturende cultuur” gedurende hun “formative years” in de richting van diverse levensstijlen en leefvormen. Het gaat hier in eerste instantie om een *selectie-effect*: op basis van waardenpatronen en ervaringen in het ouderlijke gezin selecteren jonge adulten zichzelf naar de onderscheiden demografische uitkomsten. Zo geeft empirisch onderzoek duidelijk aan dat de keuze tussen, bijvoorbeeld, samenwonen of huwen gestuurd wordt door het psychologisch klimaat thuis en door maatschappelijke waarden. Voor België en voor de ons omringende landen - doch al evenzeer in de Verenigde Staten of Australië - wordt vastgesteld dat de keuze voor zowel ongehuwd samenwonen als voor uitstel van ouderschap correleert met de volgende factoren:

- * jongeren afkomstig uit gezinnen met echtscheidingen, hersamengestelde gezinnen en één-oudergezinnen hebben een grotere kans om zelf vroeger het huis te verlaten, hetzij om alleen te wonen, hetzij om ongehuwd samen te wonen (Axinn & Thornton (1992); Thornton & Camburn (1987); Kiernan (1992); de Jong-Gierveld, Liefbroer & Beekink (1991));
- * personen die geen religieuze opvoeding hebben genoten (ongeacht Protestant of Katholiek) of die sterk gesecculariseerd zijn kiezen disproportioneel meer voor ongehuwd samenwonen en voor uitstel van ouderschap. Pratikerende Katholieken daarentegen kiezen duidelijk meer voor een huwelijk en voor hogere vruchtbaarheid (Lesthaeghe & Moors, 1992);
- * personen die de civiele moraal meer relativeren en die minder het accent leggen op solidariteit of participatie aan het gemeenschapsleven hebben eveneens een grotere kans om in een partnerrelatie te stappen via ongehuwd samenwonen. Ook ouderschap en eventueel huwelijk worden verder uitgesteld (Lesthaeghe & Moors, 1995);
- * stemmers op groene partijen, en in meerdere landen ook stemmers op socialistische partijen of op “links-liberale partijen” (zoals D66 in Nederland) recruterend beduidend meer bij alleenwonende jonge adulten of bij samenwoners (Lesthaeghe & Moors, 1992);

- * het “post-materialisme” is eveneens gecorreleerd met ongehuwd samenwonen en met uitstel van gezinsvorming. Het post-materialisme verwijst naar de behoeftenschaal van Maslow en meer specifiek naar behoeften die eerder te maken hebben met “zijn” (zelfontplooiing, erkenning, creativiteit, persoonlijkheid) dan met “hebben” (orde, veiligheid, zekerheid, welvaart) (Maslow, 1954; Inglehart, 1990; Lesthaeghe & Surkyn, 1988);
- * een hogere tolerantie voor seksuele minderheden of etnische minderheden is positief gecorreleerd met de minder conventionele leefvormen (Lesthaeghe & Moors, 1992);
- * last but not least, ongehuwd samenwonen blijkt eerder aan te slaan bij personen die qua rolpatronen een grotere symmetrie tussen man en vrouw nastreven, vrouwelijke autonomie meer waarderen, doch in de uitwisselingen met de partner ook hun eigen preferenties meer accentueren (Lesthaeghe & Meekers, 1986; Lesthaeghe & Moors, 1992; Moors, 1996).

Bovendien moet hierbij vermeld worden dat het selectiemechanisme gebaseerd op de hier vermelde waardenoriëntaties vaak aanzienlijk meer opvallend is voor vrouwen dan voor mannen.

Naast het selectiemechanisme onderkennen de sociologische theorieën ook een adaptatiemechanisme. Hierbij zijn de waarden niet langer sturend voor gedrag, maar geven overgangen in de levensfase (bijvb. huisverlaten, samenwonen, huwen, ouderschap, separatie etc.) aanleiding tot, hetzij het aanscherpen van reeds bestaande waarden (d.i. affirmatie), hetzij tot het bijstellen of zelfs omkeren van waarden (d.i. negatie). Zo geeft ongehuwd samenwonen een affirmatie-effect waarbij vooral secularisatie, doch enigszins ook “nieuw linkse” politieke voorkeur en “post-materialisme” nog meer worden benadrukt. Anderzijds leidt een huwelijk tot het afzwakken van het beklemtonen van individuele autonomie en tot een terugplooiën op meer klassieke man-vrouw verhoudingen. Ouderschap op zijn beurt geeft aanleiding tot het strikter aanhalen van ethische normen.

De tweede soort van sociologische aanvullingen hebben de overlegstructuren tussen partners of in een gezin als studie-object. Zij beklemtonen de aard van het uitwisselingsproces, het “geven en nemen”, de communicatie in het gezin “als overlegeconomie”, de rolpatronen en tijdsbestedingen. En ze doen dit niet alleen in een sociaal-culturele doch al evenzeer in een socio-economische context. Vaak worden hier trouwens bruggen geslagen naar de economische theorieën waarvan voordien sprake was.

Uit het geheel van deze studies blijkt alvast dat het sterk gewijzigd demografisch gedrag sedert de jaren zestig niet louter reduceerbaar is tot toegenomen economische autonomie voor vrouwen, hoge “opportunity costs” of grotere economische deprivatie bij jongere generaties. Zelfs bij een gegeven generatie en gegeven opleidings- of inkomenspeil blijven waardenoriëntaties telkenmale relevant te zijn bij de predictie van de gekozen leefvorm en de ontwikkeling van de levensfasen. De culturele evoluties m.b.t. etiek, secularisatie, “post-materialisme”, man-vrouw symmetrie, tolerantie, solidariteit en gemeenschapsintegratie, vertrouwen in instituties etc. hebben eveneens een eigen bijdrage geleverd tot het veranderend demografisch landschap.

1.3.3. EEN KENTERING IN HET VOORUITZICHT ?

Af en toe hoort men bij verwanten of vrienden wel eens de opmerking dat het aantal geboorten stijgend is, of meer nog, dat er een kentering op til zou zijn ten voordele van meer traditionele familiewaarden. Een nieuw soort “conservatisme” zou derhalve in de maak zijn die de demografie naar oudere paden terug voert. Anecdotische informatie kan echter zeer misleidend zijn. De vermoede trendsomslag is meestal gesteund op informatie van leeftijdsgenoten, vaak ouder dan 30 jaar, die uiteindelijk gestart zijn met gezinsvorming en in het spoor van ouderschap inderdaad hun waarden bijsturen. Op de keper beschouwd blijkt dus dat er veeleer sprake is van een bestendinging van een gedragspatroon, eerder dan van een ommekeer.

Om hierop beter zicht te krijgen is systematische opmeting bij *representatieve* steekproeven nodig en moet de demografische conjunctuur voor elke generatie op de voet gevolgd worden.

Ten aanzien van waardenpatronen kunnen de veranderingen voor de periode 1981-91 in kaart worden gebracht voor de onderscheiden generaties dank zij de “European Values Studies”. Voor België, maar ook voor Nederland, Frankrijk en Duitsland blijkt dat de jongste generatie bevraagd in de surveys, en geboren tussen 1961 en 1972, inderdaad een *stabilisatie* kent t.a.v. bepaalde gezinswaarden. Zo vindt men bij deze generatie geen verdere daling meer in de percentages die de wederzijdse plichten van ouders en kinderen accentueren, het intacte gezin waarderen, of die vinden dat kinderen nodig zijn als levensvervulling. Ook inzake indicatoren m.b.t. religiositeit blijkt de jongste generatie de steile, neergaande trend bij de voorgaande generaties, minder scherp door te trekken. Het trefwoord dat hiervoor geldt is wel degelijk “stabilisatie”, want van een ommekeer is vooralsnog géén sprake.

Trouwens, op tal van andere waardendomeinen trekt de jongste generatie wel degelijk de trend door. Zo blijkt de tolerantie t.a.v. ingrepen op leven en dood (abortus, euthanasie, zelfmoord) verder toe te nemen, en er is ook geen kentering t.a.v. onderwerpen die met sexuele of civiele moraal te maken hebben. Kortom, uit de analyse per generatie van waardenverschuivingen blijkt vooralsnog *niet* dat een soort nieuw conservatisme opgang zou maken en dat een soort herstel van de “traditionele familie” in de maak zou zijn. Het lijkt er wel op dat de verschillende leefvormen en hun ondersteunende waarden elk een “niche” hebben verworven en respectievelijk vrij stabiele aandelen van de bevolking aantrekken (Lesthaeghe & Moors, 1995). Naar demografisch gedrag vertaald komt dit erop neer dat het uitstelgedrag vooralsnog niet omgebogen wordt. Ten hoogste zou van een vertraging in verder doorgaand uitstel sprake kunnen zijn.

Komt men op basis van de economische theorieën tot andere conclusies? We menen van niet. Afgaand op Gary Becker’s visie is er beslist geen ommekeer in de toename van het onderwijspeil van meisjes. De zgn. “opportunity costs” verbonden aan moederschap blijven bovendien zeer aanzienlijk. Ook de vrouwelijke tewerkstelling op leeftijden 25 tot 34 jaar is in België nog nooit hoger geweest dan vandaag. In dit leeftijdsinterval benaderen we zelfs de Scandinavische cijfers inzake arbeidsparticipatie van vrouwen. Het ziet er trouwens naar uit dat de jongere generaties van werkende vrouwen ook langer dan de voorgaande generaties beroepsactief zullen blijven. Een kentering in de mate van economische autonomie lijkt dus niet in de maak, en vanuit de neo-klassieke economische theorie kan men niets anders verwachten dan de voortzetting van de demografische uitstelbeweging, en een verdere verzwakking van het huwelijk als institutioneel kader.

Ook vanuit de Easterlin-visie kan men moeilijk een ommekeer verwachten. De generaties geboren in de jaren zeventig hebben zeer hoge consumptie-aspiraties en zijn als geen ander door de “consumptiemaatschappij” gekneed. In Amerikaanse en Nederlandse surveys vindt men trouwens een toenemende accentuering van consumptie en van materiële welstand als doel. Bij de gepeilde steekproeven zijn “geld verdienen” en een “goed leven leiden” opgeklommen op de prioriteitslijst van jongeren, terwijl “zich inzetten voor anderen” en “zich nuttig maken” flink aan aantrekkingskracht hebben ingeboet (Crimmins, Easterlin & Saito, 1990; Easterlin & Crimmins, 1991). De afstemming op materiële welvaart en op carrière heeft wellicht ook te maken met de scherpe competitie op de arbeidsmarkt. In de jaren negentig is trouwens geen markante verandering ingetreden t.a.v. de arbeidsmarktpositie van inkomende jonge generaties. Zelfs met toenemend opleidingsniveau blijft de toetreding tot arbeid geremd en is carrière-uitbouw niet vergemakkelijkt. De typische ingrediënten die in Easterlin’s theorie demografisch uitstelgedrag verklaren zijn dus nog in hoge mate aanwezig gebleven.

Hoe deze tendenzen qua *gedrag* kunnen vertaald worden in *structuren*, zoals de leeftijdsopbouw en de gezinsstructuren, komt in de volgende sectie aan bod.

1.4. DE STRUCTURELE EFFECTEN VAN DE TWEDE DEMOGRAFISCHE TRANSITIE

Gedurende de eerste helft van de 20e eeuw was de bevolkingsveroudering vooral het resultaat van de dalende vruchtbaarheid en veel minder van de toename in de levensverwachting (zie sectie 1.2.1). Voor de toekomst ziet het beeld er anders uit. Iedere winst op de sterfte kan alleen nog gemaakt worden bij ouderen, wat een vergrijzingseffect veroorzaakt. Er is dus geen sprake meer van een zgn. “neutrale mortaliteitsdaling”. Het vergrijzingseffect wordt vervolgens gecombineerd met het ontgroeningseffect dat zijn oorsprong vindt in de lage vruchtbaarheid. Beide versterken elkaar (cfr. Lesthaeghe en Deboosere, 1995) zodat de bevolkingsveroudering accelereert, vooral na 2015 wanneer ook de grote “baby boom” generaties 60 jaar oud worden. De evolutie van de veroudering kan dan ook duidelijk gevolgd worden in de NIS-Planbureau bevolkingsprojecties van 1996. Hierbij zijn ook meerdere scenario’s uitgewerkt t.a.v. mortaliteit, vruchtbaarheid en migratie. Welke men hieruit ook kiest, het centrale thema voor de eerste helft van de 21e eeuw is de versnelde veroudering van de bevolking die gepaard gaat met een krimp aan de voet van de bevolkingspiramide.

Deze basistendens heeft uiteraard een weerslag op de huishoudensstructuur. Bovenaan de piramide zullen koppels langer samen in leven blijven en zal verweduwing op steeds latere leeftijden plaats vinden. In België is de verwachte levensduur aan 60 jaar met circa 4 jaar gestegen voor mannen tussen 1980 en 1990 en met bijna 5 jaar voor vrouwen. Aan zestig jaar is de levensverwachting in 1990 nog 17.0 jaar voor mannen en 18.8 jaar voor vrouwen. Levensverwachtingen aan zestig jaar die hoger worden dan 20 jaar liggen dus in het verschiep, zodat verweduwing steeds minder frequent wordt vóór 80 jaar.

Bovendien dragen generaties hun voorgeschiedenis met zich mee. Tot circa 2010 zijn de ouderen de cohorten geweest met een traditioneel patroon van gezinsvorming: huwelijk plus kinderen. Zij hebben ook weinig echtscheidingen gekend. Dit maakt dat, naast het effect van langer gezamenlijk overleven, ook de patronen van gezinsvorming zorgen voor meer intacte koppels tussen 60 en 80 jaar. Daarnaast kunnen deze generaties vaak terugvallen op meerdere kinderen voor eventuele zorg en steun. Na 2010 echter komen generaties aan bod die in hun voorgeschiedenis meer “accidents de parcours” hebben gekend en die de leeftijd van zestig bereiken met meer gescheiden alleenstaanden en meer éénoudergezinnen. Het effect van langer gezamenlijk overleven wordt aldus ten dele geneutraliseerd en het aantal alleenstaanden

tussen 60 en 80 jarige leeftijd gaat weer toenemen. Hoe dit precies verloopt wordt uiteengezet in de LIPRO-projecties behandeld in hoofdstuk 4.

De huishoudenssamenstelling van 1990 is overigens nog altijd sterk geconditioneerd door de traditionele gezinsvormingspatronen van vóór de jaren zeventig. De effecten van gedragswijzigingen die gezamenlijk de zgn. “tweede demografische transitie” vormen hebben hun eerste structurele vertaling gekregen tussen 1980 en 1990, maar een aanzienlijk deel van deze vertaling in veranderende huishoudensstructuren moet nog komen. Zelfs indien een stabilisatie optreedt t.a.v. alle gedragspatronen (cohabitatie, separatie, echtscheiding, gezinsreconstructie etc.), dan nog zal de huishoudensstructuur nog ettelijke decennia nodig hebben om zich naar de effecten van de voorgeschiedenis te plooiën. Gedragsveranderingen t.a.v. patronen van gezinsvorming en -ontbinding galmen lang na en de effecten ervan zullen steeds meer duidelijk zichtbaar worden in de komende decennia.

In hoofdstukken 2 en 3 beperken we ons tot de gezinsverduunning en de reeds zichtbare effecten op de huishoudensstructuur door de evolutie te schetsen tussen de volkstellingen van 1980 en 1990. In hoofdstuk 3 wordt beroep gedaan op de NIS-typologie van huishoudens, zodat continuïteit ontstaat t.a.v. de vorige tellingen en classificaties. In hoofdstuk 4 gaan we echter nieuwe paden op door de incidentie van cohabitatie expliciet in te schatten en de evolutie toe te spitsen op individuele posities in diverse huishoudenstypen (LIPRO-typologie). Bovendien worden deze individuele posities ook naar vijfjaarlijkse leeftijdsgroepen en geslacht ingedeeld. Tenslotte worden de projecties van individuele huishoudensposities aangemaakt tot 2011, zodat we de verdere vertaling van de voorgeschiedenis in de huishoudensstructuren op elke leeftijd kunnen volgen. De diversiteit inzake huishoudenssamenstelling naar regio en nationaliteit wordt eveneens in hoofdstuk 4 opgenomen.

In hoofdstuk 5 wordt exclusief ingegaan op de ruimtelijke patronen. De verschuivingen van de “tweede transitie” zijn immers ruimtelijk vrij sterk gedifferentieerd en dit wordt vaak versterkt door selectieve migratie. Aldus ontstaan ruimtelijke patronen voor huishoudensstructuren die in kaart worden gebracht met meerdere indicatoren per gemeente en die in een gemeentelijke huishoudenstypologie worden samengevat. Ook in dit hoofdstuk speelt de LIPRO-indeling in huishoudensposities van individuen een hoofdrol.

Hoofdstuk 6 tenslotte wijdt aandacht aan de socio-economische correlaten van de huishoudenstypen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van het aantal inkomens en hun soort (lonen uit voltijdse en deeltijdse betrekkingen, vervangingsinkomens) en van het type van huisvesting (ouderdom woning, type van woning, eigendom). Uit dit alles wordt de socio-economische profilering van huishoudenstypen afgeleid.

HOOFDSTUK 2

OVERZICHT VAN DE EVOLUTIE VAN DE HUISHOUDENS EN HUN OMVANG, 1970-1991

2.1. TERMINOLOGIE

Het Nationaal Instituut voor de Statistiek (NIS) gebruikt in haar volkstellingsanalyses een specifieke terminologie die soms afwijkt van het gangbare taalgebruik. Het is dus nodig van bij de aanvang enkele begrippen te verduidelijken.

(i) het begrip “huishouden” (Frans: “ménage”)

In de Nederlandstalige publicaties kent het NIS het begrip “huishouden” niet. Wel wordt in de Franstalige publicaties het begrip “ménage” aangewend. Daarentegen gebruikt het NIS in het Nederlands de term “gezin” en omschrijft deze als:

“Als gezin wordt beschouwd een persoon die gewoonlijk alleen leeft, ofwel twee of meer personen, al dan niet met elkaar verwant, die gewoonlijk in dezelfde woning wonen en er samenleven” (NIS, 1987:7).

Het is dus duidelijk dat het NIS met “gezin” eigenlijk een “huishouden” bedoelt. Trouwens, het NIS merkt zelf op in een voetnoot (1987:7) : “De term “gezin” wordt op het NIS gebruikt als gelijkwaardig met wat in de Nederlandse literatuur door “huishouden” wordt aangeduid”.

In de huidige monografie hanteren we derhalve de term “*huishouden*” als deze groep personen (of enkeling) die gewoonlijk in dezelfde woning wonen en er samenleven. In het Frans bestaat geen spraakverwarring en wordt huishouden gelijkgesteld aan “ménage”.

De term “*gezin*” (Frans: famille) wordt in deze monografie gereserveerd voor een subklasse van de huishoudens, nl. deze groep personen in een huishouden die een verwantschapsband, hetzij door huwelijk, hetzij door afstamming, met elkaar hebben.

De huishoudens worden verder ingedeeld in *private* en *collectieve* huishoudens. Collectieve huishoudens zijn “kloostergemeenschappen, rusthuizen, weeshuizen, studenten- of arbeidershomes, verplegingsinrichtingen, gevangenissen” (NIS, 1987:7). Alle andere huishoudens zijn private huishoudens.

Private huishoudens kunnen dus personen bevatten die geen verwantschapsband met elkaar hebben. Zo vermeldt het NIS (1987:7) dat wel deel uitmaken van een huishouden: “dienstboden, bedienden en werklieden die bij hun werkgever inwonen als zij niet minstens eens per week terugkeren naar het huishouden van herkomst”. Het periodieke terugkeren naar het huishouden of gezin van herkomst wordt ook als criterium gebruikt om personen die slechts tijdelijk afwezig zijn te koppelen aan private huishoudens van herkomst zoals “interne leerlingen in onderwijsinstellingen, militairen die hun dienstplicht vervullen of personen die tijdelijk in een ziekenhuis zijn opgenomen”. We nemen aan dat dit ook geldt voor studenten die in de week op hun studentenkamer verblijven of personen die in de week afzonderlijke logies betrekken. Daarentegen horen personen die op het ogenblik van de telling tijdelijk aanwezig zijn (genodigden, gasten) niet tot het huishouden.

In de volkstelling van 1991 wordt echter niet expliciet gevraagd naar het al of niet periodiek terugkeren naar een huishouden van herkomst. Men gaat daarentegen wel uit van het *wettelijk domicilie* van een persoon. Immers, elk huishouden, alleenstaanden inclusief, ontvingen als eerste pagina van het telformulier een afdruk van hun huishoudenssamenstelling zoals deze opgeslagen was in het Rijksregister en dus gebaseerd op het wettelijk domicilie. De respondenten werden echter verzocht iedere verandering in huishoudenssamenstelling op te geven, wat later aan het Rijksregister moest toelaten om correcties aan te brengen. Het werd derhalve aan de respondent overgelaten al dan niet domiciliewisselingen op te geven van een of meerdere leden van het huishouden. De “*de jure*” toestand, d.i. deze gebaseerd op het wettelijk domicilie, *primeert* derhalve op de “*de facto*” toestand. Bijvoorbeeld, een bejaarde die definitief in een inrichting is opgenomen, doch die gedomicilieerd is gebleven bij de gehuwde partner die nog alleenwoont, vormt samen met de partner een gehuwd paar voor zover de partner geen correctie op het telformulier heeft aangebracht.

(ii) het begrip “referentiepersoon”

In elk privaat huishouden moet een referentiepersoon worden aangeduid teneinde de banden van verwantschap van elk lid met de referentiepersoon te kunnen bepalen. Daarenboven kunnen de socio-economische eigenschappen van het huishouden als geheel het best worden omschreven door te verwijzen naar de karakteristieken van de referentiepersoon. Deze persoon wordt aangeduid als degene die “werkkelijk de belangen van het gezin behartigt of die voor het grootste deel in het onderhoud van het huishouden voorziet” (NIS, 1987:7). Het begrip “gezinshoofd” wordt derhalve in de laatste volkstellingen niet meer gehanteerd, maar uit bovenstaande definitie van wat een referentiepersoon moet zijn kunnen we afleiden dat eigenlijk toch weer een “gezinshoofd” moet aangeduid worden, zij het nu eerder in de economische dan in de louter juridische zin van het woord. Alleenstaanden zijn ipso facto ook referentiepersonen, en collectieve huishoudens hebben geen referentiepersoon.

De keuze van een referentiepersoon heeft ingrijpende gevolgen voor de constructie van huishoudentypen. Twee gelijkaardige huishoudens kunnen in verschillende typen worden ondergebracht op basis van hun keuze van de referentiepersoon. Bijvoorbeeld, twee huishoudens bestaan uit een oudere moeder, eigenares van het huis en pensioengerechtigd, en een inwonende volwassen dochter met een beroepsinkomen. Men kan zich gemakkelijk indenken dat in het ene geval de moeder en in het andere geval de dochter als referentiepersoon opgegeven wordt. In het eerste geval krijgen we een éénuoudergezin met inwonend kind, in het andere een gezin met een inwonende bejaarde. Verder krijgen we in het eerste geval een gezin van een gepensioneerde, en in het tweede geval een gezin van een loontrekker. Dergelijke voorbeelden waarbij de keuze van de “referentiepersoon” vrij arbitrair kan gebeuren zijn legio, met uiteraard grote gevolgen op de classificatie van huishoudens en gezinnen naar type.

(iii) het begrip “familiekern” (Frans: “noyau familial”)

In de toelichtingen bij de volkstellingsresultaten van 1981 omschrijft het NIS (1987:7) het begrip “*familiekern*” als volgt:

“De familiekern is de bevoorrechte cel van het gezin (bedoeld is: huishouden) waartoe zij behoort. Een familiekern bestaat uit een wettelijk gehuwd paar met of zonder ongehuwde kinderen, of uit een vader of moeder met één of verscheidene ongehuwde kinderen”.

Familiekernen zijn derhalve gehuwde ouders met of zonder ongehuwde kinderen of éénoudergezinnen met ongehuwde kinderen. Het begrip slaat derhalve op wat sociologisch met de term “nucleair gezin” wordt aangegeven. Een huishouden kan meerdere “familiekernen” bevatten. Ook kunnen in een huishouden andere, al dan niet verwante personen tesamen met een “familiekern” samenwonen. De basis van een kern is verder niet noodzakelijk de referentiepersoon van het huishouden.

Het codeerformulier bij de volkstelling van 1991 (NIS, 1993:3) verduidelijkt dit.

Een “**niet-familiaal huishouden**” is een huishouden zonder kern en bestaat dus uit (a) een alleenwonende man of vrouw of (b) twee of meer personen die niet zijn gehuwd of geen band van afstamming (ouder-kind) met elkaar onderhouden.

Een “**huishouden met één kern**” bevat altijd (a) één echtpaar met of zonder ongehuwde kinderen of (b) één alleenstaande ouder met ongehuwde kinderen.

Daarbij kunnen, naast deze kern, andere coresidenten worden toegevoegd zoals één van de (schoon)ouders (niet beide), of een andere al dan niet verwante persoon (bijvb. een (schoon)zuster of (schoon)broer, een inwonende bediende).

Een “**huishouden met twee of meer kernen**” bevat minstens twee echtparen al dan niet met (klein)kinderen of een echtpaar plus een éénoudergezin. In veel gevallen gaat het om drie-generatiegezinnen zoals een “echtpaar + echtpaar van gehuwde kinderen + kleinkinderen” of een “echtpaar + (schoon)zoon/(schoon)dochter + kleinkinderen”. Doch een drie-generatiegezin is niet noodzakelijk. Hebben eveneens twee kernen: “een echtpaar + echtpaar van gehuwde kinderen (zonder kleinkinderen)”, “een echtpaar + een ander echtpaar, elk met eigen of zonder kinderen”, of “een echtpaar + andere alleenstaande ouder met zijn/haar kinderen”. Tenslotte hebben twee éénoudergezinnen die samenwonen en waarvan de ouders cohabitanten zijn geworden ook twee gezinskernen. Indien de respectievelijke ouders huwen verenigen deze twee kernen zich tot een enkele.

2.2. EVOLUTIE VAN DE HUISHOUDENS EN HUN OMVANG, 1970-1991

Sedert 1970 is de totale Belgische bevolking met 3 percent gegroeid. Het aantal huishoudens daarentegen steeg aanzienlijk sneller, en groeide sedert 1970 met 22 percent. Dit wordt verklaard door de dalende gemiddelde omvang van de huishoudens. In 1970 bestond een huishouden gemiddeld uit 2.98 personen, in 1981 uit 2.73 en in 1991 nog uit 2.52 personen (zie Tabel 2.1). Deze dalende trend in huishoudensomvang wordt vaak aangeduid met de term “gezinsverduunning”.

Tabel 2.1: Huishoudens en gemiddelde huishoudensomvang in België: volkstellingen van 1970, 1981 en 1991

	Aantal huishoudens		Totale bevolking		Gemiddelde huishoudensomvang	
1970	3 238 777	100	9 650 944	100	2.98	100
1981	3 612 968	112	9 848 647	102	2.73	91.6
1991	3 958 352	122	9 978 681	103	2.52	84.2

Deze evolutie is niet nieuw, doch voltrekt zich al sedert meer dan een eeuw. Zo was in 1880 de gemiddelde huishoudensomvang 4.59 personen, en in 1930 was dit nog 3.41 personen. In de

eerste helft van deze eeuw was de verdunning vooral toe te schrijven aan de daling van de vruchtbaarheid en dus aan de krimp in het aantal kinderen per huishouden. Tussen 1947 en 1970 stopt de verdunning (van 3.00 naar 2.98), doch na 1970 gaat ze opnieuw in een snel tempo verder.

Regionale verschillen in gemiddelde huishoudensomvang blijven in 1991 bestaan, maar deze verschillen worden kleiner. Vooreerst heeft de Brusselse regio van oudsher de kleinste gemiddelde omvang en in 1991 is dit nog altijd het geval met 2.07 personen. Vlaanderen had in 1970 nog duidelijk de grootste huishoudensomvang met 3.18 personen, doch dit liep nadien in versneld tempo terug tot 2.62 personen, wat niet ver verwijderd is van het cijfer van 2.52 personen vastgesteld in Wallonië (zie Tabel 2.2).

Tabel 2.2: Huishoudens en gemiddelde huishoudensomvang in de regio's Brussel, Vlaanderen en Wallonië; volkstellingen van 1970, 1981 en 1991

a) Regio Brussel

	Aantal huishoudens		Totale bevolking		Gemiddelde huishoudens- omvang	
1970	449 195	100	1 075 136	100	2.39	100
1981	454 279	101	997 293	92.8	2.20	92.0
1991	460 646	103	954 045	88.7	2.07	86.6

b) Regio Vlaanderen

1970	1 704 137	100	5 416 583	100	3.18	100
1981	1 970 437	116	5 630 129	104	2.86	89.9
1991	2 205 884	129	5 768 925	107	2.62	82.4

c) Regio Wallonië

1970	1 085 445	100	3 159 225	100	2.91	100
1981	1 188 252	110	3 221 225	102	2.71	93.1
1991	1 291 822	119	3 255 711	103	2.52	86.6

Het groeicijfer van het aantal huishoudens kan ook berekend worden los van het effect van de groei (of krimp) van de totale bevolking. Het indexcijfer van het aantal huishoudens gedeeld door het indexcijfer van de totale bevolking geeft zo'n netto aangroei-cijfer van de huishoudens weer. In het decennium 1970-1981 (index 1970 = 100) bedraagt dit gemiddeld per jaar (periode van 11 jaar) voor het gehele land 0.85 percent, voor Vlaanderen +1.03, voor Wallonië +0.66 en voor de regio Brussel +0.81 percent p.a. In het volgende decennium (index 1980 = 100) zijn deze gemiddelde jaarlijkse netto groeicijfers van het aantal huishoudens: +0.82 percent p.a. voor België, +0.92 voor Vlaanderen, +0.75 voor Wallonië en +0.60 percent voor Brussel. De snelheid van de gezinsverdunning verschilt dus wel naar regio maar blijft voor elk van hen vrij constant over de laatste twee decennia.

2.3. DE EVOLUTIE VAN COLLECTIEVE HUISHOUDENS

Collectieve gezinnen brengen meerdere personen die geen verwanten zijn bijeen in instellingen of gemeenschappen. Ze bevatten bijvoorbeeld religieuzen in kloosters, wezen in wezentehuizen, bejaarden in homes of verpleeginstellingen, gevangenen, langdurige zieken of invaliden in ziekenhuizen of homes, vrijwillige verblijvers in kazernen etc.

De indeling van huishoudens in private en collectieve huishoudens vertoont sedert 1970 een grote stabiliteit: slechts iets meer dan 1 percent van de totale bevolking is gehuisvest in collectieve huishoudens, en deze laatste vormen slechts 0.13 percent van het totaal aantal huishoudens (zie Tabel 2.3).

Tabel 2.3: Collectieve huishoudens en hun bevolking, 1970-91

	Collectieve huishoudens	Collectieve huishoudens	Bevolking in col. huishoudens	Bevolking in col. huishoudens
	aantal	%	aantal	%
1970	4 549	0.14	124 481	1.29
1981	4 790	0.13	110 523	1.12
1991	5 227	0.13	113 091	1.13

Van alle verblijvers in collectieve huishoudens neemt vooral de categorie bejaarden in homes toe, maar de cijfers voor de volkstelling van 1991 zijn dienaangaande niet langer betrouwbaar. Vooreerst zijn niet alle bejaarden in tehuizen of verzorgingsinstellingen aldaar gedomicilieerd, maar wel op een eigen adres (bijvoorbeeld bij niet-opgenomen partner). Voorts hebben zich in de jaren tachtig residentievormen ontwikkeld zoals "senior flats" of "service flats" die tussenvormen zijn. Een aantal van hun residenten zijn als alleenstaanden (private gezinnen) opgenomen in de volkstelling en een aantal als verblijfhouders in homes (collectieve gezinnen).

Regionale verschillen inzake het aantal collectieve gezinnen en hun bevolking zijn nauwelijks aanwijsbaar: waar men ook is, hun percentage omvat circa 1 percent van de totale bevolking (zie Tabel 2.4).

Tabel 2.4: Collectieve huishoudens en hun bevolking per regio, 1970-1991

	Collectieve huishoudens	Collectieve huishoudens	Collectieve huishoudens	Collectieve huishoudens
	aantal	%	aantal	%
Brussel 1970	522	0.12	13 890	1.29
Brussel 1981	501	0.11	11 995	1.20
Brussel 1991	555	0.12	11 577	1.21
Vlaanderen 1970	2 606	0.15	74 335	1.37
Vlaanderen 1981	2 611	0.13	67 920	1.20
Vlaanderen 1991	2 846	0.13	68 259	1.18
Wallonië 1970	1 421	0.13	36 256	1.13
Wallonië 1981	1 678	0.14	30 608	0.95
Wallonië 1991	1 826	0.14	33 255	1.02

De omvang van de collectieve huishoudens neemt stelselmatig af sedert 1970. Collectieve huishoudens van meer dan 10 personen nemen een steeds kleiner aandeel in het totaal van collectieve huishoudens voor hun rekening. In 1991 zijn meer dan de helft van deze soort

huishoudens te vinden in de klasse met minder dan 10 residenten. In 1970 was dit ruim 10 procentpunten minder (zie Tabel 2.5).

Tabel 2.5: Verdeling van de collectieve huishoudens naar omvang, België 1970-1991

Omvang	1970	1981	1991
- 10	39.9	48.4	51.5
<10 - 19>	21.6	20.7	19.4
<20 - 29>	12.8	9.5	8.6
30 et +	25.9	21.4	20.5

Grote verschillen in de omvang van de collectieve huishoudens zijn evenmin regionaal aanwijsbaar. In elk van de drie regio's zijn circa de helft van de collectieve huishoudens van het kleine type, d.i. minder dan 10 residenten. In de collectieve huishoudens van het grote type, d.i. meer dan 30 residenten, zijn de percentages in de buurt van 20 percent (zie Tabel 2.6). Alleen heeft Vlaanderen een iets hoger percentage, nl. 22.5, dan de twee andere regio's (18 à 19 percent).

Tabel 2.6: Verdeling van de collectieve huishoudens naar omvang; drie regio's 1991

Omvang	Brussel	Vlaanderen	Wallonië
- 10	49.9	51.6	51.8
<10 - 19>	23.8	17.6	21.0
<20 - 29>	7.7	8.3	9.2
30 et +	18.6	22.5	18.0

Samenvattend kan worden gesteld dat de proportie van de Belgische bevolking verblijvend in collectieve huishoudens zeer stabiel is over de tijd en slechts iets meer dan 1 percent bedraagt, dat de omvang van deze soort huishoudens verder daalt, en dat de residenten in toenemende mate uit ouderen bestaan. De kwaliteit van de data voor 1991 laten ons echter niet toe met enige precisie de soorten van collectieve huishoudens en hun bevolking in meer detail te beschrijven. De hoofdreden hiervoor is dat al te zeer van de notie van "wettelijke domicilie" werd uitgegaan in de volkstelling van 1991 en te weinig van de feitelijke toestand.

2.4. DE EVOLUTIE VAN PRIVATE HUISHOUDENS

Personen die niet verblijven in instellingen of gemeenschappen vormen private huishoudens. In Tabel 2.7 kan men de evolutie volgen van hun aantal in België en de drie regio's. In 1991 telde België bijna 4 miljoen private huishoudens tegen circa 3.2 miljoen in 1970. In de periode 1970-81 groeide hun aantal met 11.6 percent en in het decennium 1981-1991 nog eens met 9.5 percent. In de regio Brussel, gekenmerkt door een krimpende totale bevolking en een reeds ver doorgedreven gezinsverdunding van bij de start is het groeicijfer van private gezinnen veel kleiner dan in de twee overige regio's, nl. telkens iets meer dan 1 percent. De regio Vlaanderen kent het sterkste groeiritme (+12%), precies omdat hier zowel de bevolkingsgroei als de gezinsverdunding het sterkst waren.

Tabel 2.7: Aantal en groei van private huishoudens in België en de drie regio's; volkstellingen van 1970, 1981 en 1991

	1970	1981	% verschil t.o.v. 1970	1991	% verschil t.o.v. 1981
BELGIE	3 234 228	3 608 178	+11.6	3 953 125	+9.5
Brussel	448 673	453 778	+1.1	460 091	+1.3
Vlaanderen	1 701 531	1 967 826	+15.7	2 203 038	+12.0
Wallonië	1 084 024	1 186 574	+9.5	1 289 996	+8.7

De omvang van de bevolking levend in private huishoudens is aanzienlijk minder sterk gestegen dan het aantal van deze gezinnen. Zo zijn de intercensitaire aangroei cijfers van de bevolking in private huishoudens voor beide perioden slechts 1 percent, tegenover circa 10 percent voor het aantal huishoudens. In de regio Brussel is de bevolking in private gezinnen zelfs flink afgenomen sedert 1970 (zie Tabel 2.8).

Tabel 2.8: De totale bevolking in private huishoudens en hun groei, België en de drie regio's; volkstellingen van 1970, 1981 en 1991

	1970	1981	% verschil t.o.v. 1970	1991	% verschil t.o.v. 1981
BELGIE	9 526 463	9 738 124	+1.0	9 851 390	+1.0
Brussel	1 061 246	985 298	-7.2	940 883	-4.5
Vlaanderen	5 342 248	5 562 209	+1.5	5 692 156	+1.0
Wallonië	3 061 549	3 190 617	+1.0	3 218 351	+1.0

De hoofdoorzaak van de groei van de huishoudens is derhalve de verdunning, zoals duidelijk blijkt uit hun verdeling naar omvang (Tabel 2.9). Sedert 1970 zijn huishoudens van vijf of meer personen aanzienlijk geslonken, terwijl de éénpersoonsgezinnen in de twee perioden telkens met meer dan 30 percent toenamen. In de periode 1981-1991 is ook de toename van huishoudens van 3 en van 4 personen beduidend geringer dan in het voorgaande decennium.

Tabel 2.9: Verdeling van de private huishoudens in België naar hun omvang; volkstellingen van 1970, 1981 en 1991

Omvang	1970		1981		1991	
	Aantal	% verschil t.o.v. 1970	Aantal	% verschil t.o.v. 1970	Aantal	% verschil t.o.v. 1981
1	607 381		837 268	+37.8	1 123 671	+34.2
2	975 580		1 071 969	+10.0	1 169 387	+ 9.1
3	650 988		721 000	+10.8	736 438	+ 2.1
4	478 809		567 226	+18.5	599 835	+ 5.7
5	263 613		247 866	- 6.0	222 373	-10.3
6	135 590		99 633	-26.5	67 233	-32.5
7	64 296		37 615	-42.0	20 138	-46.4
8 en +	57 971		25 601	-56.0	14 050	-45.1
Totaal	3 234 228		3 608 178	+11.6	3 953 125	+ 9.5

De percentageverdeling afgeleid uit Tabel 2.9 geeft aan dat de éénpersoonshuishoudens (alleenstaanden) een stijging kennen qua aandeel van 18.8 percent in 1970 naar 28.4 percent in 1991. Hiermee zijn er bijna evenveel huishoudens met alleenstaanden als huishoudens met

De percentageverdeling afgeleid uit Tabel 2.9 geeft aan dat de éénpersoonshuishoudens (alleenstaanden) een stijging kennen qua aandeel van 18.8 percent in 1970 naar 28.4 percent in 1991. Hiermee zijn er bijna evenveel huishoudens met alleenstaanden als huishoudens met twee personen. Trouwens, het relatieve aandeel van huishoudens met 2, 3 of 4 personen is weinig veranderd sedert 1970. Het aandeel van private huishoudens met vijf of meer personen wordt telkens kleiner: slechts 8.1 percent van alle private huishoudens behoren in 1991 tot deze categorie tegenover het dubbele, d.i. 16.1 percent, in 1970. Kortom, de verdunning sedert 1970 heeft drie componenten (zie Tabel 2.10):

- de scherpe toename van alleenstaanden tot meer dan een kwart van alle private huishoudens;
- de stabiliteit van private huishoudens met 2, 3 en 4 personen;
- de halvering van het aandeel van grote huishoudens met 5 personen of meer.

Tabel 2.10: Percentageverdeling en cumulatieve percentageverdeling van de private huishoudens in België naar hun omvang; volkstellingen van 1970, 1981 en 1991

Omvang	1970 %	1970 cumul	1981 %	1981 cumul	1991 %	1991 cumul
1	18.8	18.8	23.2	23.2	28.4	28.4
2	30.2	49.0	29.7	52.9	29.7	58.1
3	20.1	69.1	20.0	72.9	18.6	76.7
4	14.8	83.9	15.7	88.6	15.2	91.9
5	8.2	92.1	6.9	95.5	5.6	97.5
6	4.2	96.3	2.8	98.3	1.7	99.2
7	2.0	98.3	1.0	99.3	0.5	99.7
8 en +	1.7	100	0.7	100	0.3	100

2.4.1. PRIVATE HUISHOUDENS MET BUITENLANDSE REFERENTIEPERSONEN

In Tabel 2.11 worden de huishoudens met buitenlandse referentiepersoon verdeeld naar omvang en wordt de evolutie sedert 1970 geschetst. Het moet vermeld worden dat deze private huishoudens uiteraard ook leden kunnen bevatten met de Belgische nationaliteit. In 1970 hadden circa 220.000 huishoudens een referentiepersoon met een andere dan Belgische nationaliteit. Dit groeide aan tot bijna 300.000 in 1981 en tot ongeveer 365.000 in 1991. Hun verdeling naar omvang is echter verschillend van de verdeling van alle private huishoudens, zoals hierboven in Tabel 2.9 voorgesteld. Immers bij de private huishoudens met buitenlands referentiepersoon stelt men een toename vast in alle omvangsklassen tussen 1970 en 1981. Het is echter wel zo dat deze groei vooral geconcentreerd is in de klassen tot aan een omvang van 6 personen. Tussen 1981 en 1991, echter, is er een zeer opvallende toename geweest van alleenstaande buitenlanders. De toename van de grote gezinnen (5+) wordt na 1980 omgebogen in een krimp, zodat ook deze huishoudens geleid door een buitenlandse referentiepersoon de nationale trend volgen, zij het vooralsnog aan een trager tempo.

Tabel 2.11: Verdeling en groei van de private huishoudens met buitenlandse referentiepersoon naar huishoudensomvang; volkstellingen van 1970, 1981 en 1991.

Omvang	1970		1981		1991	
	Aantal	%	Aantal	verschil t.o.v. 1970	Aantal	verschil t.o.v. 1981
1	50 478	71.151	115 981	+41.0	115 981	+63.0
2	46 648	61.775	75 403	+32.4	75 403	+22.1
3	42 215	57.628	60 540	+36.5	60 540	+ 5.1
4	36 823	53.483	58 201	+45.2	58 201	+ 8.8
5	21 699	26.245	27 448	+21.0	27 448	+ 4.6
6	12 413	13.289	12 591	+ 7.1	12 591	- 5.3
7	6 611	7.313	6 443	+10.6	6 443	-11.9
8 en +	7 309	8.032	7 908	+ 9.9	7 908	- 1.5
Totaal	224 196	298 916	364 515	+33.3	364 515	+21.9

De procentuele verdeling van de private huishoudens met een buitenlandse referentiepersoon is gegeven in Tabel 2.12, en deze is vergelijkbaar met Tabel 2.10 voor alle private huishoudens. Voor de eerstgenoemde huishoudens geldt dat de modale klasse niet langer het tweepersoonshuishouden is maar wel het huishouden van een alleenstaande. Deze vaststelling kon men in 1970 ook maken, doch de dominantie van de huishoudens van alleenstaande buitenlanders is vooral in de jaren tachtig sterk toegenomen. De verdunning is er, derhalve nog meer dan in de Belgische huishoudens, het gevolg van de stijgende frekwentie van alleenstaanden. Immers, de huishoudens met een buitenlandse referentiepersoon en een omvang van 2, 3 of 4 personen blijven hun aandeel behouden, terwijl de daling van de grote huishoudens (5+) met buitenlandse referentiepersoon tot dusver minder snel verliep dan het geval was voor de grote huishoudens met Belgische referentiepersonen.

Tabel 2.12: Percentageverdeling en cumulatieve percentageverdeling van de private huishoudens met buitenlandse referentiepersoon naar huishoudensomvang; volkstellingen van 1970, 1981 en 1991

Omvang	1970		1981		1991	
	%	cumul	%	cumul	%	cumul
1	22.5	22.5	23.8	23.8	31.8	31.8
2	20.8	43.3	20.7	44.5	20.7	52.5
3	18.8	62.1	19.3	63.8	16.6	69.1
4	16.4	78.5	17.9	81.7	16.0	85.1
5	9.7	88.2	8.8	90.5	7.5	92.6
6	5.5	93.7	4.4	94.9	3.5	96.1
7	3.0	96.7	2.5	97.4	1.8	97.9
8 en +	3.3	100	2.6	100	2.1	100

Het beeld kan worden aangevuld door na te gaan welk percentage van de private huishoudens, binnen elke klasse naar omvang, gevormd wordt door huishoudens met een buitenlandse referentiepersoon. Dit wordt weergegeven in Tabel 2.13. Tussen 1970 en 1991 steeg de buitenlandse bevolking van 7.5 tot 9.0 percent van de totale populatie. We nemen dit laatste percentage aan als referentie om over- of ondervertegenwoordiging van buitenlandse huishoudens per omvangsklasse na te gaan (ook al bevatten huishoudens met Belgische referentiepersonen soms buitenlandse leden en vice versa). Uit deze vergelijking blijkt dat:

i) buitenlanders oververtegenwoordigd zijn in de categorie alleenstaanden, wat vooral het resultaat is van de evolutie sedert 1981;

ii) de “buitenlandse” huishoudens van 2 of 3 personen vooralsnog ondervertegenwoordigd zijn, maar dat dit gradueel evolueert naar een meer evenredige vertegenwoordiging t.a.v. deze van de “Belgische” huishoudens;

iii) de grote huishoudens (5+), die in alle groepen schaarser worden, echter steeds meer en meer een etnisch fenomeen vormen. Vooral de oververtegenwoordiging van “allochtone” huishoudens met 7 of meer personen wordt opvallend in 1991.

Totnogtoe werd geen rekening gehouden met de nationaliteit van buitenlandse referentiepersonen. Het spreekt voor zichzelf dat deze groep zeer heterogeen is en dat bijvoorbeeld essentiële onderscheiden moeten gemaakt worden tussen EU-nationaliteiten en allochtonen afkomstig uit Turkije, Maghreb of andere ontwikkelingslanden. We komen dan ook later in meer detail op dit onderwerp terug.

Tabel 2.13: Procentueel aandeel van private huishoudens met buitenlandse referentiepersoon in elke klasse van huishoudensomvang; volkstellingen van 1970, 1981 en 1991.

Omvang	1970	1981	1991
1	8.3	8.5	10.3
2	4.8	5.8	6.4
3	6.5	8.0	8.2
4	7.7	9.4	9.7
5	8.2	10.6	12.3
6	9.2	13.3	18.7
7	10.3	19.4	32.0
8	12.6	31.4	56.3
Alle omvang	6.9	8.3	9.2
Aantal huishoudens	224 196	298 916	364 515
% buitenlanders in bevolking	7.5	9.4	9.0

2.4.2. PRIVATE HUISHOUDENS IN REGIO'S, PROVINCIES EN ARRONDISSEMENTEN

De gemiddelde omvang van de private huishoudens volgt in de drie regio's de algemene dalende tendens. De verdunning is het meest uitgesproken in Vlaanderen dat hiermee in 1991 minder afwijkt van het nationale gemiddelde. Ook de Brusselse regio, die nochtans in 1970 veruit de kleinste gemiddelde huishoudensomvang kende, heeft in de 21 jaar nadien dezelfde mate van verdunning gekend als Wallonië (zie Tabel 2.14).

Tabel 2.14: Evolutie van de gemiddelde omvang van private huishoudens sedert 1970 in de drie regio's (percentageverschillen t.o.v. 1970)

	1970	1981	% verschil	1991	% verschil
België	2.98	2.70	-9.4	2.49	-16.4
Brussel	2.39	2.17	-9.2	2.04	-14.6
Vlaanderen	3.18	2.82	-11.3	2.58	-18.9
Wallonië	2.91	2.68	-7.9	2.49	-14.4

De evolutie van het gemiddelde verbergt nochtans opvallende regionale verschillen t.o.v. de precieze huishoudenssamenstelling:

Tabel 2.15: Evolutie van de private huishoudens naar hun omvang in de drie regio's; volkstellingen van 1970, 1981 en 1991

	Brussel			Vlaanderen			Wallonië		
	1970	1981	1991	1970	1981	1991	1970	1981	1991
1	32.8	41.6	48.4	14.1	18.7	24.0	20.3	23.6	28.9
2	31.3	27.9	24.8	29.8	30.1	31.0	30.5	29.7	28.8
3	17.2	14.4	12.3	21.1	21.2	19.8	19.8	20.1	18.9
4	10.5	9.6	8.4	16.4	17.5	16.8	14.1	15.1	14.8
5	4.6	3.7	3.3	9.3	7.7	6.0	7.8	6.8	5.9
6	2.0	1.5	1.4	4.9	3.0	1.7	3.9	2.8	1.8
7	0.9	0.7	0.6	2.3	1.1	0.4	1.9	1.1	0.6
8	0.7	0.6	0.8	2.1	0.7	0.3	1.7	0.8	0.3

– de regio Brussel kent een verhoging van alleenstaanden met 50 percent en een daling van alle andere klassen. Bijna de helft (48.4%) van de private huishoudens in Brussel zijn alleenstaanden in 1991, en slechts een kwart (24.8%) bestaat uit 2 personen (zie Tabel 2.15).

– de regio Vlaanderen kent weliswaar de sterkste proportionele aangroei van alleenstaanden sedert 1970 (+70%) tot bijna een kwart (24.0%) van de private huishoudens, doch het aandeel van de huishoudens met 2, 3 en 4 personen houdt stand.

– de Waalse regio heeft de relatief kleinste aangroei van alleenstaanden t.o.v. 1970 (+42%), maar kent wel een vermindering van private huishoudens van 2 en 3 personen. De huishoudens met 5+ personen verminderen overal: -26% in Brussel, -55% in Vlaanderen en -44% in Wallonië.

De verschillen in elk van de regio's t.o.v. de nationale verdeling wordt verder in kaart gebracht in Tabel 2.16 voor elk van de laatste drie volkstellingen. Hiertoe deelt men het relatief aandeel in elke klasse naar omvang in een regio door het analoge cijfer van België (*100). Aldus bekomt men voor de regio Brussel, 1991, voor de klasse alleenstaanden een ratio van $48.4/28.4 = 170$. Telt men de afwijkingen t.o.v. 100 (absolute waarden) in elke klasse op, dan bekomt men een globale dissimilariteitsindex van een regio.

Tabel 2.16: Ratio's (*100) van de relatieve aandelen van de private huishoudens in elke klasse en regio t.o.v. de aandelen in België als geheel en dissimilariteitsindices per regio; volkstellingen van 1970, 1981 en 1991

Regio en omvang	1970	1981	1991
BRUSSEL	170	195	190
1	174	179	170
2	104	94	84
3	86	72	66
4	71	61	55
5 en +	51	57	75
VLAANDEREN	58	47	40
1	75	81	85
2	99	101	104
3	105	106	106
4	111	111	111
5 en +	116	110	104
WALLONIË	20	8	16
1	108	102	102
2	101	100	97
3	99	101	102
4	95	96	97
5 en +	95	101	106

Gebruik makend van de dissimilariteitsindex wordt vastgesteld dat de regio Brussel steeds verder afwijkt van het nationale patroon. Deze index was reeds 170 in 1970 en loopt verder op tot 190 in 1991. De index voor Vlaanderen zakt terug van 58 tot 40, wat bovendien de homogenisatietendens t.a.v. Wallonië onderlijnt. De Brusselse dissimilariteit is bovendien vooral toe te schrijven aan het grote overschot van alleenstaanden en de sterke tekorten aan

huishoudens van 3 en 4 personen. In Vlaanderen is de grote gelijkaardigheid t.a.v. het nationale patroon veroorzaakt door de toename van alleenstaanden en de daling van het aandeel van de grote huishoudens (5+).

Zoals eerder aangegeven zijn de huishoudens met een buitenlandse referentiepersoon gemiddeld wat groter dan de huishoudens met een Belgische referentiepersoon. Het verschil in omvang bedroeg in België als geheel 8.5 percent in 1970, 14.6 percent in 1981 en 11.8 percent in 1991. Vanaf de volkstelling van 1980 kunnen deze verschillen ook per regio worden opgemeten (zie Tabel 2.17). In 1980 waren de huishoudens met buitenlandse referentiepersoon beduidend groter dan deze geleid door een Belgische referentiepersoon in Vlaanderen (+15.3%) en in Wallonië (+20.5%). Dit contrast verzwakt lichtjes in 1991 in deze beide regio's. In Brussel, daarentegen, waar het contrast in 1980 het zwakst was, wordt het verschil tussen "allochtone" en "Belgische" gezinnen in 1991 veel sterker (+33.5%). Dat is vooral te wijten aan de zeer sterke verdunning en de zeer kleine huishoudensomvang (1.90 personen gemiddeld) bij de "Belgische" huishoudens in de hoofdstad.

Tabel 2.17: Evolutie van de gemiddelde private huishoudensomvang in huishoudens met een Belgische referentiepersoon (Belg.) en met een buitenlandse (Buitl.) referentiepersoon; vergelijking van de regio's 1981-1991

	1970		1981		1991	
	Belg.	Buitl.	Belg.	Buitl.	Belg.	Buitl.
BELGIË	2.93	3.18	2.67	3.06	2.46	2.75
	+8.5%		+14.6%		+11.8%	
Brussel	..	..	2.48	2.72	1.90	2.53
	..		+9.7%		+33.2%	
Vlaanderen	..	..	2.81	3.24	2.57	2.93
	..		+15.3%		+14.0%	
Wallonië	..	..	2.63	3.17	2.45	2.80
	..		+20.5%		+14.3%	

Nota: Percentages geven het verschil in omvang aan t.a.v. deze geldend voor huishoudens met een Belgische referentiepersoon.

In Tabel 2.18 tenslotte worden het aandeel van de private huishoudens met een buitenlandse referentiepersoon voor 1991 weergegeven in elke klasse van huishoudensomvang. Relatieve over- of ondervertegenwoordiging kan opnieuw bij benadering worden vastgesteld door deze cijfers te vergelijken met het aandeel van de bevolking met een buitenlandse nationaliteit in elk van de regio's. Zo kan men voor de regio Brussel vaststellen dat buitenlandse alleenstaanden, niettegenstaande hun toename sedert 1980, met 21.8 percent van alle alleenstaanden, nog relatief ondervertegenwoordigd zijn in deze groep (alle allochtonen maken 28.5 percent van de bevolking uit). De toename van de Belgische alleenstaanden moet derhalve nog impressionanter zijn geweest.

De aandelen van de "buitenlandse" huishoudens worden groter dan hun globaal bevolkingsaandeel vanaf een huishoudensomvang van vier personen. Deze cijfers lopen

trouwens sterk op naarmate de huishoudensomvang stijgt. De concentratie van allochtonen in grote gezinnen geldt in de drie regio's, maar in Wallonië en Brussel is deze concentratie beduidend sterker dan in Vlaanderen. M.a.w., huishoudens van 6 personen of groter zijn in Wallonië en Brussel nog meer een etnisch fenomeen dan in Vlaanderen.

Tabel 2.18: Procentueel aandeel van private huishoudens met buitenlandse referentiepersoon in elke omvangsklasse; vergelijking van de drie regio's in 1991

Omvang	Brussel	Vlaanderen	Wallonië
1	21.8	5.3	10.6
2	16.2	3.1	9.5
3	25.3	3.6	12.5
4	34.4	4.5	14.8
5	44.9	6.3	16.3
6	61.9	11.2	19.1
7	77.4	22.5	26.3
8	88.4	48.0	42.9
Alle omvang	24.0	4.5	11.9
Aantal huishoudens	110 689	99 743	154 083
% buitenlanders in bevolking	28.5	4.5	11.4

De gemiddelde private huishoudensomvang wordt in Tabel 2.19 weergegeven voor de provincies en arrondissementen, tesamen met de evolutie hiervan sedert 1970. De algemene vaststelling is deze van een voortgaande gezinsverduunning gedurende de laatste twee decennia. Alleen het arrondissement Bergen heeft even een kleine toename gekend tussen 1970 (2.52) en 1981 (2.64). Dit arrondissement had in 1970, op Brussel na, de kleinste gemiddelde gezinsomvang van het land. Na 1981 volgt het arrondissement Bergen evenwel de nationale trend.

Zoals aangegeven heeft het arrondissement Brussel de kleinste gemiddelde huishoudensomvang van het land behouden. Maaseik, daarentegen, behoudt vooralsnog de grootste gemiddelde omvang, zij het dat de snelheid waarmee die omvang afneemt ook hoog is, nl. -26% tussen 1970 en 1991.

Algemeen genomen is de gemiddelde private huishoudensomvang in de arrondissementen in 1991 nog 85 percent van hun omvang in 1970. De sterkste dalers, waar de omvang in 1991 minder dan 80 percent is van dit van 1970, zijn alle in Vlaanderen gelegen. Het gaat hier om de Kempense en Limburgse arrondissementen (Maaseik -26.3%; Tongeren -23.1%; Hasselt -22.5% en Turnhout -21.4%) en om twee West-Vlaamse arrondissementen (Oostende -21.3% en Kortrijk -21.1%). Het eerstgenoemde gebied had in 1970 nog veruit de hoogste gemiddelde huishoudensomvang van het land, en het viel te verwachten dat de verduunning aldaar zich ook in relatieve termen het sterkst zou doorzetten. Dit is niet het geval voor de twee West-Vlaamse arrondissementen, en bepaald niet voor het arrondissement Oostende dat in 1970 reeds een vrij lage huishoudensomvang kende. Niettemin is de evolutie in dit arrondissement typisch voor de

hoge vergrijzings- en verdunningsgraad geldend voor de gehele verstedelijkte kuststrook. Een gelijkaardig patroon wordt overigens ook in het arrondissement Veurne waargenomen dat eveneens een aanzienlijke bevolking heeft in de kustgemeenten.

Tabel 2.19: Gemiddelde omvang van de private huishoudens in provincies en arrondissementen; volkstellingen van 1970, 1981 en 1991

Provincie of arrondissement	1970	1981	1991	% daling 1970-1991.
ANTWERPEN	2.99	2.71	2.48	17.0
Antwerpen	2.81	2.56	2.35	16.4
Mechelen	3.06	2.79	2.56	16.3
Turnhout	3.55	3.10	2.79	21.4
BRABANT	2.69	2.48	2.33	13.4
Brussel	2.37	2.17	2.04	13.9
Halle-Vilvoorde	3.10	2.83	2.61	15.8
Leuven	3.13	2.78	2.52	19.5
Nijvel	3.03	2.85	2.66	12.2
HENEGOUWEN	2.86	2.66	2.47	13.6
Ath	3.01	2.79	2.58	14.3
Charleroi	2.82	2.59	2.41	14.5
Bergen	2.52	2.64	2.44	3.2
Moeskroen	2.81	2.65	2.54	9.6
Zinnik	2.91	2.70	2.51	13.7
Thuin	2.92	2.78	2.56	12.3
Doornik	2.91	2.68	2.51	13.7
LUIK	2.76	2.58	2.40	13.0
Huy	2.93	2.68	2.52	14.0
Luik	2.65	2.48	2.29	13.6
Verviers	2.94	2.76	2.58	12.2
Borgworm	3.06	2.78	2.61	14.7
LIMBURG	3.73	3.19	2.85	23.6
Hasselt	3.64	3.13	2.82	22.5
Maaseik	4.03	3.35	2.97	26.3
Tongeren	3.64	3.15	2.80	23.1
LUXEMBURG	3.18	2.89	2.69	15.4
Aarlen	3.12	2.76	2.55	18.3
Bastenaken	3.36	3.05	2.80	16.7

Marche	3.15	2.91	2.72	13.7
Neufchateau	3.21	2.95	2.73	15.0
Virton	3.07	2.85	2.66	13.4
NAMEN	3.06	2.82	2.60	15.0
Dinant	3.15	2.84	2.60	17.5
Namen	3.02	2.80	2.61	13.6
Philippeville	3.11	2.87	2.58	17.0
OOST-VLAANDEREN	3.07	2.79	2.58	16.0
Aalst	3.19	2.87	2.62	17.9
Dendermonde	3.21	2.91	2.67	16.8
Eeklo	3.17	2.86	2.62	17.4
Gent	2.92	2.67	2.47	15.4
Oudenaarde	3.06	2.80	2.66	13.1
St-Niklaas	3.12	2.86	2.66	14.7
WEST-VLAANDEREN	3.17	2.82	2.59	18.3
Brugge	3.12	2.74	2.53	18.9
Diksmuide	3.38	3.00	2.76	18.3
Ieper	3.23	2.91	2.71	16.1
Kortrijk	3.36	2.88	2.65	21.1
Oostende	2.96	2.58	2.33	21.3
Roeselare	3.31	2.94	2.72	17.9
Tielt	3.41	3.02	2.78	18.5
Veurne	3.04	2.72	2.46	19.1

Hoge graden van gezinsverduunning zijn naast Brussel (2.04), Oostende (2.33) en Veurne (2.46) ook aan te treffen in de overige sterk verstedelijkte arrondissementen. Dit geldt in het bijzonder voor de arrondissementen Luik (2.29), Antwerpen (2.35), Charleroi (2.41), Bergen (2.44) en Gent (2.47) die alle, tesamen met de drie eerstgenoemden, een groep vormen met een gemiddelde huishoudenomvang kleiner dan 2.50.

De uitschieters aan de andere zijde van de verdeling, met gemiddelden hoger dan 2.70, zijn Maaseik (nog altijd 2.97), Hasselt (2.82), Tongeren (2.80), Bastenaken (2.80), Turnhout (2.79), Tielt (2.78), Diksmuide (2.76), Neufchâteau (2.73), Marche (2.72), Roeselare (2.72) en Ieper (2.71). Deze 11 arrondissementen vormen het hoogste kwartiel en bevatten een omvangrijke rurale bevolking.

Dit beeld kan aangevuld worden met de verdeling van de private huishoudens naar hun omvang. De éénpersoonsgezinnen worden hierbij ook opgesplitst naar geslacht. Deze informatie is voor 1991 beschikbaar per provincie en arrondissement in Tabel 2.20.

Tabel 2.20: Verdeling van de private huishoudens naar hun omvang in de provincies en arrondissementen, 1991 (per duizend)

Provincie of arrondissement.	1 M	1 V	1 M+V	2	3	4	5+
ANTWERPEN	120	199	279	309	183	151	78
Antwerpen	142	188	330	306	164	129	71
Mechelen	95	135	230	329	207	157	77
Turnhout	78	99	177	299	215	211	98
BRABANT	151	206	357	277	164	129	73
Brussel	206	278	484	248	123	84	61
Halle-Vilvoorde	88	131	219	317	211	176	77
Leuven	111	150	261	305	197	160	77
Nijvel	102	142	244	279	200	174	103
HENEGOUWEN	113	173	286	298	197	141	78
Ath	96	148	244	304	212	153	87
Charleroi	124	186	310	294	190	129	77
Bergen	116	183	299	291	196	139	75
Moeskroen	91	157	248	321	193	154	84
Zinnik	106	163	269	302	202	148	79
Thuin	99	153	252	301	208	153	86
Doornik	114	163	277	297	192	149	85
LUIK	135	188	323	285	178	138	76
Huy	116	160	276	289	196	150	89
Luik	150	204	354	284	174	124	64
Verviers	115	165	280	280	175	162	103
Borgworm	91	146	237	296	213	164	90
LIMBURG	78	100	178	279	220	212	111
Hasselt	79	106	185	285	219	205	106
Maaseik	66	84	150	269	219	238	124
Tongeren	87	105	192	278	223	200	107
LUXEMBURG	100	154	254	274	175	179	118
Aarlen	108	156	264	286	194	171	85
Bastenaken	98	147	245	259	165	186	145
Marche	98	151	249	274	176	178	123
Neufchateau	95	158	253	270	166	179	132

Virton	102	155	257	276	173	183	111
NAMEN	105	160	265	283	190	158	104
Dinant	107	166	273	284	175	160	108
Namen	104	160	264	281	194	158	103
Philippeville	109	153	262	291	193	161	93
OOST-VLAANDEREN	94	138	232	320	204	164	80
Aalst	78	124	202	321	230	173	74
Dendermonde	79	117	196	319	223	179	83
Eeklo	88	124	212	329	203	175	81
Gent	114	163	277	316	184	148	75
Oudenaarde	81	131	212	317	205	174	92
St-Niklaas	84	121	205	327	207	170	91
WEST-VLAANDEREN	93	138	231	319	195	170	85
Brugge	103	150	253	314	190	165	78
Diksmuide	75	111	186	314	207	188	105
Ieper	80	123	203	317	195	179	106
Kortrijk	84	129	213	316	202	181	88
Oostende	126	183	309	326	174	132	59
Roeselare	72	113	185	324	209	185	97
Tielt	72	113	185	324	209	185	97
Veurne	107	163	270	333	172	145	80

De hoogste concentratie van alleenstaanden zijn te vinden in sterk verstedelijkte arrondissementen. Zo vormen de huishoudens van één persoon meer dan 30 percent van alle private huishoudens in de arrondissementen Brussel (48.4%), Luik (35.4), Antwerpen (33.0), Charleroi (31.0) en Oostende (30.9). Het arrondissement Gent (27.7) scoort in dit opzicht iets lager dan de overige agglomeraties. De arrondissementen met minder dan 20 percent éénpersoonsgezinnen zijn exclusief gelegen in de Kempen en Limburg: Maaseik (15.0%), Turnhout (17.7), Hasselt (18.5) en Tongeren (19.2). Voor de overige meer rurale arrondissementen in Vlaanderen en Wallonië lopen deze percentages makkelijk op tot circa 25 percent.

In alle arrondissementen zijn de alleenstaanden overwegend vrouwen. Dit heeft vooral te maken met de grotere bevolking van oudere vrouwen die als gevolg van een hogere levensverwachting hun partner overleven.

De arrondissementen met meer dan 10 percent van de private huishoudens groter dan 4 personen zijn hoofdzakelijk gelegen in de Ardennen en in de Kempen. Bastenaken (14.5) en Neufchâteau (13.2) zijn koplopers, gevolgd door Maaseik (12.4) en Marche (12.3). De arrondissementen Nijvel, Verviers, Hasselt, Tongeren, Virton, Dinant, Namen, Diksmuide, Ieper en Tielt overschrijden net de 10 percent-grens. De arrondissementen met het kleinste percentage grote huishoudens (5+) zijn Brussel (6.1%), Luik (6.4) en Oostende (5.9). Grote huishoudens zijn echter ook algemeen zwak vertegenwoordigd in de provincies Antwerpen, Henegouwen en Luik.

2.5. CONCLUSIES

De dominante trend inzake de huishoudensomvang is deze van de voortlopende verdunning. De trend waargenomen tussen 1970 en 1981 heeft zich in het daaropvolgende decennium in een niet aflatend tempo doorgezet. De verdunning is vooral gekenmerkt door de toename van éénpersoonshuishoudens, de relatieve stabiliteit van huishoudens van 2, 3 en 4 personen, en de sterke terugloop van de grote huishoudens van vijf personen of meer. In dit opzicht haalt Vlaanderen een deel van haar historische achterstand op Wallonië in, zodat beide landsdelen steeds meer op elkaar gelijken qua huishoudensomvang. Beide regio's hebben enerzijds meer stedelijke arrondissementen met sterke verdunning en meer rurale met geringere verdunning. De contrasten zijn derhalve eerder subregionaal binnen elke regio te vinden dan tussen de twee regio's onderling.

De regio Brussel blijft een uitzonderlijke plaats innemen, ook t.a.v. de overige stedelijke agglomeraties: de gezinsverdunning is in Brussel nog verder doorgetrokken met uitzonderlijk hoge proporties alleenstaanden. Als in België als geheel de éénpersoonshuishoudens bijna hetzelfde percentage (28.4%) halen als de tweepersoonshuishoudens (29.7%), dan is het overwicht van alleenstaanden in Brussel (48.4%) t.a.v. de tweepersoonshuishoudens (24.8%) overweldigend. Bovendien stellen we vast dat de snelheid van de verdunning in Brussel niet lager blijkt te zijn dan deze in de andere agglomeraties, zodat nog verdere verdunning en concentratie van alleenstaanden in het verschiet ligt.

De huishoudens met een buitenlandse referentiepersoon kennen eveneens een verdunningstrend gedragen door de toename van éénpersoonshuishoudens en een daling van grote huishoudens (5+). Niettemin loopt deze daling trager dan bij de "Belgische" huishoudens, zodat grote huishoudens in verhouding een steeds meer etnisch fenomeen worden. De vruchtbaarheidsdaling bij de Islamitische groepen, die reeds geruime tijd is ingezet en zich bij de "tweede generatie" voltrekt, zal ook in de toekomst zorgen voor een scherpere daling van het aandeel van "allochtone" huishoudens van vijf personen of meer.

HOOFDSTUK 3

DE SAMENSTELLING VAN DE HUISHOUDENS VOLGENS DE NIS-TYPOLOGIE, 1970-1991

3.1. DE NIS-TYPOLOGIE VAN DE HUISHOUDENS

De typologie van de huishoudens zoals gebruikt door het NIS in de opeenvolgende volkstellingsrapporten is gebaseerd op de zgn. “familiekernen” en op het al dan niet bestaan van specifieke verwantschapsbanden met de aangeduide referentiepersoon. Een eerste overzicht van de begrippen werd reeds in sectie 2.1 gegeven.

De hoofdindeling bevat drie grote klassen, met name:

i) de “*niet-familiale huishoudens*” die geen kern (nucleair gezin) bevatten en bestaan uit, hetzij een alleenstaande, hetzij twee of meer personen die geen band van verwantschap door huwelijk of afstamming onderhouden

ii) de *huishoudens met één “familiekern”* waar wel een band van verwantschap door huwelijk of afstamming bestaat met de referentiepersoon (dus: *gezin*). Het gaat dus om echtparen met of zonder kinderen of om een monoparentaal gezin. Andere coresidenten, verwant of niet, kunnen toegevoegd zijn aan dit huishouden, doch maken geen deel uit van de kern.

iii) de *complexe huishoudens met twee of meer “familiekernen”*. Een tweede kern ontstaat wanneer, naast een eerste, opnieuw een groep personen kan geïdentificeerd worden die onderling banden van verwantschap door huwelijk of afstamming met elkaar bezitten (bijvb. een tweede gehuwd paar met of zonder kinderen, een monoparentaal gezin tesamen met een gezin van een gehuwd paar etc.). Weer kunnen naast de twee gezinnen ook nog derde personen in het huishouden opgenomen zijn.

De NIS-typologie kent *géén huishoudens van ongehuwd samenwonenden* (cohabitanten). Dit komt omdat de volkstellingen, naast de categorie “echtgenoot” of “echtgenote”, niet voorziet in een categorie “partner”. De cohabitanten komen echter voor in drie andere NIS-typen, zonder dat zij noodzakelijk de totaliteit van deze drie typen uitmaken:

i) Als beide cohabitanten, zonder kinderen, hetzelfde domicilie delen vormen zij een “*niet familiaal huishouden*” van twee niet verwante personen.

ii) Als beide cohabitanten met kinderen (van één of van beide partners) een domicilie delen, dan vormt de referentiepersoon met zijn (haar) kinderen een *monoparentaal gezin waaraan een derde persoon is toegevoegd*. Aldus verkrijgt men in de NIS-typologie één familiekern plus derde persoon, d.i. “vader en kind(eren) plus andere”, of “moeder en kind(eren) plus andere”.

iii) Als beide cohabitanten een domicilie delen en, naast eventuele gemeenschappelijke, ook elk hun eigen kinderen hebben, dan vormen zij een *complex huishouden met twee monoparentale kernen*. Een dergelijk huishoudentype komt bijvoorbeeld tot stand bij

hersamengestelde gezinnen waarbij de ouders samenwonen als partners i.p.v. één kern te vormen via (her)trouw.

Met deze situatie loopt de officiële Belgische statistiek achter op de sociologische evolutie, wat niet het geval is in een aantal andere Europese landen die uitgaan van de notie “paar” (gehuwd of niet) en van een tweevoudige classificatiemogelijkheid als hetzij “echtgeno(o)t(e)”, hetzij “partner”. Ook tal van surveys in België maken een dergelijk onderscheid zonder dat dit tot protest aanleiding geeft. Dit heeft voor gevolg dat gemeenschappelijke kinderen in deze bronnen aan *beide* samenwonende ouders kunnen toegewezen worden, terwijl dit enkel gebeurt t.a.v. de referentiepersoon in de NIS-classificatie (zie punt (ii) hierboven).

3.2. DE EVOLUTIE VAN DE HUISHOUDENS VOLGENS DE NIS-TYPOLOGIE, BELGIË 1970-1991

Als de huishoudens in de laatste twee decennia telkens met circa 10 percent zijn toegenomen, dan geldt dit beslist niet voor de diverse huishoudentypen. Zoals aangegeven in Tabel 3.1 *kent de klasse van de “niet-familiale huishoudens” sedert 1970 een ware explosie*: in beide decennia groeit deze groep telkens met een derde aan (resp. +33.6% en +32.6%). In 1991 zijn meer dan 1.2 miljoen huishoudens van dit type (of 31.5% van alle huishoudens) tegenover circa 700.000 in 1970 (of 21.8% van het totaal). Deze evolutie alleen al is verantwoordelijk voor 75 percent van de totale toename van het aantal huishoudens sedert 1970.

Het leeuwenaandeel van de groei van de zgn. “niet-familiale huishoudens” gaat naar de *groei van de alleenstaanden*, met intercensitaire groeicijfers van respectievelijk 37.8 en 34.2 percent. Daarnaast is ook de *groei van de overige “niet-familiale huishoudens”* opvallend gedurende de jaren tachtig (+18.9%). Dit is vooral toe te schrijven aan de *groei van ongehuwd samenwonen*. Deze personen onderhouden immers geen banden van verwantschap en als zij geen kinderen hebben komen zij terecht in deze statistische categorie. Tevens is het mogelijk dat ook een aantal ouderen in dit soort huishouden zijn terechtgekomen i.p.v. in een collectief huishouden.

De huishoudens met één kern stijgen nog tussen 1970 en 1981 (+6.0%), doch deze groei verzwakt aanzienlijk tussen 1981 en 1991 (+2.2%). Dit is vooral het gevolg van een *vermindering van het modale gezinstype*, nl. het gezin bestaand uit een echtpaar met kind(eren). Dit gezinstype is nog altijd in de meerderheid (1.35 miljoen) maar de zgn. “niet-familiale huishoudens” komen reeds dicht in de buurt (1.24 miljoen) in 1991. Ook het klassieke gezin (gehuwde ouders + kinderen) met daarbij nog een *derde inwonende persoon daalt verder* gedurende de gehele periode 1970-1991.

De drie huishoudentypen, met één kern, die *in opmars* zijn, worden gevormd door (i) *de “eigenlijke” éénooudergezinnen*, (ii) *de “oneigenlijke” éénooudergezinnen* en (iii) *de gezinnen van gehuwden zonder kinderen*.

Tabel 3.1: De verdeling van huishoudens volgens de NIS-typologie; absolute aantallen en procentuele groei tussen opeenvolgende volkstellingen, België 1970-1991

Huishoudenstype	1970	1981	% verschil	1991	% verschil
“Niet-familiale” huishoudens	703 677	938 006	+33.3	1 243 476	+32.6
- alleenstaanden	607 381	837 268	+37.8	1 123 671	+34.2
- overige	96 296	100 738	+ 4.6	119 805	+18.9
Huishoudens met 1 kern	2 470 291	2 618 209	+ 6.0	2 675 397	+ 2.2
- echtparen zonder kind(eren)	786 093	846 156	+ 7.6	866 237	+ 2.4
- echtparen met kind(eren)	1 289 576	1 391 795	+ 7.9	1 354 126	- 2.7
- vader met kind(eren)	34 907	39 180	+12.2	48 899	+24.8
- moeder met kind(eren)	131 932	173 917	+31.8	245 299	+41.0
- echtpaar zonder kind(eren) + andere(n)	61 435	48 954	-20.3	37 379	-23.6
- echtpaar met kind(eren) + andere(n).	123 946	79 208	-36.1	55 805	-29.5
- vader met kind(eren) + andere(n)	12 690	11	-10.7	24 177	+113.4
- moeder met kinderen + andere(n)	29 712	27 668	- 6.9	43 475	+57.1
Huishoudens met 2+ kernen.	60 260	13 112	-78.2	32 407	+147.2
Huishoudens van onbepaalde samenstelling.	0	38 851	....	1 845	....
TOTAAL:	3 234 228	3 608 178	+11.6	3 953 125	+9.6

De toename van de laatste klasse, d.i. gehuwden zonder kinderen, is de kleinste in beide perioden (+7.6 en +2.4% respectievelijk). Deze evolutie komt vooral op rekening van de dalende vruchtbaarheid en uitstel van ouderschap bij jongere volwassenen en het langer overleven van gehuwde koppels bij ouderen.

Veel meer opvallend is de sterke toename van de “eigenlijke” en “oneigenlijke” éénoudergezinnen. De eigenlijke monoparentale gezinnen worden gevormd door een van de ouders en hun ongehuwde kind(eren). Bij de “oneigenlijke” komt nog een derde, niet verwante persoon voor. In de grote meerderheid van de gevallen gaat het om de partner, zodat *de “oneigenlijke” monoparentale gezinnen meestal de huishoudens zijn van cohabitanten met kinderen* (zie sectie 3.1).

De eigenlijke monoparentale gezinnen met een vrouw als referentiepersoon kennen een stijging met 31.8% in de periode 1970-1981 en met 41.0% in de periode 1981-1991. De toename van monoparentale gezinnen met een man als referentiepersoon zijn wat lager, nl. 12.2 en 24.8% respectievelijk. In 1970 was 20.9 percent van alle monoparentale gezinnen geleid door de vader, en dit aandeel daalde geleidelijk tot 18.4 percent in 1981 en 16.6 percent in 1991. Een steeds kleinere fractie van de eigenlijke monoparentale gezinnen wordt dus door mannen geleid. Dit zou haaks staan op de evolutie in de rechtspraak die nu gemakkelijker bij echtscheidingen het hoederecht op de kinderen aan de vader toewijst, ware het niet dat gescheiden vaders sneller hertrouwen of althans sneller een nieuwe partner nemen dan

gescheiden moeders. Mannen blijven dus minder lang in de toestand van hoofd van een éénoudergezin.

De “oneigenlijke” monoparentale gezinnen of de huishoudens van cohabitanten en hun kinderen is vooral in opmars gedurende de jaren tachtig. Het aantal dergelijke gezinnen met een man als referentiepersoon verdubbelde in vergelijking met 1981 (+113.4%). In deze categorie vinden we immers ook gescheiden vaders die een nieuwe partner hebben verworven naast het groeiend aantal premaritale cohabitanten die overgaan tot ouderschap zonder voorafgaandelijk huwelijk. De categorie geleid door een vrouw bestaat meestal uit een ongehuwde of gescheiden moeder en haar kinderen tesamen met de partner van de vrouw. Ook deze groep gezinnen neemt aanzienlijk toe (+57.1%) in de periode 1981-1991.

De evolutie van de huishoudens met twee of meer kernen is fluctuerend. Er is zeker een daling geweest van de twee-generatie huishoudens waarbij een gehuwd koppel, met of zonder kinderen, is blijven inwonen bij een gehuwd ouderlijk paar. Maar andere typen van samengestelde huishoudens kunnen toenemen. Zo kunnen gescheiden zoons of dochters tesamen met hun kinderen opnieuw hun intrek nemen bij de ouders. Niet alleen de proporties van gescheidenen die terugkeren naar het ouderlijk gezin, maar ook de duur van verblijf aldaar kan het aantal samengestelde gezinnen verhogen. Ook hersamengestelde gezinnen kunnen in deze klasse terecht komen. Zo vormen twee alleenstaande ouders met hun respectievelijke kinderen zo’n twee-kernenhuishouden als zij cohabiteren i.p.v. huwen (cfr. sectie 3.1).

Tabel 3.2: De verdeling van de huishoudens volgens de NIS-typologie; relatieve verdeling België, 1970-1991

Huishoudenstype.	1970	1981	1991
“Niet-familiale” huishoudens:	21.8	26.0	31.5
- alleenstaanden.	18.8	23.2	28.5
- overige.	3.0	2.8	3.0
Huishoudens met 1 kern:	76.4	72.6	67.7
- echtparen zonder kind(eren).	24.3	23.5	21.9
- echtparen met kind(eren).	39.9	38.6	34.3
- vader met kind(eren).	1.1	1.1	1.2
- moeder met kind(eren).	4.1	4.8	6.2
- echtparen zonder kind(eren) + andere(n).	1.9	1.3	1.0
- echtparen met kind(eren) + andere(n).	3.8	2.2	1.4
- vader met kind(eren) + andere(n)	0.4	0.3	0.6
- moeder met kind(eren)+ andere(n).	0.9	0.8	1.1
Huishoudens met 2+ kernen.	1.8	0.3	0.8
Huishoudens van onbepaalde samenstelling.	0.0	1.1	0.0
TOTAAL:	100.0	100.0	100.0

Tenslotte moet erop gewezen worden dat de telling van 1981 een opvallend groot aantal huishoudens kende met onbepaalde samenstelling. Wellicht hoorde een groot deel daarvan thuis bij de huishoudens met meerdere kernen, en zijn zij precies door hun complexiteit in de categorie “ongedetermineerd” terechtgekomen. In dit geval zou de zeer opvallende daling in 1981 van het aantal huishoudens met 2+ kernen slechts ten dele aan de realiteit beantwoorden.

In Tabel 3.2 wordt de procentuele verdeling gegeven van de huishoudens naar de NIS-typologie. De hiervoor beschreven tendenzen komen opnieuw aan het licht. De zgn. “niet-familiale” huishoudens vormen in 1991 bijna een derde van alle huishoudens tegenover slechts een vijfde in 1970. Huishoudens met één gezinskern bestrijken twee derden van het totaal in 1991, tegenover driekwart in 1970. Huishoudens met 2 of meer kernen vallen terug van 1.8 naar 0.8 procent. De groei van het aandeel van de alleenstaanden is veruit het meest dominante kenmerk in deze evolutie, al moet worden aangestipt dat sommige alleenstaanden eigenlijk cohabitanten zijn met een afzonderlijk domicilie. De overige typen met groei zijn de éénoudergezinnen en de huishoudens van cohabitanten met kinderen. De relatieve aandelen van de klassieke gezinstypen, geconstrueerd rond een echtpaar, dalen gezamenlijk met 11.3 procentpunten sedert 1970.

De gemiddelde huishoudensomvang in de NIS-typen wordt voor het gehele land weergegeven in Tabel 3.3 voor de tellingen van 1970, 1981 en 1991. De huishoudensverdunding wordt zowat in elk type vastgesteld (waar mogelijk), zodat zij niet alleen het resultaat is van de toename van de alleenstaanden.

Tabel 3.3: Gemiddelde huishoudensomvang in de NIS-typen, België 1970-1991

Huishoudentype.	1970	1981	1991
“Niet-familiale” huishoudens:	1.17	1.12	1.11
- alleenstaanden.	1.00	1.00	1.00
- overige.	2.23	2.15	2.09
Huishoudens met 1 kern:	3.39	3.21	3.10
- echtparen zonder kind(eren).	2.00	2.00	2.00
- echtparen met kind(eren).	4.15	3.93	3.84
- vader met kind(eren).	2.63	2.55	2.42
- moeder met kind(eren).	2.61	2.56	2.49
- echtparen zonder kind(eren) + andere(n).	3.10	3.08	3.10
- echtparen met kind(eren) + andere(n).	5.22	4.96	4.96
- vader met kind(eren) + andere(n)	4.00	3.70	3.47
- moeder met kind(eren) + andere(n).	3.96	3.85	3.60
Huishoudens met 2+ kernen.	5.63	4.87	5.32
Huishoudens van onbepaalde samenstelling.	....	5.51	4.92
TOTAAL:	2.98	2.70	2.49

Het meest opvallend is de afname van de gemiddelde omvang bij de huishoudens bestaande uit echtparen met kinderen en uit alleenstaande ouders met kinderen, wat vooral op rekening komt van het uitstel en van de daling van de vruchtbaarheid. Doch in de huishoudens met twee kernen of meer is er sprake van een toename van de gemiddelde grootte, wat evenwel verklaard wordt door het feit dat er in 1991 nog amper gezinnen waren van “onbepaalde samenstelling”. Deze categorie van doorgaans grotere huishoudens is in 1991 vooral toegevoegd aan de categorie “2+kernen”, in tegenstelling tot wat het geval was in 1981.

3.3. DE EVOLUTIE VAN DE HUISHOUDENS VOLGENS DE NIS-TYPOLOGIE IN DE REGIO'S, 1970-1991

In 1970 onderscheidt de regio Brussel zich zeer duidelijk van de regio's Vlaanderen en Wallonië door haar hoog aantal alleenstaanden. In Brussel telde men 147.000 alleenstaanden, wat 24 percent is van alle alleenstaanden in België. In het geheel van alle Brusselse huishoudens vormen de alleenstaanden 32.8 percent, en daarmee zijn zij bij verre het modale huishoudentype. Immers, het tweede meest voorkomende type in Brussel zijn de echtparen met kinderen die slechts 28.9 percent van alle huishoudens vormen.

Op hetzelfde ogenblik vormen de echtparen met kinderen in Vlaanderen veruit de meerderheid met 44.9 percent van alle huishoudens. Bovendien zijn 59 percent van alle huishoudens van dit type in Vlaanderen te localiseren.

Tabel 3.4: De verdeling van huishoudens volgens de NIS-typologie; absolute aantallen en procentuele verdeling in de drie regio's, 1970

Huishoudentype.	BRUSSEL		VLAANDEREN		WALLONIË	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
“Niet-familiale” huishoudens:	162 839	36.3	284 735	16.7	256 103	23.6
- alleenstaanden.	146 995	32.8	240 246	14.1	220 140	20.3
- overige.	15 844	3.5	44 489	2.6	35 963	3.3
Huishoudens met 1 kern:	283 723	63.2	1 379 983	81.1	806 585	74.4
- echtparen zonder kind(eren).	107 064	23.9	418 271	24.5	260 758	24.1
- echtparen met kind(eren).	129 878	28.9	763 522	44.9	396 176	36.6
- vader met kind(eren).	4 440	1.0	19 205	1.1	11 262	1.0
- moeder met kind(eren).	23 536	5.2	60 496	3.6	47 900	4.4
- echtparen zonder kind(eren) + andere(n).	5 159	1.1	29 543	1.7	26 733	2.5
- echtparen met kind(eren) + andere(n).	7 172	1.6	70 651	4.2	46 123	4.3
- vader met kind(eren) + andere(n)	2 218	0.5	5 312	0.3	160	0.4
- moeder met kind(eren) + andere(n).	4 256	1.0	12 983	0.8	12 473	1.1
Huishoudens met 2+ kernen.	2 111	0.5	36 813	2.2	21 336	2.0
Huishoudens van onbepaalde samenstelling.	....		....		....	
TOTAAL:	448 673	100.0	1 701 531	100.0	1 084 024	100.0

In 1970 ligt de Waalse toestand tussen de Brusselse en de Vlaamse. Er zijn beduidend minder alleenstaanden dan in Brussel maar meer dan in Vlaanderen. Het type gevormd door echtparen

met kinderen is eveneens modaal in Wallonië (36.7%), maar hun aandeel ligt significant beneden het Vlaamse peil (44.9%). De minder klassieke huishoudenstypen komen in Wallonië in 1970 ook iets meer voor dan in Vlaanderen. Zo telt Wallonië proportioneel meer cohabitanten (zie "niet familiale" huishoudens: overige), meer cohabitanten met kinderen (zie vader/moeder + kinderen + overige(n)) en meer monoparentale gezinnen geleid door vrouwen. Ook Brussel had in 1970 meer van dit laatste type dan Vlaanderen, terwijl huishoudens met 2 of meer kernen beduidend schaarser zijn.

Tabel 3.5: De verdeling van huishoudens volgens de NIS-typologie; absolute aantallen en procentuele verdeling in de drie regio's, 1981

Huishoudenstype.	BRUSSEL		VLAANDEREN		WALLONIË	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
"Niet-familiale" huishoudens:	202 134	44.6	417 134	21.2	318 738	26.9
- alleenstaanden.	188 671	41.6	367 924	18.7	280 673	23.7
- overige.	13 463	3.0	49 210	2.5	38 065	3.2
Huishoudens met 1 kern:	249 348	55.0	1 522 100	77.4	846 761	71.4
- echtparen zonder kind(eren).	91 564	20.2	484 482	24.6	270 110	22.8
- echtparen met kind(eren).	112 776	24.9	847 462	43.1	431 557	36.4
- vader met kind(eren).	5 167	1.1	20 910	1.1	13 103	1.1
- moeder met kind(eren).	28 998	6.4	81 086	4.1	63 833	5.4
- echtparen zonder kind(eren) + andere(n).	2 749	0.6	25 026	1.3	21 179	1.8
- echtparen met kind(eren) + andere(n).	3 521	0.8	45 588	2.3	30 099	2.5
- vader met kind(eren) + andere(n)	1 725	0.4	4 815	0.2	4 791	0.4
- moeder met kind(eren) + andere(n).	2 848	0.6	12 731	0.7	12 089	1.0
Huishoudens met 2+ kernen.	326	0.0	8 399	0.4	4 387	0.3
Huishoudens van onbepaalde samenstelling.	1 970	0.4	20 193	1.0	16 688	1.4
TOTAAL:	453 778	100.0	1 967 826	100.0	1 186 574	100.0

In 1981 accentueert de regio Brussel de kenmerken die reeds in 1970 waren waargenomen. De alleenstaanden overschrijden de kaap van 40 percent van alle huishoudens, terwijl de gezinnen van echtparen met kinderen hun aandeel verminderen van 28.9 naar 24.9 percent. Ook het aandeel van de alleenstaande moeders neemt toe van 5.2 tot 6.4 percent.

De regio's Vlaanderen en Wallonië groeien naar elkaar toe, vooral omdat in Vlaanderen een inhaalbeweging is ingezet gekenmerkt door een snellere toename van de alleenstaanden en een dito vermindering van het aandeel van de klassieke gezinstypes. In Vlaanderen is het gezin van echtparen zonder kinderen nog op de tweede plaats te vinden in 1981; in Wallonië is dit echter al het huishouden van alleenstaanden geworden.

In 1991 zijn meer dan de helft van de huishoudens in de regio Brussel van het type zonder gezinskern geworden, en in Wallonië en Vlaanderen is dit ondertussen ook opgelopen tot respectievelijk circa een derde en een kwart van alle huishoudens. Dit gebeurt nog steeds ten nadele van de klassieke gezinstypen gebouwd rond een echtpaar. Eénoudergezinnen geleid door vrouwen bereiken in Wallonië een gelijkaardig aandeel (7.4%) als in Brussel (7.9%), maar ook in Vlaanderen haalt men voor dit type reeds meer dan 5 percent. Wallonië blijft verder voorop m.b.t. het aandeel van de huishoudens van cohabitanten met kinderen (vader/moeder + kinderen + andere(n)). Ook de éénoudergezinnen geleid door een man houden het grootste aandeel in Wallonië. De niet-klassieke huishoudentypen (cohabitanten + cohabitanten met kinderen + éénoudergezinnen) blijven derhalve in Wallonië iets beter vertegenwoordigd dan in Brussel en beduidend belangrijker dan in Vlaanderen. Dienaangaande is de voorsprong die Wallonië al had in 1970 nog verder toegenomen, niettegenstaande deze huishoudentypen in Vlaanderen in 1991 ook reeds een duidelijke plaats in de waaier van typen bekleden.

Tabel 3.6: De verdeling van huishoudens volgens de NIS-typologie; absolute aantallen en procentuele verdeling in de drie regio's, 1991

Huishoudentype.	BRUSSEL		VLAANDEREN		WALLONIË	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
“Niet-familiale” huishoudens:	234 313	50.9	592 658	26.9	416 505	32.4
- alleenstaanden.	222 706	48.4	528 195	24.0	372 770	29.0
- overige.	11 607	2.5	64 463	2.9	43 735	3.4
Huishoudens met 1 kern:	224 339	48.8	1 590 129	72.1	860 929	66.7
- echtparen zonder kind(eren).	75 565	16.4	532 343	24.2	258 329	20.0
- echtparen met kind(eren).	95 432	20.8	836 919	38.0	421 775	32.7
- vader met kind(eren).	5 720	1.2	25 285	1.1	17 894	1.4
- moeder met kind(eren).	36 391	7.9	113 472	5.2	95 436	7.4
- echtparen zonder kind(eren) + andere(n).	1 714	0.4	20 767	0.9	14 898	1.2
- echtparen met kind(eren) + andere(n).	2 629	0.6	31 385	1.4	21 791	1.7
- vader met kind(eren) + andere(n)	3 350	0.7	9 166	0.4	11 661	0.9
- moeder met kind(eren) + andere(n).	3 538	0.8	20 792	0.9	19 145	1.4
Huishoudens met 2+ kernen.	1 385	0.3	19 184	0.9	11 838	0.9
Huishoudens van onbepaalde samenstelling.	54	0.0	1 067	0.1	724	0.0
TOTAAL:	460 091	100.0	2 203 038	100.0	1 289 996	100.0

3.4. DE HUISHOUDENS MET MEERDERE KERNEN

Zoals eerder opgemerkt is de evolutie van het aantal complexe huishoudens met meerdere kernen eerder chaotisch: van 60.000 in 1970, daalt hun aantal tot amper 13.000 in 1981 en stijgt het opnieuw tot 32.000 in 1991. Daarbij werd reeds de opmerking gemaakt dat het aantal niet nader gedetermineerde huishoudens in 1981 plots 38.851 eenheden bedroeg, terwijl deze aantallen zero of verwaarloosbaar zijn in 1970 en 1991. Hoogstwaarschijnlijk zijn een aantal complexe huishoudens in 1981 gewoon bij de klasse "onbepaald" gevoegd. Deze interpretatie wordt gesteund door het feit dat de gemiddelde huishoudensomvang van de niet nader bepaalde huishoudentypen in 1981 liefst 5.51 personen bedroeg, zodat het wel degelijk ging om abnormaal grote huishoudens.

Tabel 3.7: De huishoudens met 2 of meer kernen in België, 1970-1991

Huishoudenstype.	1970	1981	1991
Echtpaar + echtpaar van kind.	11 622	4 831	4 075
Echtpaar + Echtpaar van kind + kleinkind(eren).	26 226	5 061	7 798
Echtpaar + (schoon)zoon + kleinkind(eren).	1 427	91	1 572
Echtpaar + (schoon)dochter + kleinkind(eren).	4 039	2 296	3 550
Echtpaar + andere kern.			2 986
Echtpaar, kind(eren) + andere kern.	16 036	833	5 346
Twee kernen van éénoudergezinnen.			6 801
Meer dan 2 kernen.	910		279
Totaal	60 260	13 112	32 407

Indien deze interpretatie opgaat, stelt men vast dat de huishoudens met meerdere kernen sedert 1970 gestaag afnemen. De daling is vooral te merken bij samengestelde huishoudens gevormd rond twee echtparen (al dan niet met kleinkinderen). De aantallen in 1991 zijn nog amper een derde van wat ze waren in 1970. Daarentegen zijn de complexe huishoudens gevormd door een echtpaar + een (schoon)zoon/(schoon)dochter + kleinkind(eren) qua aantallen veel meer stabiel gebleven. De toename van de echtscheidingen, waarbij meer éénoudergezinnen worden gevormd, en waarvan sommige naar het ouderlijk huis terugkeren, is hieraan niet vreemd. De andere groep die dergelijke drie-generatiehuishoudens vormt zijn jongere ongehuwde moeders die bij de ouders blijven inwonen of na het opbreken van een cohabitatie-relatie terugkeren.

Alle overblijvende typen van complexe huishoudens blijven in 1991 grosso modo de frequenties behouden van 1970. De grootste groep in 1991 bestaat uit huishoudens met twee kernen gevormd door samenwonende éénoudergezinnen, waarvan de respectievelijke vader en moeder cohabitanten zijn geworden. Het gaat hier dus om hersamengestelde huishoudens, zij het dat cohabitatie de plaats van hertrouw heeft ingenomen. Een tweede groep, van bijna gelijke omvang, is gevormd door een echtpaar met ongehuwde kinderen + een andere kern.

Deze “andere kern” kan bestaan uit een éénoudergezin waarvan de referentiepersoon de (schoon)zoon of (schoon)dochter is van het echtpaar. Dergelijke huishoudens zijn in dit geval direct vergelijkbaar met de andere drie-generatiehuishoudens die een éénoudergezin bevatten.

De regionale verdeling van de complexe huishoudens wordt nu behandeld. Het weze herhaald dat deze huishoudens met meerdere kernen in geen van de drie landsdelen meer dan één procent bedragen in 1991 van het totaal van alle huishoudenstypen.

Vlaanderen heeft in 1991 ongetwijfeld nog het meest traditionele profiel waarbij de complexe huishoudens gevormd rond twee samenwonende echtparen 43.3 percent van alle huishoudens vormen (15.9% zonder kleinkinderen en 27.4% met kleinkinderen). In Wallonië is dit slechts 28.5 percent en in de regio Brussel amper 13.9 percent. In Brussel is dit overigens vooral een etnisch fenomeen. De complexe huishoudenstypen die gevormd worden als echtpaar plus een kern bestaande uit een éénoudergezin, of die gevormd worden door het samenwonen van twee éénoudergezinnen zijn in Vlaanderen beduidend schaarser (28.0%) dan in Wallonië (48.5%) en in Brussel (58.5%). Het hoger Brusselse aandeel hierbij is vooral toe te schrijven aan de hoge proportie samenwonende éénoudergezinnen (36.4%).

Het profiel met procentueel meer “nieuwe leefvormen” (cohabitanten met of zonder kinderen, éénoudergezinnen) in Brussel en Wallonië vinden we dus ook terug bij de kernen van de complexe huishoudens. In deze beide regio's komen proportioneel meer kernen van éénoudergezinnen voor dan in de Vlaamse samengestelde huishoudens.

Tabel 3.8: De huishoudens met 2 of meer kernen in 1991 in België en per regio

Huishoudenstype	België	Brussel	Vlaanderen	Wallonië
Echtpaar + echtpaar van kinderen	4 075 (12.5)	34 (2.5)	3 051 (15.9)	990 (8.4)
Echtpaar + Echtpaar van kinderen + kleinkind(eren).	7 798 (24.1)	158 (11.4)	5 256 (27.4)	2 384 (20.1)
Echtpaar, (schoon)zoon en kleinkind(eren)	1 572 (4.9)	80 (5.8)	775 (4.0)	717 (6.1)
Echtpaar, (schoon)dochter en kleinkind(eren)	3 550 (10.9)	225 (16.3)	1 762 (9.2)	1 563 (13.2)
Echtpaar + andere kern.	2 986 (9.2)	118 (8.5)	2 148 (11.2)	720 (6.1)
Echtpaar, kind(eren) + andere kern.	5 346 (16.5)	258 (18.6)	3 145 (16.4)	1 943 (16.4)
Twee kernen van éénoudergezinnen.	6 801 (21.0)	504 (36.4)	2 845 (14.8)	3 452 (29.2)
Meer dan 2 kernen.	279 (0.9)	8 (0.5)	202 (1.1)	69 (0.5)
Totaal	32 407 (100.0)	1 385 (100.0)	19 184 (100.0)	11 838 (100.0)

3.5. INDIVIDUELE HUISHOUDENSPOSITIES EN BANDEN VAN VERWANTSCHAP

De huishoudensdata van de volkstellingen kunnen ook geanalyseerd worden vanuit het standpunt van individuen. Elke persoon kan immers gesitueerd worden t.a.v. de anderen in een privaat huishouden, hetzij als referentiepersoon, hetzij via de banden van verwantschap met de referentiepersoon. Uiteraard hebben alleenstaanden geen verwantschapsbanden met anderen in een huishouden, en personen in collectieve huishoudens worden hier buiten beschouwing gelaten.

In Tabel 3.9 wordt de bevolking van de private huishoudens naar huishoudenspositie en banden van verwantschap vergeleken voor de laatste drie volkstellingen. Ook wordt een aparte kolom voorzien voor de leden van huishoudens met een buitenlandse referentiepersoon in de telling van 1991.

Tabel 3.9: De verdeling van personen in private huishoudens naar banden van verwantschap; absolute aantallen voor België 1970, 1981 en 1991, en verdeling voor de leden van de huishoudens met een buitenlandse referentiepersoon 1991

Verwantschapsband	1970 Totaal	1981 Totaal	1991 Totaal	1991 Buitenl.
Alleenstaande	607 381	837 268	1 123 671	115 981
Referentie-persoon	2 626 847	2 770 910	2 829 454	248 534
Echtgeno(o)t(e)	2 304 781	2 395 227	2 329 573	166 830
Kind	3 434 173	3 291 072	3 145 637	318 456
Schoonzoon/ schoondochter	44 919	26 503	23 716	2 907
Ouders/Schoon-ouders	172 130	111 191	67 481	5 547
Andere verwanten	191 073	141 405	118 568	11 361
Niet verwante personen	145 159	164 548	213 290	22 482
TOTAAL	9 526 463	9 738 124	9 851 390	892 098

In Tabel 3.10 worden de absolute aantallen van Tabel 3.9 omgerekend in percentages. Vooreerst kan nogmaals de progressie van het aantal alleenstaanden worden vastgesteld. Zij verdubbelen bijna in aantal tussen 1970 en 1991, en vormen op deze laatste datum 11.4% van de totale bevolking levend in private huishoudens.

In huishoudens met meerdere personen doen zich ook een aantal verschuivingen voor. Het aantal referentiepersonen en echtgenoten blijft vrij stabiel, zowel in absolute aantallen als percentages, doch het aantal van alle andere verwanten vermindert. Niettegenstaande de toename van de bevolking in globo, daalt het aantal kinderen met bijna 300.000 in vergelijking met 1970. Dit is uiteraard het gevolg van de lage vruchtbaarheid van de laatste twintig jaar, en deze factor overschaduwet volledig het effect van langer inwonen van kinderen bij hun ouders. De afname van alle overige verwanten, zoals schoonzonen en schoondochters, ouders of schoonouders, of andere familieleden wijst ondubbelzinnig in de richting van verdere vereenvoudiging van huishoudensstructuren.

Tabel 3.10: De verdeling van personen in private huishoudens naar banden van verwantschap; procentuele verdeling voor België 1970, 1981, 1991, en voor de leden van huishoudens met een buitenlandse referentiepersoon

Verwantschaps-band	1970 Totaal	1981 Totaal	1991 Totaal	1991 Buitenl.
Alleenstaande	6.4	8.6	11.4	13.0
Referentie-persoon	27.6	28.4	28.7	27.9
Echtgeno(o)t(e)	24.2	24.6	23.7	18.7
Kind	36.0	33.8	31.9	35.7
Schoonzoon/ schoondochter	0.5	0.3	0.2	0.3
Ouders/Schoon-ouders	1.8	1.1	0.7	0.6
Andere verwanten	2.0	1.5	1.2	1.3
Niet verwante personen	1.5	1.7	2.2	2.5
TOTAAL	100.0	100.0	100.0	100.0

Met name de complexere huishoudens met twee of meer kernen en/of bijkomende aanverwante coresidenten nemen verder af. Dit maakt dat de overige verwanten in private huishoudens in 1991 gezamenlijk niet meer dan 2.1 percent van de bevolking bedragen tegenover 4.3 percent in 1970 en 2.9 percent in 1980. De niet verwante personen nemen echter toe van 1.5 percent in 1970 tot 2.2 percent in 1991. Dit is in essentie een fenomeen geweest van de jaren tachtig en weerspiegelt vooral de toename van cohabitatie. Zoals eerder aangestipt is deze evolutie onderschat omdat tal van cohabitanten ook geteld werden als alleenstaanden, als referentiepersoon van een “niet familiaal huishouden”, of als referentiepersoon van twee samenwonende monoparentale gezinnen.

De verdeling van de individuen in de huishoudens met een buitenlandse referentiepersoon verschilt niet wezenlijk van de globale Belgische verdeling. Dit komt vooral omdat hier geen verder onderscheid naar nationaliteit wordt gemaakt. Bepaalde nationaliteiten (Europese, sub-Sahara Afrika) brengen vooral alleenstaanden in, terwijl Islamitische minderheden (Maghreb, Turkije) meer grote gezinnen toeleveren. Aldus zorgt deze polariteit in de “buitenlandse” huishoudens enerzijds voor meer alleenstaanden, minder echtgenoten en wat meer “niet verwante personen” (cohabitanten), en anderzijds voor een hoger percentage kinderen.

Tabellen 3.11 en 3.12 geven dezelfde informatie voor de drie regio's in 1991. Het ondertussen bekende patroon voor Brussel komt opnieuw tot uiting: procentueel meer dan tweemaal zoveel alleenstaanden dan in België als geheel, beduidend minder echtgenoten en kinderen, en eveneens zeer lage percentages van andere verwante coresidenten. Het Vlaamse en Waalse patroon zijn naar elkaar toegegroeid, al heeft Vlaanderen nog altijd een iets meer traditioneel patroon: procentueel minder alleenstaanden en minder “niet verwante personen” (cohabitanten) en daarentegen meer echtgenoten. Slechts op één punt heeft Wallonië een iets meer traditioneel karakter behouden: er zijn procentueel meer inwonende ouders of schoonouders en verwante coresidenten dan in Vlaanderen. Dit werd ook in Tabel 3.6 vastgesteld in de vorm van hogere Waalse percentages voor huishoudens met één kern plus andere personen.

Tabel 3.11: De verdeling van personen in private huishoudens naar banden van verwantschap in 1991; België en drie regio's

Verwantschaps-band	BELGIË	BRUSSEL	VLAANDEREN	WALLONIË
Alleenstaande	1 123 671	222 706	528 195	372 770
Referentie-persoon	2 829 454	237 385	1 674 843	917 226
Echtgeno(o)t(e)	2 329 573	176 023	1 431 912	721 638
Kind	3 145 637	273 885	1 834 009	1 037 743
Schoonzoons/ schoondochter	23 716	441	15 742	7 533
Ouders/Schoon-ouders	67 481	3 287	38 508	25 686
Andere verwanten	118 568	7 403	64 289	46 876
Niet verwante personen	213 290	19 753	104 658	88 879
TOTAAL	9 851 390	940 883	5 692 156	3 218 351

Tabel 3.12: De procentuele verdeling van personen in private huishoudens naar banden van verwantschap in 1991; België en de drie regio's

Verwantschaps-band	BELGIË	BRUSSEL	VLAANDEREN	WALLONIË
Alleenstaande	11.4	23.7	9.3	11.6
Referentie-persoon	28.7	25.3	29.4	28.5
Echtgeno(o)t(e)	23.7	18.7	25.2	22.4
Kind	31.9	29.1	32.2	32.2
Schoonzoons/ schoondochter	0.2	0.0	0.3	0.2
Ouders/Schoon-ouders	0.7	0.3	0.7	0.8
Andere verwanten	1.2	0.8	1.1	1.5
Niet verwante personen	2.2	2.1	1.8	2.8
TOTAAL	100.0	100.0	100.0	100.0

Tabellen 3.13 en 3.14 tenslotte geven de banden van verwantschap weer voor de leden van huishoudens met een buitenlandse referentiepersoon in België en de drie regio's. Deze tabellen kunnen ook vergeleken worden met de twee voorgaande wat de specificiteit van de "buitenlandse" huishoudens in elk van de regio's in het daglicht stelt. Zo blijkt uit Tabellen 3.12 en 3.14 dat de "buitenlandse" huishoudens in Brussel beduidend minder alleenstaanden bevatten dan de "Belgische" huishoudens (18% versus 23.7%) en ook minder referentiepersonen (23.0% versus 25.3%). Daarentegen tellen de "buitenlandse" huishoudens in Brussel veel meer kinderen dan de "Belgische" huishoudens (38.8% versus 29.1%) en ook significant meer inwonende verwanten. Dit heeft ongetwijfeld te maken met de grotere en vaak meer complexe huishoudens van diverse sterk vertegenwoordigde etnische groepen in de hoofdstad.

In Wallonië zijn de verdelingen van de “buitenlandse” en “Belgische” huishoudens vrij gelijkaardig. Dit is minder het geval in Vlaanderen. In deze regio leveren de “buitenlandse” huishoudens meer alleenstaanden, wat net het omgekeerde is van de Brusselse toestand. Even opvallend is dat “buitenlandse” huishoudens in Vlaanderen minder echtgenoten (18.2%) bevatten dan het geheel van de huishoudens in de regio (25.2%), maar daarentegen wel meer kinderen en andere verwante coresidenten. De “buitenlandse” huishoudens in Vlaanderen moeten derhalve meer heterogeen zijn en een sterkere polariteit vertonen tussen enerzijds huishoudens van alleenstaande of cohabiterende buitenlanders zonder kinderen, en anderzijds huishoudens van gehuwde allochtonen met veel meer kinderen en ook meer inwonende verwanten.

Tabel 3.13: De verdeling van personen in private huishoudens met een buitenlandse referentiepersoon naar banden van verwantschap in 1991; België en drie regio's

Verwantschaps-band	BELGIË	BRUSSEL	VLAANDEREN	WALLONIË
Alleenstaande	115 981	48 453	28 177	39 351
Referentie-persoon	248 534	62 236	71 566	114 732
Echtgeno(o)t(e)	166 830	46 672	46 660	73 498
Kind	318 456	104 750	94 848	118 858
Schoonzoon/ schoondochter	2 907	280	1 514	1 113
Ouders/Schoon-ouders	5 547	1 142	1 443	2 962
Andere verwanten	11 361	2 665	3 760	4 936
Niet verwante personen	22 482	3 889	7 963	10 630
TOTAAL	892 098	270 087	255 931	366 080

Tabel 3.14: De procentuele verdeling van personen in private huishoudens met buitenlandse referentiepersoon naar banden van verwantschap in 1991; België en de drie regio's

Verwantschaps-band	BELGIË	BRUSSEL	VLAANDEREN	WALLONIË
Alleenstaande	13.0	18.0	11.0	10.8
Referentie-persoon	27.9	23.0	28.0	31.4
Echtgeno(o)t(e)	18.7	17.3	18.2	20.0
Kind	35.7	38.8	37.0	32.5
Schoonzoon/ schoondochter	0.3	0.1	0.6	0.3
Ouders/Schoon-ouders	0.6	0.4	0.6	0.8
Andere verwanten	1.3	1.0	1.5	1.3
Niet verwante personen	2.5	1.4	3.1	2.9
TOTAAL	100.0	100.0	100.0	100.0

3.6. DE SAMENSTELLING VAN DE FAMILIEKERNEN

Zoals aangegeven in sectie 2.1 bestaan familiekeren uit groepen van individuen die door huwelijk of afstamming met elkaar verbonden zijn. In concreto gaat het om echtparen met of zonder kinderen en om monoparentale gezinnen. Andere verwante of niet verwante coresidenten vallen dus buiten beschouwing, voor zover zij uiteraard ook geen andere kern vormen.

In Tabellen 3.15 en 3.16 wordt de evolutie geschetst voor België als geheel in zowel absolute aantallen als in percentages.

Tabel 3.15: Evolutie van het aantal familiekeren in België, volkstellingen van 1970, 1981 en 1991

België	1970	1981	1991
Echtparen zonder kinderen.	903 913	913 040	928 584
Echtparen met			
- 1 kind:	602 870	627 749	612 713
- 2 kinderen	435 987	516 202	548 111
- 3+ kinderen	420 525	332 124	266 703
Totaal echtparen met kinderen.	1 459 382	1 476 075	1 427 527
Vaders met			
- 1 kind	33 566	32 674	56 651
- 2 kinderen	12 035	11 717	19 163
- 3+ kinderen	8 229	6 439	6 149
Totaal vaders met kinderen.	53 830	50 830	81 963
Moeders met			
- 1 kind	111 498	128 317	193 464
- 2 kinderen	36 575	49 029	79 222
- 3+ kinderen:	26 576	27 142	29 730
Totaal moeders met kinderen.	174 649	204 488	302 416
ALG. TOTAAL	2 591 774	2 644 433	2 740 490

Tabel 3.16: Evolutie van de verdeling van de familiekernen in België, volkstellingen van 1970, 1981 en 1991

België	1970	1981	1991
Echtparen zonder kinderen.	34.9	34.5	33.9
Echtparen met			
- 1 kind	23.3	23.7	22.4
- 2 kinderen	16.8	19.5	20.0
- 3+ kinderen	16.2	12.6	9.7
Totaal echtparen met kinderen.	56.3	55.8	52.1
Vaders met			
- 1 kind	1.3	1.2	2.1
- 2 kinderen	0.5	0.4	0.7
- 3+ kinderen	0.3	0.3	0.2
Totaal vaders met kinderen.	2.1	1.9	3.0
Moeders met			
- 1 kind	4.3	4.9	7.0
- 2 kinderen	1.4	1.9	2.9
- 3+ kinderen	1.0	1.0	1.1
Totaal moeders met kinderen.	6.7	7.8	11.0
ALG. TOTAAL	100.0	100.0	100.0

Tussen 1970 en 1981 is de groei van het aantal kernen gelijk aan die van de gehele bevolking (2.03%). Tussen 1981 en 1991 groeit de bevolking slechts met 1.3 percent, maar het aantal kernen met 3.63 percent. De vier categorieën van types van kernen volgen tussen 1970 en 1981 een zekere continuïteit, zij het dat het aantal éénoudergezinnen geleid door een vrouw ook toen reeds een duidelijke toename vertoonde. Tussen 1981 en 1991 zijn de veranderingen meer uitgesproken. De echtparen zonder kinderen nemen verder toe, terwijl het aantal klassieke gezinnen, met name echtparen met kinderen voor het eerst gevoelig afnemen. In de percentageverdeling van Tabel 3.16 valt vervolgens op dat het aandeel van kernen gevormd rond een echtpaar (met of zonder kinderen) tussen 1981 en 1991 sneller slinkt dan in het decennium daarvoor. De familiekernen met een toename in de jaren tachtig zijn de éénoudergezinnen. In 1991 vormen zij samen 14.0 percent van alle familiekernen tegen 9.7 percent in 1981 en 8.8 percent in 1970. In absolute aantallen stijgen de éénoudergezinnen geleid door een man met circa 30.000 eenheden tussen 1981 en 1991, en de éénoudergezinnen geleid door een vrouw met bijna 100.000 eenheden. In vergelijking met 1981 gaat dit om een procentuele toename van 62 percent voor de categorie vaders + kind(eren) en van 48 percent voor de categorie moeders + kind(eren). Deze sterke toenamepercentages vinden hun oorsprong in diverse fenomenen zoals de toename van echtscheidingen bij gehuwden met kinderen en de toenemende procreatie bij cohabitanten (de “oneigenlijke” éénoudergezinnen - zie sectie 3.2).

Een verdere onderverdeling naar het aantal nog inwonende kinderen toont de algemene daling aan van gezinnen met drie of meer kinderen. Bij de echtparen winnen de kernen met twee kinderen wat terrein, doch bij de monoparentale kernen is de stijging het grootst bij de kernen met slechts één kind. Niettemin geldt dit meer voor éénoudergezinnen van mannen dan voor

deze geleid door vrouwen. Bij deze laatste is er immers ook een toename van circa 30.000 kernen met twee kinderen.

Gelijkaardige verdelingen kunnen ook per regio worden geanalyseerd. Deze informatie is weergegeven in Tabellen 3.17 tot en met 3.22.

Tabel 3.17: Evolutie van het aantal familiekernen in de regio Brussel; volkstellingen van 1970, 1981 en 1991

BRUSSEL	1970	1981	1991
Echtparen zonder kinderen.	113 843	94 725	77 954
Echtparen met			
- 1 kind	65 569	52 603	40 707
- 2 kinderen	42 061	38 642	33 799
- 3+ kinderen	30 567	25 137	24 130
Totaal echtparen met kinderen.	138 197	116 382	98 636
Vaders met			
- 1 kind	4 642	4 614	6 698
- 2 kinderen	1 606	1 605	2 224
- 3+ kinderen	890	686	750
Totaal vaders met kinderen.	7 138	6 905	9 672
Moeders met			
- 1 kind	19 502	20 875	26 556
- 2 kinderen	5 902	7 664	10 387
- 3+ kinderen	3 399	3 449	3 912
Totaal moeders met kinderen.	28 803	31 988	40 855
ALG. TOTAAL	287 981	250 000	227 117

Tabel 3.18: Evolutie van de verdeling van de familiekernen in de regio Brussel; volkstellingen van 1970, 1981 en 1991

BRUSSEL	1970	1981	1991
Echtparen zonder kinderen.	39.5	37.9	34.3
Echtparen met			
- 1 kind	22.8	21.0	7.9
- 2 kinderen	14.6	15.4	14.9
- 3+ kinderen	10.6	10.1	10.6
Totaal echtparen met kinderen.	48.0	46.5	43.4
Vaders met			
- 1 kind	1.6	1.9	3.0
- 2 kinderen	0.6	0.6	1.0
- 3+ kinderen	0.3	0.3	0.3
Totaal vaders met kinderen.	2.5	2.8	4.3
Moeders met			
- 1 kind	6.8	8.3	11.7
- 2 kinderen	2.0	3.1	4.6
- 3+ kinderen	1.2	1.4	1.7
Totaal moeders met kinderen.	10.0	12.8	18.0
ALG. TOTAAL	100.0	100.0	100.0

Tabel 3.19: Evolutie van het aantal familiekernen in de regio Vlaanderen, volkstellingen van 1970, 1981 en 1991

VLAANDEREN	1970	1981	1991
Echtparen zonder kinderen.	482 540	521 010	569 810
Echtparen met			
- 1 kind	342 487	374 069	379 574
- 2 kinderen	259 640	320 683	345 702
- 3+ kinderen	261 353	201 928	154 520
Totaal echtparen met kinderen.	863 480	896 680	879 796
Vaders met			
- 1 kind	17 251	16 676	26 656
- 2 kinderen	6 305	5 981	8 932
- 3+ kinderen	4 420	3 281	2 794
Totaal vaders met kinderen.	27 976	25 938	38 382
Moeders met			
- 1 kind	49 863	59 533	90 594
- 2 kinderen	17 296	22 995	37 205
- 3+ kinderen	12 987	12 742	12 912
Totaal moeders met kinderen.	80 146	95 270	140 711
ALG. TOTAAL	1 454 142	1 538 898	1 628 699

Tabel 3.20: Evolutie van de verdeling van de familiekeren in de regio Vlaanderen, volkstellingen van 1970, 1981 en 1991

VLAANDEREN	1970	1981	1991
Echtparen zonder kinderen.	33.2	33.8	35.0
Echtparen met			
- 1 kind	23.6	24.3	23.3
- 2 kinderen	17.8	20.9	21.2
- 3+ kinderen	18.0	13.1	9.5
Totaal echtparen met kinderen.	59.4	58.3	54.0
Vaders met			
- 1 kind	1.2	1.1	1.6
- 2 kinderen	0.4	0.4	0.6
- 3+ kinderen	0.3	0.2	0.2
Totaal vaders met kinderen.	1.9	1.7	2.4
Moeders met			
- 1 kind	3.4	3.9	5.6
- 2 kinderen	1.2	1.5	2.2
3+ kinderen	0.9	0.8	0.8
Totaal moeders met kinderen.	5.5	6.2	8.6
ALG. TOTAAL	100.0	100.0	100.0

Tabel 3.21: Evolutie van het aantal familiekeren in de regio Wallonië, volkstellingen van 1970, 1981 en 1991

WALLONIË	1970	1981	1991
Echtparen zonder kinderen.	307 530	297 305	280 820
Echtparen met			
- 1 kind	194 814	201 077	192 432
- 2 kinderen	134 286	156 877	168 610
- 3+ kinderen	128 605	105 059	88 053
Totaal echtparen met kinderen.	457 705	463 013	449 095
Vaders met			
- 1 kind	11 673	11 384	23 297
- 2 kinderen	4 124	4 131	8 007
- 3+ kinderen	2 919	2 472	2 605
Totaal vaders met kinderen.	18 716	17 987	33 909
Moeders met			
- 1 kind	42 133	47 909	76 314
- 2 kinderen	13 377	18 370	31 630
- 3+ kinderen	10 190	10 951	12 906
Totaal moeders met kinderen.	65 700	77 230	120 850
ALG. TOTAAL	849 651	855 535	884 674

Tabel 3.22: Evolutie van de verdeling van de familiekernen in de regio Wallonië, volkstellingen van 1970, 1981 en 1991

WALLONIË	1970	1981	1991
Echtparen zonder kinderen.	36.2	34.8	31.7
Echtparen met			
- 1 kind	22.9	23.5	21.8
- 2 kinderen	15.8	18.3	19.1
- 3+ kinderen	15.2	12.3	9.9
Totaal echtparen met kinderen.	53.9	54.1	50.8
Vaders met			
- 1 kind	1.4	1.3	2.6
- 2 kinderen	0.5	0.5	0.9
- 3+ kinderen	0.3	0.3	0.3
Totaal vaders met kinderen.	2.2	2.1	3.8
Moeders met			
- 1 kind	5.0	5.6	8.6
- 2 kinderen	1.5	2.1	3.6
- 3+ kinderen	1.2	1.3	1.5
Totaal moeders met kinderen.	7.7	9.0	13.7
ALG. TOTAAL	100.0	100.0	100.0

In de Brusselse regio is het aantal kernen al opvallend met 13 percent gedaald in de periode 1970-1981 en deze tendens zet zich door met opnieuw een daling van 9 percent tussen 1981 en 1991. Zowel in absolute als relatieve termen is hierbij de daling van de echtparen zonder en met kinderen in Brussel sterker dan op het nationale vlak. Hierbij weze evenwel opgemerkt dat echtparen met twee of meer kinderen in de regio Brussel stand houden in vergelijking met 1981 en 1970. De etnische component in de Brusselse bevolkingssamenstelling is hieraan opnieuw niet vreemd. Het aandeel van de éénoudergezinnen, en vooral van deze geleid door vrouwen, in Brussel was niet alleen beduidend hoger in 1970 en 1981 dan op het nationale vlak, het is ook sneller gestegen in de jaren tachtig. Overigens zijn de éénoudergezinnen ook de enige soort van familiekernen die in Brussel in absolute aantallen zijn toegenomen.

Vergeleken met de nationale evolutie, is de regio Vlaanderen te typeren door drie specifieke kenmerken voor de periode 1981-1991:

- i) het aandeel van de echtparen zonder kinderen stijgt er nog opvallend, wat niet het geval is in de twee andere regio's;
- ii) het aandeel van de echtparen met kinderen daalt verder, maar blijft nog boven het nationale gemiddelde (54.0% tegenover 52.1%). De daling is er vooral terug te vinden in gezinnen met 3 of meer kinderen;

iii) de éénoudergezinnen stijgen minder snel dan op het nationale vlak, en daarmee blijven de aandelen hiervan t.o.v. alle kernen beduidend lager in Vlaanderen dan in Brussel en Wallonië (11% tegenover resp. 22.3% en 17.5%).

De situatie in de Waalse regio is intermediair tussen deze in Brussel en Vlaanderen. Ten aanzien van Vlaanderen contrasteert de evolutie in de Waalse regio in de volgende opzichten:

i) de daling van het aantal echtparen zonder kinderen in Wallonië is reeds ingezet, vooral als gevolg van de toename van de monoparentale gezinnen. Dit is in Vlaanderen vooralsnog niet het geval (maar ligt wel in de lijn van de verwachtingen);

ii) de daling van de proportie gezinnen met 3 of meer kinderen is minder abrupt in Wallonië dan in Vlaanderen;

iii) inzake éénoudergezinnen is de opwaartse trend beduidend sneller in Wallonië dan in Vlaanderen.

3.7 CONCLUSIES

Naast de verdunning van de gezinnen en huishoudens, behandeld in hoofdstuk 2, is eveneens een markante evolutie waar te nemen in de samenstelling of in de soort huishoudenstypen. Deze evolutie verliep opvallend sneller in de jaren tachtig dan in de jaren zeventig, zoals men kon verwachten als gevolg van diverse demografische bewegingen (zie hoofdstuk 1). Hierbij volgt België trouwens gelijkaardige tendenzen als deze waargenomen in de buurlanden.

De NIS-typologie van de huishoudens geeft wel de mogelijkheid de resultaten van 1991 met deze van de vorige volkstellingen te vergelijken, doch ze heeft het nadeel geen huishoudens van cohabitanten te kennen als expliciete categorie. Een éénduidige classificatie van ongehuwd samenwonenden is dus onmogelijk. Evenwel komt deze bevolkingsgroep wel voor in meerdere andere NIS-typen zodat hun evolutie toch bij benadering kan ingeschat worden. Dit onderwerp komt trouwens in het volgende hoofdstuk meer expliciet aan bod dank zij de herclassificatie uitgevoerd op de ruwe data.

De dominante tendens sedert 1970 en vooral 1981 is de verschuiving weg van de klassieke gezinstypen gevormd rond een gehuwd paar en ten voordele van de diverse “nieuwe leefvormen”, zijnde deze van alleenstaanden en vooral cohabitanten.

Het absoluut aantal gezinnen gevormd door *gehuwde ouders en kinderen* daalt sedert 1981 met circa 37.000 eenheden (-2.7%) en vormt hiermee 34.3 percent van alle private huishoudens. Dit aandeel was nog 38.6 percent in 1981 en 39.9 percent in 1970. In Vlaanderen en Wallonië zijn deze gezinnen nog duidelijk modaal (38.0 en 32.7% respectievelijk), doch lang niet meer in Brussel (20.8%) waar de huishoudens van alleenstaanden bij verre de kroon spannen (50.9%) in 1991.

Het absoluut aantal gezinnen van *gehuwden zonder inwonende kinderen* stijgt nog licht (+2.4%) sedert 1981, o.m. als gevolg van het uitstelgedrag inzake vruchtbaarheid en het langer gezamenlijk overleven van bejaarde gehuwde paren. Doch deze absolute aangroei was te klein om het proportioneel aandeel van dit gezinstype veilig te stellen. Immers hun aandeel in het totaal van huishoudenstypen daalde, vooral gedurende de jaren tachtig, van 23.5 tot 21.8 percent. In Wallonië en Brussel is het aandeel van de gezinnen van gehuwden zonder (inwonende) kinderen kleiner dan het aandeel van de éénpersoonsgezinnen en in Vlaanderen zijn beide aandelen vrijwel gelijk.

De derde categorie gevormd rond een echtpaar zijn de *gehuwden, eventueel met kinderen, doch ook met een andere inwonende persoon (of personen)*. Ook deze categorie registreert een gevoelige daling. Naast het algemene negatieve effect dat voor alle gehuwden speelt, kennen deze huishoudentypen ook nog het “vereenvoudigingseffect” waarbij steeds *minder coresidenten* in huishoudens voorkomen. In absolute aantallen dalen deze huishoudens dan ook systematisch over de gehele periode 1970-1991 van circa 185.000 eenheden tot 93.000, wat op een halvering neerkomt.

Het aandeel van de *complexe huishoudens* (d.i. met meer dan één kern) is in België in 1991 in de drie regio's onder de 1 percent drempel gevallen, doch ook binnen deze kleine categorie verliezen de huishoudens met minstens een kern gevormd rond een echtpaar aan belang, ten voordele van (her)samengestelde gezinnen met samenwonende partners, elk met kinderen (twee monoparentale kernen).

Veruit de belangrijkste stijger, althans in absolute aantallen, is het type met alleenstaanden. Deze namen tussen 1970 en 1981 toe met 235.000 eenheden, en in de periode 1981-1991 nogmaals met 205.000. Deze toename is door meerdere factoren te verklaren, zoals de opsplitsing als gevolg van separaties of echtscheidingen, de uitstelbeweging inzake nuptialiteit, en het langer onafhankelijk wonen van verweduwde ouderen (vooral vrouwen). Vooral de steden, met Brussel voorop, kennen hoge concentraties van alleenstaanden. Niettemin moeten we de aandacht vestigen op de overschatting van hun aantal in de volkstellingen, omdat een steeds toenemend aantal onder hen ongehuwd samenwonen, zij het met behoud van afzonderlijke domicilies.

De snelste stijgers qua groeiritme zijn de “eigenlijke” en de “oneigenlijke” éénooudergezinnen. De “eigenlijke” éénooudergezinnen groeiden met circa 46.000 eenheden (+27.7%) tussen 1970 en 1981 en met liefst 81.000 eenheden (+38.1%) in het daaropvolgend decennium. Deze toename reflecteert grotendeels de gevolgen van separaties (bij cohabitanten) en van echtscheidingen waarbij ook kinderen betrokken zijn, en dus echte monoparentale gezinnen ontstaan. Bij de “oneigenlijke” éénooudergezinnen waarbij een andere coresident werd geregistreerd (d.i. meestal de partner) was aanvankelijk geen toename vastgesteld, doch tussen 1981 en 1991 nam dit type toe met ongeveer 29.000 eenheden (+73.5%). De toename hier reflecteert de stijgende mate waarmee cohabitanten overgaan tot ouderschap (zonder huwelijk) en de hersamenstelling van gezinnen door de cohabitatie van de ouder met een partner. Tenslotte moeten we ook hier opmerken dat een deel van de “eigenlijke” éénooudergezinnen tot de klasse van de “oneigenlijke” moet gerekend worden, doch niet in dit laatste type zijn opgenomen omdat de partner een afzonderlijke domicilie aanhoudt (en dus zelf als alleenstaande is geregistreerd).

T.a.v. al deze verschuivingen in huishoudenssamenstelling convergeert Vlaanderen steeds meer naar de Waalse situatie. Dit is o.m. gedragen door de toename van de alleenstaanden en vooral door het aandeelverlies van gehuwden met kinderen in Vlaanderen. Echter, inzake “eigenlijke” en “oneigenlijke” éénooudergezinnen blijft Wallonië significant grotere aandelen behouden. In contrast daarmee heeft Wallonië bij de klassieke gezinstypen dan weer proportioneel meer gezinnen met 3 of meer kinderen in 1991, wat in de voorgaande volkstellingen niet het geval was.

Tenslotte wijzen de resultaten gepresenteerd in dit hoofdstuk op de noodzaak om de huishoudens van buitenlanders nader te analyseren. Bij hen doet zich met name een heterogeniteit voor naar type die met nationaliteit is gecorreleerd. Vandaar ook de behandeling van deze huishoudens in aanzienlijk meer detail in het volgende hoofdstuk.

HOOFDSTUK 4

DE POSITIES VAN INDIVIDUEN IN HUISHOUDENS: EVOLUTIE EN PROJECTIES VOLGENS DE LIPRO- TYPOLOGIE

4.1. DE LIPRO-TYPOLOGIE EN CLASSIFICATIE- PROBLEMEN

De LIPRO-typologie is van Nederlandse origine (van Imhoff en Keilman, 1991) en heeft als bedoeling de posities van elke individuele persoon te situeren in een huishoudentype. In tegenstelling tot de voorgaande hoofdstukken, waar de eenheid van analyse het huishouden was, wordt de eenheid in dit hoofdstuk de *individuele persoon*. De typische LIPRO-matrix bestaat derhalve uit de verdeling van personen in een (sub)populatie naar terzelfdertijd de leeftijdsklasse en de positie in de huishoudentypen (zie verder).

De LIPRO-typologie werd niet alleen aangemaakt als een instrument voor beschrijving, maar vormt eveneens de basis voor bevolkingsprojecties naar leeftijd en huishoudensposities (Lifestyle PROjections). Deze projecties werden voor het eerst voor België aangemaakt (Boulanger, Deboosere, Lambert, Lesthaeghe, 1994) en de uitkomsten ervan worden hier beknopt voorgesteld.

De LIPRO-typologie kent zeven huishoudentypen en binnen meerdere typen worden ook verschillende posities aangegeven ter onderscheiding van de generaties. Zo ontstaan in het totaal *elf individuele posities*. Elk van deze elf krijgt een afkorting mee die doorheen het hoofdstuk wordt gehanteerd.

De typen van posities zijn:

A. Huishoudens van één persoon

A.1. Alleenstaande **SING** (voor “SINGle”)

B. Eénoudergezinnen

B.1. Kind in een éénoudergezin **CIPA** (voor “Child in 1 Parent family”)

B.2. Ouder in monoparentaal gezin **HIPA** (voor “Head of 1 Parent family”)

C. Gezinnen van gehuwd paar zonder inwonende kinderen

C.1. Gehuwde zonder kinderen **MAR0** (voor “MARried 0 children”)

D. Gezinnen van gehuwd paar met inwonende kinderen

D.1. Kind bij gehuwd paar **CMAR**(voor “Child in MARried couple”)

D.2. Gehuwde met kind(eren) **MAR+** (voor “MARried PLUS children”)

E. Huishoudens van cohabitanten zonder inwonende kinderen

E.1. Ongehuwd samenwonende persoon **UNMO** (voor “UNMARried 0 children”)

F. Huishoudens van cohabitanten met inwonende kinderen

F.1. Kind bij cohabiterend paar **CUNM**(voor “Child UNMarried couple”)

F.2. Cohabitant met kind(eren) **UNM+** (voor “UNMarried PLUS children”)

G. Andere typen

G.1. Coresident in ander privaat huishouden **NFR** (voor “Non Family Related”)

G.2. Overige posities **OTHR** (voor “OTHeR”)

De LIPRO-typologie (Lifestyle PROjections) maakt dus, in tegenstelling tot de NIS-typologie, een *expliciet onderscheid tussen gehuwde en cohabiterende paren*. Met dit onderscheid kunnen we vermijden dat de cohabitanten met of zonder kinderen over andere klassen worden verspreid, zoals dit het geval is met de NIS-typologie (zie 3.1). Teneinde dit onderscheid ook voor de Belgische data te kunnen realiseren werden de huishoudens van cohabitanten *statistisch* aangemaakt op basis van de gehele file van individuele informatie inzake residentievorm en graden van verwantschap met de referentiepersoon. Uit dit - uiteraard geanonimiseerde bestand - werden als cohabitanten weerhouden deze personen ouder dan 15 jaar die (i) éénzelfde domicilie delen, (ii) van verschillend geslacht zijn, (iii) geen enkele band van verwantschap met elkaar bezitten, noch door huwelijk, noch door afstamming of bloedverwantschap. Hiermee werden vooral personen “aangezogen” die in de NIS-typologie behoorden tot de klasse van de “overige niet-familiale huishoudens”, de groep “alleenstaande vader/moeder + andere volwassene” en de groep van “huishoudens met twee monoparentale gezinskernen”.

Het grote onderscheid met de Nederlandse LIPRO-data spruit voort uit het feit dat de Belgische volkstellingen van 1981 en 1991 uitgaan van het wettelijk domicilie van individuen, zoals opgegeven bij het Rijksregister. Dit geeft een “de jure” kijk op zaken, daar waar de Nederlandse data uit surveys afkomstig zijn en een meer “de facto” beeld bieden. Ook uit de vergelijking met de Belgische surveys, die expliciet de categorie “ongehuwde partner” voorzien (zoals de European Values Studies of EVS die de omschrijving “samenlevend zoals gehuwden” gebruikt) of die via diverse criteria peilen naar de reële situatie (zoals de NEG0-5 enquête in Vlaanderen), blijkt dat de reconstructie van *cohabitatie* op basis van “de jure” informatie de werkelijke incidentie ervan *onderschat* (cfr. Deboosere, 1992 en Boulanger et al. 1994). Dit is vooral het geval bij jongere volwassenen tussen 20 en 40 jaar. Zo telt de NEG0-5 enquête voor 1991 meer dan dubbel zoveel samenwonende vrouwen zonder kinderen in de leeftijdsgroep 20-24 dan de volkstelling van 1991 (ratio NEG0/VT: 2.12). In de oudere leeftijdsgroepen neemt de distortie af (ratio 1.88 voor 25-29, 1.29 voor 30-34 en 1.17 voor 35-39). Hetzelfde patroon wordt herhaald voor samenwonende vrouwen met kinderen. In de leeftijdsklasse 20-24 heeft de NEG0-5 enquête opnieuw bijna tweemaal hogere incidenties (ratio 1.92), wat opnieuw naar een gelijkheid gaat naarmate de leeftijd toeneemt (ratio's 1.51 voor 25-29, 1.21 voor 30-34 en 0.95 voor 35-39).

Dit heeft uiteraard repercussies op de frequenties voor de andere typen en huishoudensposities. Aldus *onderschat* de volkstelling ook het *aantal kinderen inwonend bij cohabitanten* (CUNM), en *overschat* ze het aantal *alleenstaanden* (SING). Zo haalt de NEG0-5 enquête slechts circa 50 percent van het aantal

alleenstaanden in de groep van vrouwen van 20 tot 39 jaar t.o.v. wat de volkstelling opgeeft (ratio's NEG0/VT tussen 0.59 en 0.48). Het is duidelijk dat de volkstellingsreconstructie van de cohabitanten niet deze samenwonenden aanzuigt die een afzonderlijke domicilie aanhouden, terwijl de NEG0-5 survey op basis van andere criteria dit in veel hogere mate wel doet. Dit verhaal is trouwens vrij klassiek. Ook in andere landen blijken aanzienlijke verschillen te bestaan tussen surveyresultaten onderling en dit is vaak terug te voeren tot het gebruik van andere criteria om samenwonen van alleenwonen te onderscheiden. Zelfs taalkundige verschillen in de formulering kunnen hierbij een rol spelen. De Engelse uitdrukking "living as married" (zoals gebruikt in de EVS van 1980 en 1990) klinkt eufemistisch; de Franse vertaling ervan als "se mettre en ménage" veel minder.

De onderschatting van de cohabitatie veroorzaakt door de dominantie van het criterium "domicilie" in de volkstelling brengt verder met zich mee dat de volkstelling ook *teveel jongere volwassenen registreert als nog inwonend bij de ouders* (CMAR). Ook hier geeft de NEG0-5 survey lagere percentages voor vrouwen van 20-24 jaar (ratio NEG0/VT: 0.89) en van 25 tot 39 jaar (ratio 0.50).

De laatste categorie die door een verschil in criterium wordt vertekend is deze van *éénoudergezinnen* (H1PA). In de volkstelling is hun aantal *overschat* omdat de elders gedomicilieerde partner van het hoofd van het monoparentaal gezin niet aan het huishouden wordt toegevoegd. In de NEG0-5 survey was dit veel meer het geval, en deze bron vindt dus beduidend meer huishoudens van cohabitanten met kinderen dan de volkstellingsreconstructie (cfr. supra).

Dat dit alles niet aan pure toevalsschommelingen, typisch voor surveys, kan toegeschreven worden blijkt uit de grote similariteit tussen volkstelling en NEG0-5 inzake de gezinstypen die minder classificatieproblemen opleveren zoals de gehuwden met of zonder inwonende jongere kinderen. Hier liggen de ratio's telkens veel dicht bij 1.0.

Uit het bovenstaande mag blijken dat de verschuivingen ten voordele van de "nieuwe leefvormen" en vooral in de richting van ongehuwd samenwonen (met of zonder kinderen) in de realiteit verder gevorderd zijn dan uit de volkstellingsresultaten blijkt. Deze laatste geven dus een *conservatief beeld*. Niettemin is het criterium van domicilie ook verdedigbaar. Immers, de overheid kent de huishoudens enkel op basis van dit criterium ten behoeve van allerlei uitkeringen en voorzieningen. Ze kan bezwaarlijk overgaan tot een grootscheepse nationale "inspectie" van de realiteit via een individuele dieptebevraging. Ook moet erop gewezen worden dat de reconstructie zoals ze hier is toegepast op de volkstellingsdata uiteraard dezelfde criteria hanteert voor alle subgroepen in de bevolking en voor alle geografische eenheden. Aldus kunnen we toch, zij het benaderend, significante sociale en ruimtelijke verschillen in kaart brengen. Hetzelfde kan gezegd worden voor de behandeling van de individuele records van de volkstelling van 1981, zodat ook vergelijkbaarheid van de LIPRO-classificatie in de tijd werd gecreëerd.

4.2. DE EVOLUTIE VAN INDIVIDUELE HUISHOUDENSPOSITIES: VASTSTELLINGEN VOOR 1981-1991 EN VERWACHTINGEN VOOR 1991-2011

In deze sectie wordt de LIPRO-indeling van de bevolking gepresenteerd voor mannen en vrouwen afzonderlijk en voor de populatie van België als geheel (Belgen + vreemdelingen). De data voor 1981 zijn afkomstig uit een 1/10 steekproef van de individuele records van de volkstelling van dat jaar. De data voor 1991 bestrijken alle records van de telling. De resultaten na 1991 zijn projectieresultaten zoals aangemaakt door Boulanger et al. (1994) en gerapporteerd onder de hoofding "referentiescenario".

In de LIPRO-projecties moet een bevolking niet alleen verouderen en aangevuld worden met geboorten en de balans van externe migraties, zoals in de klassieke demografische projecties naar leeftijd en geslacht, maar moeten tevens grote aantallen transitie ingebracht worden die de verschuivingen weergeven van personen naar de elf LIPRO-posities in de zeven huishoudenstypen. Het projectiemodel vergt de invoer van meer dan 5.000 transitiekansen per projectiestap. Vele hiervan kunnen gehaald worden uit de analyses van mortaliteit, vruchtbaarheid, nuptialiteit, echtscheiding en hertrouw, waarvoor de Belgische statistiek het ruwe materiaal aanreikt. Andere transities, zoals bewegingen naar en uit de staat "cohabitatie", zijn niet beschikbaar en moesten derhalve bijgeschat worden. Dit gebeurde voor de periode 1981-1991 op basis van de Nederlandse transitiekansen van 1985. Deze werden echter dermate aangepast zodat, vertrekkend van de LIPRO-indeling van de Belgische bevolking voor 1981, de LIPRO-indeling voor 1991 per projectie kon gereproduceerd worden. Aldus kwam een volledige set van transitiekernen tot stand en werd hun deugdelijkheid voor de Belgische situatie getoetst.

Het referentiescenario van de LIPRO-projecties 1991-2011 veronderstelt dat alle transitiekansen vanaf 1991 constant blijven. Dit impliceert dat:

- * de huidige lage vruchtbaarheid wordt aangehouden op een totaal vruchtbaarheidscijfer van 1.60 en dat de vruchtbaarheid van cohabitanten niet verder toeneemt (hun aantal geboorten echter wel omdat de populatie van cohabitanten stijgt);
- * er geen grote vooruitgang wordt geboekt tegen 2011 inzake levensverwachting (wat minder realistisch is - cfr. infra);
- * het patroon voor de intensiteit van echtscheidingen verder kan doorgetrokken worden (ongeacht de periodeverstoringen teweeg gebracht door een plotse wijziging in wetgeving);
- * huwelijken uitgesteld blijven tot op oudere leeftijden (wat de recente cijfers beaamt);
- * de hertrouw van gescheidenen en verweduwden laag blijft;
- * de kansen om tot cohabitatie toe te treden en om eruit te stappen niet verder stijgen en dus niet het niveau halen van de Nederlandse kansen.

De status quo m.b.t. de transitiekansen geeft echter geen status quo m.b.t. de verdeling van de populatie naar de elf LIPRO-huishoudensposities. *Het referentiescenario geeft derhalve weer hoe de koers, ingeslagen sedert de jaren zeventig, en bepaald in 1991 aanleiding geeft tot een herindeling van de populatie in België naar huishoudensposities en leeftijd tegen 2011.* Het referentiescenario geeft m.a.w. aan tot welke situatie de huidige koers aanleiding geeft binnen een tijdsbestek van 20 jaar.

Naast het referentiescenario geven de LIPRO-projecties van Boulanger et al. (1994) ook de uitkomsten voor een *alternatief scenario*, waarbij

- * de lage vruchtbaarheid wordt aangehouden (in tegenstelling tot de NIS-Planbureau projecties van 1992);
- * de levensverwachting wel gunstig evolueert met een daling van de sterftেকansen met circa 1 procent per jaar;
- * de trouwkansen van ongehuwden verder afnemen, ten voordele van cohabitatiekansen;
- * de echtscheidings- en separatiekansen (voor cohabitanten) lichtjes toenemen.

De resultaten van dit alternatief scenario worden hier niet expliciet opgenomen, maar we brengen ze wel ter sprake (voor de resultaten, zie Boulanger et al., 1994: D9-D16).

4.2.1. EVOLUTIE 1981-1991 EN PROJECTIES TOT 2011 OP NATIONAAL VLAK

De eerste set van LIPRO-tabellen (Tabellen 4.1 t/m 4.10) geven een beeld van de individuele huishoudensposities van 1981 tot 1991 naar geslacht voor het geheel van de bevolking in België (vreemdelingen inbegrepen). De eerste vier tabellen bevatten de absolute aantallen (= personen), de volgende twee geven de procentuele verdeling binnen iedere leeftijdsklasse afzonderlijk voor de telling van 1991, en de twee daaropvolgende tabellen de verschillen in deze percentageverdelingen voor de periode 1981-1991 (%1991-%1981). De laatste twee tabellen van deze set tenslotte geven de ratio's weer van de absolute aantallen voor dezelfde periode (abs. aant. 1991/abs. aant. 1981); ze laten ons toe de verschuivingen tussen beide datums in kaart te brengen.

Tabel 4.1

leeftijd	CMAR	CUNM	C1PA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR
0-4	284752	6574	11627	5	0	0	0	0	1	8596	611
5-9	293604	7523	21330	0	0	0	0	0	0	6719	897
10-14	319989	8334	31786	3	0	0	0	0	1	5821	1634
15-19	339020	6383	42923	2501	1209	898	278	174	46	7835	4274
20-24	215691	1964	34012	23968	60393	42696	4478	2198	449	10415	7797
25-29	57802	525	15672	31518	76484	175933	5494	4962	1455	6851	5497
30-34	22581	300	11358	26628	35788	253274	4529	6462	2853	4409	4074
35-39	9579	151	7882	20212	20998	216591	3560	5343	3419	3127	3602
40-44	5681	106	7420	19086	23860	212114	3685	4441	4763	2860	4446
45-49	3214	87	6982	20380	44796	205228	4287	3603	5366	3291	5637
50-54	1538	48	5280	22270	84200	167685	4857	2581	5516	3664	6931
55-59	439	26	2779	23640	128311	115170	5618	1684	4926	3897	7427
60-64	60	8	717	17391	106222	51011	4351	722	3155	3226	5548
65-69	10	2	219	23569	122846	32592	5071	485	3359	4964	7198
70-74	1	0	45	26203	98992	16516	4382	285	3127	6470	7822
75-79	0	0	7	23358	59161	7936	2740	154	2923	7595	6997
80-84	0	0	0	15223	23367	2979	1227	78	2213	6468	5699
85-89	0	0	0	6105	5940	866	334	24	1170	3538	3358
90-94	0	0	0	1536	833	150	74	8	348	1180	1225
95+	0	0	0	224	59	17	15	5	83	203	218

Verdeling van de populatie naar LIPRO-huishoudensposities en leeftijd;
mannen, België 1981

Tabel 4.2

leeftijd	CMAR	CUNM	C1PA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR
0-4	271398	6390	11400	5	0	0	0	0	0	8031	574
5-9	279174	7284	20536	0	0	0	0	0	0	6369	794
10-14	305510	8020	30022	3	5	1	0	0	0	5681	1479
15-19	310471	5675	39368	2864	10708	6743	1298	360	283	7866	3339
20-24	135495	1033	21096	19547	89708	93168	6550	3431	4361	8824	4279
25-29	28378	267	8420	21071	56894	219483	5122	6135	11548	4878	3055
30-34	11274	136	5922	14786	27593	262317	3217	6964	17895	3046	2411
35-39	5003	80	4355	10204	19116	216607	2377	5126	17808	1952	2459
40-44	3214	59	4416	10179	27947	210603	2825	3806	18236	1790	3894
45-49	2321	56	4708	14349	58668	191933	3640	2837	19022	1933	6047
50-54	1312	59	4459	24032	103095	143879	4731	1926	19335	2792	8721
55-59	494	48	3271	40466	140016	87430	5995	1221	18516	4342	12076
60-64	88	10	1003	43425	105352	33724	5025	510	11779	5307	10837
65-69	21	3	424	73880	112282	18856	5451	338	11812	10094	15695
70-74	1	0	117	92344	81996	9971	4543	246	11400	15764	19195
75-79	1	0	12	86500	42583	4848	2658	185	9577	19570	22143
80-84	0	0	0	53922	14326	1676	1158	99	6526	17065	21608
85-89	0	0	0	20608	2887	368	325	34	2892	9594	13615
90-94	0	0	0	4650	266	49	67	9	839	2983	5079
95+	0	0	0	613	17	3	10	2	164	514	1019

Verdeling van de populatie naar LIPRO-huishoudensposities en leeftijd;
vrouwen, België 1981

Tabel 4.3

leeftijd	CMAR	CUNM	C1PA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR
0-4	260670	16496	22531	0	0	0	0	0	0	8946	1458
5-9	257565	10121	30398	0	0	0	0	0	0	5217	1291
10-14	259599	9540	37760	96	0	0	0	0	3	4592	1503
15-19	260723	7452	46745	3259	242	179	415	226	41	7226	3110
20-24	220929	2794	42634	30774	26457	15094	10706	3529	343	10102	6612
25-29	92365	894	23721	57980	72125	120058	16208	9767	1244	7587	7220
30-34	33569	361	14136	53979	36694	227291	9685	12030	3034	4516	5906
35-39	16063	189	11638	46302	23627	246425	7031	11030	5518	3042	4666
40-44	8735	160	10868	41635	25690	245553	6793	8746	8019	2580	4546
45-49	3344	89	6748	32074	37130	181084	5472	4778	6911	2085	4236
50-54	1373	38	5049	30367	70034	145584	5553	2724	6103	2025	4919
55-59	508	22	3312	31103	115535	108932	5307	1624	5400	2467	5584
60-64	123	10	1555	32043	144556	69557	4850	862	4483	2690	6408
65-69	15	2	474	30967	147802	39468	4637	507	3929	2871	6381
70-74	0	0	49	20790	87799	15954	2935	182	2406	2275	4633
75-79	1	0	7	23873	68435	9279	2535	130	2623	3029	5791
80-84	0	0	0	18809	32888	3686	1306	56	2067	3310	5975
85-89	0	0	0	9189	9601	1057	496	20	1159	2381	4291
90-94	0	0	0	2535	1409	163	119	7	442	1081	1708
95+	0	0	0	394	87	14	16	0	78	213	391

Verdeling van de populatie naar LIPRO-huishoudensposities en leeftijd;
mannen, België 1991

Tabel 4.4

leeftijd	CMAR	CUNM	C1PA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR
0-4	247370	15624	21582	0	0	0	0	0	0	8535	1411
5-9	244936	9459	29150	0	0	0	0	0	0	4882	1241
10-14	248615	9072	35833	111	0	0	0	0	4	4314	1340
15-19	242590	6726	42962	4257	2630	1866	2531	620	396	7692	2657
20-24	159109	1687	30143	28215	52879	41326	16769	5824	6028	9667	4508
25-29	45177	439	12387	39975	64087	177468	14447	11560	17804	5984	4312
30-34	14877	165	7144	28982	28169	251046	7178	13555	29484	3455	3163
35-39	7363	119	5708	22201	21842	249092	5431	10950	35152	2231	2650
40-44	4174	100	5336	21569	29767	236031	5870	6838	36465	1752	2862
45-49	1763	78	3760	21192	48223	165585	5179	3005	25443	1394	3449
50-54	849	37	3244	26872	89071	125684	4720	1505	19717	1468	5124
55-59	401	25	2581	38559	131222	87118	4604	844	17866	2066	7495
60-64	122	13	1624	58121	148357	50969	4752	560	17134	3230	10229
65-69	25	6	695	83082	135187	25904	5086	409	16118	4956	13069
70-74	2	1	114	72929	72195	9729	3190	208	10466	5558	11711
75-79	0	0	16	92022	50036	5065	2437	154	10440	9855	19218
80-84	0	0	1	73761	21064	1940	1298	115	8033	12279	24576
85-89	0	0	0	35072	4835	494	480	56	4131	9289	21758
90-94	0	0	0	9183	514	58	82	13	1386	3800	9617
95+	0	0	0	1399	33	3	10	2	268	801	2289

Verdeling van de populatie naar LIPRO-huishoudensposities en leeftijd;
vrouwen, België 1991

Tabel 4.5

leeftijd	CMAR	CUNM	C1PA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR
0-4	84,06	5,32	7,27	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	2,88	0,47
5-9	84,56	3,32	9,98	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1,71	0,42
10-14	82,91	3,05	12,06	0,03	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1,47	0,48
15-19	79,10	2,26	14,18	0,99	0,07	0,05	0,13	0,07	0,01	2,19	0,94
20-24	59,71	0,76	11,52	8,32	7,15	4,08	2,89	0,95	0,09	2,73	1,79
25-29	22,57	0,22	5,80	14,17	17,63	29,34	3,96	2,39	0,30	1,85	1,76
30-34	8,37	0,09	3,52	13,45	9,15	56,65	2,41	3,00	0,76	1,13	1,47
35-39	4,28	0,05	3,10	12,33	6,29	65,62	1,87	2,94	1,47	0,81	1,24
40-44	2,40	0,04	2,99	11,46	7,07	67,58	1,87	2,41	2,21	0,71	1,25
45-49	1,18	0,03	2,38	11,30	13,08	63,77	1,93	1,68	2,43	0,73	1,49
50-54	0,50	0,01	1,84	11,09	25,58	53,18	2,03	0,99	2,23	0,74	1,80
55-59	0,18	0,01	1,18	11,12	41,29	38,93	1,90	0,58	1,93	0,88	2,00
60-64	0,05	0,00	0,58	11,99	54,11	26,04	1,82	0,32	1,68	1,01	2,40
65-69	0,01	0,00	0,20	13,06	62,35	16,65	1,96	0,21	1,66	1,21	2,69
70-74	0,00	0,00	0,04	15,17	64,08	11,64	2,14	0,13	1,76	1,66	3,38
75-79	0,00	0,00	0,01	20,63	59,15	8,02	2,19	0,11	2,27	2,62	5,01
80-84	0,00	0,00	0,00	27,62	48,30	5,41	1,92	0,08	3,04	4,86	8,77
85-89	0,00	0,00	0,00	32,59	34,05	3,75	1,76	0,07	4,11	8,45	15,22
90-94	0,00	0,00	0,00	33,96	18,88	2,18	1,59	0,09	5,92	14,48	22,88
95+	0,00	0,00	0,00	33,03	7,29	1,17	1,34	0,00	6,54	17,85	32,77

Procentuele verdeling van de mannelijke populatie naar LIPRO-huishoudens en leeftijd;
België 1991

Tabel 4.6

leeftijd	CMAR	CUNM	C1PA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR
0-4	83,99	5,30	7,33	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	2,90	0,48
5-9	84,56	3,27	10,06	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1,69	0,43
10-14	83,07	3,03	11,97	0,04	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1,44	0,45
15-19	77,03	2,14	13,64	1,35	0,84	0,59	0,80	0,20	0,13	2,44	0,84
20-24	44,67	0,47	8,46	7,92	14,85	11,60	4,71	1,64	1,69	2,71	1,27
25-29	11,48	0,11	3,15	10,16	16,28	45,08	3,67	2,94	4,52	1,52	1,10
30-34	3,84	0,04	1,84	7,48	7,27	64,83	1,85	3,50	7,61	0,89	0,82
35-39	2,03	0,03	1,57	6,12	6,02	68,67	1,50	3,02	9,69	0,62	0,73
40-44	1,19	0,03	1,52	6,15	8,49	67,29	1,67	1,95	10,40	0,50	0,82
45-49	0,63	0,03	1,35	7,59	17,28	59,33	1,86	1,08	9,12	0,50	1,24
50-54	0,31	0,01	1,17	9,66	32,01	45,16	1,70	0,54	7,09	0,53	1,84
55-59	0,14	0,01	0,88	13,17	44,82	29,76	1,57	0,29	6,10	0,71	2,56
60-64	0,04	0,00	0,55	19,69	50,27	17,27	1,61	0,19	5,81	1,09	3,47
65-69	0,01	0,00	0,24	29,20	47,51	9,10	1,79	0,14	5,66	1,74	4,59
70-74	0,00	0,00	0,06	39,19	38,79	5,23	1,71	0,11	5,62	2,99	6,29
75-79	0,00	0,00	0,01	48,63	26,44	2,68	1,29	0,08	5,52	5,21	10,16
80-84	0,00	0,00	0,00	51,56	14,72	1,36	0,91	0,08	5,61	8,58	17,18
85-89	0,00	0,00	0,00	46,08	6,35	0,65	0,63	0,07	5,43	12,20	28,59
90-94	0,00	0,00	0,00	37,25	2,08	0,24	0,33	0,05	5,62	15,41	39,01
95+	0,00	0,00	0,00	29,12	0,69	0,06	0,21	0,04	5,58	16,67	47,64

Procentuele verdeling van de vrouwelijke populatie naar LIPRO-huishoudens en leeftijd;
België 1991

Tabel 4.7

leeftijd	CMAR	CUNM	C1PA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR
0-4	-7,16	3,21	3,54							0,13	0,27
5-9	-4,39	1,04	3,52							-0,32	0,15
10-14	-4,14	0,78	3,41							-0,12	0,04
15-19	-4,50	0,69	3,60	0,37	-0,22	-0,17	0,06	0,03	0,00	0,26	-0,11
20-24	6,33	0,27	3,11	2,39	-7,80	-6,49	1,79	0,41	-0,02	0,15	-0,14
25-29	7,45	0,08	1,70	5,92	-2,38	-16,69	2,52	1,09	-0,08	0,06	0,33
30-34	2,30	0,01	0,47	6,30	-0,47	-11,38	1,20	1,26	-0,01	-0,06	0,38
35-39	1,02	0,00	0,42	5,47	-0,84	-7,93	0,66	1,12	0,31	-0,25	0,02
40-44	0,43	0,01	0,42	4,84	-1,20	-5,95	0,59	0,87	0,56	-0,28	-0,29
45-49	0,12	0,00	0,07	4,57	-1,71	-3,99	0,51	0,49	0,66	-0,35	-0,37
50-54	0,00	0,00	0,11	3,78	-2,06	-1,88	0,43	0,15	0,42	-0,46	-0,48
55-59	0,03	0,00	0,24	3,07	-2,36	-0,25	-0,01	0,01	0,25	-0,44	-0,53
60-64	0,01	0,00	0,21	2,96	-1,09	-0,47	-0,45	-0,05	0,04	-0,67	-0,48
65-69				1,30	1,02	0,38	-0,58	-0,03	-0,02	-1,27	-0,90
70-74				-0,82	3,66	1,56	-0,53	-0,04	-0,15	-2,29	-1,39
75-79				-0,43	5,79	0,86	-0,28	-0,03	-0,37	-4,23	-1,31
80-84				1,03	7,48	0,21	-0,23	-0,05	-0,83	-6,44	-1,18
85-89				3,98	6,21	-0,31	0,19	-0,04	-1,37	-8,14	-0,52
90-94				5,27	3,32	-0,62	0,21	-0,06	-0,58	-7,56	0,00
95+				5,84	0,13	-0,89	-0,48	-0,61	-3,53	-6,78	6,32

Vergelijking van de procentuele verdelingen naar LIPRO-huishoudensposities en leeftijd;
voor de mannelijke populatie, België 1981-1991
(% 1991 - % 1981)

Tabel 4.8

leeftijd	CMAR	CUNM	C1PA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR
0-4	-7,14	3,16	3,50							0,20	0,29
5-9	-4,31	0,95	3,53							-0,34	0,18
10-14	-4,04	0,74	3,41							-0,18	0,03
15-19	-2,79	0,68	3,52	0,62	-1,92	-1,14	0,47	0,10	0,05	0,42	-0,01
20-24	9,71	0,21	3,02	2,88	-8,30	-12,44	3,02	0,75	0,57	0,44	0,16
25-29	3,71	0,04	0,84	4,39	0,70	-15,01	2,27	1,26	1,36	0,18	0,26
30-34	0,67	0,00	0,18	3,33	-0,49	-8,94	0,95	1,54	2,58	0,04	0,14
35-39	0,27	0,00	0,05	2,54	-0,68	-7,31	0,66	1,22	3,44	-0,07	-0,13
40-44	0,07	0,01	-0,02	2,60	-1,25	-6,10	0,69	0,62	4,04	-0,12	-0,54
45-49	-0,13	0,01	-0,19	2,90	-1,92	-3,49	0,66	0,15	2,89	-0,13	-0,74
50-54	-0,11	-0,01	-0,25	2,01	-0,79	-0,61	0,19	-0,07	0,93	-0,36	-0,93
55-59	-0,02	-0,01	-0,16	0,28	0,21	1,90	-0,34	-0,10	0,20	-0,68	-1,29
60-64	0,00	0,00	0,09	-0,31	1,74	1,73	-0,70	-0,05	0,38	-1,35	-1,53
65-69				-0,49	2,39	1,53	-0,40	0,01	0,92	-2,31	-1,71
70-74				-0,01	3,99	1,00	-0,21	0,01	0,78	-3,71	-1,86
75-79				2,63	3,80	0,10	-0,13	-0,02	0,42	-5,20	-1,62
80-84				5,22	2,41	-0,08	-0,09	0,00	0,01	-6,08	-1,39
85-89				5,13	0,62	-0,08	-0,02	0,01	-0,32	-6,86	1,53
90-94				3,90	0,18	-0,12	-0,15	-0,01	-0,40	-5,98	2,58
95+				2,94	-0,04	-0,07	-0,22	-0,04	-1,43	-5,28	4,13

Vergelijking van de procentuele verdelingen naar LIPRO-huishoudensposities en leeftijd;
voor de vrouwelijke populatie, België 1981-1991
(% 1991 - % 1981)

Tabel 4.9

leeftijd	CMAR	CUNM	C1PA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR
0-4	0,92	2,51	1,94							1,04	2,39
5-9	0,88	1,35	1,43							0,78	1,44
10-14	0,81	1,14	1,19							0,79	0,92
15-19	0,77	1,17	1,09	1,30	0,20	0,20	1,49	1,30	0,89	0,92	0,73
20-24	1,02	1,42	1,25	1,28	0,44	0,35	2,39	1,61	0,76	0,97	0,85
25-29	1,60	1,70	1,51	1,84	0,94	0,68	2,95	1,97	0,85	1,11	1,31
30-34	1,49	1,20	1,24	2,03	1,03	0,90	2,14	1,86	1,06	1,02	1,45
35-39	1,68	1,25	1,48	2,29	1,13	1,14	1,98	2,06	1,61	0,97	1,30
40-44	1,54	1,51	1,46	2,18	1,08	1,16	1,84	1,97	1,68	0,90	1,02
45-49	1,04	1,02	0,97	1,57	0,83	0,88	1,28	1,33	1,29	0,63	0,75
50-54	0,89	0,79	0,96	1,36	0,83	0,87	1,14	1,06	1,11	0,55	0,71
55-59	1,16	0,85	1,19	1,32	0,90	0,95	0,94	0,96	1,10	0,63	0,75
60-64	2,05	1,25	2,17	1,84	1,36	1,36	1,11	1,19	1,42	0,83	1,16
65-69	1,50	1,00	2,16	1,31	1,20	1,21	0,91	1,05	1,17	0,58	0,89
70-74				0,79	0,89	0,97	0,67	0,64	0,77	0,35	0,59
75-79				1,02	1,16	1,17	0,93	0,84	0,90	0,40	0,83
80-84				1,24	1,41	1,24	1,06	0,72	0,93	0,51	1,05
85-89				1,51	1,62	1,22	1,49	0,83	0,99	0,67	1,28
90-94				1,65	1,69	1,09	1,61	0,88	1,27	0,92	1,39
95+				1,76	1,47	0,82	1,07	0,00	0,94	1,05	1,79

Ratio's van de verdelingen van de mannelijke populatie naar LIPRO-huishoudensposities en leeftijd;
België 1981-1991
(absolute aantallen '91/absolute aantallen '81)

Tabel 4.10

leeftijd	CMAR	CUNM	C1PA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR
0-4	0,91	2,45	1,89							1,06	2,46
5-9	0,88	1,30	1,42							0,77	1,56
10-14	0,81	1,13	1,19							0,76	0,91
15-19	0,78	1,19	1,09	1,49	0,25	0,28	1,95	1,72	1,40	0,98	0,80
20-24	1,17	1,63	1,43	1,44	0,59	0,44	2,56	1,70	1,38	1,10	1,05
25-29	1,59	1,64	1,47	1,90	1,13	0,81	2,82	1,88	1,54	1,23	1,41
30-34	1,32	1,21	1,21	1,96	1,02	0,96	2,23	1,95	1,65	1,13	1,31
35-39	1,47	1,49	1,31	2,18	1,14	1,15	2,28	2,14	1,97	1,14	1,08
40-44	1,30	1,69	1,21	2,12	1,07	1,12	2,08	1,80	2,00	0,98	0,73
45-49	0,76	1,39	0,80	1,48	0,82	0,86	1,42	1,06	1,34	0,72	0,57
50-54	0,65	0,63	0,73	1,12	0,86	0,87	1,00	0,78	1,02	0,53	0,59
55-59	0,81	0,52	0,79	0,95	0,94	1,00	0,77	0,69	0,96	0,48	0,62
60-64	1,39	1,30	1,62	1,34	1,41	1,51	0,95	1,10	1,45	0,61	0,94
65-69	1,19	2,00	1,64	1,12	1,20	1,37	0,93	1,21	1,36	0,49	0,83
70-74				0,79	0,88	0,98	0,70	0,85	0,92	0,35	0,61
75-79				1,06	1,18	1,04	0,92	0,83	1,09	0,50	0,87
80-84				1,37	1,47	1,16	1,12	1,16	1,23	0,72	1,14
85-89				1,70	1,67	1,34	1,48	1,65	1,43	0,97	1,60
90-94				1,97	1,93	1,18	1,22	1,44	1,65	1,27	1,89
95+				2,28	1,94	1,00	1,00	1,00	1,63	1,56	2,25

Ratio's van de verdelingen van de vrouwelijke populatie naar LIPRO-huishoudensposities en leeftijd;
België 1981-1991
(absolute aantallen '91/absolute aantallen '81)

De tweede set van tabellen (4.11 t/m 4.14) geven de resultaten van het referentiescenario in de LIPRO-projecties voor 2011 (cfr. Boulanger et.al, 1994: D1-D8). De eerste twee tabellen bevatten de verdelingen in absolute aantallen (= personen) naar geslacht en voor de gehele bevolking in België (vreemdelingen inclus). De twee volgende geven de ratio's van deze verdelingen van 2011 t.o.v. 1991.

Tabel 4.11

leeftijd	CMAR	CUNM	C1PA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR
0-4	187425	22812	26067	0	0	0	0	0	0	6906	2341
5-9	194319	18479	41655	0	0	0	0	0	0	4612	1918
10-14	203542	16812	56290	119	0	0	0	0	0	3931	1713
15-19	210257	13602	69635	2784	295	308	289	298	0	6107	2970
20-24	168954	4232	55383	26155	21439	12305	7846	3113	261	8609	5535
25-29	76608	1370	29596	48409	51966	74574	12423	7604	752	6318	6183
30-34	38267	535	20681	56938	33409	142006	9759	12005	1859	4344	6264
35-39	23308	317	19184	61210	26058	173594	9788	14539	4719	3228	6185
40-44	15480	169	21881	67295	31477	193494	11675	14803	7858	2773	6281
45-49	7587	62	16962	70842	52608	204141	12970	10216	11046	3490	6677
50-54	2579	16	10083	64458	87558	173189	11746	5187	11495	3185	6966
55-59	614	2	5025	58275	124731	118900	9724	2462	8436	2969	6199
60-64	90	2	2466	54498	151513	73221	7909	1117	6687	2980	6556
65-69	19	0	509	40768	127322	33337	5295	335	4061	1597	4592
70-74	0	0	14	34017	108926	18629	4449	145	3497	1065	5035
75-79	0	0	2	29936	80528	10459	2749	78	2902	917	6408
80-84	0	0	0	23782	43025	4756	1515	26	2297	751	6945
85+	0	1	1	18890	16624	1660	2125	14	1860	1215	9630

Verdeling van de populatie naar LIPRO-huishoudensposities en leeftijd; mannen, België 2011 (Referentiescenario)

Tabel 4.12

leeftijd	CMAR	CUNM	C1PA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR
0-4	177445	22564	25058	0	0	0	0	0	0	6330	1915
5-9	184429	17595	38930	4	4	4	4	4	4	4084	1865
10-14	192406	17130	51617	71	4	4	4	4	5	3542	1725
15-19	191883	13161	61773	3843	2303	1591	2480	599	327	6181	2696
20-24	117340	3609	35454	22859	44734	31238	14644	4952	4540	7331	3654
25-29	36659	856	13824	32379	53571	111680	13150	10101	12275	4673	3480
30-34	15457	252	9046	29275	29591	168010	8279	14616	23260	3063	2915
35-39	9697	152	7740	28462	25613	186442	8158	14722	31787	2290	2676
40-44	6316	157	8431	36908	35298	197891	11114	11653	39135	2101	3242
45-49	2524	176	6646	47127	59853	194049	13938	7296	41812	2123	4339
50-54	788	43	4312	55698	101940	149862	9895	3824	34908	1441	5281
55-59	409	39	2736	60640	134871	95755	7093	1807	27737	1912	6055
60-64	85	1	1416	73806	147913	57133	6054	774	22299	1964	6477
65-69	12	1	631	73775	115967	25134	4024	332	15746	1513	7164
70-74	24	1	205	87996	93087	13802	2811	236	15949	1693	9410
75-79	1	1	45	101175	59291	7599	1692	102	13277	3023	17457
80-84	2	0	1	86276	27925	2732	949	81	10639	3328	25803
85+	5	0	3	66666	8538	980	266	52	6885	14367	40723

Verdeling van de populatie naar LIPRO-huishoudensposities en leeftijd; vrouwen, België 2011 (Referentiescenario)

Tabel 4.13

leeftijd	CMAR	CUNM	C1PA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR
0-4	0,72	1,44	1,16							0,77	1,34
5-9	0,75	1,77	1,35							0,90	1,35
10-14	0,79	1,82	1,46							0,87	1,22
15-19	0,81	1,77	1,49	0,91	1,18	1,31	0,72	1,39	0,00	0,87	0,97
20-24	0,77	1,60	1,29	0,84	0,79	0,81	0,77	0,84	0,71	0,85	0,86
25-29	0,84	1,42	1,23	0,83	0,72	0,62	0,76	0,82	0,58	0,81	0,80
30-34	1,12	1,83	1,44	1,07	0,91	0,63	1,03	0,99	0,60	0,98	1,02
35-39	1,49	1,70	1,69	1,36	1,13	0,70	1,38	1,31	0,85	1,14	1,30
40-44	1,77	1,22	1,94	1,60	1,22	0,79	1,67	1,66	0,98	1,08	1,33
45-49	2,23	1,44	2,54	2,21	1,43	1,12	2,36	2,29	1,58	1,70	1,67
50-54	1,81	0,80	2,09	2,10	1,26	1,18	2,21	1,95	1,77	1,66	1,46
55-59	1,23	0,09	1,61	1,85	1,09	1,09	1,89	1,64	1,64	1,21	1,08
60-64	1,10	0,20	1,52	1,68	1,05	1,06	1,74	1,31	1,47	1,18	1,03
65-69	0,95	0,00	1,35	1,29	0,85	0,85	1,14	0,93	1,07	0,63	0,71
70-74				1,62	1,24	1,19	1,38	0,81	1,30	0,49	1,04
75-79				1,24	1,17	1,15	1,14	0,57	1,17	0,32	0,94
80-84				1,27	1,33	1,30	1,22	0,41	1,18	0,22	1,08
85+				1,53	1,47	1,23	3,04	0,27	1,10	0,33	1,31

Ratio's van de verdelingen van de mannelijke populatie naar LIPRO-huishoudensposities en leeftijd;
België 1991-2011 (Referentiescenario)
(absolute aantallen 2011/absolute aantallen 1991)

Tabel 4.14

leeftijd	CMAR	CUNM	C1PA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR
0-4	0,72	1,43	1,16							0,77	1,37
5-9	0,75	1,87	1,34							0,84	1,21
10-14	0,77	1,91	1,44							0,82	1,20
15-19	0,79	1,90	1,46	0,91	0,96	0,93	0,98	0,96	0,95	0,83	1,09
20-24	0,74	1,87	1,23	0,81	0,84	0,75	0,88	0,87	0,77	0,81	0,82
25-29	0,82	1,96	1,16	0,80	0,83	0,63	0,93	0,89	0,68	0,78	0,76
30-34	1,04	2,33	1,29	1,01	1,03	0,67	1,20	1,10	0,78	0,91	0,89
35-39	1,26	2,11	1,43	1,30	1,20	0,75	1,50	1,34	0,91	1,03	1,03
40-44	1,57	1,55	1,60	1,67	1,20	0,84	1,92	1,70	1,10	1,12	1,07
45-49	1,66	1,54	1,84	2,22	1,26	1,17	2,49	2,54	1,69	1,50	1,22
50-54	1,03	2,15	1,38	2,03	1,15	1,19	2,13	2,37	1,79	1,10	1,05
55-59	1,13	1,30	1,20	1,58	1,03	1,11	1,63	1,88	1,54	0,96	0,81
60-64	0,69	0,08	0,92	1,26	1,00	1,12	1,23	1,44	1,30	0,64	0,64
65-69	0,60	0,17	0,79	0,89	0,84	0,98	0,78	0,88	0,98	0,31	0,51
70-74				1,21	1,27	1,47	0,96	1,02	1,42	0,32	0,77
75-79				1,10	1,20	1,45	0,71	0,95	1,36	0,29	0,81
80-84				1,18	1,34	1,46	0,71	0,79	1,36	0,27	0,96
85+				1,46	1,52	1,71	0,64	1,24	1,26	1,04	1,06

Ratio's van de verdelingen van de vrouwelijke populatie naar LIPRO-huishoudensposities en leeftijd;
België 1991-2011 (Referentiescenario)
(absolute aantallen 2011/absolute aantallen 1991)

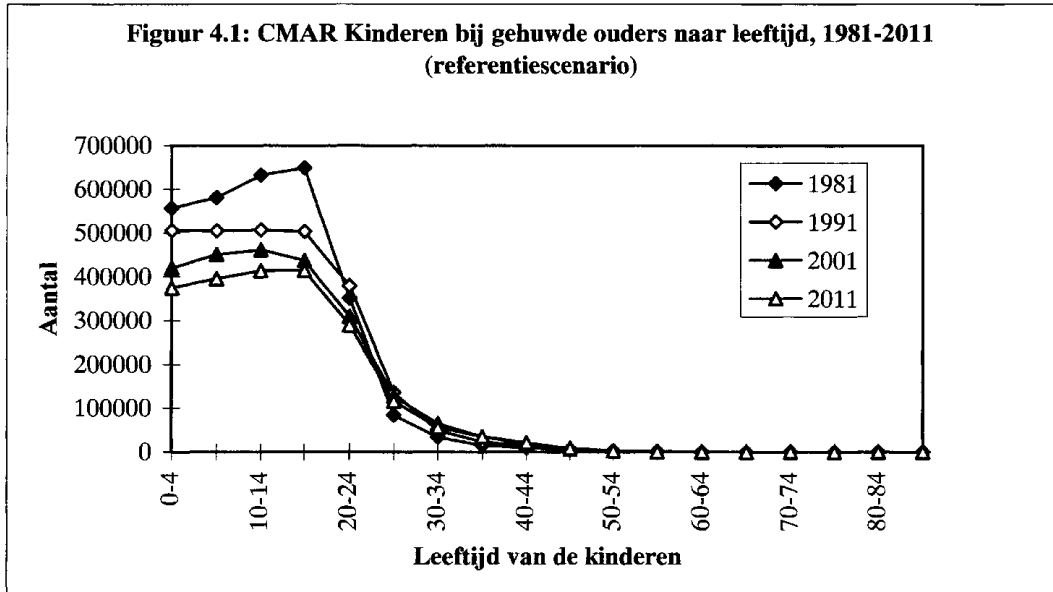
Met deze sets aan basistabellen kan de gebruiker zich een gedetailleerd beeld vormen van de evolutie gedurende de jaren tachtig en van de vooruitzichten tot 2011 in de hypothese dat de huidige koers inzake transitiekansen wordt aangehouden. In de tabellen met ratio's worden deze in vetjes afgedrukt indien ze extremer liggen dan 0.90

of 1.10 en dus veranderingen weergeven die groter zijn dan ± 10 procent. Ratio's kleiner dan 0.90 zijn verder in italics gezet.

Teneinde een overzicht van dit materiaal te geven maken we gebruik van grafieken naar leeftijd en bespreken we achtereenvolgend huishoudensposities van kinderen, volwassenen en ouderen.

4.2.1.1. DE HUISHOUDENSPOSITIES VAN KINDEREN, 1981-2011

Als “kinderen” worden beschouwd alle inwonende descendente van de referentiepersoon van een huishouden. Vandaar dat ook kinderen voorkomen op oudere leeftijden dan 25 jaar. Ze worden ingedeeld in kinderen van een gehuwd paar (CMAR), van cohabitanten (CUNM) en van een alleenstaande ouder (C1PA). In de figuren die hierbij volgen worden hun absolute aantallen naar leeftijd uitgezet, voor beide geslachten samen, en voor de jaartallen 1981 en 1991 (tellingen) en 2001 en 2011 (projecties referentiescenario).

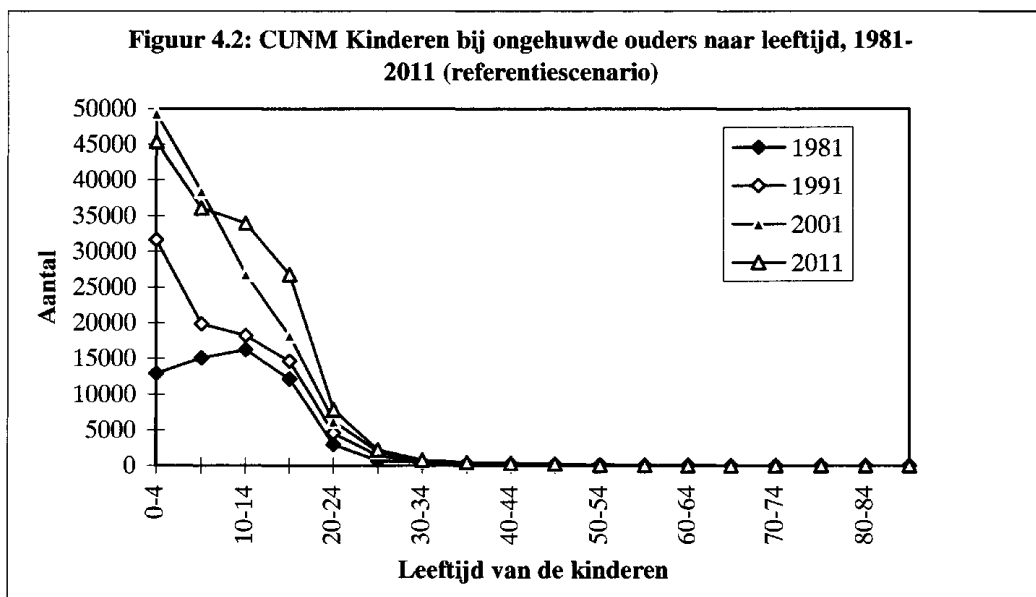

Figuur 4.1 geeft de aantallen *kinderen inwonend bij gehuwde ouders*. Hun aantallen zijn in de loop van de jaren tachtig snel geslonken. Dit is te wijten aan de samenloop van twee effecten. Het eerste effect is dit van de *dalende vruchtbaarheid*: de grote geboortegolf van de jaren zestig, d.i. de zgn. “baby boom” overschrijft gradueel de leeftijd van 20 jaar en wordt daaronder opgevolgd door de krimpende generaties geboren in de jaren zeventig, d.i. de zgn. “baby bust”. Het tweede effect correspondeert met de *structurele verschuiving ten voordele van andere huishoudentypen*, met name deze van cohabitanten en éénoudergezinnen, zodat het proportioneel aandeel van kinderen bij gehuwde ouders afneemt. Dit laatste effect is duidelijk zichtbaar in Tabellen 4.7 en 4.8 waar de *percentages in elke leeftijdsklasse* voor 1991 en 1981 worden vergeleken. Zo daalt het relatief aandeel van kinderen bij gehuwde ouders in

de leeftijdsgroep van 0-4 jaar met iets meer dan 7 procentpunten en in de twee volgende leeftijdsklassen met meer dan 4 procentpunten.

Na 1991 worden verdere dalingen van kinderen bij gehuwde ouders in het vooruitzicht gesteld. Deze komen nu vooral op rekening van de structurele verschuivingen in huishoudensposities, eerder dan op rekening van afnemende geboortenaantallen. Zo daalt het percentage kinderen van 0-4 jaar inwonend bij ouders nog verder van circa 84 percent in 1991 naar ongeveer 78 percent in 2001 en 76 percent in 2011. In het alternatieve projectiescenario, met hogere cohabitatiekansen, daalt dit laatste percentage tot circa 74%.

De descendente ouder dan 20 jaar en inwonend bij gehuwde ouders vertonen eveneens de combinaties van meerdere effecten. Tussen 1981 en 1991 is hun aantal in de leeftijdsklassen 20-24 en 25-29 jaar gestegen als gevolg van (i) het doorschuiven van de grote “baby boom” generatie en (ii) het langer thuisblijven van jonge ongehuwde volwassenen. Dit laatste structureel effect is opnieuw duidelijk terug te vinden in Tabellen 4.7 en 4.8. In de voornoemde leeftijdsklassen stijgt het proportioneel aandeel van “thuiswoners” met 4 tot bijna 10 procentpunten (mannen 20-24). Na 1991 daarentegen daalt het aantal descendente van 20-24 inwonend bij gehuwde ouders (zie Figuur 4.1) omdat de “baby boom” verder veroudert, doch ook omdat het aandeel van “thuisblijvers” bij gehuwde ouders niet verder stijgt. Echter, de proporties thuisblijvers van 20-29 jaar bij samenwonende ouders en in éénoudergezinnen nemen wel toe na 1991.

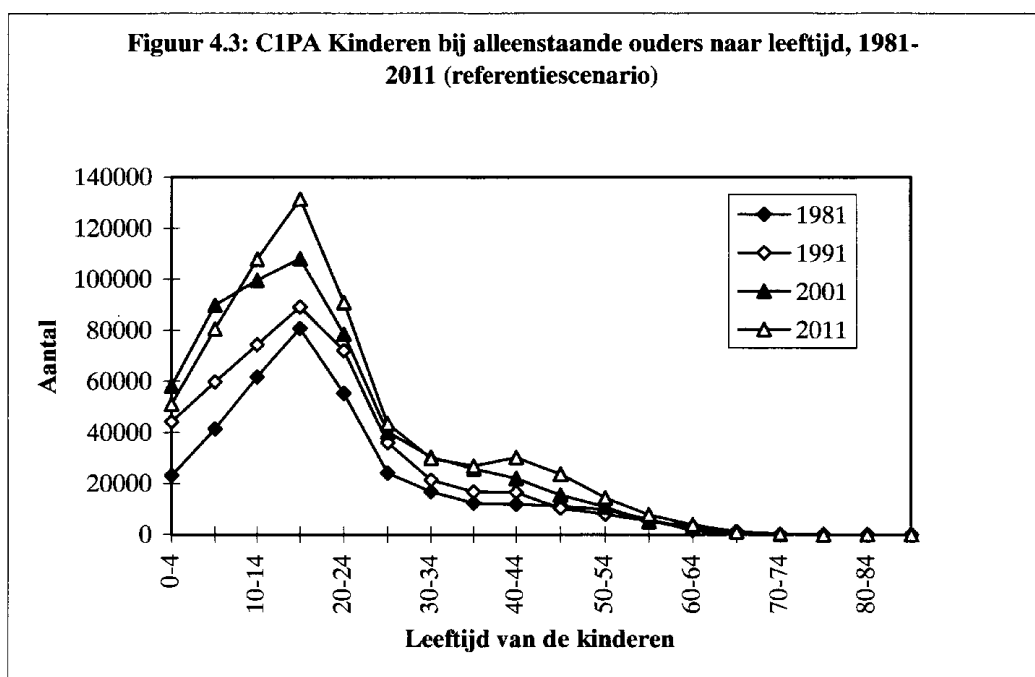

De absolute aantallen inwonende descendente van *samenwonende ouders* en van *alleenstaande ouders* worden in Figuren 4.2 en 4.3 weergegeven naar leeftijd. De leeftijdsopbouw van kinderen bij cohabitanten (CUNM) is aanzienlijk jonger dan deze van kinderen in éénoudergezinnen (C1PA). Dit blijft ook zo gedurende de ganse projectieperiode. De reden daarvoor is dat cohabitanten gedurende de jaren tachtig steeds meer zijn overgegaan tot ouderschap zonder voorafgaandelijk huwelijk, zodat vooral het aantal jonge kinderen van 0-4 jaar bij hen toeneemt en een hoogtepunt bereikt tegen circa 2001. In deze leeftijdsgroep nemen hun aantallen toe van ongeveer

13 000 in 1981 tot 32 000 in 1991 en verder tot 50 000 in 2001. Ook in de wat oudere leeftijdsklassen nemen de absolute aantallen kinderen bij cohabitanten steeds verder toe (Figuur 4.2), en na 2001 is deze stijging opvallend in de leeftijdsklassen van 15 tot 30 jaar. Een deel hiervan was toe te schrijven aan het doorschuiven van de grote “baby boom”-generatie, doch na 1996 wordt het effect van deze factor verwaarloosbaar.

Na 1996 is de stijging van kinderen bij cohabitanten nog louter een reflectie van (i) de verdere toename van cohabitatie met procreatie, en (ii) het langer thuisblijven van ongetrouwde kinderen bij samenwonende ouders.

De oudere leeftijdsstructuur van descendenten wonend in een éénoudergezin (C1PA) heeft vooral te maken met het tot stand komen van de meeste van dergelijke huishoudens als gevolg van echtscheidingen of separaties (van cohabitanten). Kinderen die een ouderlijke scheiding meemaken zijn reeds wat ouder, zodat de modale leeftijdsklasse voor de C1PA-positie gelegen is op 15-19 jaar. Dit blijft ook zo doorheen de gehele periode 1981-2011.

Zoals afgebeeld op Figuur 4.3 stijgen de aantallen van kinderen in monoparentale gezinnen nog sneller na 1991 dan in de periode 1981-1991, en is er zelfs sprake van een verdubbeling tegen 2001 in de leeftijdsgroepen van 0-4 en 5-9 jaar. Dit komt o.m. omdat scheidingen steeds meer optreden op jongere leeftijden van de kinderen. Al even opvallend is de toename van oudere descendenten van 30-49 jaar in monoparentale gezinnen. Hierin zit niet alleen de veroudering van de “baby boom” verscholen maar ook een autonome proportionele aangroei binnen elke leeftijdsklasse. Deze relatieve toename van oudere adulten op de C1PA-posities reflecteert de terugkeer van gescheiden descendenten (vooral mannen) naar het ouderlijk gezin, waarvan ondertussen één van de ouders via overlijden of ook via scheiding is verdwenen.

Tenslotte moet erop gewezen worden dat er geen waterdicht schot bestaat tussen de CUNM en de C1PA-posities. De aantallen voor deze laatste zijn immers overschat ten nadele van de eerste als gevolg van de “oneigenlijke” monoparentale gezinnen waarvan de ouders wel degelijk cohabiteren met een derde persoon (elders gedomicilieerd) of met het hoofd van een ander monoparentaal gezin.

De voorafgaande tendenzen zijn samen te vatten in drie punten:

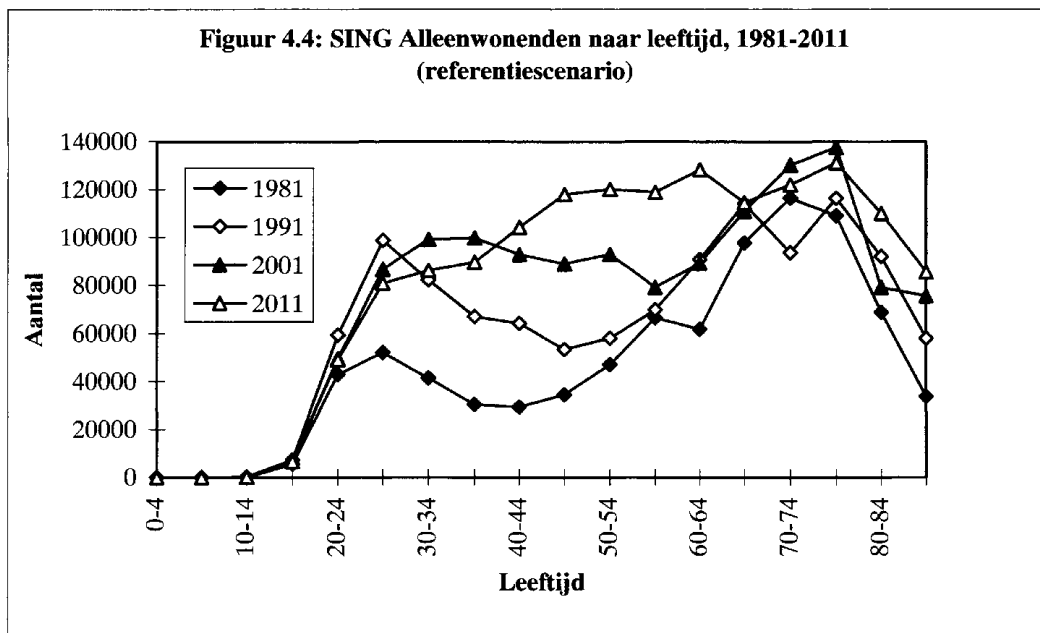
(i) Steeds meer kinderen verblijven in gezinnen van cohabitanten of in éénoudergezinnen en steeds minder in huishoudens van gehuwde ouders. Zelfs met het referentiescenario dat transitiekansen van 1991 aanhoudt en ondanks de kleinere aantallen geboorten blijft deze tendens zich doorzetten in de 21e eeuw.

(ii) Kinderen blijven evenwel langer inwonen (gedomicilieerd) bij de ouder(s) en dit geldt voor alle parentale leefvormen. Vooral descendenten van 20-29 jaar, en hierbij ook meer mannen dan vrouwen, rekken hun verblijf in de ouderlijke “hotelgezinnen”.

(iii) Ook een (tijdelijke) terugkeer naar het ouderlijk gezin van descendenten ouder dan 30 jaar leidt tot toenemende proporties op de CMAR, CUNM en C1PA-posities in de leeftijdsklassen van 30-49 jaar. De absolute aantallen stijgen hier bovendien ook nog als gevolg van het doorschuiven van de “baby boom”-generatie naar deze leeftijdsklassen vanaf 1996.

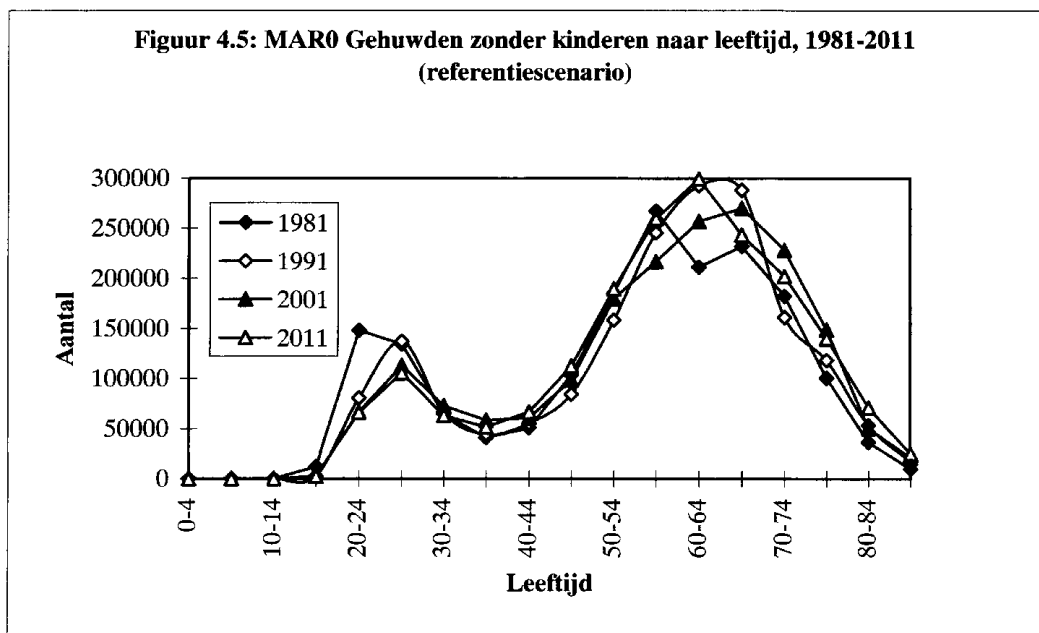
4.2.1.2. DE HUISHOUDENSPOSITIES VAN VOLWASSENEN EN OUDEREN, 1981-2011

In dit deel komen achtereenvolgens aan de beurt: de alleenstaanden (SING), de gehuwden zonder inwonende kinderen (MAR0), de gehuwden met inwonende kinderen (MAR+), de cohabitanten zonder (UNM0) en met inwonende kinderen (UNM+), de alleenstaande ouders (H1PA), de coresidenten in andere huishoudens (NFR) en de overigen (OTHR), die voornamelijk residenten van collectieve huishoudens zijn.

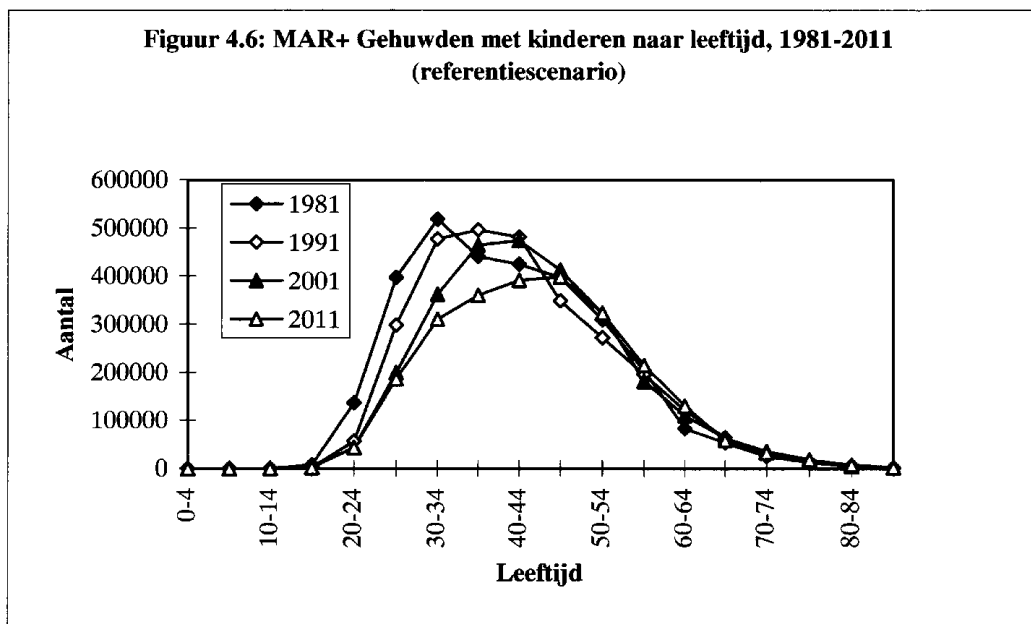
De evolutie en de verwachtingen m.b.t. de aantallen alleenstaanden (SING) naar leeftijd wordt weergegeven op Figuur 4.4. De algemene voorstelling hierbij is dat deze aantallen vooral zullen toenemen bij jongeren en bij bejaarden. Dit is slechts ten dele het geval. In de leeftijdsgroep 20-29 jaar zijn de veranderingen in absolute aantallen alleenstaanden niet spectaculair en men mag zelfs een daling in het vooruitzicht stellen na 1991. Dit komt omdat kleinere geboortecohorten deze klasse bereiken en bovendien omdat langer inwonen bij ouders enerzijds en cohabitatie anderzijds deze jongere adulten aantrekken. Bij bejaarden, en speciaal bij hoogbejaarden (80+), gaat het wel op om van een aanzienlijke toename van alleenstaanden te gewagen. Alleen wordt deze even verstoord door de aankomst van de kleine generaties geboren in 1914-18 die voor een tijdelijke krimp zorgen van hoogbejaarden na 1994.

De belangrijkste toename van het aantal alleenstaanden is echter in de middengroep te situeren, d.i. in de leeftijdsklasse van 30 tot 64 jaar. Deze evolutie was al duidelijk zichtbaar voor de periode 1981-1991 (zie ook Tabellen 4.9 en 4.10), met een verdubbeling van de aantallen alleenstaanden tussen 30 en 44 jaar. Na 1991 zet deze tendens zich onverminderd voort en bereikt na de eeuwwisseling ook de leeftijdsklassen tussen 50 en 64 jaar. De toename van alleenstaanden in deze middengroepen is vooral het gevolg van uitstel van ouderschap gecombineerd met de toename van (echt)scheidingen en lage hertrouw. Echter, een behoorlijk aantal van deze alleenstaanden gaat wel over tot cohabitatie, doch zoals eerder aangestipt, is de incidentie hiervan in de Belgische LIPRO-projectie onderschat.

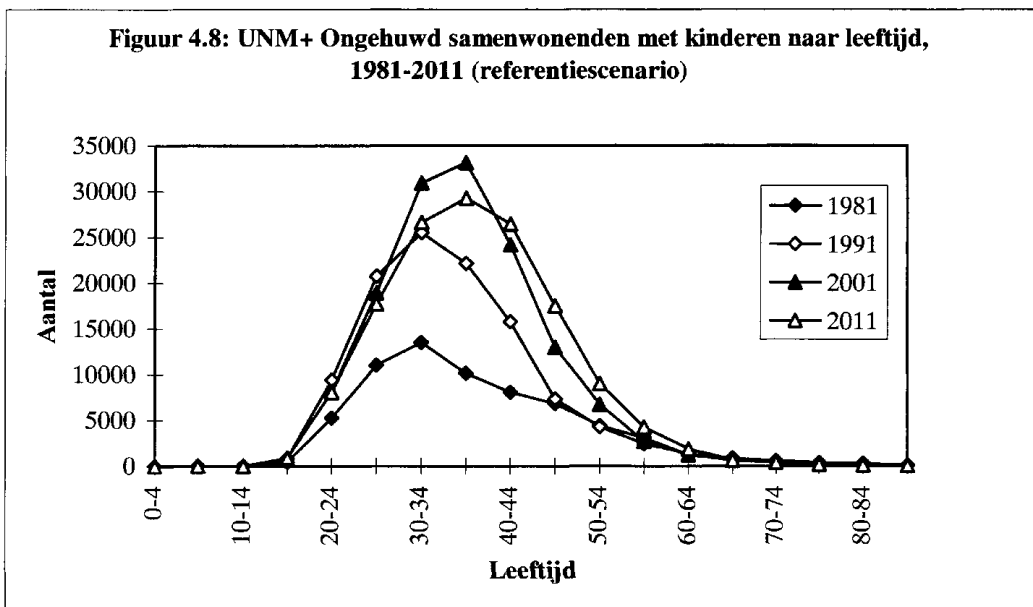
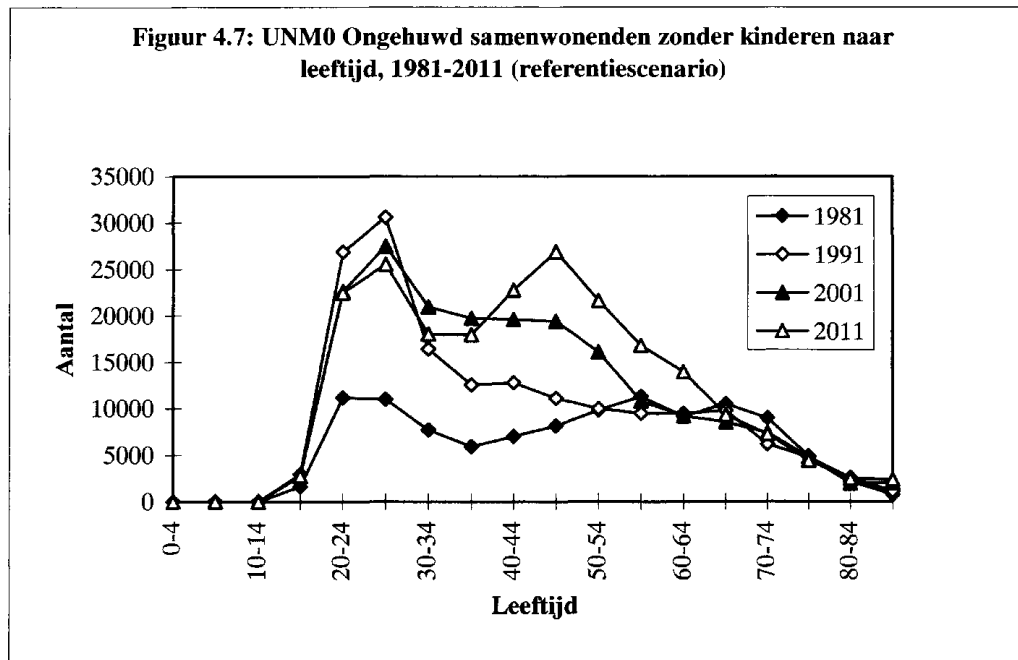
De leeftijdsverdelingen van de gehuwden zonder (MAR0) en met inwonende kinderen (MAR+) worden weergegeven op Figuren 4.5 en 4.6. Het aantal gehuwden zonder inwonende kinderen neemt uiteraard af in de leeftijdsklassen van 20-29 jaar als gevolg van het huwelijksuitstel dat zich al meer dan twee decennia lang manifesteert. Na de leeftijd van 30 jaar blijven de absolute aantallen vrij stabiel, en na de leeftijd van 70 jaar stijgen de aantallen ten gevolge van het langer gezamenlijk overleven van gehuwde partners.

Het aantal gehuwden met inwonende kinderen daalt zeer gevoelig gedurende de gehele periode 1981-2011. Tesamen met huwelijksuitstel is ook uitstel van ouderschap opgetreden. Indien de huwelijkskansen en vruchtbaarheidscijfers van 1991 worden aangehouden (cfr. referentiescenario) mag men verwachten dat de aantallen gehuwden van 25-34 jaar met kinderen in 2011 nog amper *de helft* bedragen van hun aantallen in 1981. Na de eeuwwisseling dalen de gehuwden met kinderen ook fors in de leeftijdsklassen van 35 tot 44 jaar, en dit vooral als gevolg van het doorschuiven van generaties met een andere leefvorm en van (echt)scheidingen. Het langer inwonen van volwassen descendenten zorgt echter voor een status quo van de aantallen gehuwden met kinderen in de leeftijdsklasse boven de 45 jaar. Ook een verlate “empty nest” faze, wat zelf het gevolg is van ouderschap op latere leeftijden, is hiervoor verantwoordelijk.

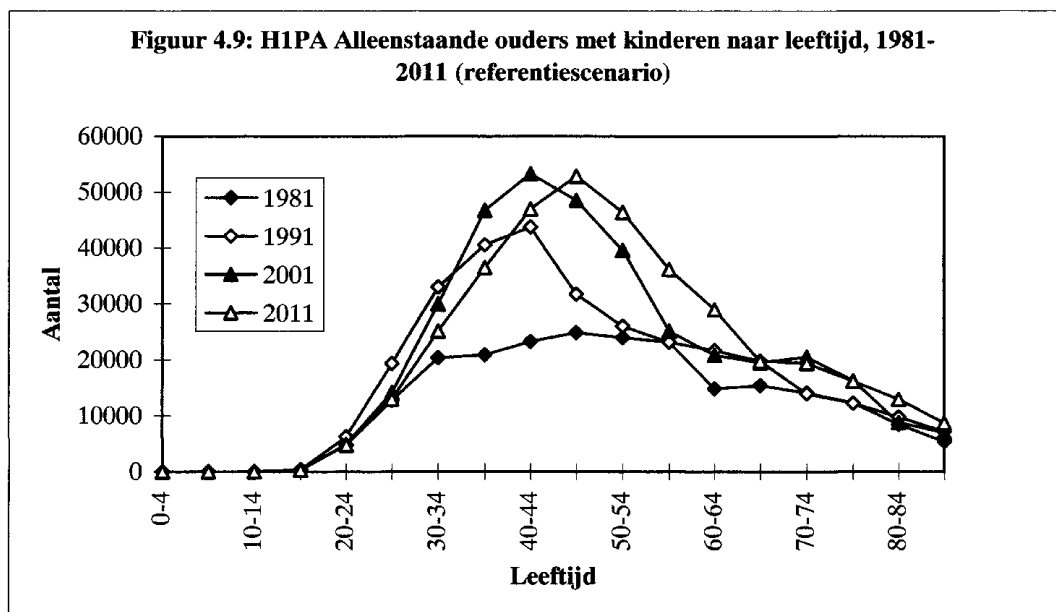
De opgang van de posities als cohabitant zonder (UNM0) of met kinderen (UNM+) en van alleenstaande ouders (H1PA) kan gevolgd worden op Figuren 4.7, 4.8 en 4.9. Het aantal cohabitanten zonder kinderen heeft reeds in de periode 1981-1991 een opvallende toename gekend. In de leeftijdsklasse van 20 tot 40 jaar is er sprake van een verdubbeling tot bijna verdrievoudiging van de aantallen (cfr. Tabellen 4.9 en 4.10). Vanaf 1991 zal de toename vooral op wat oudere leeftijden te localiseren zijn, met bijvoorbeeld nog een verdubbeling in de leeftijdsklasse 45-49 tegen 2011. Bovendien mag men aannemen dat een deel van de toename van de alleenstaanden op

deze leeftijden (zie Figuur 4.4) omgezet zal worden in een additionele toename van oudere cohabitanten zonder kinderen.

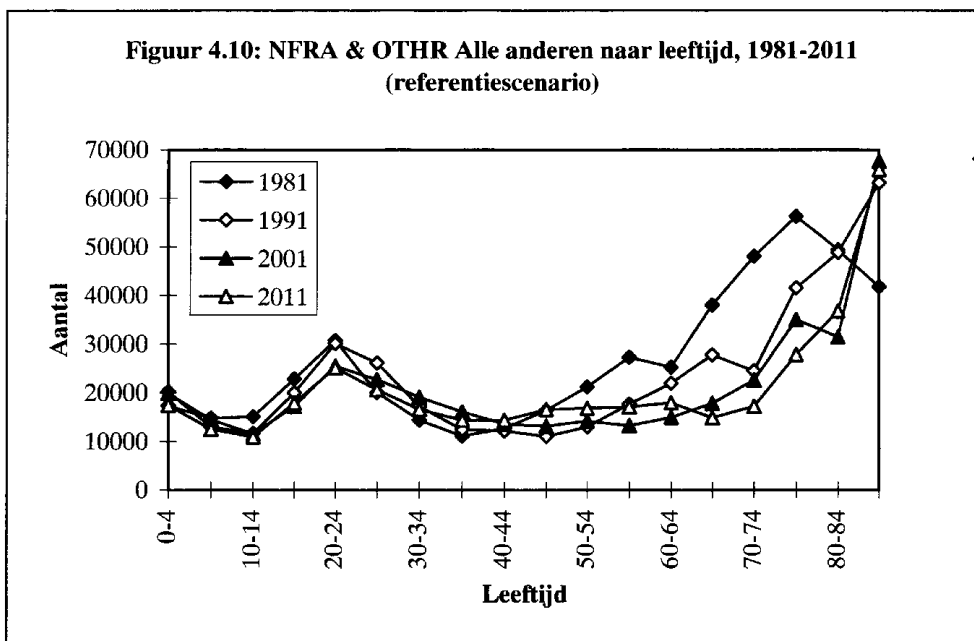

De aantallen cohabitanten met inwonende kinderen (Figuur 4.8) hebben een al even opvallende opgang gekend in alle leeftijdsklassen tussen 20 en 55 jaar. Na 1991 stabiliseren de aantallen jonger dan 30 jaar, maar gaan verder crescendo na deze leeftijd tot 2001.

De toename van de alleenstaande ouders (Figuur 4.9) is totnogtoe eveneens te vinden in een brede band van leeftijdsgroepen, doch vooral tussen 25 en 45 jaar. Na 1991 gaat de toename niet verder voor personen jonger dan 30, maar wel in versneld tempo voor personen van 30 tot 54 jaar. Ook bij bejaarden van 70 tot 79 jaar vinden we een significante toename van personen die hun partner hebben verloren maar een inwonende descendent hebben behouden of verworven.

De laatste twee huishoudensposities zijn deze van coresident in een ander privaat huishouden (NFR) of in een collectief huishouden (OTHR). Tussen 1981 en 1991 is coresidentie in een ander privaat huishouden, al dan niet van verwanten, op bijna alle leeftijden afgenomen en het duidelijkst in de leeftijdsklasse van 45 tot 84 jaar (zie ook Tabellen 4.9 en 4.10). Het lidmaatschap van collectieve huishoudens (OTHR) kent eveneens een dalende tendens tussen 1981 en 1991 in de leeftijdsklassen tussen 45 en 80 jaar. Bij kinderen en jonge volwassenen is echter van een toename sprake, doch het gaat om kleine aantallen.

Specifiek voor de ouderen (60-84) zet de dalende tendens zich ook in de toekomst door voor de NFR en OTHR-posities (zie Figuur 4.10 en Tabellen 4.13 en 4.14). Behalve voor de hoogbejaarden (85+) komen ouderen dus steeds meer voor in gezinnen met een partner of als alleenstaande, en steeds minder als inwonende bij een ander gezin of als resident in een tehuis. Boven de 85 jaar neemt het aantal bejaarden in instituties wel toe, doch deze laatste toename is aanzienlijk kleiner dan de totale afname van verblijf in instellingen bij de bejaarden jonger dan 85. Met een dergelijke evolutie zou er dus geen bijkomende behoefte ontstaan aan plaatsen voor bejaarden in instellingen in globo tegen 2011, maar wel aan een heroriëntering ervan ten behoeve van hoogbejaarden die aanzienlijk meer intensieve zorgen vergen. Tenslotte zal ook de vraag naar de verzorging aan huis aanzienlijk toenemen.

4.2.2. OVERZICHT PROJECTIES VAN HUISHOUDENS, 1991-2011

In deze sectie worden de huishoudensposities van individuen opnieuw tot huishoudentypen geaggregeerd. De LIPRO-projecties (referentiescenario) tot 2011 vormt opnieuw de basis van deze aggregatie. De uitkomsten ervan worden in Tabel 4.15 voorgesteld en hebben betrekking op België als geheel. De collectieve huishoudens zijn niet opgenomen.

Tabel 4.15

HUISHOUDENS	1991		1996		2001		2006		2011	
	*1000	%	*1000	%	*1000	%	*1000	%	*1000	%
ALLEENWONENDEN	1125	28,8	1228	30,5	1319	32,1	1399	33,5	1465	34,9
GEHUWDEN	2331	59,7	2306	57,2	2271	55,2	2230	53,5	2188	52,1
waarvan zonder kinderen	902	(38,7)	913	(39,6)	922	(40,6)	934	(41,9)	950	(43,4)
Gemiddelde grootte	3,1		3,07		3,03		2,98		2,94	
SAMENWONENDEN	139	3,6	156	3,9	167	4,1	175	4,2	179	4,3
waarvan met kinderen	56	(40,0)	65	(41,7)	70	(42,2)	76	(43,3)	72	(40,0)
Gemiddelde grootte	2,65		2,78		2,86		2,87		2,86	
EENOUDERGEZINNEN	309	7,9	337	8,4	356	8,6	366	8,8	368	8,8
Gemiddelde grootte	2,48		2,58		2,65		2,71		2,75	
TOTAAL	3904	100	4027	100	4113	100	4170	100	4200	100
Gemiddelde grootte	2,49		2,42		2,37		2,32		2,28	

Huishoudenstypes van 1991 tot 2011: Referentiescenario (duizendtallen)

De volgende tendenzen komen tot uiting:

(i) Het aantal huishoudens van alleenstaanden stijgt van iets meer dan een miljoen tot bijna anderhalf miljoen tegen 2011, en dit type vormt dan circa 35 percent van alle huishoudens.

(ii) Het aantal huishoudens van gehuwden krimpt verder van 2.3 miljoen tot 2.2 miljoen, doch dit type blijft ook in 2011 nog modaal (52% van de huishoudens).

(iii) Het aandeel van de huishoudens van gehuwden zonder inwonende descendents in het totaal van de huishoudens van gehuwden stijgt van circa 39 tot 43 percent, terwijl de gemiddelde gezinsgrootte bij gehuwden in globo afneemt van 3.10 tot 2.94 personen.

(iv) De huishoudens van samenwonenden nemen toe, doch vormen in 2011 nog altijd iets minder dan 5 percent van alle huishoudens, althans indien we hier de "de jure" visie gebaseerd op wettelijk domicilie behouden.

(v) Het aantal éénoudergezinnen stijgt eveneens en deze halen een aandeel van 8.8 percent van alle huishoudens in 2011.

De gemiddelde huishoudensomvang van de éénoudergezinnen en de huishoudens van cohabitanten stijgt en benadert het gemiddelde voor de gezinnen van gehuwden, doch dit kan de algemene daling van de gemiddelde huishoudensomvang niet stoppen. Tegen 2011 zou deze nog amper in de buurt liggen van 2.3 personen.

4.3. INDIVIDUELE HUISHOUDENSPOSITIES: REGIONALE VERSCHILLEN IN 1991

De individuele huishoudensposities voor 1991 zijn eveneens beschikbaar per regio. Ze worden per geslacht weergegeven in Tabellen 4.16 tot 4.21.

Tabel 4.16

leeftijd	CMAR	CUNM	C1PA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR
0-4	153618	6108	7892							4892	686
5-9	154525	4456	13022							2817	524
10-14	158400	4553	16981	21						2334	633
15-19	156808	3525	20741	1240	125	71	197	83	15	3393	1256
20-24	140156	1380	21108	12658	18367	7798	6139	1283	121	5209	2903
25-29	58312	466	12421	25059	50907	73820	9075	3752	518	4527	3640
30-34	20798	200	7697	24130	24087	141874	5446	5146	1340	2744	3114
35-39	9831	90	6499	20913	14760	151491	3905	5124	2502	1761	2470
40-44	5216	85	6109	18249	15370	147586	3527	4102	3602	1488	2510
45-49	2179	39	4171	15112	23487	115958	2959	2350	3531	1274	2493
50-54	931	20	3228	14673	44649	91701	2886	1312	3156	1293	3059
55-59	322	13	2051	15230	72108	67466	2697	732	2910	1497	3542
60-64	83	6	939	15621	85914	41403	2277	403	2415	1641	4008
65-69	8	1	281	15373	85287	23248	2139	233	2194	1756	3960
70-74			28	10868	50719	9351	1382	80	1445	1467	2901
75-79			4	13361	40026	5692	1262	62	1658	2096	3689
80-84				10776	19184	2333	659	29	1385	2229	3948
85-89				5137	5449	688	237	12	769	1621	2829
90-94				1392	778	104	60	4	308	760	1105
95+				207	50	11	10		55	147	257

Verdeling van de populatie naar LIPRO-huishoudensposities en leeftijd;
Mannen, Vlaanderen 1991

Tabel 4.17

leeftijd	CMAR	CUNM	C1PA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR
0-4	145501	5797	7698							4688	647
5-9	146904	4132	12398							2621	514
10-14	151124	4376	16016	22					1	2221	540
15-19	146339	3140	19287	1639	1311	738	1432	199	144	3712	1059
20-24	100749	835	14614	11689	36710	22017	9522	2096	1943	5284	2001
25-29	27776	220	6396	17197	44785	109365	8138	4642	6897	3557	2179
30-34	8793	73	3685	12808	18199	155347	4082	6185	12620	2017	1672
35-39	4126	58	2985	9680	13628	151884	3007	5147	15401	1263	1347
40-44	2263	56	2712	8669	17747	142537	3068	3129	15311	966	1474
45-49	1045	39	2032	8955	30003	106183	2780	1466	11709	804	1990
50-54	492	18	1831	11928	55783	79810	2438	738	9374	875	3178
55-59	247	12	1429	17916	80654	54954	2336	403	8818	1156	4704
60-64	70	2	871	27338	87780	31183	2283	260	8623	1802	6168
65-69	10	4	354	39734	77779	15670	2434	180	8409	2717	7696
70-74	1		50	35815	41706	5941	1424	107	5664	3043	6938
75-79			9	46702	29698	3310	1088	75	5982	5628	11381
80-84			1	36719	12447	1277	578	51	4692	7008	14447
85-89				16752	2749	338	211	24	2439	5373	12615
90-94				4067	272	38	33	4	814	2105	5520
95+				545	16	3	3	1	160	464	1235

Verdeling van de populatie naar LIPRO-huishoudensposities en leeftijd;
Vrouwen, Vlaanderen 1991

Tabel 4.18

leeftijd	CMAR	CUNM	C1PA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR
0-4	22893	2078	4790							516	228
5-9	21144	1002	5062							239	183
10-14	19949	741	5737	31					1	222	213
15-19	18597	520	6705	803	23	29	46	15	4	452	370
20-24	15150	180	5734	7609	1398	1219	910	368	47	655	932
25-29	6632	42	2720	15048	4754	7520	1718	1097	217	345	860
30-34	2130	24	1233	13141	3283	14279	1013	1394	486	157	657
35-39	911	4	791	10295	2154	16627	617	1139	754	105	488
40-44	485	5	656	9089	2199	16311	594	793	989	63	428
45-49	183	4	415	6995	3060	12754	525	430	905	62	372
50-54	75	3	259	6151	5186	10911	517	236	748	48	377
55-59	31	1	186	5536	8759	8663	474	150	591	68	385
60-64	3		92	5311	11479	5450	426	65	444	97	395
65-69			38	4799	13175	2959	439	32	296	106	441
70-74			3	2980	8687	1198	289	20	159	73	335
75-79				3093	7286	678	247	6	129	56	451
80-84				2324	3981	276	161	3	104	53	450
85-89				1247	1367	73	71	3	69	43	407
90-94				398	246	16	17	1	32	22	174
95+				94	13	1	4		6	5	50

Verdeling van de populatie naar LIPRO-huishoudensposities en leeftijd;
Mannen, Brussel 1991

Tabel 4.19

leeftijd	CMAR	CUNM	C1PA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR
0-4	21931	2034	4381							494	209
5-9	19912	925	4864							249	184
10-14	19631	716	5396	39					1	189	205
15-19	17180	464	6203	1155	360	273	185	49	73	490	393
20-24	11292	123	4501	7806	3047	3685	1454	593	1030	569	678
25-29	3625	31	1571	12212	4748	11898	1655	1388	3141	308	614
30-34	1177	9	700	8418	2632	17103	741	1523	5132	158	383
35-39	477	4	431	6139	1918	17408	527	1048	5813	108	319
40-44	314	3	433	5827	2579	15660	506	621	6173	70	285
45-49	159	2	336	5406	3921	11541	507	287	4520	60	328
50-54	77	2	268	5843	6667	8895	455	106	3026	69	408
55-59	32	3	251	7262	9965	6129	427	65	2223	148	575
60-64	11	2	163	9487	12286	3484	425	34	1720	211	765
65-69	4		91	12584	12528	1735	435	16	1306	260	1040
70-74			22	11028	7427	633	305	8	789	262	951
75-79			3	13807	5576	357	233	4	769	331	1685
80-84				11834	2558	119	141	3	589	356	2445
85-89				6487	735	35	63	7	348	290	2407
90-94				2031	97	9	8		134	175	1233
95+				397	6		1		26	44	384

Verdeling van de populatie naar LIPRO-huishoudensposities en leeftijd;
Vrouwen, Brussel 1991

Tabel 4.20

leeftijd	CMAR	CUNM	C1PA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR
0-4	84159	8310	9849							3538	544
5-9	81896	4663	12314							2161	584
10-14	81250	4246	15042	44					2	2036	657
15-19	85318	3407	19299	1216	94	79	172	128	22	3381	1484
20-24	65623	1234	15792	10507	6692	6077	3657	1878	175	4238	2777
25-29	27421	386	8580	17873	16464	38718	5415	4918	509	2715	2720
30-34	10641	137	5206	16708	9324	71138	3226	5490	1208	1615	2135
35-39	5321	95	4348	15094	6713	78307	2509	4767	2262	1176	1708
40-44	3034	70	4103	14297	8121	81656	2672	3851	3428	1029	1608
45-49	982	46	2162	9967	10583	52372	1988	1998	2475	749	1371
50-54	367	15	1562	9543	20199	42972	2150	1176	2199	684	1483
55-59	155	8	1075	10337	34668	32803	2136	742	1899	902	1657
60-64	37	4	524	11111	47163	22704	2147	394	1624	952	2005
65-69	7	1	155	10795	49340	13261	2059	242	1439	1009	1980
70-74			18	6942	28393	5405	1264	82	802	735	1397
75-79	1		3	7419	21123	2909	1026	62	836	877	1651
80-84				5709	9723	1077	486	24	578	1028	1577
85-89				2805	2785	296	188	5	321	717	1055
90-94				745	385	43	42	2	102	299	429
95+				93	24	2	2		17	61	84

Verdeling van de populatie naar LIPRO-huishoudensposities en leeftijd;
Mannen, Wallonië 1991

Tabel 4.21

leeftijd	CMAR	CUNM	C1PA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR
0-4	79938	7793	9503							3353	555
5-9	78120	4402	11888							2012	543
10-14	77860	3980	14421	50					2	1904	595
15-19	79071	3122	17472	1463	959	855	914	372	179	3490	1205
20-24	47068	729	11028	8720	13122	15624	5793	3135	3055	3814	1829
25-29	13776	188	4420	10566	14554	56205	4654	5530	7766	2119	1519
30-34	4907	83	2759	7756	7338	78596	2355	5847	11732	1280	1108
35-39	2760	57	2292	6382	6296	79800	1897	4755	13938	860	984
40-44	1597	41	2191	7073	9441	77834	2296	3088	14981	716	1103
45-49	559	37	1392	6831	14299	47861	1892	1252	9214	530	1131
50-54	280	17	1145	9101	26621	36979	1827	661	7317	524	1538
55-59	122	10	901	13381	40603	26035	1841	376	6825	762	2216
60-64	41	9	590	21296	48291	16302	2044	266	6791	1217	3296
65-69	11	2	250	30764	44880	8499	2217	213	6403	1979	4333
70-74	1	1	42	26086	23062	3155	1461	93	4013	2253	3822
75-79			4	31513	14762	1398	1116	75	3689	3896	6152
80-84				25208	6059	544	579	61	2752	4915	7684
85-89				11833	1351	121	206	25	1344	3626	6736
90-94				3085	145	11	41	9	438	1520	2864
95+				457	11		6	1	82	293	670

Verdeling van de populatie naar LIPRO-huishoudensposities en leeftijd;
Vrouwen, Wallonië 1991

Teneinde een onderlinge vergelijking van de regio's mogelijk te maken werden de ruwe data van Tabellen 4.16 tot 4.21 omgezet in percentageverdelingen binnen iedere leeftijdsklasse, en deze werden vervolgens gedeeld door de gelijkaardige percentageverdelingen voor België als geheel. De ratio's geven dus per regio weer in welke mate personen van een bepaalde leeftijdsklasse in een gegeven huishoudenspositie over- of ondervertegenwoordigd zijn in vergelijking met de nationale verdeling.

Tabellen 4.22 en 4.23 geven de ratio's voor mannen en vrouwen in Vlaanderen, 1991. Vergeleken met de nationale situatie komt duidelijk naar voor dat kinderen in Vlaanderen beduidend sterker vertegenwoordigd zijn in huishoudens van gehuwden (CMAR) en zwakker in huishoudens van cohabitanten (CUNM) of in éénoudergezinnen (C1PA). Bovendien komen mannen op oudere leeftijden, d.i. na 30 jaar, ook vaker voor als descendenten in een ouderlijk gezin van gehuwden of in een éénoudergezin.

Tabel 4.22

leeftijd	CMAR	CUNM	CH1PA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR
0-4	1,06	0,66	0,63							0,98	0,84
5-9	1,04	0,76	0,74							0,94	0,71
10-14	1,04	0,82	0,77							0,87	0,72
15-19	1,06	0,83	0,78	0,67	0,91	0,70	0,83	0,65	0,64	0,83	0,71
20-24	1,08	0,84	0,84	0,70	1,18	0,88	0,98	0,62	0,60	0,88	0,75
25-29	1,07	0,88	0,88	0,73	1,19	1,04	0,94	0,65	0,70	1,01	0,85
30-34	1,05	0,94	0,92	0,76	1,11	1,06	0,95	0,73	0,75	1,03	0,89
35-39	1,05	0,82	0,96	0,77	1,07	1,05	0,95	0,80	0,78	0,99	0,91
40-44	1,04	0,93	0,98	0,77	1,05	1,05	0,91	0,82	0,79	1,01	0,97
45-49	1,07	0,72	1,01	0,77	1,03	1,05	0,88	0,80	0,84	1,00	0,96
50-54	1,11	0,86	1,05	0,79	1,05	1,03	0,85	0,79	0,85	1,05	1,02
55-59	1,05	0,98	1,03	0,81	1,04	1,03	0,84	0,75	0,89	1,01	1,05
60-64	1,17	1,04	1,04	0,84	1,03	1,03	0,81	0,81	0,93	1,05	1,08
65-69				0,88	1,02	1,04	0,81	0,81	0,98	1,08	1,09
70-74				0,92	1,01	1,03	0,82	0,77	1,05	1,13	1,10
75-79				0,95	1,00	1,05	0,85	0,81	1,08	1,18	1,09
80-84				0,96	0,98	1,06	0,85	0,87	1,13	1,13	1,11
85-89				0,94	0,96	1,10	0,80	1,01	1,12	1,15	1,11
90-94				0,91	0,91	1,06	0,83	0,95	1,15	1,16	1,07
95+				0,85	0,93	1,27	1,01		1,14	1,12	1,06

Vergelijking van de procentuele verdelingen naar LIPRO-huishoudensposities en leeftijd van de mannen in Vlaanderen en in België, 1991
(ratio % verdeling regio/ % verdeling totaal)

Het aandeel van de alleenstaanden (SING) in Vlaanderen is zowel voor mannen als vrouwen in alle leeftijdsklassen lager dan in België als geheel. Deze ondervertegenwoordiging is vooral opvallend tot de leeftijd van 60 jaar. Daartegenover staat dat de aandelen van de gehuwden zonder (MAR0) en met inwonende kinderen (MAR+) vanaf de leeftijd van 25 jaar in Vlaanderen oververtegenwoordigd zijn. De sterkere gehechtheid aan het huwelijk als institutie is hier duidelijk aanwijsbaar. Alleen komen huwelijken op jonge leeftijd (15-20 jaar) in Vlaanderen minder voor en is het uitstel van ouderschap tot na de leeftijd van 25 jaar sterker dan wat op nationaal vlak geldt. De historisch sterkere gehechtheid aan het huwelijk in Vlaanderen komt

ook tot uiting in de systematisch lage ratio's voor cohabitanten zonder (UNM0) of met kinderen (UNM+) en voor éénoudergezinnen (H1PA). Alleen voor deze laatste worden de ratio's groter dan 1.0 vanaf de leeftijd van 70 jaar. Dit weerspiegelt de voorsnog sterkere coresidentie van een overlevende ouder met een volwassen descendent in Vlaanderen. Een gelijkaardig fenomeen wordt ook aangetroffen voor oudere coresidenten in andere huishoudens (NFR) en voor ouderen opgenomen in instellingen (OTHR). Globaal genomen betekent dit dat bejaarden in Vlaanderen minder als alleenstaande voorkomen dan nationaal, maar daarentegen vaker samenwonen met een descendent, en vaker opgenomen zijn in een ander huishouden of in een institutie.

Tabel 4.23

leeftijd	CMAR	CUNM	CH1PA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR
0-4	1,05	0,66	0,64							0,98	0,82
5-9	1,04	0,76	0,74							0,93	0,72
10-14	1,04	0,83	0,77							0,88	0,69
15-19	1,06	0,82	0,79	0,68	0,88	0,70	1,00	0,56	0,64	0,85	0,70
20-24	1,09	0,85	0,83	0,71	1,19	0,91	0,97	0,62	0,55	0,94	0,76
25-29	1,05	0,85	0,88	0,73	1,19	1,05	0,96	0,68	0,66	1,01	0,86
30-34	1,02	0,76	0,89	0,76	1,11	1,06	0,98	0,78	0,74	1,00	0,91
35-39	0,97	0,85	0,91	0,76	1,09	1,06	0,96	0,82	0,76	0,98	0,88
40-44	0,96	0,99	0,90	0,71	1,06	1,07	0,93	0,81	0,74	0,98	0,91
45-49	0,99	0,84	0,90	0,71	1,04	1,07	0,90	0,82	0,77	0,96	0,96
50-54	0,97	0,81	0,94	0,74	1,05	1,06	0,86	0,82	0,79	1,00	1,04
55-59	1,04	0,81	0,94	0,79	1,04	1,07	0,86	0,81	0,84	0,95	1,06
60-64	1,02	0,27	0,95	0,83	1,05	1,09	0,85	0,82	0,89	0,99	1,07
65-69				0,88	1,06	1,11	0,88	0,81	0,96	1,01	1,08
70-74				0,91	1,07	1,13	0,83	0,95	1,00	1,01	1,09
75-79				0,92	1,08	1,19	0,81	0,89	1,04	1,04	1,08
80-84				0,92	1,09	1,22	0,83	0,82	1,08	1,06	1,09
85-89				0,90	1,07	1,29	0,83	0,81	1,11	1,09	1,09
90-94				0,85	1,02	1,26	0,77	0,59	1,13	1,06	1,10
95+				0,77	0,96	1,98	0,59	0,99	1,18	1,15	1,07

Vergelijking van de procentuele verdelingen naar LIPRO-huishoudensposities en leeftijd van de vrouwen in Vlaanderen en in België, 1991
(ratio % verdeling regio/ % verdeling totaal)

De Brusselse LIPRO-verdeling wordt met de nationale vergeleken in Tabellen 4.24 en 4.25. Hier krijgen we een uitermate sterk contrast met wat eerder in Vlaanderen werd vastgesteld. Kinderen komen veel minder voor in huishoudens van gehuwden (CMAR), maar veel meer in éénoudergezinnen (C1PA). Ook jonge kinderen (0-9 jaar) zijn oververtegenwoordigd in huishoudens van cohabitanten. Het Brusselse kenmerk bij uitstek is de zeer hoge proporties alleenstaanden (SING) met maximale oververtegenwoordiging in de jongere leeftijdsklassen. Pas na de leeftijd van 60 jaar worden de ratio's kleiner dan 2.0, doch ze blijven nog altijd significant groter dan 1.0. Het correlaat hiervan is de ondervertegenwoordiging van gehuwden met (MAR+) of zonder kinderen (MAR0). Alleen in de jongste leeftijdsklasse (15-19) is hier een oververtegenwoordiging, wat een reflectie is van het jongste nuptialiteits- en ouderschapspatroon bij Islamitische minderheden. Bij jongere volwassenen zijn de cohabitanten zonder (UNM0) en met kinderen (UNM+) ook licht oververtegenwoordigd, doch na de leeftijd van 40 jaar verdwijnt deze concentratie. De oververtegenwoordiging van éénoudergezinnen is merkkelijk sterker en dit geldt tot de leeftijd van 60 jaar. Al even opvallend voor de Brusselse situatie is de schaarste van personen die coresidenten zijn in andere huishoudens (NFR) en speciaal de uitzonderlijke opname van ouderen in andere huishoudens. Ouderen in instellingen

blijken ook sterk ondervertegenwoordigd te zijn in vergelijking met het nationale patroon, wat dan weer niet geldt voor jongeren en volwassenen tot 40 jaar in instituties die er net sterk oververtegenwoordigd zijn. Globaal genomen zijn de Brusselse bejaarden vooral als alleenstaanden of als gehuwden terug te vinden, terwijl samenwonen met andere verwanten of opname in instituties er proportioneel merklijk schaarser zijn dan in België als geheel.

Tabel 4.24

leeftijd	CMAR	CUNM	CH1PA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR
0-4	0,89	1,28	2,16							0,59	1,59
5-9	0,90	1,09	1,84							0,51	1,56
10-14	0,89	0,90	1,77							0,56	1,65
15-19	0,85	0,83	1,72	2,95	1,14	1,94	1,33	0,79	1,17	0,75	1,42
20-24	0,74	0,70	1,45	2,67	0,57	0,87	0,92	1,13	1,48	0,70	1,52
25-29	0,72	0,47	1,15	2,59	0,66	0,63	1,06	1,12	1,74	0,45	1,19
30-34	0,67	0,71	0,93	2,58	0,95	0,67	1,11	1,23	1,70	0,37	1,18
35-39	0,63	0,23	0,75	2,46	1,01	0,75	0,97	1,14	1,51	0,38	1,16
40-44	0,64	0,36	0,69	2,51	0,98	0,76	1,01	1,04	1,42	0,28	1,08
45-49	0,60	0,50	0,68	2,41	0,91	0,78	1,06	0,99	1,45	0,33	0,97
50-54	0,61	0,88	0,57	2,26	0,83	0,84	1,04	0,97	1,37	0,26	0,86
55-59	0,69	0,51	0,63	2,00	0,85	0,90	1,01	1,04	1,23	0,31	0,78
60-64	0,27	0,00	0,67	1,86	0,89	0,88	0,99	0,85	1,11	0,41	0,69
65-69				1,65	0,95	0,80	1,01	0,67	0,80	0,39	0,74
70-74				1,43	0,99	0,75	0,98	1,10	0,66	0,32	0,72
75-79				1,25	1,03	0,71	0,94	0,45	0,48	0,18	0,75
80-84				1,14	1,12	0,69	1,14	0,50	0,47	0,15	0,70
85-89				1,17	1,22	0,59	1,23	1,29	0,51	0,16	0,82
90-94				1,29	1,44	0,81	1,18	1,18	0,60	0,17	0,84
95+				1,65	1,03	0,49	1,72		0,53	0,16	0,88

Vergelijking van de procentuele verdelingen naar LIPRO-huishoudensposities en leeftijd van de mannen in Brussel en in België, 1991 (ratio % verdeling regio/ % verdeling totaal)

Tabel 4.25

leeftijd	CMAR	CUNM	CH1PA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR
0-4	0,90	1,32	2,06							0,59	1,50
5-9	0,90	1,08	1,85							0,57	1,64
10-14	0,90	0,90	1,72							0,50	1,75
15-19	0,83	0,81	1,70	3,19	1,61	1,72	0,86	0,93	2,16	0,75	1,74
20-24	0,73	0,75	1,53	2,83	0,59	0,91	0,89	1,04	1,75	0,60	1,54
25-29	0,77	0,67	1,21	2,92	0,71	0,64	1,09	1,15	1,69	0,49	1,36
30-34	0,81	0,56	1,00	2,96	0,95	0,69	1,05	1,15	1,77	0,47	1,23
35-39	0,69	0,36	0,80	2,93	0,93	0,74	1,03	1,02	1,75	0,51	1,28
40-44	0,81	0,32	0,88	2,92	0,94	0,72	0,93	0,98	1,83	0,43	1,08
45-49	0,93	0,26	0,92	2,63	0,84	0,72	1,01	0,98	1,83	0,44	0,98
50-54	0,98	0,58	0,89	2,34	0,81	0,76	1,04	0,76	1,65	0,51	0,86
55-59	0,86	1,30	1,05	2,04	0,82	0,76	1,00	0,83	1,35	0,77	0,83
60-64	0,93	1,59	1,04	1,68	0,85	0,71	0,92	0,63	1,04	0,67	0,77
65-69				1,44	0,88	0,64	0,81	0,37	0,77	0,50	0,75
70-74				1,31	0,89	0,57	0,83	0,33	0,65	0,41	0,71
75-79				1,25	0,93	0,59	0,79	0,22	0,61	0,28	0,73
80-84				1,27	0,96	0,49	0,86	0,21	0,58	0,23	0,79
85-89				1,36	1,12	0,52	0,96	0,92	0,62	0,23	0,81
90-94				1,48	1,26	1,04	0,65	0,00	0,65	0,31	0,86
95+				1,59	1,02	0,00	0,56	0,00	0,54	0,31	0,94

Vergelijking van de procentuele verdelingen naar LIPRO-huishoudensposities en leeftijd van de vrouwen in Brussel en in België, 1991 (ratio % verdeling regio/ % verdeling totaal)

De ratio's voor Wallonië zijn gerapporteerd in Tabellen 4.26 en 4.27. Het beeld voor deze regio wordt overheerst door de stelselmatige dominantie van de ongehuwd samenwonenden met (UNM+) of zonder kinderen (UNM0) en van de éénoudergezinnen (H1PA). Voor deze drie huishoudensposities zijn de ratio's nagenoeg op elke leeftijd groter dan 1.0. Dit impliceert dat ook de huishoudensposities van de kinderen hierdoor worden bepaald. Zo zijn kinderen en ook oudere descendenten oververtegenwoordigd in huishoudens van samenwonenden en in éénoudergezinnen, terwijl ze net zoals de gehuwden, ondervertegenwoordigd zijn in huishoudens van gehuwden. De enige belangrijke uitzondering hierop is dat er wel een oververtegenwoordiging is van gehuwden en van gehuwden met kinderen in de jongste leeftijdsklasse van 15-19 jaar. Ditzelfde geldt trouwens ook voor cohabitanten met kinderen (UNM+) op deze leeftijd. In deze opzichten is het Waalse beeld dus het omgekeerde van het Vlaamse. Het contrast met Brussel is hoofdzakelijk te situeren m.b.t. de positie van de alleenstaanden en de coresidenten in andere huishoudens. Zo kent Wallonië in veel mindere mate een oververtegenwoordiging van alleenstaanden (SING), maar daarentegen wel een systematische concentratie van coresidenten in andere huishoudens (NFR). Dit laatste geldt trouwens in bijna alle leeftijdsklassen, terwijl dit voor Vlaanderen alleen voor bejaarden opgaat. Voor wat de opname in collectieve huishoudens betreft (OTHR) is het Waalse patroon gelijklopend met het Brusselse: oververtegenwoordiging op jongere leeftijden (tot 50 jaar) en ondervertegenwoordiging op oudere leeftijden. In Vlaanderen is dit net andersom. De ouderen kennen derhalve in Wallonië een relatieve oververtegenwoordiging op de posities van alleenstaanden, van cohabitanten en van coresidenten in andere huishoudens.

Tabel 4.26

leeftijd	CMAR	CUNM	CH1PA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR
0-4	0,94	1,47	1,27							1,15	1,09
5-9	0,95	1,38	1,21							1,24	1,36
10-14	0,95	1,35	1,21							1,34	1,33
15-19	0,94	1,31	1,19	1,07	1,12	1,27	1,19	1,63	1,54	1,35	1,37
20-24	0,93	1,38	1,16	1,06	0,79	1,26	1,07	1,66	1,59	1,31	1,31
25-29	0,97	1,41	1,18	1,00	0,74	1,05	1,09	1,64	1,33	1,16	1,23
30-34	1,00	1,20	1,16	0,98	0,80	0,99	1,05	1,44	1,26	1,13	1,14
35-39	1,02	1,54	1,15	1,00	0,87	0,98	1,10	1,33	1,26	1,19	1,12
40-44	1,02	1,28	1,11	1,01	0,93	0,98	1,15	1,29	1,25	1,17	1,04
45-49	0,98	1,73	1,07	1,04	0,96	0,97	1,22	1,40	1,20	1,20	1,09
50-54	0,89	1,31	1,03	1,04	0,96	0,98	1,29	1,44	1,20	1,12	1,00
55-59	0,99	1,18	1,05	1,08	0,97	0,98	1,30	1,48	1,14	1,18	0,96
60-64	0,91	1,21	1,02	1,04	0,98	0,98	1,33	1,38	1,09	1,07	0,94
65-69				1,03	0,99	0,99	1,31	1,41	1,08	1,04	0,92
70-74				1,02	0,98	1,03	1,31	1,37	1,01	0,98	0,92
75-79				1,00	0,99	1,01	1,30	1,54	1,03	0,93	0,92
80-84				1,02	1,00	0,98	1,25	1,44	0,94	1,05	0,89
85-89				1,05	1,00	0,97	1,31	0,86	0,96	1,04	0,85
90-94				1,07	1,00	0,96	1,29	1,04	0,84	1,01	0,92
95+				1,00	1,16	0,60	0,53		0,92	1,21	0,91

Vergelijking van de procentuele verdelingen naar LIPRO-huishoudensposities en leeftijd van de mannen in Wallonië en in België, 1991 (ratio % verdeling regio/ % verdeling totaal)

Tabel 4.27

leeftijd	CMAR	CUNM	CH1PA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR
0-4	0,94	1,45	1,28							1,14	1,15
5-9	0,95	1,39	1,22							1,23	1,31
10-14	0,95	1,33	1,22							1,34	1,34
15-19	0,94	1,34	1,17	0,99	1,05	1,32	1,04	1,73	1,30	1,31	1,31
20-24	0,92	1,35	1,14	0,97	0,78	1,18	1,08	1,68	1,58	1,23	1,27
25-29	0,99	1,39	1,16	0,86	0,74	1,03	1,05	1,55	1,42	1,15	1,14
30-34	1,03	1,57	1,21	0,84	0,82	0,98	1,03	1,35	1,24	1,16	1,10
35-39	1,13	1,45	1,21	0,87	0,87	0,97	1,06	1,31	1,20	1,17	1,12
40-44	1,12	1,19	1,20	0,96	0,92	0,96	1,14	1,32	1,20	1,19	1,12
45-49	1,04	1,56	1,22	1,06	0,97	0,95	1,20	1,37	1,19	1,25	1,08
50-54	1,07	1,49	1,14	1,10	0,97	0,95	1,25	1,42	1,20	1,15	0,97
55-59	0,96	1,26	1,10	1,09	0,97	0,94	1,26	1,40	1,20	1,16	0,93
60-64	0,99	2,04	1,07	1,08	0,96	0,94	1,27	1,40	1,17	1,11	0,95
65-69				1,06	0,95	0,94	1,25	1,49	1,14	1,14	0,95
70-74				1,04	0,93	0,94	1,33	1,30	1,12	1,18	0,95
75-79				1,04	0,89	0,83	1,38	1,47	1,07	1,20	0,97
80-84				1,02	0,86	0,84	1,34	1,59	1,03	1,20	0,94
85-89				1,02	0,84	0,74	1,29	1,35	0,98	1,18	0,93
90-94				1,02	0,86	0,58	1,52	2,10	0,96	1,22	0,90
95+				1,03	1,05	0,00	1,90	1,58	0,97	1,16	0,93

Vergelijking van de procentuele verdelingen naar LIPRO-huishoudensposities en leeftijd van de vrouwen in Wallonië en in België, 1991
(ratio % verdeling regio/ % verdeling totaal)

4.4. INDIVIDUELE POSITIES IN HUISHOUDENS VAN BUITENLANDSE PERSONEN, 1991

De huishoudensposities van vreemde mannen en vrouwen worden vergeleken met de Belgische situatie als geheel in Tabellen 4.28 en 4.29. Hiertoe werden opnieuw *binnen elke leeftijdsklasse* percentageverdelingen berekend en deze werden gedeeld door de overeenkomstige percentages voor de gehele bevolking.

Uit beide tabellen blijkt dat allochtonen in disproportioneel hogere mate alleenstaanden (SING) toeleveren. De ratio's blijven aanzienlijk groter dan 1.0 voor beide geslachten tot aan de leeftijd van 70 jaar. Daarna zijn er proportioneel minder bejaarde allochtone alleenstaanden dan Belgische. De tweede categorie met een buitenlandse oververtegenwoordiging zijn de gezinshoofden van éenoudergezinnen (H1PA). Ook hier dalen de ratio's met leeftijd en blijven ze groter dan 1.0 tot aan de leeftijd van 74 jaar. De derde opvallende vaststelling is dat coresidenten in andere huishoudens (NFR) disproportioneel sterker van allochtone origine zijn. Vooral bij allochtone vrouwen worden hoge ratio's genoteerd tussen 20 en 35 jaar en opnieuw na de leeftijd van 50 jaar.

Naast deze drie frappante verschillen zijn nog enkele andere te noteren. Zo is er met name een opvallend grote allochtone bijdrage in de klasse van gehuwden van 15-19 jaar zonder kinderen (MAR0) en in de klasse van gehuwden van 15-24 jaar met kinderen (MAR+). De groep van de cohabitanten is dan weer normaal (mannen) tot ondervertegenwoordigd (vrouwen) op leeftijden tot circa 45 jaar, maar kent een groeiende oververtegenwoordiging daarna. Met een dergelijke leeftijdsopbouw leveren allochtone cohabitanten dus eigenlijk weinig kinderen, wat ook uit de lage ratio's blijkt voor de positie CUNM. Tenslotte valt het op dat allochtonen tot de leeftijd van 45 jaar sterk oververtegenwoordigd zijn in atypische huishoudensposities en in instituties (OTHR). Dit geldt overigens voor beide geslachten.

Uit het voorgaande blijkt dat het beeld voor de vreemdelingen een heterogene compositie is die verdere uitsplitsing vergt voor de grootste allochtone groepen in het land.

Tabel 4.28

leeftijd	CMAR	CUNM	C1PA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR
0-4	1,01	0,44	1,25							1,12	1,33
5-9	1,02	0,49	0,99							0,81	1,44
10-14	1,03	0,56	0,95							0,66	1,53
15-19	0,98	0,58	0,94	3,13	2,36	2,40	1,58	1,03	2,28	0,97	2,00
20-24	0,78	0,53	0,79	2,42	0,82	1,58	0,85	1,14	2,56	1,38	2,25
25-29	0,69	0,50	0,75	1,94	0,66	0,97	0,87	1,02	1,55	1,39	1,90
30-34	0,56	0,69	0,57	1,70	0,89	0,92	0,94	0,98	1,34	1,41	1,62
35-39	0,44	0,64	0,42	1,54	0,89	0,96	0,85	1,00	1,18	1,34	1,44
40-44	0,33	0,48	0,36	1,45	0,84	0,99	0,99	1,04	1,07	1,12	1,13
45-49	0,27	0,35	0,28	1,46	0,73	1,01	1,07	1,20	1,14	0,91	0,87
50-54	0,21	0,00	0,23	1,35	0,61	1,15	1,02	1,41	1,13	0,99	0,66
55-59	0,15	0,56	0,20	1,28	0,64	1,32	1,11	1,29	1,24	1,37	0,64
60-64	0,22	2,70	0,18	1,29	0,75	1,37	1,33	1,86	1,22	1,60	0,60
65-69				1,25	0,82	1,36	1,45	2,06	1,23	1,70	0,90
70-74				1,15	0,85	1,39	1,62	1,79	1,09	1,51	1,13
75-79				1,05	0,90	1,25	1,52	2,08	0,92	1,66	0,98
80-84				1,01	0,91	1,06	1,89	1,07	0,78	1,59	1,00
85-89				0,95	1,01	1,24	2,09	3,05	0,63	1,12	0,93
90-94				1,02	1,22	0,50	0,92	3,89	0,43	1,26	0,81
95+				1,29	1,46	0,00	1,59		1,30	0,95	0,58

Vergelijking van de procentuele verdelingen naar LIPRO-huishoudensposities en leeftijd van de buitenlandse mannen en van de totale mannelijke populatie (ratio % verdeling buitenlandse nationaliteit/ % verdeling totaal)

Tabel 4.29

leeftijd	CMAR	CUNM	C1PA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR
0-4	1,00	0,46	1,27							1,12	1,34
5-9	1,02	0,52	0,99							0,82	1,55
10-14	1,03	0,52	0,95							0,75	1,52
15-19	0,94	0,58	0,92	3,03	2,19	2,95	0,63	0,74	2,73	1,29	1,94
20-24	0,73	0,67	0,83	1,99	0,73	1,62	0,72	0,87	1,58	1,69	2,08
25-29	0,85	0,82	0,93	1,67	0,70	0,95	0,88	0,81	1,27	1,70	1,81
30-34	0,84	1,13	0,77	1,68	0,97	0,92	0,90	0,78	1,15	1,44	1,74
35-39	0,63	1,15	0,64	1,53	0,90	0,97	0,86	0,77	1,09	1,11	1,56
40-44	0,52	0,13	0,49	1,52	0,75	0,99	0,90	0,87	1,11	1,06	1,34
45-49	0,29	0,17	0,35	1,26	0,74	1,04	0,90	0,88	1,21	1,11	1,10
50-54	0,21	0,00	0,32	1,13	0,69	1,15	0,90	1,10	1,36	1,82	0,86
55-59	0,29	0,00	0,18	1,05	0,73	1,27	1,00	1,59	1,53	2,74	0,91
60-64	0,47	0,00	0,35	1,05	0,79	1,30	0,98	1,18	1,54	3,03	0,81
65-69				1,05	0,81	1,26	1,10	1,84	1,45	2,47	0,97
70-74				1,00	0,79	1,09	1,27	1,89	1,30	2,51	1,14
75-79				0,94	0,80	0,79	1,01	1,70	0,98	2,23	1,23
80-84				0,92	0,69	0,68	1,27	1,59	0,94	1,79	1,13
85-89				0,90	0,85	0,75	1,38	0,00	0,80	1,56	0,99
90-94				0,93	0,92	0,00	0,82	0,00	0,56	1,44	0,97
95+				1,26	0,00	0,00	0,00	0,00	1,04	0,93	0,88

Vergelijking van de procentuele verdelingen naar LIPRO-huishoudensposities en leeftijd van de buitenlandse vrouwen en van de totale vrouwelijke populatie (ratio % verdeling buitenlandse nationaliteit/ % verdeling totaal)

4.4.1. HUISHOUDENSPOSITIES VAN FRANSEN

De ratio's van de procentuele LIPRO-verdelingen (binnen elke leeftijdsklasse) t.o.v. de nationale verdelingen wordt gegeven voor Franse mannen en vrouwen in Tabellen 4.30 en 4.31. Hieruit blijkt dat de Fransen disproportioneel meer personen toeleveren in de volgende posities: (i) alleenstaanden (SING) tot de leeftijd van 70 jaar, (ii) cohabitanten zonder kinderen (UNM0) op alle leeftijden, (iii) cohabitanten met kinderen (UNM+) op alle leeftijden, en (iv) hoofden van éénoudergezinnen (H1PA) tot de leeftijd van 70 jaar. Gelijklopend hiermee vinden we disproportionele oververtegenwoordiging van kinderen tot 20 jaar bij cohabitanten (CUNM) en in éénoudergezinnen (C1PA). Ouderen boven de 70 jaar zijn relatief vaker terug te vinden in instituties (OTHR), doch deze positie kent hoge ratio's in bijna alle leeftijdsklassen. Samenvattend kan men stellen dat de Franse populatie in België vooral personen concentreert in de "nieuwe leefvormen" en in de klasse van alleenstaanden.

Tabel 4.30

leeftijd	CMAR	CUNM	C1PA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR
0-4	0,78	2,45	2,43							0,87	1,83
5-9	0,80	3,10	1,87							1,01	3,14
10-14	0,80	3,14	1,67							0,89	4,61
15-19	0,70	2,54	1,56	5,67	1,81	1,83	4,48	3,38	0,00	1,72	6,64
20-24	0,41	1,38	0,93	3,71	0,79	1,49	2,18	4,06	3,26	1,81	3,12
25-29	0,34	0,86	0,67	2,27	0,59	0,84	1,59	2,78	1,40	1,30	3,03
30-34	0,25	0,76	0,39	1,73	0,80	0,85	1,72	2,19	1,93	1,48	2,67
35-39	0,14	0,80	0,24	1,71	0,94	0,87	1,51	1,92	1,63	1,39	1,97
40-44	0,10	0,40	0,16	1,61	1,05	0,88	1,70	1,97	1,49	1,05	1,40
45-49	0,11	0,00	0,23	1,81	0,97	0,83	2,02	2,22	1,42	0,75	1,09
50-54	0,15	0,00	0,28	1,71	0,85	0,85	2,43	3,33	1,32	0,70	0,90
55-59	0,25	0,00	0,35	1,70	0,84	0,85	3,15	2,28	1,21	1,14	1,03
60-64	0,00	0,00	0,44	1,62	0,86	0,89	2,22	3,64	1,06	1,37	0,89
65-69				1,40	0,88	0,92	2,00	2,53	1,20	1,19	1,32
70-74				1,40	0,89	0,63	2,57	5,06	1,00	0,97	1,39
75-79				1,14	0,90	0,81	1,83	2,97	0,88	1,15	1,53
80-84				1,10	0,96	0,64	2,35	3,23	0,61	0,87	1,00
85-89				0,99	0,97	1,23	2,30	8,15	0,56	0,62	1,18
90-94				0,95	1,39	0,00	0,96	0,00	0,52	0,53	1,28
95+				0,76	2,29	0,00	0,00		3,82	0,47	0,76

Vergelijking van de procentuele verdelingen naar LIPRO-huishoudensposities en leeftijd van de Franse mannen en van de totale mannelijke populatie (ratio % verdeling Franse nationaliteit/ % verdeling totaal)

Tabel 4.31

leeftijd	CMAR	CUNM	C1PA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR
0-4	0,78	2,60	2,29							0,96	2,56
5-9	0,81	3,02	1,81							1,45	3,15
10-14	0,77	3,26	1,93							1,09	3,42
15-19	0,68	2,72	1,47	4,42	2,28	3,15	2,87	3,28	2,70	2,08	3,98
20-24	0,39	1,64	0,89	2,73	0,76	1,37	1,81	3,02	2,22	1,79	2,55
25-29	0,42	0,63	0,69	2,09	0,68	0,73	1,70	2,82	1,55	1,60	3,20
30-34	0,45	0,00	0,60	2,46	0,99	0,65	2,13	2,83	1,57	1,27	3,27
35-39	0,31	0,84	0,47	2,40	0,85	0,74	1,96	2,46	1,61	0,76	2,56
40-44	0,40	0,00	0,42	2,10	0,82	0,78	2,54	2,22	1,45	1,00	2,48
45-49	0,16	1,21	0,30	1,94	0,80	0,78	2,27	2,03	1,70	0,94	1,55
50-54	0,38	0,00	0,50	1,74	0,76	0,85	2,50	3,81	1,47	0,52	1,69
55-59	0,90	0,00	0,33	1,59	0,77	0,83	2,87	3,56	1,47	1,51	1,60
60-64	0,00	0,00	0,50	1,32	0,82	0,83	2,21	2,08	1,29	1,70	1,35
65-69				1,19	0,86	0,72	1,66	2,68	1,08	0,89	1,42
70-74				1,15	0,77	0,71	1,75	1,75	0,76	1,01	1,67
75-79				1,04	0,75	0,43	1,01	2,67	0,81	1,11	1,66
80-84				0,93	0,81	0,50	1,51	3,64	0,73	0,95	1,49
85-89				0,85	0,95	1,33	1,10	0,00	0,64	0,84	1,38
90-94				0,83	1,30	0,00	0,00	0,00	0,40	0,91	1,28
95+				1,25	0,00	0,00	0,00	0,00	0,98	0,55	1,03

Vergelijking van de procentuele verdelingen naar LIPRO-huishoudensposities en leeftijd van de Franse vrouwen en van de totale vrouwelijke populatie (ratio % verdeling Franse nationaliteit/ % verdeling totaal)

4.4.2. HUISHOUDENSPOSITIES VAN NEDERLANDERS

De ratio's voor de Nederlanders zijn gegeven in Tabellen 4.32 en 4.33. De Nederlanders zijn in bepaalde opzichten gelijkaardig aan de Fransen en in enkele opzichten verschillend. Gelijkaardigheid bestaat t.a.v. (i) de disproportioneel hoge bijdrage van alleenstaanden (SING) op alle leeftijden, (ii) een sterke aanwezigheid van cohabitanten zonder kinderen (UNM0), eveneens op bijna alle leeftijden, (iii) een relatief tekort aan gehuwden met kinderen (MAR+) en dus ook aan kinderen wonend bij een gehuwd paar (CMAR).

Een in het oog springend verschil met de Fransen is dat de Nederlanders proportioneel veel minder éenoudergezinnen toeleveren (H1PA en C1PA). Ook cohabitanten met kinderen (UNM+) komen bij de Nederlandse populatie in België enkel proportioneel meer voor dan in België in de leeftijdsklassen tussen 30 en 60 jaar, daar waar cohabitanten met kinderen bij de Fransen sterk oververtegenwoordigd waren in de leeftijdsklassen van 15 tot 30 jaar.

De Nederlandse bijdrage inzake huishoudensposities gaat dus eveneens ten voordele van de "nieuwe leefvormen", behalve dat de Nederlandse populatie beduidend lagere proporties éenoudergezinnen en jonge cohabitanten met kinderen telt dan de Franse populatie in ons land.

Tabel 4.32

leeftijd	CMAR	CUNM	C1PA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR
0-4	0,97	1,00	1,51							0,53	1,82
5-9	1,01	0,99	1,06							0,32	0,65
10-14	0,98	1,58	1,08							0,50	0,51
15-19	0,93	0,82	0,91	6,97	0,82	0,00	3,33	0,87	0,00	0,82	2,92
20-24	0,75	0,88	0,80	2,45	0,90	0,67	1,94	0,62	0,00	1,49	3,00
25-29	0,75	1,17	0,84	1,64	1,01	0,74	2,14	0,82	0,67	0,97	1,64
30-34	0,58	1,21	0,60	1,44	1,37	0,87	1,92	1,03	0,90	1,01	1,42
35-39	0,53	0,60	0,49	1,31	1,42	0,91	1,78	1,15	1,07	1,34	1,53
40-44	0,43	0,66	0,53	1,28	1,36	0,92	1,94	1,22	0,89	1,47	1,30
45-49	0,31	1,06	0,36	1,25	1,18	0,89	2,22	1,60	1,01	0,99	1,36
50-54	0,40	0,00	0,28	1,18	1,01	0,93	1,65	1,87	1,03	1,26	1,39
55-59	0,23	0,00	0,32	1,18	0,96	0,95	1,82	1,69	1,24	0,72	1,24
60-64	0,00	11,73	0,08	1,30	0,92	0,98	1,62	1,77	0,89	1,31	1,15
65-69				1,17	0,98	0,81	1,68	1,63	1,17	0,70	1,33
70-74				1,07	0,94	0,86	1,62	0,00	0,83	1,05	2,10
75-79				1,01	0,97	0,82	1,60	0,95	0,56	0,89	1,55
80-84				0,91	0,94	0,95	2,26	0,00	0,65	0,85	1,62
85-89				0,77	1,08	1,58	1,97	0,00	0,72	0,82	1,24
90-94				1,05	1,44	0,00	1,06	0,00	0,29	1,05	0,81
95+				1,01	2,29	0,00	12,43		0,00	0,00	1,02

Vergelijking van de procentuele verdelingen naar LIPRO-huishoudensposities en leeftijd van de Nederlandse mannen en van de totale mannelijke populatie (ratio % verdeling Nederlandse nationaliteit/ % verdeling totaal)

Tabel 4.33

leeftijd	CMAR	CUNM	C1PA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR
0-4	1,00	1,09	1,08							0,52	1,36
5-9	0,99	1,19	1,10							0,27	1,08
10-14	0,97	1,41	1,16							0,29	2,06
15-19	0,88	1,15	0,84	5,83	0,53	1,17	1,88	0,96	0,00	0,83	6,58
20-24	0,66	1,11	0,85	2,77	0,89	0,60	2,24	0,88	0,58	1,07	3,82
25-29	0,81	1,17	0,99	2,20	1,18	0,57	3,19	0,84	0,66	0,77	1,67
30-34	0,64	3,25	0,70	2,48	1,77	0,72	2,93	1,15	0,74	0,98	2,31
35-39	0,60	1,61	0,94	1,92	1,85	0,81	2,67	1,34	0,86	1,46	2,09
40-44	0,61	1,68	0,50	1,92	1,49	0,85	2,01	1,33	0,85	1,25	1,65
45-49	0,40	0,00	0,22	1,25	1,17	0,88	1,81	1,40	1,10	1,00	1,42
50-54	0,76	0,00	0,40	1,36	1,03	0,86	1,87	1,39	1,11	0,88	1,16
55-59	0,46	0,00	0,14	1,15	1,03	0,90	1,59	2,17	0,92	0,97	0,93
60-64	0,00	0,00	0,49	1,03	1,05	0,78	1,73	1,08	0,86	1,00	1,22
65-69				1,00	1,00	0,86	1,57	1,00	0,78	0,74	1,43
70-74				0,96	1,06	0,72	1,49	4,56	0,67	0,55	1,44
75-79				0,85	1,09	0,86	1,05	0,00	0,61	0,80	1,82
80-84				0,91	1,08	0,89	1,10	0,00	0,93	0,44	1,50
85-89				1,03	1,23	0,60	2,48	0,00	0,58	0,42	1,22
90-94				1,09	1,12	0,00	0,00	0,00	0,21	0,38	1,28
95+				1,07	0,00	0,00	0,00	0,00	1,12	0,37	1,18

Vergelijking van de procentuele verdelingen naar LIPRO-huishoudensposities en leeftijd van de Nederlandse vrouwen en van de totale vrouwelijke populatie (ratio % verdeling Nederlandse nationaliteit/ % verdeling totaal)

4.4.3. HUISHOUDENSPOSITIES VAN ITALIANEN

De ratio's voor Italiaanse mannen en vrouwen zijn opgenomen in Tabellen 4.34 en 4.35. Zoals kon worden verwacht is het beeld totaal anders dan bij de Fransen en Nederlanders. De Italiaanse situatie is gekenmerkt door twee klassieke patronen: (i) een overwicht van het huwelijk ten nadele van alle andere leefvormen en (ii) een hoge coresidentie van ouderen en hun kinderen of met andere verwanten.

Tabel 4.34

leeftijd	CMAR	CUNM	CH1PA	SING	MAR0	MAR+	UNMO	UNM+	H1PA	NFR	OTHR
0-4	1,04	0,54	0,99							0,87	0,75
5-9	1,05	0,43	0,86							0,72	0,69
10-14	1,05	0,51	0,84							0,73	0,66
15-19	1,05	0,49	0,83	1,50	0,71	0,77	1,24	1,06	1,67	0,68	0,64
20-24	0,96	0,62	0,83	1,21	1,16	1,53	0,75	1,18	1,19	1,04	0,85
25-29	0,94	0,63	1,01	1,03	0,76	1,19	0,84	1,13	1,20	1,15	0,69
30-34	0,82	1,49	0,91	0,99	0,65	1,09	0,84	1,19	1,15	1,22	0,73
35-39	0,75	1,56	0,72	1,04	0,57	1,07	0,72	0,99	0,98	1,22	0,70
40-44	0,63	0,99	0,58	0,99	0,52	1,09	0,75	1,01	1,00	1,08	0,70
45-49	0,59	0,83	0,49	1,01	0,59	1,12	0,76	1,18	1,12	0,87	0,61
50-54	0,38	0,00	0,48	0,97	0,59	1,25	0,84	1,33	1,10	0,88	0,34
55-59	0,24	0,00	0,25	0,98	0,68	1,38	1,01	1,58	1,21	0,97	0,41
60-64	0,29	0,00	0,21	0,96	0,82	1,44	1,29	1,71	1,09	1,13	0,28
65-69				0,97	0,84	1,62	1,34	1,65	1,23	1,30	0,56
70-74				0,94	0,87	1,81	1,20	1,38	1,34	1,22	0,44
75-79				0,90	0,94	1,58	1,15	2,34	1,27	1,76	0,53
80-84				0,80	0,99	1,54	1,55	0,00	0,93	2,35	0,51
85-89				0,89	0,99	0,98	2,10	0,00	0,70	1,94	0,70
90-94				1,12	0,73	0,79	1,08	0,00	0,29	2,38	0,38
95+				1,21	1,37	0,00	0,00		0,00	2,24	0,31

Vergelijking van de procentuele verdelingen naar LIPRO-huishoudensposities en leeftijd van de Italiaanse mannen en van de totale mannelijke populatie (ratio % verdeling Italiaanse nationaliteit/ % verdeling totaal)

De relatieve oververtegenwoordiging van gehuwden met kinderen (MAR+) geldt over bijna het gehele leeftijdsspectrum en dit bepaalt eveneens een overwicht van kinderen inwonend bij gehuwden (CMAR). Dit patroon resulteert verder in een relatieve ondervertegenwoordiging van alleenstaande vrouwen (SING), een geringe verspreiding van cohabitatie, opnieuw opvallend bij vrouwen, en een ondervertegenwoordiging van kinderen bij cohabitanten (CUNM) en in enige mate ook in éénoudergezinnen (C1PA). De Italiaanse mannen breken evenwel in sterkere mate uit dit patroon: ze vormen proportioneel bijna evenveel huishoudens van cohabitanten met kinderen (UNM+) en éénoudergezinnen (H1PA) als in België als geheel.

De patronen van sterke coresidentie komen op meerdere plaatsen tot uiting. Eénoudergezinnen (H1PA) komen proportioneel meer voor dan op nationaal vlak bij personen ouder dan 50 jaar. Hun inwonende kinderen vinden we terug in de vorm van hoge ratio's in de leeftijdsklassen tussen 25 en 40 jaar voor "kinderen" in éénoudergezinnen (C1PA) en "kinderen" bij cohabitanten (CUNM). Nog opvallender is dat de ratio's voor de inwonenden bij andere huishoudens (NFR) sterk oplopen vanaf de leeftijd van 50 jaar bij vrouwen en vanaf 60 jaar bij mannen. Daartegenover

staat dat Italiaanse ouderen zeer lage ratio's vertonen op de positie OTHR, d.w.z. van verblijf in instituties.

Tabel 4.35

leeftijd	CMAR	CUNM	CH1PA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR
0-4	1,02	<i>0,57</i>	<i>1,07</i>							<i>0,95</i>	<i>0,69</i>
5-9	1,05	<i>0,54</i>	<i>0,83</i>							<i>0,72</i>	<i>0,56</i>
10-14	1,05	<i>0,38</i>	<i>0,86</i>							<i>0,85</i>	<i>0,74</i>
15-19	1,06	<i>0,41</i>	<i>0,86</i>	<i>0,73</i>	1,57	1,09	<i>0,37</i>	<i>0,80</i>	<i>0,81</i>	<i>0,53</i>	<i>0,84</i>
20-24	1,07	<i>0,52</i>	1,00	<i>0,74</i>	<i>0,93</i>	1,36	<i>0,39</i>	<i>0,66</i>	1,10	<i>0,86</i>	<i>0,83</i>
25-29	1,44	1,68	1,51	<i>0,89</i>	<i>0,70</i>	1,04	<i>0,53</i>	<i>0,67</i>	1,11	0,98	<i>0,86</i>
30-34	1,55	2,83	1,55	<i>0,88</i>	<i>0,57</i>	1,04	<i>0,49</i>	<i>0,64</i>	1,05	<i>0,85</i>	1,05
35-39	1,26	2,50	1,46	<i>0,80</i>	<i>0,49</i>	1,09	<i>0,51</i>	<i>0,53</i>	<i>0,93</i>	<i>0,87</i>	1,01
40-44	0,98	<i>0,00</i>	<i>0,89</i>	<i>0,79</i>	<i>0,49</i>	1,13	<i>0,35</i>	<i>0,56</i>	<i>0,91</i>	<i>0,83</i>	<i>0,79</i>
45-49	<i>0,52</i>	<i>0,00</i>	<i>0,70</i>	<i>0,67</i>	<i>0,72</i>	1,18	<i>0,51</i>	<i>0,51</i>	<i>0,93</i>	<i>0,77</i>	<i>0,75</i>
50-54	<i>0,11</i>	<i>0,00</i>	<i>0,49</i>	<i>0,74</i>	<i>0,74</i>	1,27	<i>0,43</i>	<i>0,69</i>	1,23	1,11	<i>0,49</i>
55-59	<i>0,36</i>	<i>0,00</i>	<i>0,28</i>	<i>0,83</i>	<i>0,79</i>	1,34	<i>0,49</i>	1,10	1,58	1,79	<i>0,51</i>
60-64	<i>0,80</i>	<i>0,00</i>	<i>0,24</i>	<i>0,91</i>	<i>0,82</i>	1,47	<i>0,49</i>	<i>0,87</i>	1,79	2,10	<i>0,43</i>
65-69				<i>0,97</i>	<i>0,82</i>	1,61	<i>0,62</i>	1,46	1,93	1,97	<i>0,51</i>
70-74				<i>0,92</i>	<i>0,81</i>	1,64	<i>0,88</i>	1,73	2,01	2,21	<i>0,66</i>
75-79				<i>0,92</i>	<i>0,90</i>	1,21	<i>0,70</i>	1,75	1,36	2,61	<i>0,60</i>
80-84				<i>0,89</i>	<i>0,70</i>	0,83	1,14	2,15	1,35	2,74	<i>0,60</i>
85-89				<i>0,75</i>	<i>0,90</i>	0,98	1,34	<i>0,00</i>	1,05	2,96	<i>0,58</i>
90-94				<i>0,59</i>	<i>0,35</i>	<i>0,00</i>	2,19	<i>0,00</i>	1,30	3,08	<i>0,56</i>
95+				1,79	<i>0,00</i>	<i>0,00</i>	<i>0,00</i>	<i>0,00</i>	1,56	1,30	<i>0,37</i>

Vergelijking van de procentuele verdelingen naar LIPRO-huishoudensposities en leeftijd van de Italiaanse vrouwen en van de totale vrouwelijke populatie (ratio % verdeling Italiaanse nationaliteit/ % verdeling totaal)

4.4.4. HUISHOUDENSPOSITIES VAN PORTUGEZEN, SPANJAARDEN EN GRIEKEN

De huishoudensposities van deze drie nationaliteiten samen zijn voorgesteld in Tabellen 4.36 en 4.37. Deze groep heeft een oververtegenwoordiging van alleenstaanden (SING) op bijna alle leeftijden bij mannen en tot 49 jaar bij vrouwen. Daarnaast vallen eveneens hoge relatieve frequenties op van éénuoudergezinnen (H1PA) en dus ook van kinderen in dergelijke gezinnen (C1PA). Deze oververtegenwoordiging gaat ten nadele van gehuwden zonder kinderen (MAR0), behalve in de leeftijdsklasse 15-19, en van cohabitanten zonder kinderen (UNM0). Bij vrouwen is cohabitatie met kinderen (UNM+) zeldzamer dan in de Belgische populatie als geheel, doch net zoals bij de Italianen is dit niet het geval voor de mannen. Tenslotte is er na de leeftijd van 50 jaar een zeer sterke toename van coresidenten in andere huishoudens (NFR), terwijl de relatieve frequenties van opname in instituties (OTHR) vanaf deze leeftijd afzwakken.

Tabel 4.36

leeftijd	CMAR	CUNM	C1PA	SING	MAR0	MAR+	UNMO	UNM+	H1PA	NFR	OTHR
0-4	0,99	0,70	1,32							0,96	1,29
5-9	0,98	0,76	1,22							1,07	1,54
10-14	0,98	0,80	1,16							0,88	1,30
15-19	0,98	0,60	1,07	2,85	1,85	1,25	1,35	0,00	0,00	0,79	1,33
20-24	0,86	0,52	0,92	2,01	0,88	1,30	0,88	1,21	1,00	1,05	1,37
25-29	0,87	0,32	0,84	1,66	0,69	0,98	0,78	1,22	1,16	1,31	1,12
30-34	0,85	0,20	0,72	1,51	0,76	0,95	0,83	1,10	1,33	1,24	1,12
35-39	0,58	0,00	0,44	1,46	0,77	0,98	0,63	1,08	1,58	1,54	0,89
40-44	0,31	0,00	0,20	1,57	0,72	1,00	0,70	0,76	1,25	1,43	1,00
45-49	0,14	0,00	0,13	1,57	0,59	1,03	0,49	1,12	1,37	1,39	0,74
50-54	0,14	0,00	0,04	1,31	0,65	1,16	0,74	0,92	1,23	1,24	0,32
55-59	0,00	0,00	0,10	1,21	0,69	1,32	0,76	0,85	1,35	1,71	0,35
60-64	0,70	0,00	0,00	1,27	0,73	1,40	0,97	1,40	1,42	2,87	0,40
65-69				1,23	0,76	1,50	0,84	1,34	1,43	4,75	0,51
70-74				1,23	0,73	1,67	1,44	0,00	1,46	3,86	0,83
75-79				1,25	0,72	1,34	1,96	0,00	0,95	3,70	0,97
80-84				0,93	0,66	0,71	3,34	0,00	0,84	4,48	0,88
85-89				0,95	1,22	0,00	0,00	0,00	0,00	2,04	0,68
90-94				0,68	1,22	0,00	0,00	0,00	0,00	2,66	0,67
95+				1,51	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	2,80	0,00

Vergelijking van de procentuele verdelingen naar LIPRO-huishoudensposities en leeftijd van de mannen van Portugese, Spaanse en Griekse nationaliteit en van de totale mannelijke populatie (ratio % verdeling Portugese, Spaanse en Griekse nationaliteit/ % verdeling totaal)

Tabel 4.37

leeftijd	CMAR	CUNM	C1PA	SING	MAR0	MAR+	UNMO	UNM+	H1PA	NFR	OTHR
0-4	1,00	0,64	1,38							0,72	1,01
5-9	0,97	0,64	1,29							1,22	1,15
10-14	0,99	0,54	1,08							1,28	1,37
15-19	0,97	0,70	1,08	2,22	1,86	0,92	0,45	0,74	0,58	0,82	1,20
20-24	0,92	0,83	1,05	1,54	0,86	1,24	0,60	0,82	1,11	1,07	1,28
25-29	1,25	0,37	1,06	1,72	0,74	0,86	0,72	0,82	1,24	0,92	1,56
30-34	1,40	0,57	1,05	1,89	0,94	0,86	0,71	0,78	1,21	1,44	1,96
35-39	1,00	0,00	0,54	1,87	0,72	0,95	0,49	0,66	1,13	1,39	1,91
40-44	0,58	0,00	0,33	1,48	0,57	1,04	0,53	0,71	1,07	1,38	1,04
45-49	0,14	0,00	0,29	1,11	0,70	1,09	0,54	0,81	1,11	1,65	1,09
50-54	0,12	0,00	0,06	0,99	0,74	1,21	0,51	0,53	1,24	2,44	0,54
55-59	0,00	0,00	0,00	0,88	0,71	1,42	0,49	1,18	1,46	3,60	0,67
60-64	0,95	0,00	0,07	0,99	0,75	1,52	0,39	1,24	1,52	4,38	0,63
65-69				0,93	0,75	1,74	0,61	1,17	1,36	5,35	0,66
70-74				0,94	0,72	1,26	0,68	0,00	0,93	5,69	0,86
75-79				0,75	0,62	0,68	0,28	4,48	0,66	5,96	0,97
80-84				0,79	0,35	0,00	1,25	0,00	0,50	4,94	0,46
85-89				0,78	0,39	1,90	1,96	0,00	0,45	4,05	0,26
90-94				1,07	0,00	0,00	0,00	0,00	0,44	2,60	0,45
95+				1,72	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1,05

Vergelijking van de procentuele verdelingen naar LIPRO-huishoudensposities en leeftijd van de Portugese, Spaanse en Griekse vrouwen en van de totale vrouwelijke populatie (ratio % verdeling Portugese, Spaanse en Griekse nationaliteit/ % verdeling totaal)

4.4.5. HUISHOUDENSPOSITIES VAN TURKEN

De ratio's voor de Turkse populatie zijn opgenomen in Tabellen 4.38 en 4.39. Deze populatie wijkt, zoals verwacht, zeer sterk af van de bevolking als geheel. Vooreerst is cohabitatie zeer schaars, alhoewel de ratio's voor mannen toch hoger liggen dan voor vrouwen. Het huwelijk is duidelijk de norm gebleven en de huwelijksleeftijd is er merkkelijk lager dan voor alle andere groepen. Zo zijn de ratio's in de leeftijdsgroep 15-19 voor gehuwden zonder kinderen (MAR0) gelijk aan 11.4 voor mannen en 3.2 voor vrouwen. Binnen het huwelijk wordt snel overgegaan tot ouderschap, wat verder aanleiding geeft voor hoge ratio's voor de positie gehuwden met kinderen (MAR+) in de leeftijdsklassen 15-19 en 20-24. De ratio's op deze positie blijven trouwens typisch boven 1.0 voor de gehele kolom MAR+, en dit voor beide geslachten. Het gevolg hiervan is dat kinderen typisch opgroeien in gezinnen van gehuwden (CMAR) doch door een vroeg huwelijk reeds ondervertegenwoordigd raken t.a.v. de Belgische situatie als geheel vanaf de leeftijd van 20 jaar. Er is maar één kenmerk dat dit patroon van gezinsvorming doorbreekt: tussen de leeftijden van 15 en 30 jaar worden éénoudergezinnen gevormd (H1PA) wat op een verzwakking wijst van de hechte familiale controle. Op dit ogenblik kan nog niet uitgemaakt worden of de ratio's voor H1PA ook op oudere leeftijden zullen toenemen via het doorstromen van de generaties met éénoudergezinnen, dan wel op het huidige niveau zullen blijven als gevolg van huwelijken van de alleenstaande ouders.

Tabel 4.38

leeftijd	CMAR	CUNM	C1PA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR
0-4	1,03	0,08	0,66							2,86	0,54
5-9	1,09	0,05	0,48							1,69	0,48
10-14	1,12	0,04	0,48							0,89	0,38
15-19	1,09	0,07	0,56	1,53	11,40	14,17	1,26	0,00	10,92	0,72	0,96
20-24	0,80	0,23	0,49	1,34	0,89	5,68	0,24	0,33	6,58	0,91	0,97
25-29	0,49	0,00	0,36	0,79	0,32	2,19	0,19	0,34	2,58	1,08	0,72
30-34	0,33	0,00	0,18	0,64	0,45	1,41	0,13	0,24	0,71	1,15	0,70
35-39	0,18	0,00	0,05	0,71	0,47	1,27	0,21	0,29	0,54	1,24	0,86
40-44	0,12	0,00	0,03	0,64	0,37	1,28	0,08	0,18	0,48	0,88	0,84
45-49	0,00	0,00	0,00	0,65	0,31	1,33	0,23	0,10	0,62	1,32	0,30
50-54	0,00	0,00	0,00	0,57	0,29	1,52	0,20	0,41	0,87	2,22	0,52
55-59	0,00	0,00	0,00	0,60	0,37	1,79	0,11	0,35	1,03	5,45	0,55
60-64	0,00	0,00	0,00	0,64	0,46	2,25	0,19	0,53	1,22	5,94	0,21
65-69				0,89	0,54	2,72	0,75	0,00	0,88	4,22	0,54
70-74				1,15	0,68	1,87	0,00	0,00	4,95	5,24	0,00
75-79				0,48	0,51	3,12	0,00	0,00	0,00	11,46	1,00
80-84				0,91	0,00	2,31	0,00	0,00	0,00	12,86	0,00
85-89				0,61	0,59	0,00	0,00	0,00	0,00	7,10	0,00
90-94				0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	6,90	0,00
95+				0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	5,60	0,00

Vergelijking van de procentuele verdelingen naar LIPRO-huishoudensposities en leeftijd van de Turkse mannen en van de totale mannelijke populatie (ratio % verdeling Turkse nationaliteit/ % verdeling totaal)

Turkse ouderen tenslotte volgen een traditioneel patroon: ofwel overleven ze tesamen met hun gehuwde partner ofwel worden ze in het huishouden van een verwante opgenomen. De ratio's van coresidenten in andere huishoudens (NFR) worden dan ook

zeer hoog vanaf de leeftijd van 50 jaar, terwijl opname in instituties schaars is. Ook valt het op dat jonge kinderen (0-9 jaar) verblijvend in huishoudens van anderen oververtegenwoordigd zijn in vergelijking met de Belgische situatie als geheel.

Tabel 4.39

leeftijd	CMAR	CUNM	C1PA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR
0-4	1,02	0,07	0,72							2,87	0,44
5-9	1,09	0,06	0,44							1,54	0,56
10-14	1,13	0,03	0,42							0,76	0,42
15-19	1,00	0,03	0,47	2,72	3,22	7,30	0,03	0,00	7,32	1,89	0,57
20-24	0,51	0,00	0,33	1,14	0,39	3,80	0,06	0,18	2,53	3,60	0,61
25-29	0,39	0,00	0,27	0,34	0,21	1,73	0,03	0,07	1,01	3,00	0,24
30-34	0,33	0,00	0,16	0,24	0,33	1,35	0,02	0,08	0,64	1,50	0,22
35-39	0,30	0,00	0,10	0,22	0,33	1,30	0,03	0,04	0,54	1,38	0,39
40-44	0,00	0,00	0,00	0,23	0,34	1,30	0,00	0,03	0,68	1,32	0,15
45-49	0,12	0,00	0,00	0,11	0,34	1,42	0,04	0,07	0,83	2,50	0,12
50-54	0,00	0,00	0,07	0,30	0,36	1,60	0,05	0,00	1,29	5,77	0,37
55-59	0,00	0,00	0,00	0,37	0,48	1,93	0,00	0,00	1,52	7,81	0,55
60-64	0,00	0,00	0,43	0,36	0,55	2,49	0,00	0,00	1,44	11,37	0,28
65-69				0,64	0,62	2,86	0,45	0,00	0,86	10,74	0,35
70-74				0,54	0,54	1,34	0,00	0,00	0,00	16,45	0,28
75-79				0,45	0,35	3,50	0,00	0,00	0,00	11,40	0,00
80-84				0,48	0,00	0,00	0,00	0,00	0,64	7,49	0,42
85-89				0,43	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	3,28	1,40
90-94				2,01	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,64
95+				0,86	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	4,50	0,00

Vergelijking van de procentuele verdelingen naar LIPRO-huishoudensposities en leeftijd van de Turkse vrouwen en van de totale vrouwelijke populatie (ratio % verdeling Turkse nationaliteit/ % verdeling totaal)

4.4.6. HUISHOUDENSPOSITIES VAN MAROKKANEN

Tabellen 4.40 en 4.41 geven de huishoudensposities weer van de Marokkanen t.o.v. de verdeling van de gehele populatie in België. Net zoals bij de Turken is het huwelijk de norm gevolgd door ouderschap. Marokkaanse vrouwen huwen echter op wat oudere leeftijd zodat de ratio's in de leeftijdsgroep 15-19 voor de posities MAR0 en MAR+ lager zijn dan bij de Turkse vrouwen. Marokkaanse vrouwen hebben ook hogere ratio's voor de alleenstaanden (SING) op leeftijden 15 tot 30 jaar, wat in dezelfde richting wijst. Cohabitatie bij de Marokkaanse populatie is eveneens schaars, alhoewel minder uitzonderlijk dan bij de Turkse. Een ander onderscheid tussen beide populaties is te vinden bij de mannen: Marokkaanse mannen kennen bijna op alle leeftijden hoge ratio's van alleenstaanden (SING) terwijl dit niet het geval is voor Turkse mannen. Dit heeft wellicht te maken met het feit dat de Turkse populatie aanzienlijk meer bruiden recroteert in Turkije, terwijl dit minder gebruikelijk is in de Marokkaanse bevolking in België. Een gelijkenis met de Turken is dan weer de vorming van éénoudergezinnen (H1PA) tussen 15 en 29 jaar voor vrouwen en tussen 20 en 39 jaar voor mannen. In deze leeftijdsklassen zijn de ratio's hoger dan 1.0 wat dus wijst op oververtegenwoordiging in vergelijking met de Belgische populatie als geheel. Op latere leeftijden, d.i. tussen 50 en 74 jaar, duiken de hoge relatieve frequenties voor éénoudergezinnen opnieuw op, net zoals in de Turkse bevolking. Partners verdwijnen derhalve uit het gezin, niet alleen door overlijden maar ook door separatie en terugkeermigratie.

De positie van ouderen in de Marokkaanse bevolking is gelijkaardig aan deze van de Turken: ze concentreren zich in de posities van gehuwden of in deze van coresidenten

in andere huishoudens. Verblijf in instituties is voornamelijk uitzonderlijk, alhoewel de ratio's toch reeds de waarde van 1.0 bereiken voor Marokkaanse vrouwen van 65 tot 74 jaar. Het is evenwel nog te vroeg om uit te maken of dit om een nieuwe trend gaat die een verzwakking zou betekenen van een traditioneel patroon van coresidentie en drie-generatiehuishoudens. Coresidentie in andere huishoudens van jonge kinderen, tenslotte, is zwakker bij de Marokkanen dan bij de Turken.

Tabel 4.40

leeftijd	CMAR	CUNM	C1PA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR
0-4	1,09	0,10	0,82							0,65	0,52
5-9	1,10	0,09	0,58							0,40	0,47
10-14	1,10	0,07	0,64							0,29	0,51
15-19	1,10	0,07	0,71	1,11	0,69	0,23	0,71	0,00	0,00	0,41	0,62
20-24	1,06	0,08	0,78	1,78	0,49	0,79	0,24	0,55	2,68	1,00	1,21
25-29	1,01	0,37	0,81	1,89	0,66	0,86	0,36	0,65	1,89	1,55	1,27
30-34	0,66	0,19	0,51	1,63	0,98	0,97	0,41	0,55	1,51	1,25	1,11
35-39	0,27	0,00	0,13	1,35	0,66	1,10	0,25	0,46	1,23	0,54	0,82
40-44	0,06	0,00	0,04	1,10	0,46	1,18	0,22	0,37	0,84	0,68	0,60
45-49	0,00	0,00	0,00	1,20	0,24	1,24	0,31	0,37	0,84	0,36	0,40
50-54	0,00	0,00	0,00	1,19	0,15	1,49	0,15	0,43	0,87	0,44	0,45
55-59	0,00	0,00	0,00	1,33	0,16	1,90	0,02	0,36	1,19	0,91	0,52
60-64	0,00	0,00	0,00	1,29	0,23	2,57	0,16	0,45	1,53	1,02	0,37
65-69				1,40	0,35	3,28	0,00	0,00	1,18	2,25	0,22
70-74				1,50	0,35	3,94	0,21	3,42	1,29	1,92	0,81
75-79				1,13	0,47	5,04	0,00	0,00	0,94	2,44	0,00
80-84				0,84	0,96	2,84	0,00	0,00	0,00	3,17	0,00
85-89				0,61	0,59	10,67	0,00	0,00	0,00	2,37	0,00
90-94				0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
95+				0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Vergelijking van de procentuele verdelingen naar LIPRO-huishoudensposities en leeftijd van de Marokkaanse mannen en van de totale mannelijke populatie (ratio % verdeling Marokkaanse nationaliteit/ % verdeling totaal)

Tabel 4.41

leeftijd	CMAR	CUNM	C1PA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR
0-4	1,09	0,12	0,78							0,63	0,40
5-9	1,09	0,11	0,61							0,40	0,78
10-14	1,10	0,06	0,66							0,30	0,48
15-19	1,02	0,08	0,67	3,28	3,18	4,52	0,17	0,07	3,90	0,52	0,68
20-24	0,82	0,11	0,74	1,68	0,57	2,28	0,17	0,47	1,71	1,08	0,97
25-29	0,91	0,00	0,78	1,12	0,47	1,28	0,21	0,28	1,29	1,29	0,76
30-34	0,74	0,43	0,42	0,71	0,59	1,18	0,15	0,19	1,03	1,01	0,54
35-39	0,23	0,00	0,10	0,43	0,56	1,21	0,08	0,15	0,92	0,29	0,46
40-44	0,09	0,00	0,02	0,46	0,42	1,24	0,12	0,07	0,91	0,49	0,21
45-49	0,08	0,00	0,00	0,56	0,31	1,32	0,03	0,18	1,21	0,29	0,27
50-54	0,00	0,00	0,00	0,58	0,22	1,61	0,06	0,18	1,80	2,21	0,29
55-59	0,00	0,00	0,00	0,70	0,27	2,05	0,05	0,26	2,26	3,55	0,44
60-64	0,00	0,00	0,00	0,80	0,37	2,56	0,00	0,00	2,31	5,29	0,60
65-69				0,93	0,33	2,53	0,00	7,28	1,48	10,82	1,25
70-74				0,70	0,39	0,91	0,00	0,00	1,52	12,44	1,06
75-79				0,56	0,44	0,00	0,00	0,00	0,71	10,17	0,39
80-84				0,97	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	5,83	0,00
85-89				2,17	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
90-94				0,67	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	4,05	0,32
95+				0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	6,00	0,00

Vergelijking van de procentuele verdelingen naar LIPRO-huishoudensposities en leeftijd van de Marokkaanse vrouwen en van de totale vrouwelijke populatie (ratio % verdeling Marokkaanse nationaliteit/ % verdeling totaal)

4.5. CONCLUSIES

Het gebruik van de LIPRO-typologie stelt ons in staat het individu te kiezen als eenheid van analyse en derhalve de populatie of deelgroepen naar posities in huishoudens te situeren. Bovendien werd de categorie voor cohabitanten aangemaakt die in de NIS-typologie over meerdere typen verspreid en met anderen gemengd waren. Niettemin moeten we de aandacht opnieuw vestigen op het feit dat de volkstelling de gegevens van het Rijksregister op de voet volgt en derhalve het begrip “wettelijk domicilie” als centraal criterium neemt om de huishoudenssamenstelling te bepalen. Dit geeft in essentie een overschatting van het aantal alleenstaanden en éénoudergezinnen en een onderschatting van cohabitanten zonder en met kinderen.

Het LIPRO-projectieprogramma van E. van Imhoff en N. Keilman stelt ons bovendien in staat om de projecties naar leeftijd en huishoudenspositie te realiseren. Zelfs met het constant houden van de meer dan 5000 transitiekansen op waarden van 1991, wat uiteraard een conservatieve veronderstelling is, geven de projecties tot 2011 opvallende verschuivingen weer die zowel een structurele uitwerking zijn van de veranderingen inzake gezinsvorming en -ontbinding sedert de jaren zestig als van het doorschuiven van generaties van verschillende omvang en met een onderscheiden demografisch gedrag. Deze projecties stellen de volgende evoluties in het vooruitzicht:

- * verdere daling van kinderen opgevoed in huishoudens van gehuwden en toename van proporties opgroeiend in huishoudens van cohabitanten en in éénoudergezinnen;
- * verlenging van verblijf van jonge volwassenen in de ouderlijke huishoudens gekoppeld aan terugkeer naar het huishouden van herkomst na (echt)scheiding (d.i. vooral bij mannen);
- * een zeer belangrijke toename van alleenstaanden, vooral in de middengroep tussen 30 en 64 jaar en bij de hoogbejaarden (80+);
- * verdere afname van gehuwden met kinderen in de leeftijdsklasse van 20-29 jaar, vooral ten voordele van cohabitatie met of zonder kinderen en ten gunste van stijgende proporties éénoudergezinnen;
- * een verspreiding van cohabitatie naar oudere leeftijdsgroepen, wat o.m. gedragen wordt door het opschuiven van de “baby boom” generatie met grotere demografische bezetting en die een aanzienlijke proportie cohabitanten telt;
- * een gelijkaardige verspreiding van éénoudergezinnen naar de leeftijdsklassen tot 55 jaar;
- * een toename van bejaarden die als gehuwd paar overleven, maar die daarna gevolgd zullen worden door generaties die aanzienlijk meer (echt)scheidingen hebben gekend;
- * een verdere afname van bejaarde coresidenten in andere huishoudens, maar wel geen afname van ouderen in zgn. “éénoudergezinnen” die na het verlies van hun partner samenwonen met een descendent die veelal een (echt)scheiding heeft gekend;

* gelijklopend hiermee, een afname van bejaarden in instituties die o.m. verkiezen zo lang mogelijk alleen te blijven wonen. Na de leeftijd van 85 jaar is er wel sprake van een toename van hoogbejaarden in instituties.

Omerekend naar huishoudens betekenen deze tendenzen:

* een krimp van de huishoudens van gehuwden van 2.3 naar 2.2 miljoen in 2011, en deze vormen, gegeven de conservatieve projectiehypothesen, dan nog net het modale type met 52 percent van alle private huishoudens;

* een opgang van de huishoudens van alleenstaanden van circa 1.0 tot 1.5 miljoen, wat in 2011 neerkomt op 35 percent van de private huishoudens;

* éénoudergezinnen stijgen tegen deze datum tot bijna 9 percent en huishoudens van samenwonenden halen 5 percent;

* de algemene trend naar gezinsverdunding zet zich door, behalve in éénoudergezinnen en huishoudens van cohabitanten, tot een gemiddelde omvang van amper 2.3 personen in 2011.

Naast een evolutieschets voor de periode 1981-2011 wordt de LIPRO-typologie verder aangewend om de drie regio's en diverse allochtone bevolkingsgroepen te vergelijken. Hiertoe werd telkens de percentageverdeling naar huishoudenspositie binnen elke leeftijdsklasse berekend, en deze werden gerelateerd aan de percentageverdelingen voor de bevolking als geheel. Voor de regionale vergelijking met de data van 1991 kunnen de volgende krachtlijnen worden gegeven:

* Vlaanderen heeft veruit het meest traditionele patroon met relatieve oververtegenwoordiging van gehuwden, zij het met duidelijk uitstelgedrag voor huwelijk en ouderschap. Ook valt op dat jonge volwassenen een verlengde verblijfsduur in het ouderlijk gezin kennen. Dit patroon correspondeert bovendien met lagere ratio's voor cohabitanten, voor éénoudergezinnen en voor alleenstaanden tot de leeftijd van 60 jaar.

* Het beeld voor Wallonië wordt beheerst door een relatieve oververtegenwoordiging van cohabitanten met of zonder kinderen en van éénoudergezinnen. Ook is er sprake van een oververtegenwoordiging van coresidenten in andere huishoudens, en dit komt voor in bijna alle leeftijdsklassen.

* Het Brusselse kenmerk bij uitstek is de hoge concentratie van alleenstaanden met een maximale oververtegenwoordiging in de jongere leeftijdsklassen. Cohabitanten tot 40 jaar en éénoudergezinnen met gezinshoofden tot 60 jaar halen eveneens grotere aandelen dan nationaal. Bejaarden in instituties of inwonend bij andere huishoudens zijn ondervertegenwoordigd. De Islamitische minderheden in Brussel versterken de positie van gehuwden met kinderen en leveren ook inwonende ouderen toe, doch dit volstaat volstrekt niet om het onevenwicht veroorzaakt door de hoge concentratie van alleenstaanden te neutraliseren.

De vergelijkingen van de huishoudensposities van de grootste groepen van vreemdelingen tonen de hoge mate van heterogeniteit aan. Enerzijds leveren Fransen en tot op zekere hoogte ook Nederlanders vooral personen die te situeren zijn bij de “nieuwe leefvormen” (cohabitanten, éénoudergezinnen) en bij de alleenstaanden. Anderzijds kennen de Turken en Marokkanen een sterke oververtegenwoordiging van de traditionele leefvormen (gezinnen van gehuwden met kinderen, inwonende verwanten).

De groep afkomstig uit de Middelandse Zeelanden nemen een tussenpositie in met o.m. lage ratio's voor cohabiterende vrouwen en hoge ratio's voor inwonende verwanten. Toch zijn er onderlinge verschillen. Zo kennen de Italianen een duidelijke ondervertegenwoordiging van jongere alleenstaande vrouwen, wat niet het geval is voor de groep van Portugese, Spaanse en Griekse vrouwen.

Te vermelden valt eveneens dat mannen soms dit traditionele patroon doorbreken. Italiaanse, Griekse, Portugese en Spaanse mannen gaan wel frequenter over tot cohabitatie met kinderen, en hetzelfde geldt ook voor Turkse en Marokkaanse mannen in vergelijking met vrouwen. Alleen zijn de ratio's voor de twee laatste groepen nog beduidend lager dan voor de eerstgenoemden. Tenslotte mag ook gewezen worden op het feit dat Marokkaanse mannen hoge ratio's halen voor alleenstaanden terwijl net het tegendeel het geval is voor Turkse mannen.

HOOFDSTUK 5

HUISHOUDENS EN GEZINNEN: ANALYSE EN TYPOLOGIE PER GEMEENTE

5.1. INLEIDING

In de drie voorgaande hoofdstukken werd geen gedetailleerd ruimtelijk beeld gegeven van de huishoudensstructuren. Dit wordt hier rechtgezet met een analyse van de structuren per gemeente, zoals waargenomen in de volkstelling van 1991.

Eerst wordt een kort overzicht gegeven van de huishoudensomvang per gemeente. Voor de details van de gebruikte data verwijzen we graag naar het volume nr. 6B dat reeds door het Nationaal Instituut voor de Statistiek werd gepubliceerd (NIS, 1994).

Vervolgens worden de eigenlijke huishoudensstructuren in beeld gebracht. Dit gebeurt opnieuw via het gebruik van de LIPRO-typologie en haar indeling naar leeftijd en elf huishoudensposities van de individuen en elke gemeente. De serie LIPRO-tabellen (2 geslachten, 589 gemeenten) is uiteraard te omvangrijk om hier te publiceren. Ze zijn echter wel beschikbaar op het Steunpunt voor Demografie (Vrije Universiteit Brussel). Derhalve werd uitgekeken naar statistische procedures voor datareductie. Aldus werd gekozen voor een voorafgaandelijke hoofdcomponentenanalyse op 312 veranderlijken (LIPRO-posities naar leeftijdsklasse) voor 589 gemeenten (eenheden van analyse), en vervolgens werden de hoofdcomponenten als veranderlijken gebruikt om via een clusteranalyse een gemeentelijke typologie op te bouwen. Tenslotte worden de LIPRO-tabellen aangemaakt voor elk van de acht resulterende gemeentetypen, zodat hun onderlinge verschillen meer uitvoerig kunnen worden belicht.

De analyse van de LIPRO-data per gemeente en de daarop voortbouwende typologieconstructie zijn totnogtoe nooit eerder uitgevoerd, ook niet in het buitenland.

5.2. HET RUIMTELIJK PATROON VAN DE GEZINSOMVANG

De ruimtelijke verdeling naar gezinsomvang wordt traditioneel in kaart gebracht met drie indicatoren:

- i) de gemiddelde omvang van huishoudens (kaart 1)
- ii) het procentueel aandeel van éénpersoonsgezinnen (kaart 2)
- iii) het procentueel aandeel van huishoudens van vijf personen of meer (kaart 3).

Bij de aanmaak van deze kaarten zijn de collectieve huishoudens buiten beschouwing gelaten. Bovendien zijn de kwartielverdelingen gebruikt en bestaat elk kwartiel uit circa 148 gemeenten.

De gemiddelde omvang van private huishoudens was in België nog 3.0 personen in 1961 en 1970, en daalde tot 2.7 personen in de volkstelling van 1981 en tot 2.5 personen in deze van 1991. Het aandeel van de éénpersoonsgezinnen was 17% in 1961, 19% in

1970, 23% in 1981 en 28% in 1991. In dezelfde periode daalde het aantal private huishoudens van vijf personen of meer van 16% naar 8%. Dit geeft weer dat de gedragsveranderingen beschreven in hoofdstuk 1 vooral na 1970 geleid hebben tot een acceleratie van de gezinsverdunning.

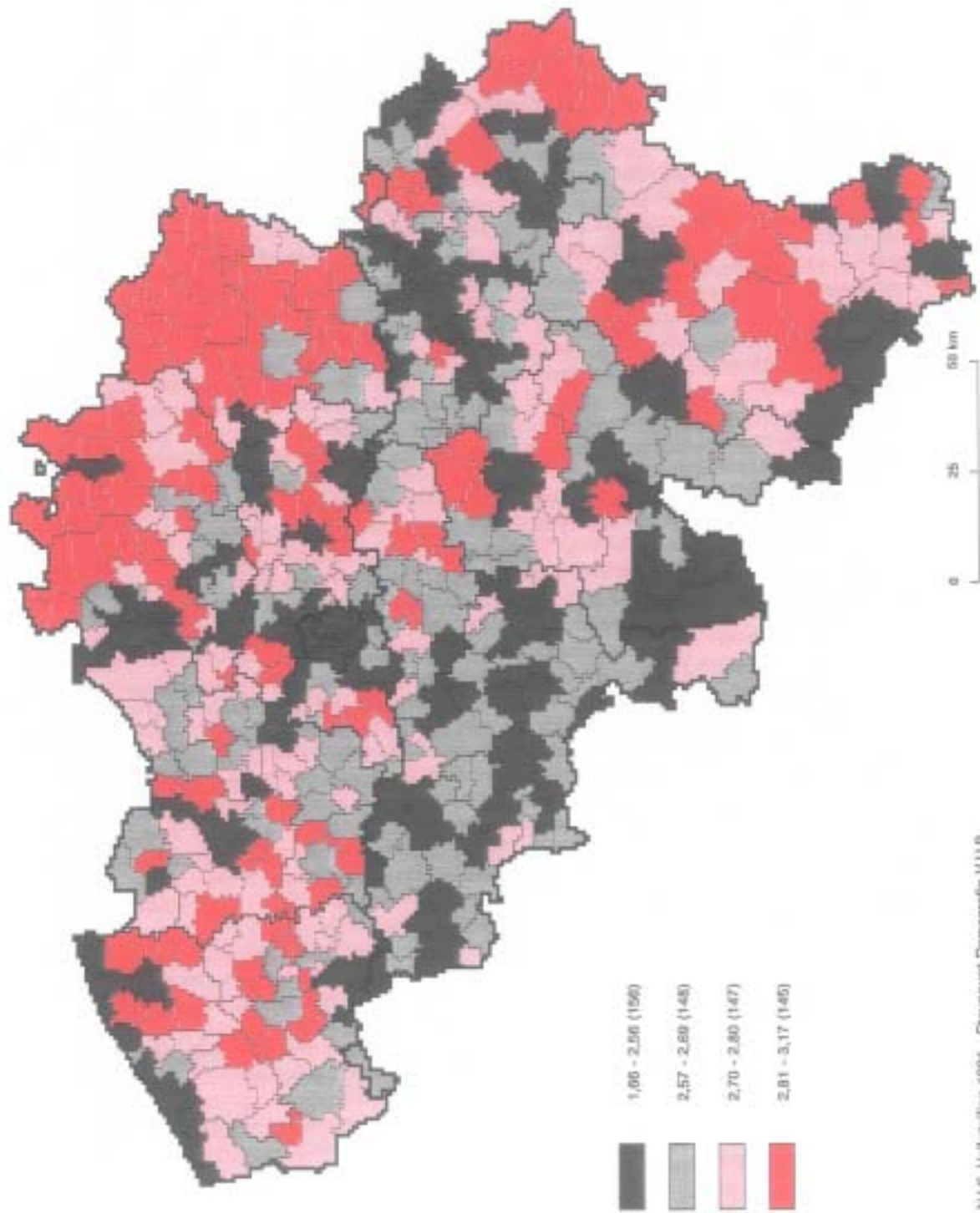
Kaart 1 geeft weer dat de gemiddelde huishoudensomvang lager is dan de gemeentelijke mediaan ervan (d.i. 2.7 personen) in hoofdzakelijk stedelijke en verstedelijkte gebieden in Vlaanderen. Zo zijn lage waarden (eerste kwartiel) vooral te noteren langs de as Brussel-Antwerpen, in de kustzone met inbegrip van Brugge en in diverse andere steden zoals Gent, Kortrijk, Leuven, Aalst, Turnhout, Diest of Tienen. Ook enkele aangrenzende gemeenten vallen in deze categorie. In Wallonië daarentegen is het ruimtelijk patroon van de kleine huishoudensomvang aanzienlijk meer gespreid en niet beperkt tot agglomeraties en regionale steden. Grote delen van de provincies Henegouwen, Luik en Namen hebben waarden lager dan de mediaan. Tal van rurale gemeenten (vb. tussen Samber en Maas, in Waals Haspengouw of langs de Semois) vallen zelfs in het eerste kwartiel. De oorzaak hiervan is dat de “nieuwe leefvormen” (cohabitatie, éénoudergezinnen, jonge alleenstaanden) zich ook meer verspreid voordoen in Wallonië.

De gebieden behorend tot het laatste kwartiel, en dus gekenmerkt door de hoogste waarden zijn vooral “perifeer” en “landelijk”. Ze komen hoofdzakelijk voor in de Antwerpse Kempen en Limburg, in de zuidelijke helft van de Oostkantons en in oostelijk Luxemburg. Dit wordt aangevuld met een West-Vlaamse zone en met enkele gemeenten met vaak residentieel karakter (“banlieue”) rond Brugge, Gent en Leuven of met een meer ruraal karakter zoals in het Pajottenland, het Hageland en Waals Brabant.

Kaarten 2 en 3 geven de uiteinden weer van de verdeling naar huishoudensomvang. Eénpersoonshuishoudens zijn eerst en vooral een stedelijke aangelegenheid. Doch op de tweede plaats valt een Waals-Vlaamse tegenstelling op: éénpersoonshuishoudens zijn duidelijk meer typisch voor het zuidelijk landsgedeelte en komen aldaar ook frequent voor in landelijke gebieden.

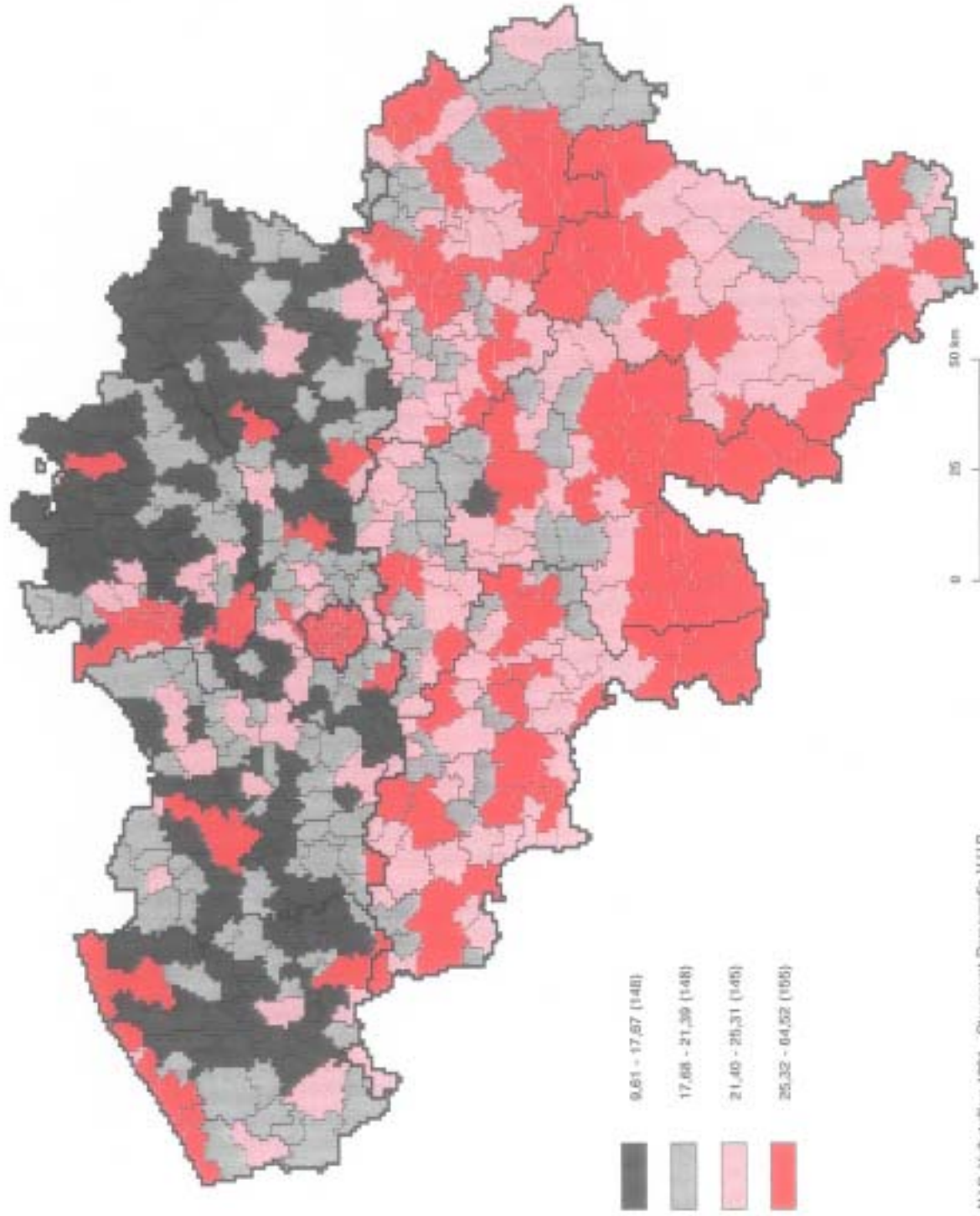
Het aandeel van huishoudens met vijf personen of meer wordt steeds marginaler, ook ruimtelijk gezien. Hier is bovendien geen sprake meer van een Noord-Zuid tegenstelling. In Vlaanderen zijn nog drie gebieden overgebleven met concentraties in de twee hoogste kwartielen: de Westhoek, de noordelijke gemeenten van de Antwerpse Kempen, en een deel van Limburg. In Wallonië is eveneens een brede rurale zone aanwijsbaar die de oostelijke Ardennen en de zuidelijke helft van de Oostkantons verbindt. Daarnaast komen ook nog rurale gemeenten van de provincie Namen voor in het hoogste kwartiel. Dit zijn niet alleen gebieden die tot in de jaren zestig een hogere vruchtbaarheid hebben gekend (zoals Limburg en de Antwerpse Kempen) maar ook gebieden gekenmerkt door emigratie van jonge alleenstaanden of kleine gezinnen. Grote gezinnen blijven er disproportioneel als residuele gezinnen over.

Kaart 5.1 : Gemiddelde omvang van private huishoudens

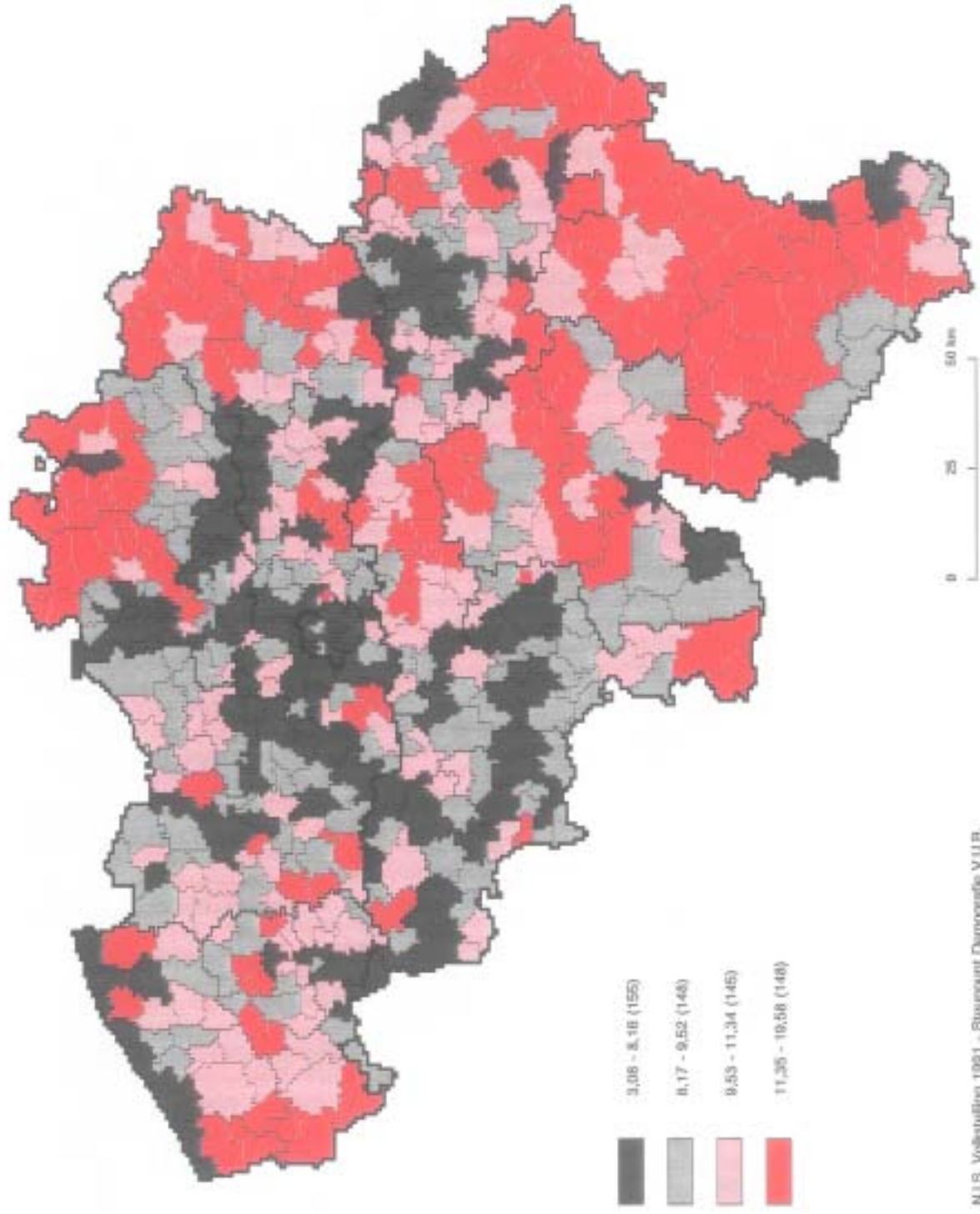
Kaart 5.2 : Aandeel (%) éénpersoonshuishoudens

Kaart 5.3 : Aandeel huishoudens van vijf personen en meer

5.3. RUIMTELIJKE PATRONEN VAN HUISHOUDENSTYPEN EN DE ONTVOUWING VAN DE LEVENSCYCLUS

Het uitgangspunt in deze sectie is de positie van individuen in diverse huishoudenstypen. Deze aanzienlijk fijnere indeling geeft bovendien een verklaring voor de verschillen die hiervoor werden voorgesteld naar huishoudensgrootte alleen. M.a.w. de verschillende componenten van de gezinsverdunding komen aan het licht.

De aanmaak van de finale huishoudenstypologie van de gemeenten gebeurt in meerdere stappen:

(i) Per gemeente werden alle personen (2 geslachten, 15 leeftijdsklassen) verdeeld over 11 posities binnen diverse huishoudenstypen. Hiervoor is de LIPRO-typologie gebruikt. Dit geeft 330 cellen voor 589 gemeenten. Daarvan vallen er nog 18 cellen weg omdat de positie "kind" ternauwernood voorkomt op oudere leeftijden.

(ii) De 312 cellen worden als veranderlijken beschouwd met 589 waarnemingen. Via een hoofdcomponentenanalyse (PCA) wordt deze informatie teruggebracht tot 6 basisdimensies of factoren.

(iii) De finale huishoudenstypologie is het resultaat van een clusteranalyse op deze 6 factoren. Een typologie met 8 typen werd aldus weerhouden (zie sectie 5.4).

De LIPRO-typologie van huishoudens wordt uitvoerig besproken in hoofdstuk 4. We geven hier alleen een samenvatting. De elf individuele posities in LIPRO zijn (cfr. van Imhoff, 1991):

1. kind bij gehuwd paar (CMAR)
2. kind bij ongehuwd samenwonenden (CUNM)
3. kind in éénoudergezin (C1PA)
4. alleenstaand persoon (SING)
5. gehuwd persoon zonder kinderen (MAR0)
6. gehuwd persoon met kind(eren) (MAR+)
7. ongehuwd samenwoner (cohabitant) zonder kinderen (UNM0)
8. ongehuwd samenwoner met kind(eren) (UNM+)
9. hoofd van éénoudergezin (HIPA)
10. inwonend persoon (coresident) in ander huishouden (NFR)
11. andere posities (vooral in collectieve huishoudens) (OTHR)

De hoofdcomponentenanalyse op de gemeentelijke LIPRO-indeling van de bevolking geeft voor de 589 gemeenten de volgende 6 ongecorrleerde factoren:

- Dimensie A: vroegtijdig huwen en ouderschap (+) versus late thuisblijvers (-).
- Dimensie B: ongehuwd samenwonen (cohabitatie) met kinderen (+) versus huwen met uitstel van ouderschap (-)
- Dimensie C: alleenstaanden en éénoudergezinnen (+) versus gehuwden (-)
- Dimensie D: inwonende familieleden (+)

- Dimensie E: latere “lege nest” faze (+) versus vroegere “lege nest” faze (-)
- Dimensie F: bejaarde alleenstaanden (+), versus ouderen in instellingen (-)

De aanduidingen (+) en (-) verwijzen respectievelijk naar de positieve en negatieve correlaten van elke factor. De kaarten met de resultaten voor elk van de hoofdcomponenten worden hier niet weergegeven. Daarentegen gaven we er de voorkeur aan kaarten aan te maken voor meerdere indicatoren die goede correlaten van de factoren bleken te zijn. Dit stelt ons in staat om meer sprekend materiaal te publiceren en bovendien de kaarten te ordenen volgens de ontvouwing van de levenscyclus. Zo komen patronen van gezinsvorming eerst aan de beurt. Patronen van huishoudensstructuren m.b.t. personen op oudere leeftijden volgen daarna.

5.3.1. PATRONEN VAN GEZINSVORMING

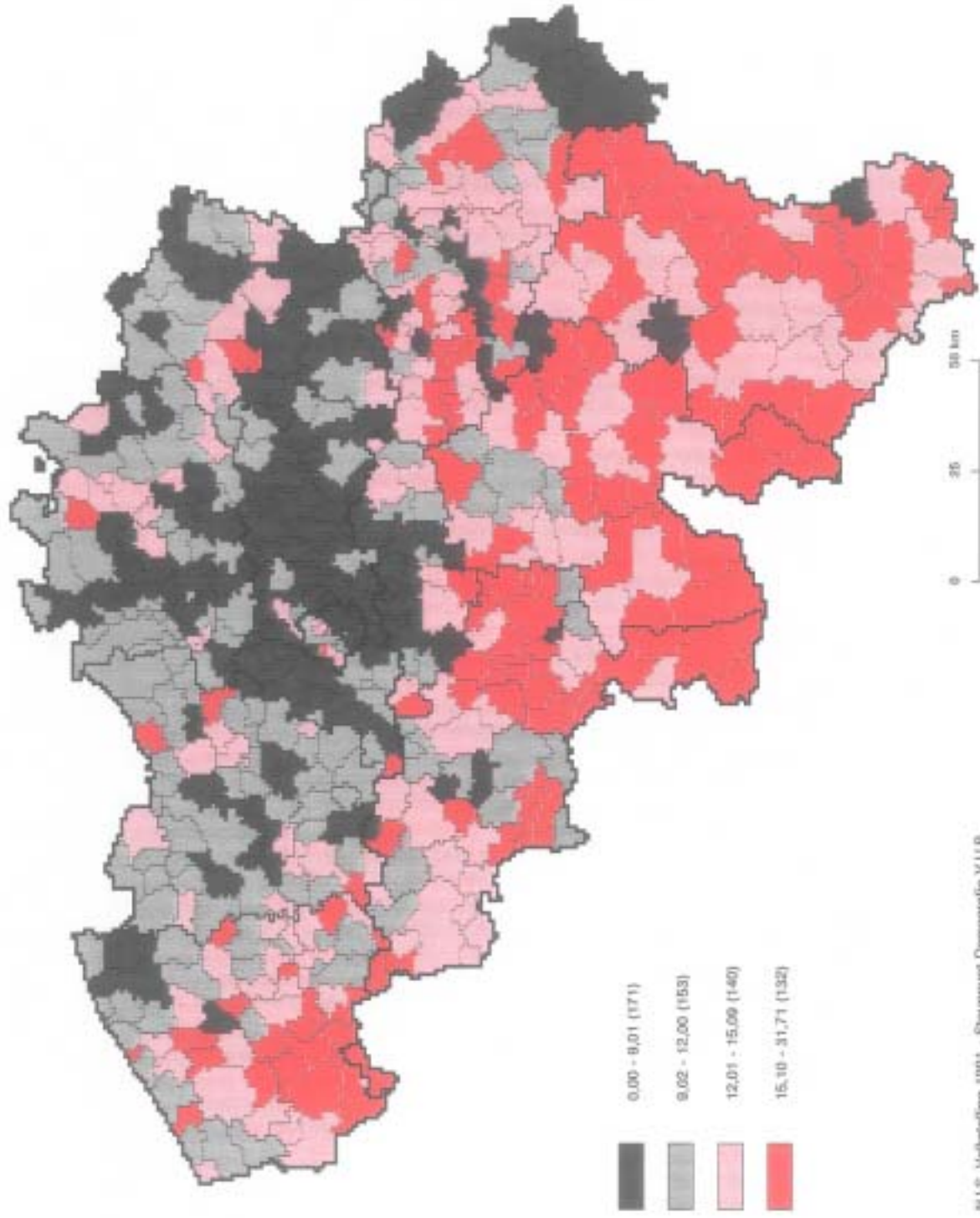
In de faze van gezinsvorming komen de aspecten van de “tweede demografische transitie” (zie hoofdstuk 1) het meest duidelijk aan het licht. Immers, het is in deze faze dat de verbreding van de keuzemogelijkheden tot een ontvouwing van meerdere huishoudenstypen heeft geleid.

Vooreerst moet gewag gemaakt worden van twee klassieke opties, nl. (i) het vroegtijdig huwen gevolgd door een snelle transitie naar ouderschap, en (ii) het verlengd thuisblijven in het ouderlijk gezin. Deze opties zijn tegengesteld (en daarom respectievelijk positieve en negatieve correlaties van dimensie A), maar geven wel twee opties weer die dominant waren gedurende de jaren zestig. Ze impliceren immers dat niet gekozen wordt voor de zgn. “alternatieve leefvormen” zoals alleenwonen of ongehuwd samenwonen.

Kaart 4 geeft het percentage weer van jonge vrouwen (20-24) die reeds gehuwd zijn en moeder geworden. Dit fenomeen is in Vlaamse gemeenten niet langer dominant. Zelfs in de provincie Limburg, die tot het einde van de jaren zestig nog zeer traditionele patronen van gezinsvorming met hoge vruchtbaarheid had aangehouden, is huwelijk gevolgd door ouderschap op jonge leeftijd veel zeldzamer geworden. Alleen een zone in West-Vlaanderen (as Diksmuide-Wervik) kent nog proporties van 15% of meer. Vroeg huwen gevolgd door ouderschap is daarentegen veel meer verspreid in landelijke Waalse gemeenten, behalve in Waals Brabant en Waals Haspengouw. Ook de Oostkantons volgen het rurale Waalse patroon niet en sluiten aan op het Vlaamse patroon. De reden hiervoor is niet zozeer het verkiezen van “alternatieve leefvormen” boven het huwelijk, maar wel het uitstel van zowel huwelijk als ouderschap.

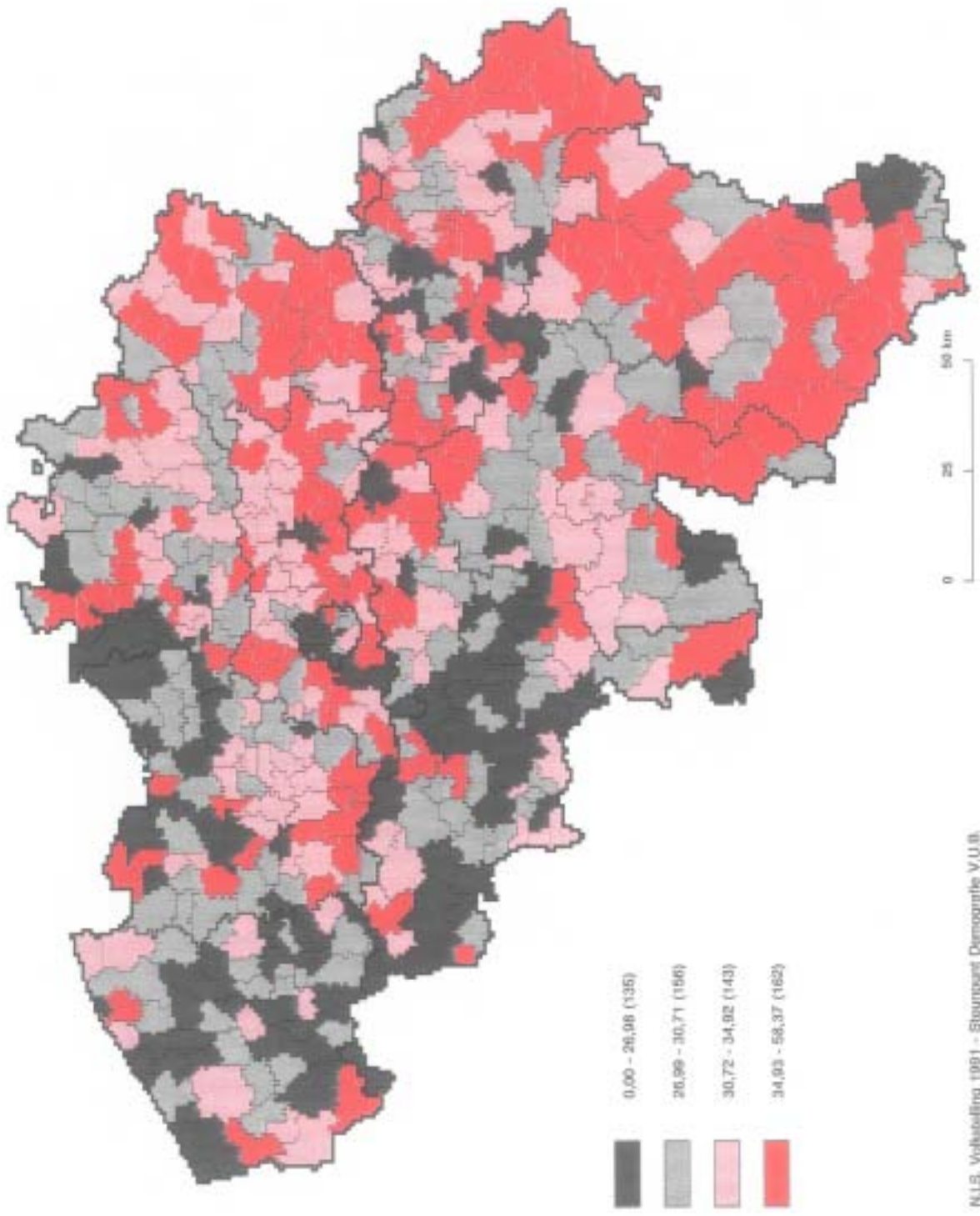
Tenslotte moet ook gewezen worden dat het patroon van jong huwen gevolgd door een snelle stap naar ouderschap het dominante patroon is bij vooral Islamitische bevolkingsgroepen. Dit verklaart o.m. de aanwezigheid van enkele Brusselse en enkele Limburgse gemeenten in de twee hoogste kwartielen. Ook Charleroi is hiertoe te rekenen. In de agglomeraties van Antwerpen en Gent valt het etnisch fenomeen niet op omdat geen fijnere onderscheiden meer worden gemaakt tussen de gefusioneerde gemeenten.

Kaart 5.4 : Vrouwen 20-24 : % gehuwd met kinderen

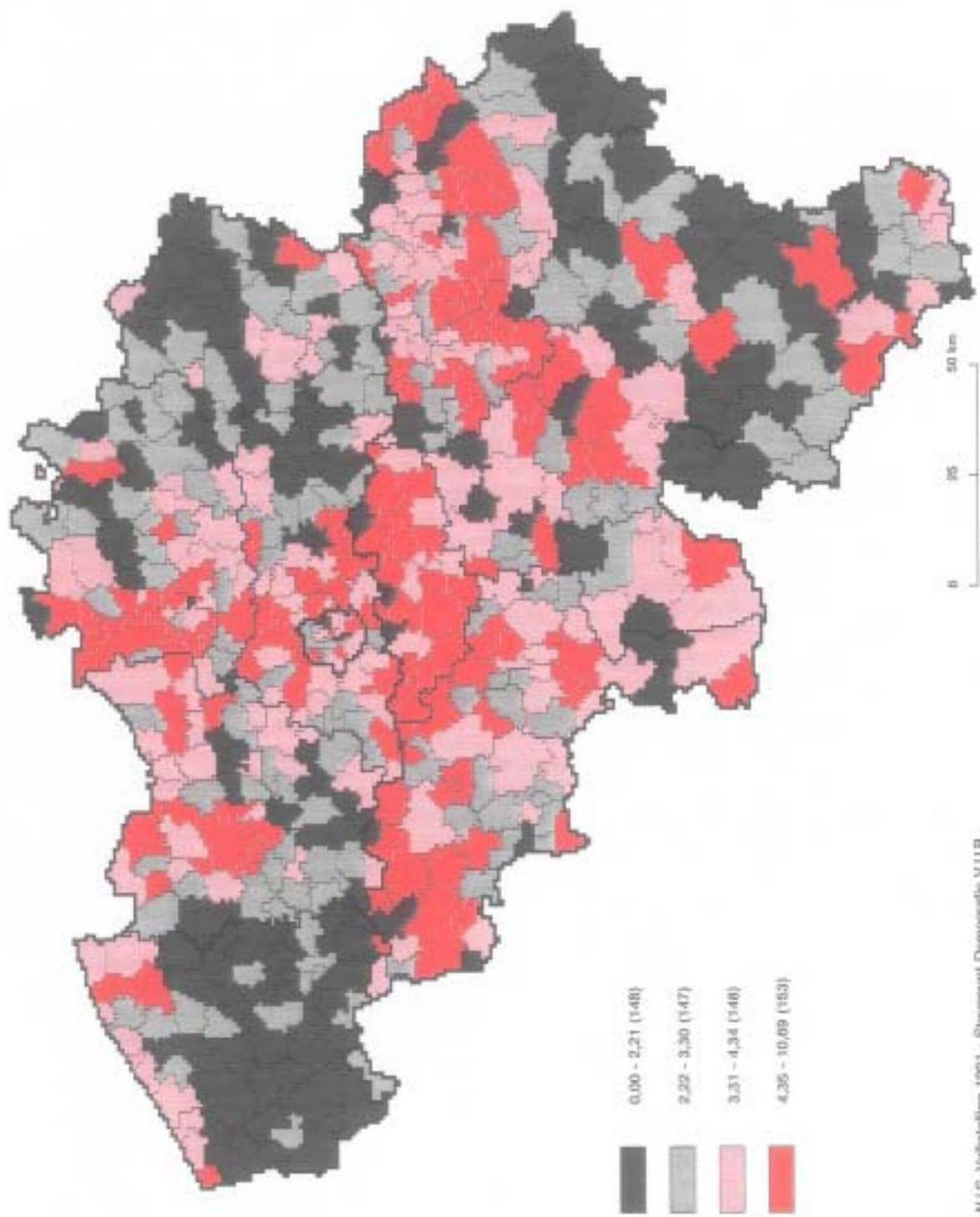
Kaart 5.5 : Mannen 25-29 : % nog inwonende bij de ouders

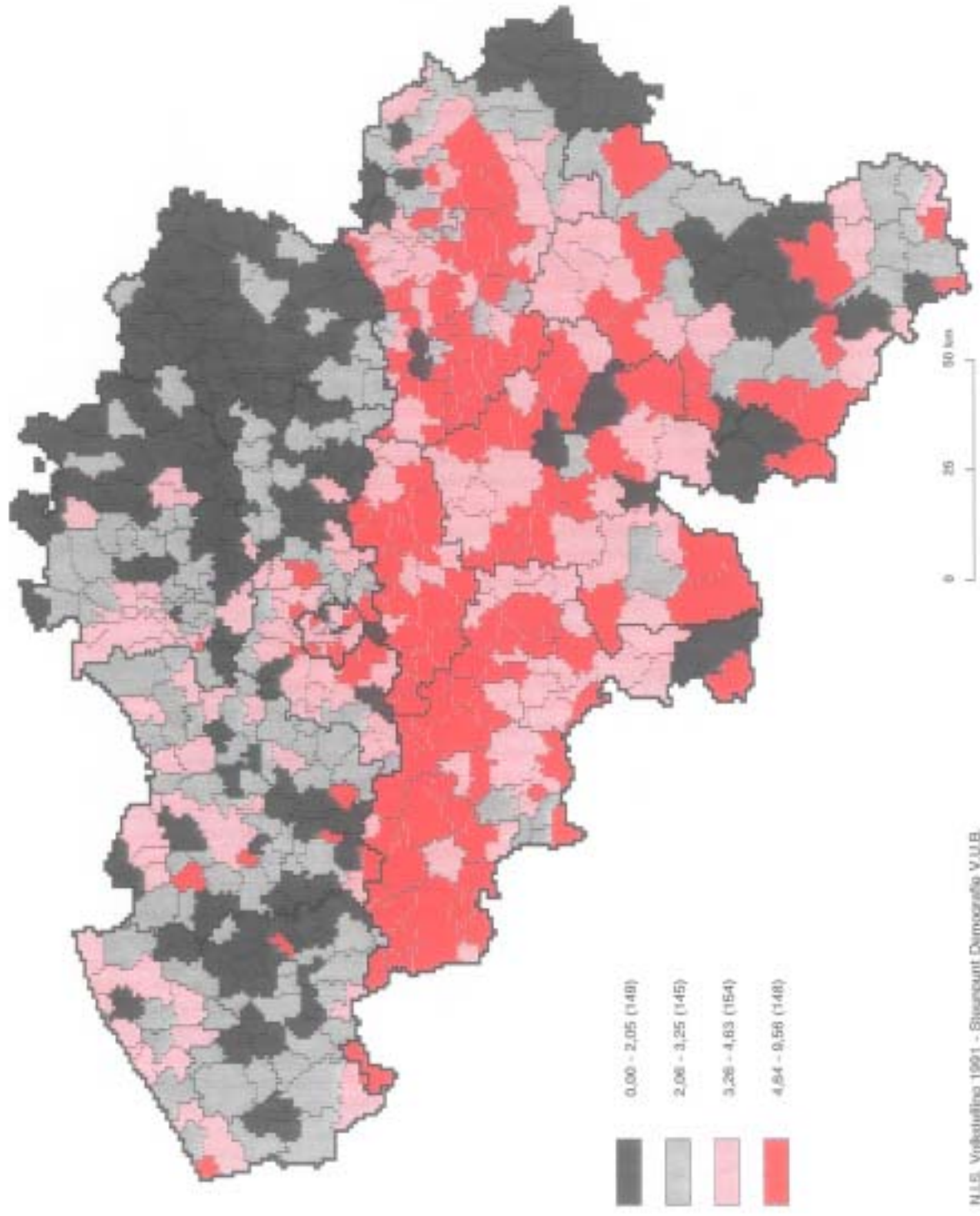

Kaart 5.6 : Vrouwen 25-29 : % ongehuwd samenwonend zonder kinderen

Kaart 5.7 : Vrouwen 30-34 : % ongehuwd samenwonend met kinderen

Vroeg huwen en ouderschap is geassocieerd met een geringere vrouwelijke participatie aan voortgezet onderwijs. Verlengde verblijfsduur in het ouderlijk huis is daarentegen geassocieerd met verlate economische onafhankelijkheid en/of met voortgezette studieduur. In dit geval wordt opnieuw niet gekozen voor een alternatieve leefvorm, maar wel voor een traditionele. Hierbij hoort ook het “vergulde nest” fenomeen van jonge adulten die verkiezen te blijven inwonen bij meer begoede ouders. Het fenomeen kan dus zowel voorkomen in gebieden met een meer ruraal karakter als in deze met hoge scholingsgraden en gelegen in de meer welvarende “banlieues”. Dit blijkt ook grotendeels zo te zijn, zoals weergegeven op kaart 5. De indicator is hier het percentage mannen van 25-29 jaar dat nog bij de ouders inwoont. In Wallonië komt het fenomeen voor in de verst afgelegen gebieden van de Ardennen (van Oostkantons tot Bouillon) en in landelijke gebieden ten Noorden van Namen. Typisch voor ruraal Vlaanderen zijn in dit opzicht de Westhoek en de strook in de noordelijke Kempen. Het “banlieue”-fenomeen is minstens even opvallend voor het oostelijke Antwerpse stadsgewest, de zone ten zuiden van Gent en voor nagenoeg het ganse Brusselse stadsgewest. Hetzelfde geldt voor de oostelijke Luikse residentiële banlieue.

Kaarten 6 t/m 9 geven de ruimtelijke spreiding weer van de “nieuwe typen” van gezinsvorming die vooral na de jaren zestig opgang hebben gemaakt. Kaart 6 geeft de percentages weer van vrouwen van 25-29 jaar die ongehuwd samenwonen zonder kinderen. Het fenomeen komt zowel in Vlaanderen als in Wallonië voor. Evenwel is cohabitatie in Vlaanderen vooral een stedelijk fenomeen: het omvat de brede zone rond de as Brussel-Antwerpen, een zone rond Gent, en de kuststrook met inbegrip van Brugge. Deze stedelijke zones trekken ongetwijfeld de cohabitanten aan uit de Vlaamse zones die op kaart 6 behoren tot de laagste kwartielen. In Wallonië daarentegen tekent zich een ganse driehoek af gelegen tussen de taalgrens en de Ardennen waar ongehuwd samenwonen ook in niet stedelijke gemeenten in hogere mate voorkomt.

Het is eveneens interessant na te gaan waar binnen een samenwonersverband tot ouderschap wordt overgegaan. Deze indicator is een uitstekend positief correlaat van dimensie B. Het percentage van vrouwen in de volgende leeftijdsgroep, d.i. van 30-34 jaar, die samenwonen en die kinderen hebben is voorgesteld op kaart 7. In Vlaanderen komen nagenoeg geen gemeenten voor behorend tot het hoogste kwartiel. De as Brussel-Antwerpen is nog zichtbaar voor wat het derde kwartiel betreft en dit geldt ook voor de zone rond Gent en in de kuststrook. Voor de rest is cohabitatie met procreatie een uitgesproken Waalse aangelegenheid. De taalgrens is trouwens scherp afgetekend op kaart 7. Bovendien vinden we opnieuw de centrale Waalse driehoek terug gelegen tussen de taalgrens en de Ardennen, waarbij opnieuw tal van rurale Waalse gemeenten, en niet alleen de meer stedelijke zones, tot het hoogste kwartiel behoren. Alleen in de Oostkantons en aan de oostelijke zijde van de Ardense rug komt ongehuwd samenwonen met procreatie niet of minder voor.

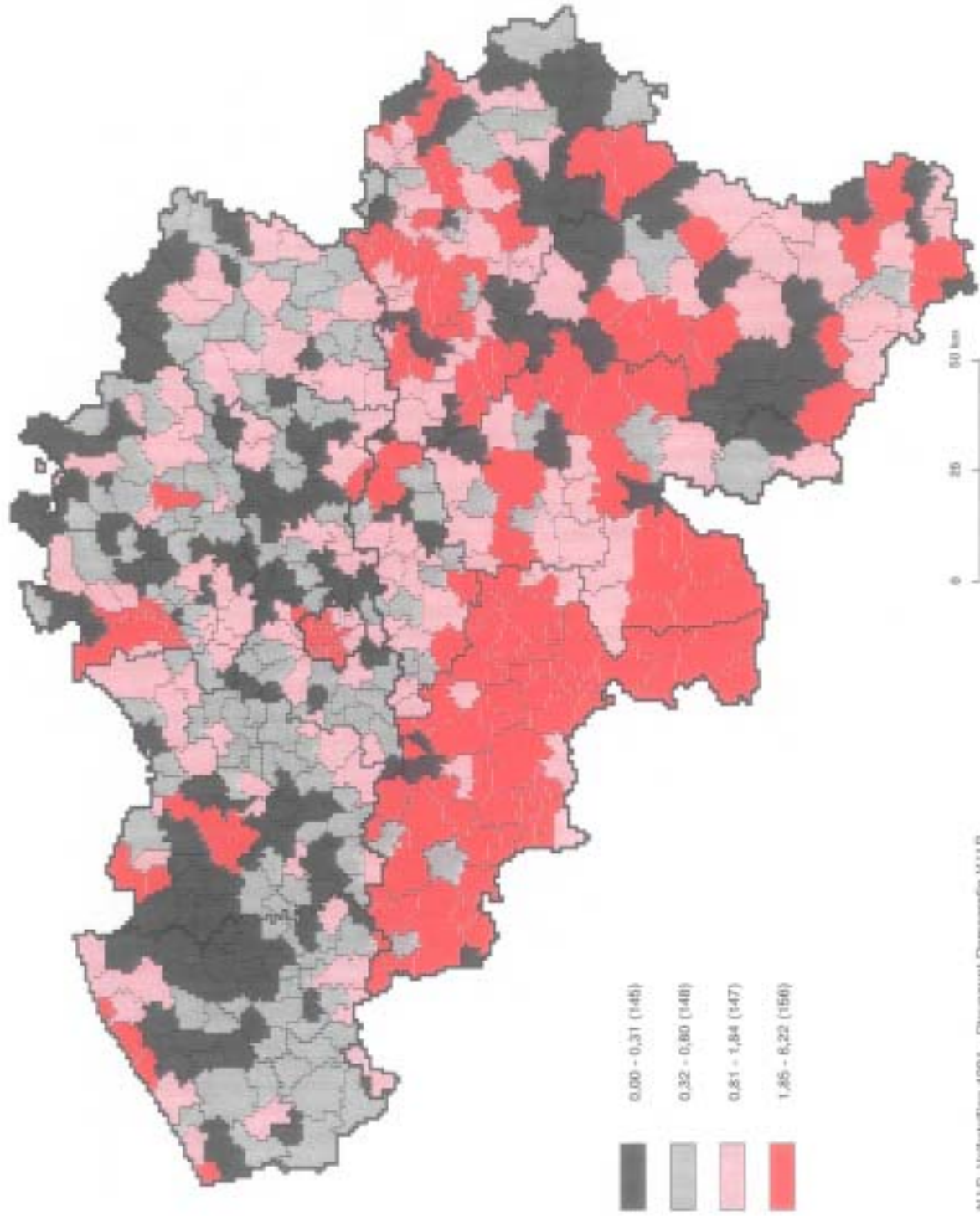
Kaart 8 met de jonge alleenstaande moeders (vrouwen van 20-24 jaar) is een variant van de voorgaande, maar geeft ook weer waar een bevolkingsdeel is gevestigd met hogere kansen op problemen en op armoede. In Vlaanderen zijn deze jonge alleenstaande moeders een typisch stedelijk fenomeen voor de agglomeraties van Brussel, Antwerpen, Gent en de kuststrook. Deze trekken opnieuw de alleenstaande moeders aan uit alle andere gemeenten. In Wallonië daarentegen is het patroon veel meer verspreid, met hoge concentratie in de provincie Henegouwen en het gebied tussen Samber en Maas. Deze

zone zet zich trouwens verder tot de agglomeraties van Luik en Verviers. Ook diverse Luxemburgse rurale gemeenten behoren tot het hoogste kwartiel.

Kaart 9 tenslotte geeft het percentage weer van vrouwen van 25-29 jaar die alleen wonen. In Vlaanderen komt opnieuw de stedelijke concentratie hiervan op de voorgrond. Echter alleenwonen is niet langer typisch voor de agglomeraties (Brussel, Antwerpen, Gent, kust + Brugge) maar ook voor de regionale steden zoals Turnhout, Diest, Aarschot, Sint Niklaas, Kortrijk of Hasselt. In Wallonië is het patroon eens te meer breder geografisch verspreid en sterk gecorreleerd met het voorkomen van alleenstaande moeders. Beide indicatoren zijn dan ook goede correlaten van dimensie C en contrasteren sterk met de incidentie van gehuwden in de leeftijdsklasse van 25 tot 40 jaar.

Samenvattend kan men stellen dat de nieuwe typen van gezinsvorming een contrast weergeven tussen beide landsdelen. In Vlaanderen zijn de “alternatieve leefvormen” vooral een stedelijk of verstedelijkt fenomeen dat allicht door selectieve migratie wordt gevoed. In Wallonië daarentegen zijn de nieuwe huishoudentypen veel breder verspreid over het ganse territorium. Alleen in de gemeenten ten oosten van de Ardense rug komen ze minder frequent voor, althans naar Waalse maatstaven.

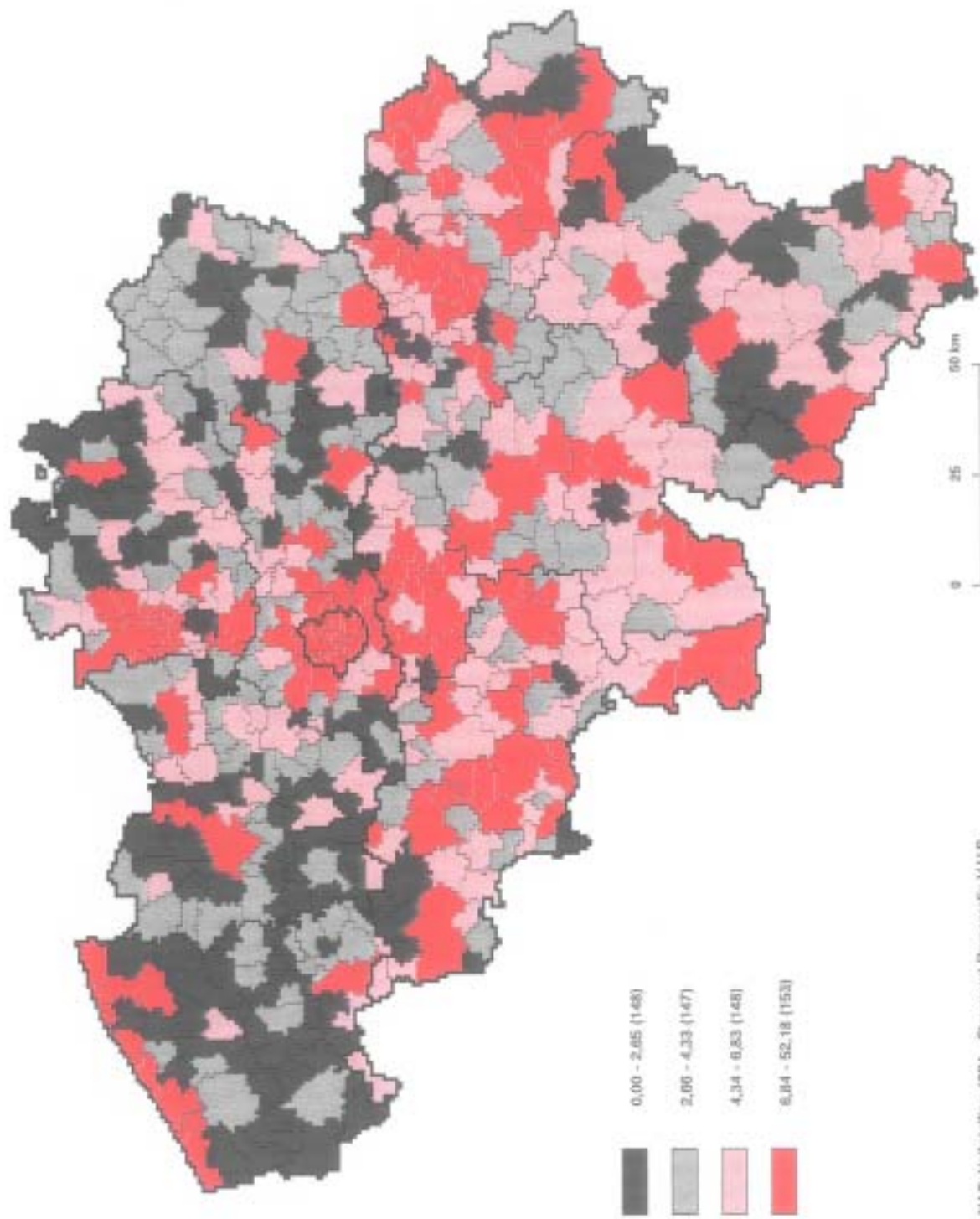
Kaart 5.8 : Vrouwen 20-24 : % alleenstaande moeders

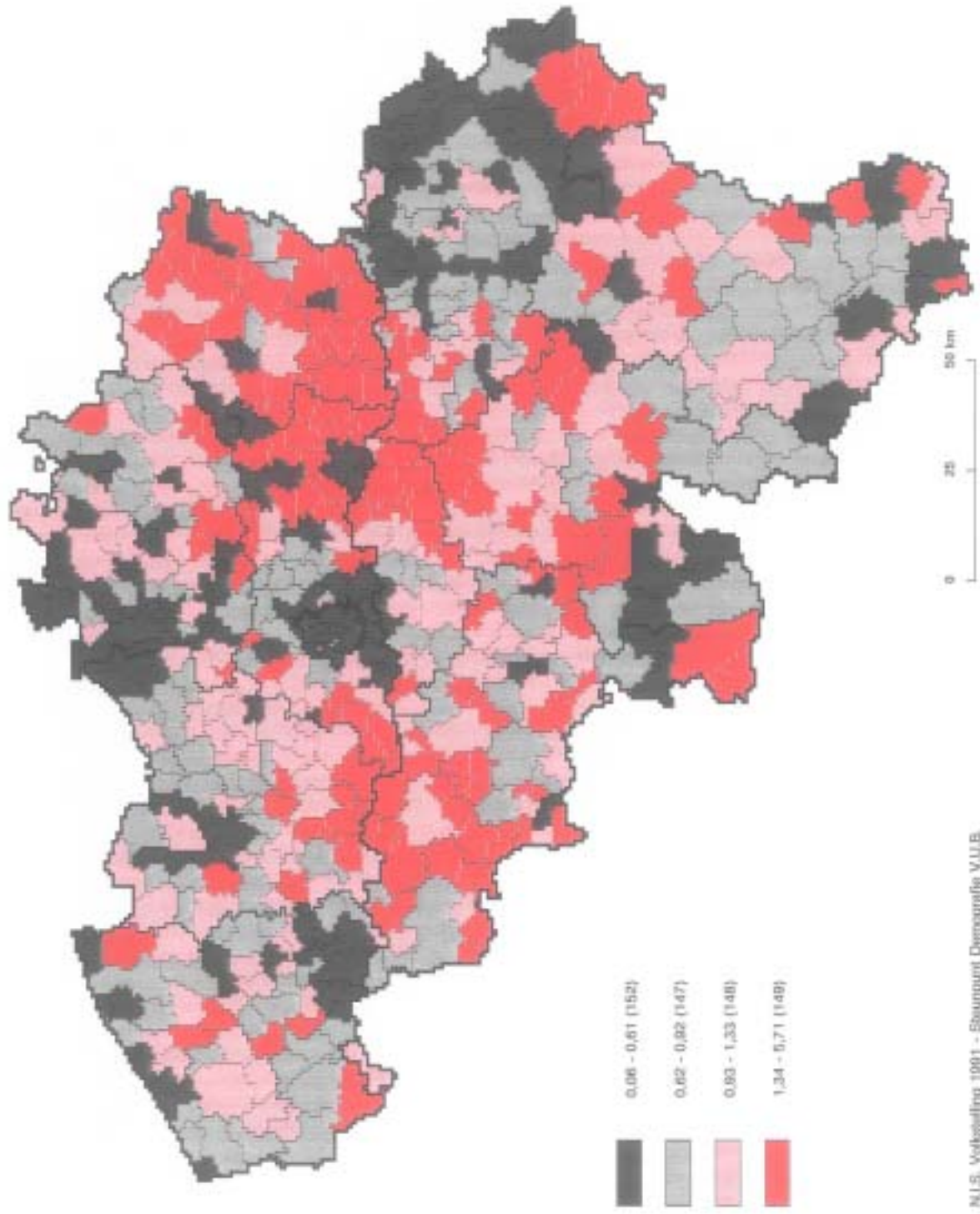

Kaart 5.9 : Vrouwen 25-29 : % alleenstaanden

Kaart 5.10 : % private huishoudens met twee of meer familiekeren

5.3.2. HUISHOUDENSTYPEN OP OUDERE LEEFTIJDEN

Kaarten 10, 11 en 12 illustreren enkele ruimtelijke contrasten m.b.t. huishoudentypen die zich op oudere leeftijden vormen. Een van de dimensies geïdentificeerd door de hoofdcomponentenanalyse, nl. dimensie D, was het huishoudentype met inwonende verwanten. De kaart van deze dimensie correleert sterk met de kaart van het NIS m.b.t. de huishoudens met meerdere "familiekernen". De frequentie van huishoudens met meerdere "familiekernen" is weergegeven op kaart 10. Meestal gaat het om bejaarde ouders die inwonen bij hun al niet zo jonge kinderen of omgekeerd. Het patroon komt voor in twee gebieden: ten westen van de Brusselse agglomeratie in zuidelijk Oost-Vlaanderen, het Pajottenland en aansluitend hiermee in westelijk Henegouwen, en ten oosten van Brussel in Waals Brabant, het Hageland, Haspengouw en delen van Limburg en Namen. De opname van andere verwanten is wel degelijk een eerder ruraal fenomeen, maar wel beperkt tot twee specifieke zones. In de rurale gemeenten van de provincie West-Vlaanderen, Antwerpen, Luik en Luxemburg en ook in het Waasland komt inwonen van verwanten enkel nog sporadisch voor.

Kaart 11 geeft de proportie weer van oudere vrouwen van 65-69 jaar die nog gehuwd zijn en bovendien nog minstens een inwonend kind hebben. Deze indicator is een positief correlaat van dimensie E. De negatieve correlaten van deze dimensie waren de proporties van wat jongere gehuwden (50-64 jaar) die geen inwonende kinderen meer hebben. Het gaat dus om een contrast tussen een late "lege nest"-fase en een vroege. De late "lege nest"-fase blijkt een ruraal fenomeen te zijn dat vooral voorkomt in de Kempen, Limburg, de Oostkantons en delen van de provincie Luxemburg. Het komt ook voor in de Denderstreek en het Pajottenland en in het hart van West Vlaanderen. De kaart geeft eerst en vooral weer waar in de jaren zestig nog hogere vruchtbaarheid optrad, of althans waar vruchtbaarheid na de leeftijd van 40 jaar nog belangrijk was. Nu het patroon van uitgesteld ouderschap meer veralgemeend is mag men in de toekomst verwachten dat de proporties van ouderen (60+) met een late "lege nest"-fase zullen toenemen over het gehele land. De oudere contrasten op kaart 11 zullen derhalve vervagen, maar de incidentie van het fenomeen zal, globaal genomen, niet afnemen.

Kaart 12 is opgemaakt aan de hand van het percentage hoogbejaarde vrouwen (85+) dat alleenstaand is. De overige uitkomsten voor de hoogbejaarden zijn de opname in een instelling of het inwonen bij verwanten. Deze laatste optie komt steeds minder voor, en de incidentie ervan was aanwijsbaar op kaart 10. De opvangcapaciteit van instellingen verschilt aanzienlijk van gemeente tot gemeente, zodat de kaart van hoogbejaarden in instituties een dambordpatroon vertoont. Dit dambordeffect uit zich dus ook t.o.v. het complement, zijnde de proporties alleenstaanden. Toch kunnen opvallende concentraties van alleenstaande hoogbejaarden worden geïdentificeerd. In Vlaanderen is het stedelijk karakter ervan doorslaggevend. Naast de drie grote agglomeraties Brussel, Antwerpen en Gent komen meerdere regionale steden voor in het hoogste kwartiel (Knokke, Oostende, Leuven, Tienen, Diest). In Wallonië is de stedelijke concentratie ook aanwezig (Mons, Charleroi, Luikse agglomeratie, Verviers-Dison, Eupen) doch het patroon is meer verspreid en met een sterker dambordeffect. Zo vallen tal van rurale gemeenten ten zuiden van Samber en Maas ook in het hoogste kwartiel, terwijl Namen slechts in het tweede kwartiel te situeren valt.

5.4. EEN RUIMTELIJKE TYPOLOGIE VAN GEMEENTELIJKE HUISHOUDENSSTRUCTUREN (KAART 13)

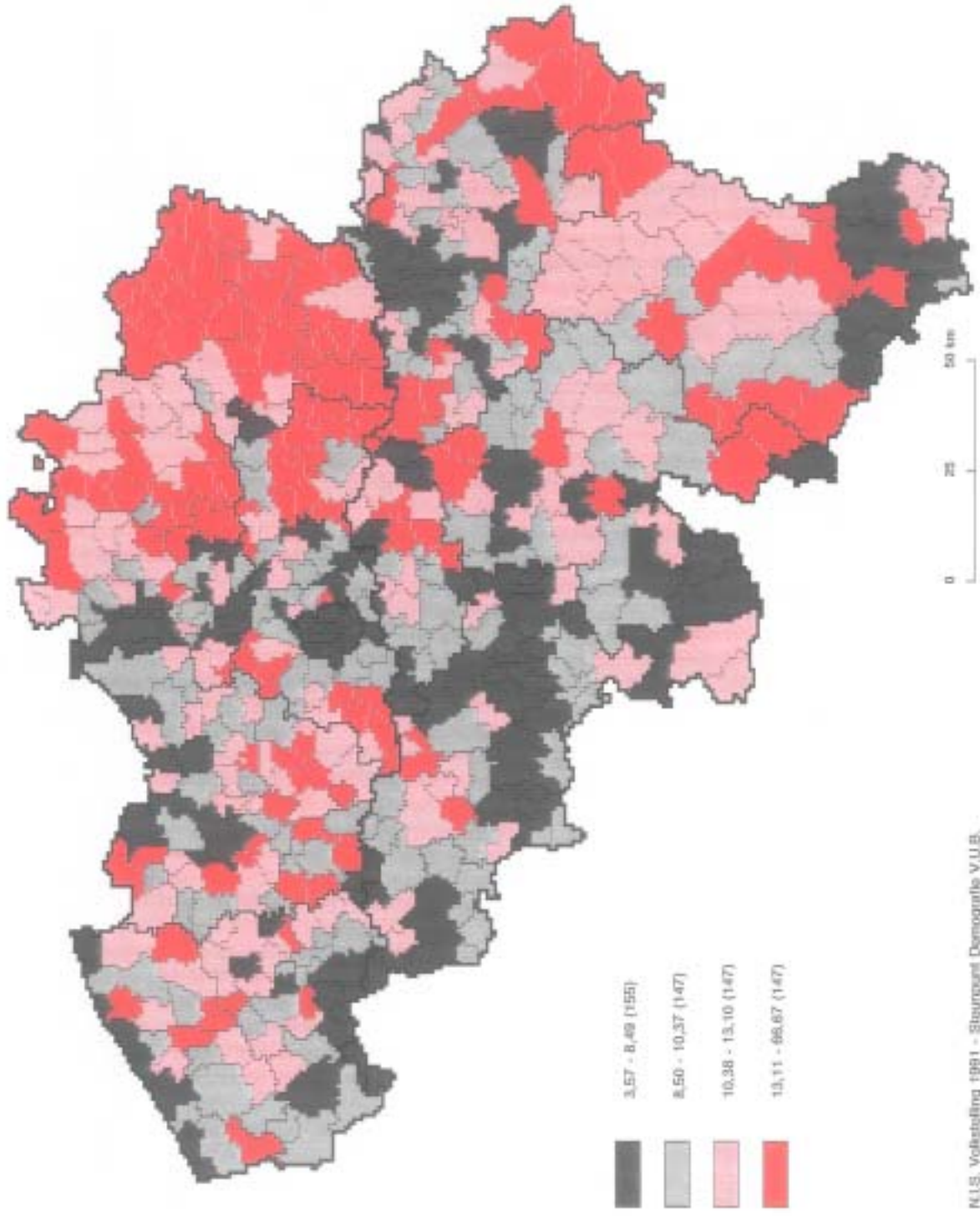
De samenvattende typologie werd aangemaakt via een clusteranalyse op de zes hoofdcomponenten. Acht typen werden weerhouden waarvan vier vooral voorkomen in meer rurale gebieden en vier typisch stedelijk zijn. De onderscheiden tussen de acht typen (of clusters) worden in Tabel 5.1 weergegeven in de vorm van het aantal standaardafwijkingen (sigma) dat het cluster-gemiddelde afwijkt van het algemeen dimensiegemiddelde. Vermits de factoren alle worden aangemaakt met een gemiddelde = 0 en sigma = 1 kunnen de waarden in Tabel 5.1 goed gebruikt worden om de clusters ook inhoudelijk te typeren. We starten met de vier overwegend niet-stedelijke clusters.

Tabel 5.1: Situering van de 8 gemeentetypen op 6 dimensies van de huishoudenssamenstelling (LIPRO); Volkstellingsdata 1991

Gemeentetype en clusternummer:	1	2	3	4	5	6	7	8
Aantal gemeenten in cluster:	174	131	93	44	86	51	5	4
Stedelijkheid (H = hoog, L = laag)	L	L	L	L	H	H	H	H
<u>Dimensies (PCA)</u>	<u>Gemiddelde afwijking in sigma t.o.v. gemiddelde (= 0) op elke dimensie</u>							
A. Vroegtijdig huwen, ouderschap (+) versus late thuisblijvers (-)	+0.4	+0.3	+0.3	-0.2	-1.6	+0.0	+1.3	+0.0
B. Ongehuwd samenwonen al dan niet met kinderen (+) versus huwen met uitstel ouderschap (-)	-0.4	+1.3	-0.6	-0.4	-0.0	-0.2	-1.3	-2.5
C. Alleenstaanden (20-79) & éénooudergezinnen (+) versus gebuwde paren (-)	-0.5	+0.2	-0.4	-0.1	-0.3	+1.6	+4.3	+5.9
D. Inwonende familieleden & meerdere "familiekernen" (+)	-0.3	+0.2	-0.3	+2.6	-0.3	-0.5	-0.3	-0.3
E. Latere "lege nest" faze (+) versus vroegere (-)	-0.5	+0.1	+1.4	-0.1	-0.3	-0.7	+1.3	+0.4
F. Alleenstaande hoogbejaarden (+) versus hoogbejaarden in instellingen (-)	-0.6	+0.2	+0.6	+0.2	+0.2	+0.3	-0.5	-0.2

Bron: Steunpunt Demografie VUB; data: NIS-Volkstelling 1991

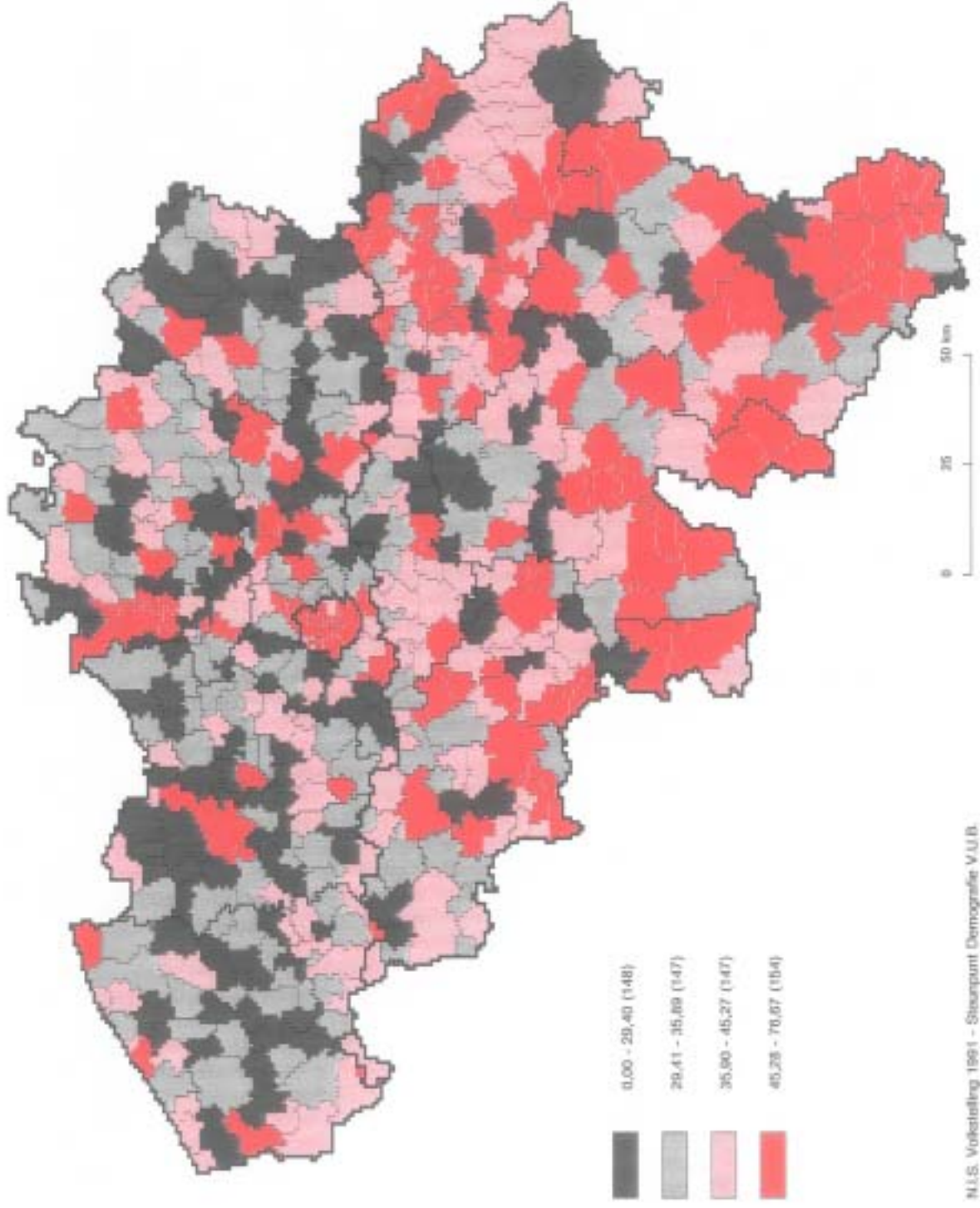
Kaart 5.11 : Vrouwen 65-69: % gehuwd met nog inwonende kinderen

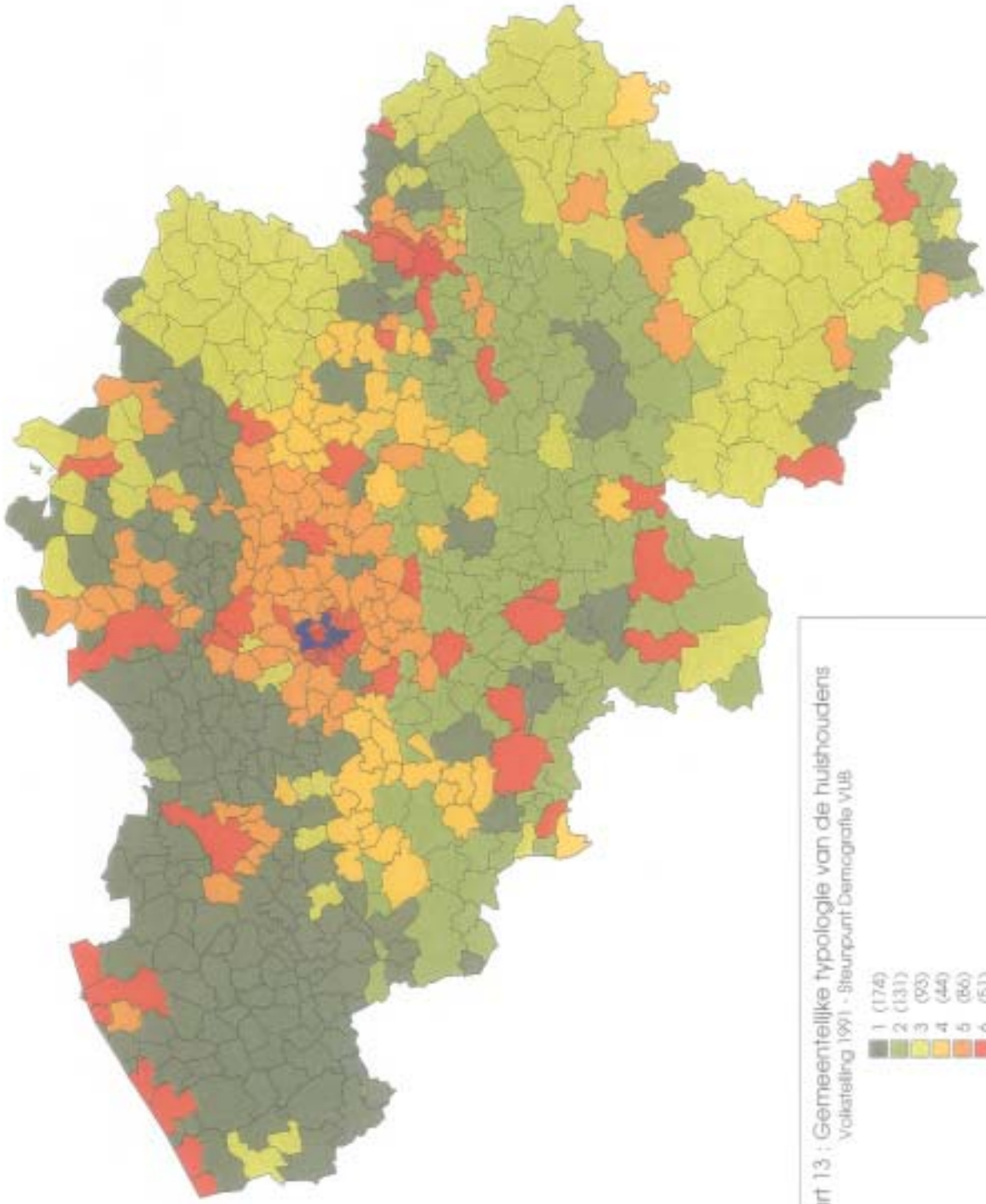

Kaart 5.12 : Vrouwen 85 + : % alleenstaanden

Koart 13 : Gemeentelijke typologie van de huishoudens
 Volstelling 1991 - Steunpunt Demografie vub

1	(174)
2	(131)
3	(93)
4	(44)
5	(86)
6	(51)
7	(6)
8	(4)

5.4.1. DE NIET-STEDELIJKE PATRONEN

De vier overwegend landelijke patronen worden teruggevonden in clusters 1 (174 gemeenten), 2 (131 gemeenten), 3 (93 gemeenten) en 4 (44 gemeenten). Types 1 en 3 liggen dicht bijeen op 4 van de 6 dimensies. Gezinnen worden er overwegend via een huwelijk gevormd en dit wordt vroeger of later gevolgd door ouderschap (dimensies A en B). Ongehuwd samenwonen is minder frequent (negatieve afwijkingen op dimensie B). Alleenstaanden op jongere zowel als oudere leeftijden (tot 80 jaar) en éénoudergezinnen zijn ondervertegenwoordigd (negatieve scores op dimensie C) en ook het inwonen van andere verwanten (dimensie D) is eerder gering. Kortom, type 1 en 3 worden gevormd door gemeenten met traditionele leefvormen als dominante karakteristiek.

Beide clusters onderscheiden zich echter op de twee dimensies die met de latere levensfasen te maken hebben. In cluster 1, die vooral voorkomt in de provincies West- en Oost-Vlaanderen en ten dele ook in de provincie Antwerpen, is de aanwezigheid van oudere gehuwden of alleenstaande ouders (60+) met nog inwonende kinderen (d.i. de late “lege nest”-faze) en van hoogbejaarde alleenstaanden gering, terwijl de hoge frequenties van deze twee kenmerken net typerend zijn voor de gemeenten van cluster 3 (sterk positieve afwijkingen op dimensies E en F). De gemeenten van dit laatste type zijn nog aan te treffen in de Antwerpse Kempen, maar worden dominant voor de provincie Limburg, de Oostkantons en de rurale gemeenten ten oosten van de Ardense rug. Markant hierbij is evenwel dat ook het Limburgse stedelijke gebied (Hasselt-Genk bijvoorbeeld) in dit nochtans dominante rurale patroon thuis hoort. De reden hiervoor is wellicht te zoeken in het feit dat deze provincie in haar geheel een late vruchtbaarheidstransitie heeft gekend wat de late “lege nest”-faze verklaart, en tevens nog altijd in globo op dominante wijze opteert voor klassieke gezinsvorming.

Het volgende overwegend rurale type, d.i. cluster 4, heeft wat meer late thuisblijvers bij de jonge adulten dan clusters 1 en 3, doch onderscheidt zich vooral door het veel hoger aantal inwonende verwanten of het bestaan van meerdere “familiekernen”. De twee zones die ook op kaart 10 opvielen, en die respectievelijk westelijk en oostelijk van het brede Brusselse stadsgewest liggen, zijn derhalve voor een aanzienlijk deel in cluster 4 ondergebracht. Op dimensies E en F tenslotte bekleedt cluster 4 een middenpositie tussen typen 1 en 3.

Het laatste, overwegend rurale type is nagenoeg uitsluitend in Wallonië te situeren vanaf het leemplateau (en taalgrens) tot en met de Famenne. Het dominante kenmerk voor cluster 2 is het veel frequenter voorkomen van de minder traditionele leefvorm d.i. ongehuwd samenwonen en procreatie in cohabitatieverband (zie hoge positieve afwijking op dimensie B) en, zoals we ook kunnen afleiden uit kaart 4, een patroon van vrij vroeg ouderschap. Dit kan worden doorgetrokken tot een duidelijk hogere frequentie van éénoudergezinnen dan in alle andere niet-stedelijke typen. Dergelijke gezinnen migreren hier dus veel minder dan in de overige rurale landsdelen naar de stedelijke of verstedelijkte woonzones.

5.4.2. DE STEDELIJKE PATRONEN

De overwegend stedelijke of verstedelijkte patronen bevatten de clusters 5, 6, 7 en 8 (respectievelijk 86, 51, 5 en 4 gemeenten). Het aantal gemeenten in de laatste twee types

is echter onderschat als gevolg van gemeentelijke fusies. Vooral voor de agglomeraties Antwerpen en Gent zou de oude indeling een beter beeld hebben gegeven. De agglomeraties zijn nu, door verwaarlozing van interne variantie, vaak in type 6 terechtgekomen, daar waar ze meestal opsplitsbaar zijn in types 5, 7 en 8.

Cluster 5 is een overgangstype en kan als “banlieue” omschreven worden. Het zijn overwegend residentiële gemeenten geworden met uitgaande pendel, die, op enkele uitzonderingen na, aan te treffen zijn rond de stedelijke agglomeraties. Inzake gezinsstructuren hebben ze een vrij traditioneel karakter met relatieve ondervertegenwoordiging van alleenstaanden (behalve alleenstaande hoogbejaarden) en gezinnen met inwonende familieleden. Ze hebben echter iets meer samenwonenden dan de drie “traditioneel”-georiënteerde rurale gemeentetypes 1, 3 en 4. Daarentegen valt cluster 5 sterk op door de hoge proporties aan late huisverlaters van 25 tot 35 jaar. De noties “banlieue” en “hotelgezin” zijn dus sterk ruimtelijk gecorreleerd, waarbij o.m. ook opvalt dat het om zones gaat met hogere gemiddelde inkomens en hogere huurprijzen.

Deze “banlieue”-zone is zeer omvangrijk rond Brussel. Ze bestrijkt nagenoeg het gehele stadsgewest of invloedzone: van Mechelen over Aalst, Halle, Waver reikt ze tot Diest en Tienen, en omsluit Leuven. De Antwerpse cluster 5 bestrijkt de gehele oostelijke residentiële banlieue van Kalmthout aan de Nederlandse grens tot Kontich in het Zuiden. Ook enkele Kempische gemeenten (Oud-Turnhout, Mol en Herentals) hebben het karakter van type 5 aangenomen. De Gentse “banlieue” is eveneens duidelijk afgetekend en omvat de typisch rijkere zuidelijke ring van Destelbergen over De Pinte en Latem tot Nevele. In West-Vlaanderen heeft zelfs Brugge zo’n banlieue-gemeente, nl. Zuienkerke. In Wallonië komt type 5 overwegend voor in de Luikse oostelijke banlieues. Deze loopt van Dalhem in het Noorden over Chaudfontaine tot in Nandrin. Namen, Charleroi en Bergen hebben geen dergelijke ring. Alleen komt type 5 ook sporadisch voor in de Ardennen (Lierneux, La Roche, Nassogne, Herbeumont en Meix).

Cluster 6 bevat typisch stedelijke gemeenten, gaande van gemeenten in agglomeraties (bijvb. westelijke zijde van Luik, d.i. van Visé tot Grace Hollogne) tot kleine regionale steden en kustgemeenten. Ook enkele grote agglomeraties (bijvb. Gent en Antwerpen, Charleroi) vallen in dit type, doch hier is sprake van de voornoemde verwaarlozing van interne heterogeniteit. De kenmerken van type 6 gemeenten zijn de oververtegenwoordiging van alleenstaanden van alle leeftijden, dus hoogbejaarde alleenstaanden inclusief (zie dimensie C en F), en van éénoudergezinnen (dimensie C). In Vlaanderen trekken deze gemeenten ook de cohabitanten aan, maar zo’n stedelijke concentratie van samenwonenden is er in Wallonië veel minder.

Cluster 7 bevat de agglomeratiegemeenten waar het etnisch patroon duidelijk aanwezig is: vroegtijdig huwen snel gevolgd door ouderschap en aanzienlijk minder cohabitatie (zie dimensies A en B). Dit is echter gemengd met zeer hoge percentages alleenstaanden (behalve hoogbejaarde alleenstaanden) en éénoudergezinnen. Bij oudere gehuwden komt de “late lege nest” fase met late huisverlaters ook in hoge mate voor. Op kaart 13 is dit patroon enkel terug te vinden in de stad Luik en in de Brusselse 19e eeuwse gordel. De stad Brussel zelf is een randgeval tussen clusters 7 en 8.

Cluster 8, tenslotte, bevat hier slechts 4 gemeenten van de Brusselse agglomeratie. Ze verschilt enkel van cluster 7 omdat het etnisch patroon van vroeg huwen en ouderschap

afwezig is. Voor de rest is het patroon gelijklopend, zij het met nog hogere concentraties van alleenstaanden van 20 tot 80 jaar. Cohabitanten blijken ook ondervertegenwoordigd te zijn in dit type. Velen houden echter een verschillend domicilie aan en verschijnen dus als alleenstaanden in onze “de jure” census data.

5.4.3. LIPRO-RESULTATEN PER GEMEENTETYPE

Een andere manier om de huishoudensstructuren in elk van de acht gemeentetypen te beschrijven bestaat erin de LIPRO-verdeling naar huishoudensposities en leeftijd van hun respectievelijke bevolking te vergelijken met de nationale verdeling als geheel. Hierbij maken we opnieuw gebruik van ratio's van percentageverdelingen voor huishoudensposities *binnen iedere leeftijdsklasse*, zoals dat ook voor buitenlandse gezinnen in hoofdstuk 4 gebeurde. Ratio's groter dan 1.0 geven een relatieve oververtegenwoordiging van een huishoudenspositie weer in vergelijking met de nationale verdeling, en ratio's kleiner dan 1.0 een relatieve ondervertegenwoordiging. De informatie is weergegeven in Tabellen 5.2 tot 5.9, voor beide geslachten tesamen.

Tabel 5.2 geeft de ratio's per leeftijdsklasse voor de bevolking van de 174 gemeenten van type 1.

Tabel 5.2

leeftijd	CMAR	CUNM	C1PA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR
0-4	1.07	0.61	0.49							0.91	0.71
5-9	1.06	0.76	0.62							0.93	0.57
10-14	1.06	0.86	0.66	0.28					0.87	0.87	0.58
15-19	1.08	0.85	0.70	0.38	1.01	0.65	0.99	0.47	0.37	0.84	0.65
20-24	1.08	0.83	0.74	0.39	1.36	1.06	0.90	0.64	0.47	0.91	0.74
25-29	0.98	0.88	0.81	0.40	1.19	1.17	0.82	0.69	0.57	0.97	0.85
30-34	0.95	0.66	0.87	0.42	1.04	1.13	0.87	0.79	0.65	1.00	0.87
35-39	0.94	1.04	0.93	0.43	1.02	1.12	0.85	0.81	0.65	1.02	0.82
40-44	0.97	1.35	0.92	0.44	1.02	1.11	0.85	0.85	0.65	1.00	0.95
45-49	0.93	1.00	0.93	0.49	1.05	1.11	0.84	0.82	0.66	0.96	1.00
50-54	0.95	0.86	0.96	0.56	1.08	1.09	0.86	0.94	0.70	1.04	1.13
55-59	1.03	1.01	0.94	0.68	1.07	1.07	0.87	0.95	0.80	1.05	1.17
60-64	1.23	0.87	0.91	0.76	1.06	1.10	0.92	0.95	0.91	1.06	1.22
65-69	0.16	1.30	0.81	0.81	1.06	1.13	0.91	0.87	1.02	1.12	1.28
70-74	0.00	0.00	0.77	0.85	1.05	1.21	0.88	1.34	1.06	1.20	1.34
75-79			0.49	0.85	1.06	1.28	0.82	1.06	1.12	1.21	1.33
80-84			0.00	0.82	1.05	1.32	0.77	1.19	1.13	1.21	1.33
85+				0.73	0.98	1.47	0.79	0.67	1.13	1.21	1.26

Vergelijking van de huishoudensposities naar leeftijd van de bevolking van de 174 gemeenten van type 1 met de nationale verdeling (beide geslachten; ratio % verdeling type 1/ % verdeling totaal)

Dit zijn de rurale gemeenten die hoofdzakelijk voorkomen in de provincies Oost- en West-Vlaanderen en Antwerpen. Hier is het *huwelijk dominant* met een oververtegenwoordiging van gehuwden zonder (MAR0) en met kinderen (MAR+) in alle leeftijdsklassen. Hieruit spruit uiteraard ook een relatieve oververtegenwoordiging voort van kinderen bij gehuwde ouders (CMAR) tot aan de leeftijd van 25 jaar. Van verlengd verblijf of terugkeer naar het ouderlijk gezin op latere leeftijden is hier minder sprake. Even opvallend is de sterke relatieve ondervertegenwoordiging van alleenstaanden (SING). De ratio's stijgen wel met leeftijd, doch blijven in alle klassen aanzienlijk lager

dan 1.0. Dit laatste geldt evenzeer voor cohabitanten zonder kinderen (UNM0) en nog meer voor cohabitanten met kinderen (UNM+) of éénoudergezinnen (H1PA) die allen ondervertegenwoordigd zijn in vergelijking met het nationale patroon. Ouderen, tenslotte, blijven vanaf de leeftijd van 65 jaar minder frequent als alleenstaande wonen, maar zijn relatief oververtegenwoordigd in een huishouden gevormd met een descendent (H1PA), in huishoudens van verwanten (NFR) of in instituties (OTHR).

Tabel 5.3 geeft de ratio's voor de 131 gemeenten van type 2 die voornamelijk gelegen zijn in de Waalse driehoek gevormd door de taalgrens, de Ardense as van Spa tot Houyet en de Franse grens. Dit rurale Waalse type heeft alleen een relatief *overshot voor jonge gehuwden met kinderen*, d.i. in de leeftijdsklasse van 15 tot 24 jaar (MAR+). Op de andere leeftijden zijn gehuwden met of zonder kinderen ondervertegenwoordigd ten voordele van *cohabitanten zonder kinderen (UNM0)*, *éénoudergezinnen (H1PA)* en *vooral cohabitanten met kinderen (UNM+)*. In de leeftijdsklasse van 15 tot 29 jaar is de relatieve frequentie van cohabitanten met kinderen zelfs twee maal groter dan in het nationaal profiel. Dit betekent uiteraard een relatieve ondervertegenwoordiging voor kinderen bij gehuwden (CMAR) en een oververtegenwoordiging voor kinderen bij cohabitanten en iets minder in éénoudergezinnen (CUNM en C1PA). Na de leeftijd van 30 jaar zijn ook meer dan in het nationaal profiel descendenten terug te vinden bij hun ouder(s). Dit patroon van *coresidentie van twee generaties* strekt zich trouwens uit tot de oudere leeftijdsklassen, want ook de ratio's voor éénoudergezinnen (H1PA) met oudere gezinshoofden en voor oudere coresidenten in huishoudens van verwanten (NFR) zijn groter dan 1.0. In dit laatste opzicht zijn de gemeenten van type 2 vergelijkbaar met deze van type 1. Alleen hebben de Waalse gemeenten van type 2 geen overwicht van ouderen in instituties maar relatief iets meer alleenstaande bejaarden.

Tabel 5.3

leeftijd	CMAR	CUNM	C1PA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR
0-4	0.94	1.63	1.15							1.27	1.13
5-9	0.95	1.60	1.13							1.38	1.26
10-14	0.95	1.56	1.17	0.92					3.19	1.45	1.40
15-19	0.94	1.62	1.12	0.78	1.06	1.34	1.15	2.05	1.22	1.45	1.32
20-24	0.91	1.74	1.10	0.75	0.79	1.28	1.22	2.00	1.50	1.42	1.24
25-29	0.97	1.62	1.13	0.66	0.72	1.06	1.14	1.80	1.34	1.31	1.24
30-34	1.04	1.74	1.24	0.64	0.81	0.99	1.08	1.53	1.17	1.40	1.15
35-39	1.16	1.78	1.21	0.69	0.87	0.98	1.12	1.50	1.12	1.33	1.20
40-44	1.21	1.12	1.23	0.79	0.95	0.97	1.23	1.54	1.12	1.38	1.15
45-49	1.11	1.93	1.27	0.89	1.02	0.95	1.35	1.65	1.13	1.45	1.07
50-54	1.19	1.14	1.27	0.98	0.99	0.95	1.39	1.76	1.18	1.31	0.98
55-59	1.24	1.34	1.13	1.02	0.98	0.94	1.40	1.83	1.18	1.40	0.99
60-64	0.87	2.41	1.14	1.03	0.97	0.94	1.42	1.46	1.18	1.18	0.97
65-69	1.21	2.02	1.17	1.02	0.96	0.94	1.37	1.89	1.14	1.25	0.93
70-74	3.08	6.17	1.19	1.00	0.94	1.01	1.44	1.36	1.16	1.28	0.95
75-79			1.60	1.00	0.90	0.89	1.45	1.53	1.07	1.35	1.00
80-84			0.00	0.98	0.90	0.86	1.44	1.97	1.05	1.33	0.95
85+				0.96	0.81	0.83	1.46	1.64	1.03	1.32	0.95

Vergelijking van de huishoudensposities naar leeftijd van de bevolking van de 131 gemeenten van type 2 met de nationale verdeling (beide geslachten; ratio % verdeling type 2/ % verdeling totaal)

De ratio's voor de 93 gemeenten van type 3 wordt gegeven in Tabel 5.4. Deze rurale gemeenten zijn vooral geconcentreerd in de provincie Limburg, de Oostkantons en de oostelijke Ardennen (doch niet de Gaume streek). Ze komen ook nog sporadisch voor in de Antwerpse Kempen en de Westhoek. Ze sluiten sterk aan op type 1 wat betreft hun relatief *overwicht van gehuwden met kinderen*, vooral na de leeftijd van 25 jaar (MAR+), en hun sterk relatief *deficiet van alleenstaanden (SING)* op alle leeftijden. Cohabitanten, en vooral cohabitanten met kinderen (UNM+), alsook éénoudergezinnen (H1PA) zijn sterk ondervertegenwoordigd, wat eveneens een kenmerk was voor de gemeenten van type 1. In Wallonië vormen de rurale gemeenten van type 3 een sterk contrast met deze van type 2 en dit geldt specifiek m.b.t. de dominantie van het huwelijk. Het discriminerend kenmerk van de gemeenten van type 3 zijn evenwel de zeer *hoge ratio's van oudere gehuwden (50+) met inwonende kinderen (MAR+)* en de vrij hoge ratio's voor de twee overige patronen van coresidentie van twee generaties, zijnde de oudere gezinshoofden van éénoudergezinnen (H1PA), en de ouderen in huishoudens van andere verwanten (NFR).

Tabel 5.4

leeftijd	CMAR	CUNM	C1PA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR
0-4	1.07	0.44	0.46							1.31	0.61
5-9	1.07	0.51	0.57							1.07	0.50
10-14	1.08	0.52	0.63	0.00					0.00	0.85	0.62
15-19	1.09	0.57	0.69	0.53	0.73	0.84	0.67	0.49	0.46	0.82	0.81
20-24	1.16	0.66	0.87	0.47	1.12	0.97	0.69	0.46	0.46	1.15	0.82
25-29	1.20	0.68	0.98	0.44	1.12	1.13	0.73	0.45	0.54	1.42	0.70
30-34	1.17	0.87	1.13	0.47	1.01	1.13	0.72	0.51	0.60	1.16	0.81
35-39	1.07	0.84	1.04	0.48	1.02	1.12	0.71	0.57	0.64	0.99	0.82
40-44	0.87	0.43	1.04	0.47	0.83	1.15	0.60	0.57	0.65	1.06	0.96
45-49	0.83	0.83	0.94	0.47	0.82	1.19	0.60	0.74	0.70	1.03	0.94
50-54	0.68	0.85	0.89	0.55	0.84	1.25	0.61	0.73	0.88	1.22	0.95
55-59	0.55	0.44	0.94	0.61	0.87	1.37	0.60	0.71	1.05	1.23	1.03
60-64	0.68	0.00	0.75	0.73	0.91	1.47	0.58	1.06	1.28	1.54	1.10
65-69	0.52	0.00	0.72	0.82	0.93	1.58	0.65	0.91	1.43	1.65	1.11
70-74	6.72	0.00	0.71	0.89	0.93	1.46	0.68	1.16	1.56	1.50	1.06
75-79			1.77	0.89	0.93	1.49	0.69	0.92	1.57	1.65	0.99
80-84			0.00	0.89	0.90	1.52	0.81	0.93	1.60	1.65	0.86
85+				0.87	0.99	1.43	0.97	0.73	1.62	1.71	0.78

Vergelijking van de huishoudensposities naar leeftijd
van de bevolking van de 93 gemeenten van type 3 met de nationale verdeling
(beide geslachten; ratio % verdeling type 3/ % verdeling totaal)

De ratio's voor de 44 rurale gemeenten van type 4 zijn weergegeven in Tabel 5.5. Deze gemeenten *steken ver boven het nationale profiel uit door hun hoge mate van coresidentie van ouderen met descendenten of met andere verwanten* (zie NFR op alle leeftijden en vooral na 65 jaar, MAR+ na 65 jaar, UNM+ na 60, H1PA na 55 en de hoge ratio's op alle "kind"-posities voor descendenten van 25 tot 65 jaar). Jonge gehuwden met kinderen (MAR+ tot 25 jaar) zijn relatief ondervertegenwoordigd, en alleenstaanden blijven op alle leeftijden, ook de oudere, schaars in vergelijking met het nationaal patroon. Deze gemeenten liggen geografisch vrij opvallend geconcentreerd in twee groepen: een oostelijke groep rond Borgworm en een westelijke rond Ath-Lessines-Geraardsbergen. In beide gevallen bestaan de groepen uit Vlaamse en Waalse gemeenten.

Tabel 5.5

leeftijd	CMAR	CUNM	C1PA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR
0-4	0.97	0.86	0.73							2.67	1.10
5-9	0.99	0.75	0.78							3.09	1.18
10-14	0.99	0.97	0.76	0.30					0.00	3.59	0.98
15-19	1.03	0.99	0.77	0.16	0.76	0.49	0.63	0.60	0.60	2.22	0.97
20-24	1.15	1.30	0.86	0.34	0.97	0.89	0.77	0.78	0.53	2.31	0.90
25-29	1.29	1.61	1.22	0.32	1.00	1.07	0.81	0.83	0.63	2.84	0.91
30-34	1.47	2.43	1.42	0.35	0.98	1.05	0.74	0.87	0.71	3.35	0.93
35-39	1.70	1.39	1.81	0.37	1.00	1.04	0.83	0.97	0.70	3.97	0.92
40-44	1.91	3.34	1.80	0.41	0.95	1.06	0.80	0.91	0.69	4.21	0.84
45-49	1.98	3.45	2.04	0.47	0.98	1.07	0.88	0.97	0.70	3.40	1.04
50-54	1.71	4.57	1.73	0.54	1.01	1.08	0.92	0.92	0.84	2.35	0.87
55-59	1.96	1.31	1.87	0.60	0.99	1.14	0.73	0.93	1.01	1.90	1.18
60-64	1.84	4.94	1.35	0.70	0.98	1.27	0.78	1.66	1.23	1.78	1.04
65-69	3.84	0.00	1.70	0.74	0.96	1.48	1.03	1.33	1.40	1.94	1.15
70-74	0.00	0.00	0.84	0.78	0.95	1.51	0.87	2.91	1.61	2.25	1.08
75-79			0.00	0.79	0.95	1.72	0.88	3.64	1.70	2.27	0.94
80-84			0.00	0.78	0.89	1.76	1.11	2.04	1.72	2.19	0.85
85+				0.74	0.87	2.36	0.94	3.79	1.70	2.02	0.81

Vergelijking van de huishoudensposities naar leeftijd
van de bevolking van de 44 gemeenten van type 4 met de nationale verdeling
(beide geslachten; ratio % verdeling type 4/ % verdeling totaal)

In Tabel 5.6 worden de ratio's voorgesteld voor de overwegend banlieue-gemeenten van type 5. Het huwelijk is er nog overwegend, maar de dominante karakteristiek is deze van de late gezinsvorming (zeer lage ratio's in de leeftijdsklasse van 15 tot 25 jaar voor MAR0, MAR+, UNM0, UNM+ en H1PA) en de *verlengde residentie in het ouderlijk huis tot de leeftijd van 35 jaar* (hoge ratio's 25-34 jaar voor CMAR, CUNM en zelfs C1PA). Dit patroon vertaalt zich eveneens in hoge ratio's voor gehuwden op oudere leeftijden (bijvb. 70-84 jaar) met nog inwonende descendenten en in vrij hoge ratio's voor bejaarden inwonend in andere huishoudens. Alleenstaanden op alle leeftijden, éénoudergezinnen met jongere referentiepersonen, en cohabitanten met kinderen zijn duidelijk ondervertegenwoordigd.

Tabel 5.6

leeftijd	CMAR	CUNM	C1PA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR
0-4	1.04	0.85	0.70							0.93	0.74
5-9	1.04	0.83	0.78							0.80	0.72
10-14	1.03	0.85	0.85	0.71					0.00	0.81	0.81
15-19	1.07	0.85	0.85	0.38	0.32	0.31	0.48	0.37	0.24	0.82	0.67
20-24	1.29	1.31	1.11	0.51	0.81	0.58	0.86	0.53	0.39	1.02	0.85
25-29	1.38	1.41	1.15	0.65	1.09	0.97	1.08	0.85	0.62	1.15	0.97
30-34	1.14	1.21	0.87	0.66	1.07	1.06	1.02	0.97	0.74	1.00	1.01
35-39	1.05	0.65	0.82	0.66	1.02	1.06	1.02	0.97	0.80	0.98	0.91
40-44	0.89	0.74	0.80	0.62	0.99	1.08	0.94	0.96	0.82	0.87	0.85
45-49	0.97	0.73	0.74	0.61	0.95	1.09	0.88	0.97	0.91	0.94	0.91
50-54	1.06	1.02	0.85	0.67	0.99	1.11	0.93	0.83	0.92	0.92	0.85
55-59	0.99	0.95	0.91	0.70	1.04	1.11	0.92	0.97	0.90	0.93	0.86
60-64	0.76	0.00	0.93	0.74	1.08	1.14	0.77	0.89	0.88	1.15	0.90
65-69	0.73	1.51	0.80	0.80	1.10	1.16	0.85	0.93	0.94	1.16	0.99
70-74	0.00	0.00	0.67	0.83	1.14	1.20	0.86	0.69	0.98	1.28	0.96
75-79			0.00	0.86	1.14	1.20	0.90	0.88	1.06	1.29	1.08
80-84			0.00	0.84	1.17	1.37	0.98	0.60	1.08	1.41	1.08
85+				0.81	1.09	0.84	0.99	1.51	0.98	1.43	1.08

Vergelijking van de huishoudensposities naar leeftijd
van de bevolking van de 86 gemeenten van type 5 met de nationale verdeling
(beide geslachten; ratio % verdeling type 5/ % verdeling totaal)

De ratio's voor de 51 gemeenten van type 6 zijn aan de beurt in Tabel 5.7. Hier doen meteen een aantal stedelijke kenmerken hun intrede: *oververtegenwoordiging van alleenstaanden (SING) op alle leeftijden, van samenwonenden met en zonder kinderen (UNM+ en UNM0) en van éénooudergezinnen met referentiepersonen tot circa 50 jaar.* Gehuwden met kinderen (MAR+) kennen een relatief tekort, en coresidentie van of met ouderen is schaars.

Tabel 5.7

leeftijd	CMAR	CUNM	C1PA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR
0-4	0.94	1.28	1.50							0.77	1.31
5-9	0.94	1.25	1.46							0.77	1.45
10-14	0.94	1.18	1.41	1.68					1.14	0.81	1.30
15-19	0.91	1.09	1.33	1.80	1.24	1.38	1.44	1.46	1.84	0.99	1.29
20-24	0.84	0.88	1.14	1.70	0.88	1.00	1.27	1.27	1.50	0.77	1.14
25-29	0.85	0.82	1.00	1.62	0.96	0.85	1.24	1.19	1.41	0.61	1.09
30-34	0.90	0.91	0.97	1.69	1.05	0.86	1.27	1.16	1.38	0.59	1.10
35-39	0.91	0.88	0.96	1.69	1.06	0.87	1.27	1.13	1.38	0.57	1.16
40-44	0.95	0.71	0.96	1.67	1.10	0.87	1.28	1.07	1.35	0.55	1.04
45-49	1.03	0.67	1.01	1.58	1.09	0.85	1.24	0.99	1.29	0.69	1.00
50-54	0.99	0.97	0.97	1.51	1.04	0.84	1.17	0.93	1.16	0.71	1.00
55-59	0.90	1.24	0.95	1.35	1.02	0.82	1.16	0.76	1.02	0.65	0.90
60-64	0.91	0.29	1.08	1.24	1.00	0.78	1.13	0.82	0.90	0.61	0.87
65-69	1.27	0.59	1.16	1.17	1.00	0.74	1.10	0.80	0.81	0.56	0.80
70-74	0.00	0.00	1.29	1.13	1.01	0.70	1.09	0.62	0.75	0.49	0.80
75-79			1.06	1.14	1.01	0.69	1.15	0.61	0.75	0.45	0.77
80-84			0.00	1.16	1.03	0.67	1.09	0.56	0.77	0.48	0.85
85+				1.22	1.10	0.71	1.10	0.66	0.83	0.54	0.91

Vergelijking van de huishoudensposities naar leeftijd
van de bevolking van de 51 gemeenten van type 6 met de nationale verdeling
(beide geslachten; ratio % verdeling type 6/ % verdeling totaal)

Met de twee overblijvende grootstedelijke typen, waarvan de ratio's opgenomen zijn in Tabellen 5.8 en 5.9, gaat het snel *crescendo* met het stedelijk kenmerk bij uitstek, nl. de *proporties alleenstaanden*. In type 7 (5 gemeenten) zijn de ratio's voor alleenstaanden (SING) hoger dan 2.0 voor de leeftijdsgroepen tot 60 jaar en blijven daarna in de buurt van 1.50. In type 8 (4 gemeenten) lopen deze ratio's nog hoger op tot meer dan 3.0 tot de leeftijd van 50 jaar en blijven hoger dan 2.0 tot 60 jaar. In beide gevallen zijn gehuwden met of zonder kinderen (MAR+, MAR0) ondervertegenwoordigd, en hetzelfde geldt voor ouderen in instellingen (OTHR).

Typen 7 en 8 zijn daarentegen onderscheiden op enkele andere kenmerken. Zo kent type 7 een opvallend *groter relatief overschot van jonge gehuwden (15-19 jaar) zonder kinderen en jonge gehuwden (15-24 jaar) met kinderen*. Dit overschot is voor een deel toe te schrijven aan het vroege nuptialiteits- en vruchtbaarheidspatroon van Islamitische minderheden. Een tweede onderscheid tussen typen 7 en 8 is de sterkere oververtegenwoordiging van jonge éénoudergezinnen en van cohabitanten met of zonder kinderen in type 7. Vooral in type 8 zijn de lage ratio's voor cohabitanten opvallend.

Tabel 5.8

leeftijd	CMAR	CUNM	C1PA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR
0-4	0.89	1.34	2.16							0.63	1.44
5-9	0.91	1.07	1.80							0.63	1.95
10-14	0.92	0.83	1.61	4.11					0.00	0.61	1.52
15-19	0.83	0.86	1.62	3.18	2.06	2.67	0.99	1.61	3.61	0.80	1.36
20-24	0.69	0.54	1.28	2.62	0.65	1.16	0.93	1.24	2.54	0.63	1.63
25-29	0.73	0.34	1.17	2.53	0.67	0.73	1.06	1.21	1.93	0.53	1.34
30-34	0.84	0.43	1.04	2.56	0.90	0.73	1.02	1.16	1.89	0.43	1.27
35-39	0.81	0.42	0.94	2.68	0.89	0.75	1.06	0.98	1.82	0.44	1.28
40-44	0.82	0.75	0.97	2.71	0.94	0.73	1.05	0.91	1.81	0.50	1.23
45-49	0.63	0.00	0.89	2.64	0.85	0.74	1.07	1.01	1.67	0.58	1.21
50-54	0.70	0.00	0.94	2.32	0.80	0.78	0.99	0.74	1.61	0.66	1.02
55-59	0.84	0.00	1.09	2.00	0.81	0.76	1.04	0.80	1.45	0.77	0.92
60-64	1.34	3.59	1.04	1.71	0.82	0.73	1.10	0.96	1.07	0.68	0.87
65-69	2.65	0.00	0.95	1.49	0.82	0.64	0.94	0.38	0.90	0.48	0.86
70-74	0.00	0.00	1.24	1.34	0.83	0.60	0.97	0.19	0.75	0.46	0.80
75-79			3.74	1.28	0.83	0.49	0.88	0.65	0.67	0.37	0.75
80-84			0.00	1.30	0.84	0.41	0.87	0.50	0.61	0.32	0.76
85+				1.41	0.97	0.43	0.81	0.97	0.69	0.34	0.79

Vergelijking van de huishoudensposities naar leeftijd
van de bevolking van de 5 gemeenten van type 7 met de nationale verdeling
(beide geslachten; ratio % verdeling type 7 / % verdeling totaal)

Tabel 5.9

leeftijd	CMAR	CUNM	C1PA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR
0-4	0.89	1.05	2.36							0.39	2.17
5-9	0.88	0.82	2.12							0.41	1.91
10-14	0.87	0.76	1.94	5.34					0.00	0.52	2.42
15-19	0.78	0.65	1.90	4.88	1.38	1.30	0.67	0.78	1.33	0.50	2.16
20-24	0.64	0.39	1.58	4.01	0.56	0.71	0.59	0.77	1.68	0.36	1.40
25-29	0.61	0.75	1.12	3.88	0.73	0.53	0.73	0.76	1.67	0.20	1.18
30-34	0.64	0.19	0.77	3.94	1.01	0.62	0.74	0.76	1.84	0.24	0.97
35-39	0.58	0.00	0.77	3.90	1.04	0.66	0.58	0.76	1.84	0.39	1.04
40-44	0.78	0.35	0.84	3.71	0.94	0.65	0.51	0.67	1.93	0.36	0.97
45-49	1.03	0.00	0.87	3.29	0.75	0.65	0.70	0.67	2.03	0.17	0.94
50-54	1.10	0.00	0.77	2.78	0.76	0.70	0.72	0.50	1.79	0.25	0.74
55-59	1.03	0.00	0.87	2.41	0.75	0.74	0.56	0.80	1.43	0.51	0.70
60-64	0.87	0.00	0.96	1.95	0.79	0.66	0.45	0.19	1.09	0.50	0.65
65-69	1.29	0.00	1.02	1.59	0.83	0.61	0.36	0.16	0.73	0.27	0.72
70-74	0.00	0.00	0.77	1.45	0.81	0.49	0.34	0.00	0.61	0.27	0.64
75-79			0.00	1.32	0.87	0.59	0.31	0.18	0.51	0.18	0.69
80-84			0.00	1.35	0.91	0.37	0.48	0.22	0.47	0.10	0.73
85+				1.49	1.06	0.51	0.27	0.31	0.50	0.12	0.80

Vergelijking van de huishoudensposities naar leeftijd
van de bevolking van de 4 gemeenten van type 8 met de nationale verdeling
(beide geslachten; ratio % verdeling type 8/ % verdeling totaal)

5.5 CONCLUSIES

Een gemeentelijke typologie op basis van zeer gedetailleerde informatie zoals deze gegeven door de LIPRO-matrix (classificatie naar leeftijd, geslacht en huishoudenspositie tesamen) voor 589 gemeenten is een primeur, en niet alleen voor ons land. Voor ons was het in ieder geval een verrassing dat het ruimtelijk spreidingspatroon van de huishoudentypen dermate coherente aaneensluitende zones heeft opgeleverd waar contrasten worden getoond langs drie dominante assen:

- (i) een “tweede demografische transitie”-as met het contrast veroorzaakt door de nieuwe leefvormen versus de traditionele patronen van gezinsvorming;
- (ii) een “ruraal-stedelijke”-as vooral gedragen door de groeiende proporties alleenstaanden en de scherpe gezinsverdunding in de steden;
- (iii) een “historische as” met de kenmerken van late “lege nest” faze, coresidentie van 2 generaties van adulten en van opname van oudere verwanten in eigen gezin.

Een vierde as is eigenlijk ook aanwezig, nl. het etnisch versus “Belgisch” patroon. Alleen komt ze hier omwille van de gemeentelijke fusies in bepaalde agglomeraties onvoldoende aan het licht. We verwijzen hiervoor graag naar het gedetailleerd werk van de stadsgeografen, waar deze dimensie de aandacht krijgt die ze verdient.

HOOFDSTUK 6

HUISHOUDENS, INKOMENSSTRUCTUUR, TEWERKSTELLING EN WOONSITUATIE

6.1. INLEIDING

In dit hoofdstuk komen drie belangrijke socioeconomische correlaten van huishoudensstructuren aan bod, nl. de inkomensstructuur, de tewerkstellingsstructuur en de woonsituatie. De socioeconomische situatie van personen geeft enerzijds aanleiding tot keuzen en beperkingen inzake gezinsvorming en -ontbinding, terwijl transitie in huishoudensposities op hun beurt weer aanleiding geven tot veranderingen inzake tewerkstelling, inkomen en woonsituatie. Het gaat derhalve om een *recursief* proces met beïnvloeding in beide richtingen. Dit recursief proces is opdeelbaar in een *selectie-effect*, waarbij de socioeconomische karakteristieken aanleiding geven tot sorteren van individuen over huishoudentypen, en een *terugkoppelingseffect* waarbij de huishoudenssituatie mede bepalend is voor de socioeconomische toestand. Met de data van de volkstelling kunnen we deze beide effecten niet uit elkaar halen. Daarvoor zou een longitudinale studie nodig zijn. Wat echter wel mogelijk is, is de beschrijving van de algemene associatie tussen enerzijds huishoudentypen en socioeconomische karakteristieken anderzijds. Het gaat dus om een momentopname van deze band voor elk van de leeftijdsgroepen.

Teneinde de associaties met woonsituatie en inkomensstructuur in beeld te brengen maken we gebruik van de huishoudensposities van de referentiepersonen (man of vrouw) volgens de LIPRO-indeling en van de socioeconomische karakteristieken van deze personen of hun huishoudens. De drie posities die met kinderen overeenkomen in de LIPRO-typologie (nl. CMAR, CUNM, C1PA) worden hier weggelaten vermits kinderen geen referentiepersonen zijn. Ook de groep van coresidenten (NFR) en overige (OTHR) worden samengenomen omdat hier weinig referentiepersonen worden gevonden. Voor de woonsituatie stelt de koppeling van de referentiepersoon met het type van woning weinig problemen. Anders is het gesteld voor de koppeling met de inkomensstructuur. Bij deze laatste veranderlijke moet eerst de inkomensituatie van elk lid van het huishouden worden overgenomen om vervolgens een typologie van inkomensstructuur, met o.m. het onderscheid tussen één- en meerverdieners, aan te maken.

Bij de studie van de relaties tussen huishoudentype en tewerkstelling worden alle volwassen respondenten gebruikt en niet alleen de referentiepersonen.

Het spreekt voor zichzelf dat tal van veranderlijken in de telling met huishoudensposities van individuen kunnen gekoppeld en geanalyseerd worden. Hetgeen volgt is dan ook eerder als voorbeeld te beschouwen. Vele andere mogelijkheden blijven open voor verder onderzoek.

6.2. HUISHOUDEN EN INKOMENSSTRUCTUUR

In deze sectie worden de referentiepersonen uitgesplitst naar leeftijd en naar hun huishoudenspositie, nl.:

1. alleenstaande (SING)
2. gehuwde zonder kinderen (MAR0)

3. gehuwde met kinderen (MAR+)
4. cohabitant zonder kinderen (UNM0)
5. cohabitant met kind(eren) (UNM+)
6. alleenstaande ouder (H1PA)
7. overige (NFR + OTHR)

De volkstelling bevat geen gegevens over de grootte van het inkomen, maar wel over het type en het aantal inkomens per huishouden. Op basis hiervan werd de volgende typologie aangemaakt met elf klassen:

1. geen inkomen
2. één vervangingsinkomen
3. twee vervangingsinkomens
4. één inkomen uit deeltijdse arbeid
5. één vervangingsinkomen en één inkomen uit deeltijdse arbeid
6. twee inkomens uit deeltijdse arbeid
7. één inkomen uit voltijdse arbeid
8. één inkomen uit voltijdse arbeid en één vervangingsinkomen
9. één inkomen uit voltijdse en één uit deeltijdse arbeid
10. twee inkomens uit voltijdse arbeid
11. alle combinaties van meer dan twee inkomens

Alle tabellen die volgen geven voor *elk* van deze elf inkomenstypen de verdeling weer van de referentiepersonen naar hun leeftijd en LIPRO-huishoudenspositie. *De percentages zijn telkens de aantallen referentiepersonen (RP) in een bepaalde cel (inkomenstype i, leeftijd j, huishoudenspositie k) gedeeld door het totaal aantal referentiepersonen in leeftijdsklasse j en huishoudenspositie k (ongeacht inkomenstype i). Het gaat dus om ratio's $100 \cdot RP_{ijk} / RP_{jk}$.* De tabellen slaan ook op het geheel van België, maar het is evident dat ze ook voor kleinere territoriale gewesten of voor deelgroepen kunnen worden aangemaakt.

6.2.1. HUISHOUDENS ZONDER INKOMEN

De verdeling in absolute aantallen van huishoudens zonder inkomen naar LIPRO-type en leeftijd van de referentiepersoon wordt weergegeven in Tabel 6.1.(a), terwijl Tabel 6.2.(b) aangeeft welk percentage in elke cel naar leeftijd en LIPRO-type niet over een inkomen of vervangingsinkomen beschikt. Deze laatste tabel geeft dus weer in welke leeftijdsklassen van de referentiepersonen en in welke huishoudentypen het probleem van inkomensgebrek te localiseren is.

Een eerste vaststelling is dat drie huishoudentypen zeer hoge percentages vertonen. Dit zijn in de eerste plaats de alleenstaanden (SING), gevolgd door de éénoudergezinnen (H1PA) en personen in de restcategorie (OTH). De absolute aantallen in de restcategorie zijn echter klein, maar dit geldt beslist niet voor de twee eerstgenoemde huishoudentypen (zie Tabel 6.1.(a)). Zo zijn er liefst 22.000 en 25.000 alleenstaanden zonder inkomen in de leeftijdsklassen van 20-24 en van 25-29 jaar, terwijl er telkens meer dan 5.000 éénoudergezinnen zijn zonder inkomen met een moeder of vader in de leeftijdsklassen tussen 30 en 44 jaar, d.i. de leeftijdsklasse waar vooral gescheidenen zijn terug te vinden.

De tweede vaststelling is dat het profiel van inkomensgebrek naar leeftijd vaak een U-vormig verloop kent in een aantal huishoudentypen (zie Tabel 6.1.(b)).

Tabel 6.1 (a)

leeftijdsgroep	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	OTHR	totaal
15-19	5008	47	37	63	26	224	188	5593
20-24	21977	1012	916	674	261	1610	728	27178
25-29	25441	2266	3696	776	592	3567	503	36841
30-34	18979	1621	6388	481	580	5038	268	33355
35-39	14651	1067	7227	374	607	5784	168	29878
40-44	12716	1118	6841	320	372	5555	142	27064
45-49	10237	1532	4622	274	225	3543	136	20569
50-54	9844	2878	3438	267	124	2096	130	18777
55-59	9848	4830	2288	190	63	1202	165	18586
60-64	7934	4581	1182	154	25	532	176	14584
65-69	7667	3561	419	96	14	316	149	12222
70-74	6000	2286	159	80	3	188	106	8822
75-79	7682	2033	90	69	2	200	121	10197
80-84	6918	1130	45	46	1	169	104	8413
85-89	4215	406	16	21	0	96	62	4816
90-94	1486	77	2	3	0	25	21	1614
95+	361	6	0	1	0	7	4	379
totaal	170964	30451	37366	3889	2895	30152	3171	278888

Aantal huishoudens zonder inkomen
naar type huishouden en leeftijd van de referentiepersoon, België 1991

Tabel 6.1 (b)

leeftijdsgroep	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	OTHR
15-19	66.63	18.36	19.27	15.18	22.41	51.26	68.86
20-24	37.26	3.80	6.02	6.24	8.35	25.27	33.29
25-29	25.97	3.15	3.08	4.82	6.26	18.73	16.22
30-34	22.88	4.43	2.81	5.12	4.69	15.49	9.77
35-39	21.39	4.52	2.93	5.62	5.25	14.22	6.88
40-44	20.12	4.35	2.79	4.93	4.18	12.49	5.23
45-49	19.22	4.12	2.55	5.00	4.74	10.95	5.24
50-54	17.20	4.11	2.36	4.86	4.86	8.12	3.97
55-59	14.14	4.18	2.10	3.55	4.32	5.17	3.76
60-64	8.80	3.17	1.70	3.03	2.97	2.46	3.07
65-69	6.72	2.41	1.06	1.92	2.54	1.58	2.38
70-74	6.40	2.60	1.00	2.51	1.23	1.46	2.56
75-79	6.63	2.97	0.97	2.66	1.24	1.53	2.75
80-84	7.47	3.44	1.22	3.33	0.98	1.67	3.26
85-89	9.52	4.23	1.51	4.19	0.00	1.81	3.85
90-94	12.68	5.47	1.23	2.63	0.00	1.37	5.20
95+	20.13	6.90	0.00	8.33	0.00	2.02	7.84

Percentage huishoudens zonder inkomen
naar type huishouden en leeftijd van de referentiepersoon, België

Vooreerst zijn de percentages zonder inkomen in elk huishoudenstype het hoogst bij de referentiepersonen in de leeftijdsklasse van 15-19 jaar, terwijl ook nog hoge percentages worden gehaald bij referentiepersonen in de daaropvolgende leeftijdsklasse van 20-24 jaar. Percentages hoger dan 10% worden echter verder aangehouden tot de leeftijd van 60 jaar bij de alleenstaanden en tot de leeftijd van 50 jaar bij de ouders van monoparentale gezinnen. Het linkerbeen van de U-curve, d.i. inkomensgebrek op jongere leeftijden, is derhalve zeer opvallend bij alleenstaanden en éénoudergezinnen. Het rechterbeen van de U-curve, d.i. inkomensgebrek op oudere leeftijden is ook het meest opvallend bij alleenstaanden en het zijn vooral de hoogbejaarde (80+) alleenstaanden die opnieuw cijfers halen in de buurt van 10 percent of meer.

De algemene vaststelling is derhalve dat inkomensgebrek vooral een fenomeen is van twee huishoudentypen, nl. alleenstaanden en éénoudergezinnen, en bovendien vooral geconcentreerd is bij jongeren en minder bij ouderen. In het verleden was dit omgekeerd. De trend in de richting van de “verjonging van de armoede” (Cantillon en Lesthaeghe, 1987) heeft zich derhalve verder doorgezet in ons land.

Een deel van de huishoudens zonder inkomen vallen terug op de bijstand (OCMW). Men stelt dan ook duidelijk vast dat de bijstandtrekkers (d.i. “minimum inkomen”) ongelijk verdeeld zijn over de huishoudentypen. In 1996 waren van de circa 75.000 rechthebbenden op het bestaansminimum meer dan de helft (51.9%) alleenstaanden, en telkens ongeveer een vijfde samenwonenden (22.3%) of alleenstaande ouders met kinderen (18.9%). Slechts 6.9% van de bijstandtrekkers waren gehuwden (Steunpunt Sociale Zekerheid, 1996). Omgerekend als percentage van de totale aantallen huishoudens in elk type geeft dit:

- huishoudens van samenwonenden: 10.8% bestaansminimum
- éénoudergezinnen: 4.2%
- alleenstaanden: 3.2%
- huishoudens van gehuwden: 0.2%

6.2.2. HUISHOUDENS MET EEN INKOMEN

In deze sectie behandelen we de volgende typen van inkomens:

- één vervangingsinkomen
- één inkomen uit deeltijdse arbeid
- één inkomen uit voltijdse arbeid

De aantallen huishoudens met één vervangingsinkomen zijn uitgesplitst naar huishoudentype en leeftijd van de referentiepersoon in Tabel 6.2.(a). De percentages per cel, d.i. per type huishouden en leeftijdsgroep, zijn weergegeven in Tabel 6.2.(b). Het grootste deel van de vervangingsinkomens bestaan uit pensioenen, brugpensioenen en werkloosheidsuitkeringen. Het is dan ook logisch dat vanuit de grootste aantallen huishoudens met één vervangingsinkomen te vinden zijn bij oudere alleenstaanden (vanaf leeftijd 50) en bij gehuwden zonder kinderen. Daarnaast zijn echter ook grote aantallen (10.000 of meer) te vinden bij éénoudergezinnen in de leeftijdsklasse van 30 tot 39 jaar.

De percentages huishoudens met één vervangingsinkomen in elk huishoudentype en leeftijdsklasse in Tabel 6.2.(b) geven deze concentratie in oudere leeftijdsklassen duidelijk weer voor de alleenstaanden en de gehuwden zonder kinderen. Bij de alleenstaanden van 50-54 jaar zijn reeds 37.3 percent afhankelijk van een vervangingsinkomen en bij de alleenstaanden van 55-59 jaar is dit reeds meer dan de helft (58.2%). Ook meer dan een kwart (26.7%) van de huishoudens van gehuwden zonder kinderen (MAR0) in deze leeftijdsklasse vallen terug op een vervangingsinkomen. Deze hoge percentages voor vijftigers hebben direct te maken met de hoge arbeidsuitstoot in deze leeftijdsklassen. In België is de actieve bevolking tussen 50 en 64 jaar trouwens proportioneel één der kleinste van de 15 EU-landen. Bovendien zijn dit huishoudens zonder derde persoon, zodat een eventueel aanvullend inkomen ontbreekt. Het contrast wordt gevormd door huishoudens van gehuwden met inwonende kinderen (MAR+). In deze huishoudens is op oudere leeftijd van de referentiepersoon doorgaans een tweede bron van inkomen beschikbaar. Het derde huishoudentype met hoge percentages trekkers van één vervangingsinkomen zijn de éénoudergezinnen. In dit huishoudentype zijn de percentages vooral op jongere leeftijden opvallend hoog: circa 50 percent bij de alleenstaande ouders van 20-24 en circa 40 percent bij deze van 25-29 jaar moeten leven van een vervangingsinkomen.

Tabel 6.2 (a)

leeftijdsgroep	SING	MARO	MAR+	UNMO	UNM+	H1PA	OTHR	totaal
15-19	989	35	47	48	22	158	17	1316
20-24	8304	580	1142	504	420	3222	197	14369
25-29	10824	785	3617	518	790	7445	190	24169
30-34	9496	614	5608	326	747	10052	134	26977
35-39	8744	549	6469	281	699	10020	137	26899
40-44	10509	908	6750	362	471	8681	176	27857
45-49	11779	1833	4929	365	287	5192	224	24609
50-54	21348	8160	6566	521	214	4362	367	41538
55-59	40550	30350	8274	656	145	3828	600	84403
60-64	74805	50159	6259	623	84	3039	861	135830
65-69	104525	49072	2850	499	52	1987	1010	159995
70-74	87533	26977	857	313	19	1172	682	117553
75-79	108121	19619	422	235	7	1183	600	130187
80-84	85613	9331	180	136	5	923	349	96537
85-89	40038	2854	52	52	0	455	152	43603
90-94	10232	423	5	10	2	148	36	10856
95+	1432	24	2	2	0	30	6	1496
totaal	634842	202273	54029	5451	3964	61897	5738	968194

Aantal huishoudens met één vervangingsinkomen
naar type huishouden en leeftijd van de referentiepersoon, België 1991

Tabel 6.2 (b)

leeftijdsgroep	SING	MARO	MAR+	UNMO	UNM+	H1PA	OTHR
15-19	13.16	13.67	24.48	11.57	18.97	36.16	6.23
20-24	14.08	2.18	7.51	4.67	13.44	50.57	9.01
25-29	11.05	1.09	3.01	3.22	8.36	39.09	6.13
30-34	11.45	1.68	2.47	3.47	6.04	30.91	4.89
35-39	12.76	2.32	2.62	4.22	6.05	24.64	5.61
40-44	16.63	3.53	2.75	5.58	5.30	19.51	6.48
45-49	22.11	4.93	2.72	6.67	6.05	16.05	8.63
50-54	37.30	11.64	4.51	9.49	8.39	16.89	11.21
55-59	58.21	26.27	7.60	12.26	9.95	16.45	13.68
60-64	82.97	34.70	9.00	12.24	9.98	14.06	15.00
65-69	91.65	33.20	7.22	9.97	9.44	9.91	16.14
70-74	93.40	30.73	5.37	9.81	7.79	9.11	16.46
75-79	93.29	28.67	4.55	9.07	4.35	9.06	13.66
80-84	92.48	28.39	4.88	9.83	4.90	9.14	10.95
85-89	90.46	29.74	4.92	10.38	0.00	8.60	9.45
90-94	87.32	30.06	3.07	8.77	18.18	8.10	8.91
95+	79.87	27.59	14.29	16.67	0.00	8.67	11.76

Percentage huishoudens met één vervangingsinkomen
naar type huishouden en leeftijd van de referentiepersoon, België 1991

Tabel 6.3.(a) geeft de aantallen huishoudens met één inkomen uit deeltijdse arbeid. De absolute aantallen zijn niet erg groot. Immers, deeltijdse arbeid is in vergelijking met Nederland in ons land nog altijd vrij uitzonderlijk. De grootste aantallen zijn bovendien terug te vinden in huishoudens van alleenstaanden (SING) of in éénoudergezinnen (H1PA). De percentages in Tabel 6.3.(b) geven bovendien weer dat inkomen uit één part time betrekking in deze groepen vooral te vinden is bij referentiepersonen tussen 20 en 40 jaar. Bij de alleenstaanden loopt dit verder door tot de leeftijd van 60 jaar.

Tabel 6.3 (a)

leeftijdsgroep	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	OTHR	totaal
15-19	367	13	5	18	3	22	3	431
20-24	4559	239	176	210	60	585	62	5891
25-29	6879	432	961	188	130	2665	57	11312
30-34	4940	225	1580	115	172	4634	37	11703
35-39	3726	177	1788	67	143	5327	21	11249
40-44	3350	166	1672	61	85	4406	29	9769
45-49	2957	302	1089	70	65	2103	23	6609
50-54	3209	606	775	33	27	1073	25	5748
55-59	2853	1017	502	34	11	485	34	4936
60-64	950	718	231	16	4	116	25	2060
65-69	423	311	69	5	1	38	10	857
70-74	48	38	15	3	0	22	4	130
75-79	22	18	9	1	0	18	7	75
80-84	11	5	6	0	0	15	5	42
85-89	2	0	3	0	0	7	2	14
totaal	34296	4267	8881	821	701	21516	344	70826

Aantal huishoudens met één deeltijds inkomen
naar type huishouden en leeftijd van de referentiepersoon, België 1991

Tabel 6.3 (b)

leeftijdsgroep	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	OTHR
15-19	4.88	5.08	2.60	4.34	2.59	5.03	1.10
20-24	7.73	0.90	1.16	1.94	1.92	9.18	2.83
25-29	7.02	0.60	0.80	1.17	1.38	13.99	1.84
30-34	5.95	0.62	0.70	1.22	1.39	14.25	1.35
35-39	5.44	0.75	0.73	1.01	1.24	13.10	0.86
40-44	5.30	0.65	0.68	0.94	0.96	9.90	1.07
45-49	5.55	0.81	0.60	1.28	1.37	6.50	0.89
50-54	5.61	0.86	0.53	0.60	1.06	4.16	0.76
55-59	4.10	0.88	0.46	0.64	0.75	2.08	0.78
60-64	1.05	0.50	0.33	0.31	0.48	0.54	0.44
65-69	0.37	0.21	0.17	0.10	0.18	0.19	0.16
70-74	0.05	0.04	0.09	0.09	0.00	0.17	0.10
75-79	0.02	0.03	0.10	0.04	0.00	0.14	0.16
80-84	0.01	0.02	0.16	0.00	0.00	0.15	0.16
85-89	0.00	0.00	0.28	0.00	0.00	0.13	0.12

Percentage huishoudens met één deeltijds inkomen
naar type huishouden en leeftijd van de referentiepersoon, België 1991

De aantallen huishoudens met één inkomen uit voltijdse arbeid zijn weergegeven in Tabel 6.4.(a) en de percentages met één dergelijk inkomen in elke combinatie van leeftijdsklasse en huishoudentype zijn opgenomen in Tabel 6.4.(b). Een inkomen uit een voltijdse betrekking is uiteraard typisch voor de leeftijdsklassen met de hogere arbeidsparticipatie, d.i. tussen 25 en 50 jaar. Huishoudens met doorgaans één volwassene (SING of H1PA) zouden hier idealiter hoge percentages moeten halen.

Tabel 6.4 (a)

leeftijdsgroep	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	OTHR	totaal
15-19	1152	32	37	65	14	29	16	1345
20-24	24149	2338	2109	1161	406	902	329	31394
25-29	54811	5127	13998	1528	1213	5193	481	82351
30-34	49546	3602	34450	1010	1559	12340	327	102834
35-39	41382	3383	50718	786	1541	17456	249	115515
40-44	36629	4947	59787	870	1202	17655	249	121339
45-49	28293	9761	40596	698	607	9689	218	89862
50-54	22838	21198	24738	556	253	4785	220	74588
55-59	16411	24820	11488	358	93	2286	203	55659
60-64	6475	10459	3421	133	24	859	110	21481
65-69	1434	1176	577	30	9	496	65	3787
70-74	138	161	235	10	4	259	31	838
75-79	70	53	106	11	1	260	24	525
80-84	28	22	37	2	2	174	15	280
85-89	6	5	14	1	0	83	15	124
totaal	283362	87084	242311	7219	6928	72466	2552	701922

Aantal huishoudens met één voltijds inkomen
naar type huishouden en leeftijd van de referentiepersoon, België

Toch blijkt dat bij de alleenstaanden slechts op de leeftijden van 30-44 jaar twee derden een voltijds inkomen kunnen realiseren, terwijl dit veel lager wordt bij alleenstaanden in de andere leeftijdsgroepen. Bij de éénoudergezinnen wordt slechts een maximum gehaald op de leeftijd van 35-49 jaar, en dit maximum bedraagt niet meer dan 40 percent. Eénoudergezinnen in België blijken dus in een precaire economische situatie te vertoeven en in zeer hoge mate afhankelijk te zijn van een vervangingsinkomen of steun, terwijl 10 à 15 percent van hen helemaal geen inkomen bezit.

Een ander opvallend aspect in Tabel 6.4.(b) is dat de percentages huishoudens van gehuwden (MAR0 en MAR+) en van samenwonenden (UNM0 en UNM+) die slechts over één voltijds inkomen beschikken relatief laag zijn, en dus vooral moeten teruggevonden worden bij huishoudens die over meer dan één inkomen beschikken.

Tabel 6.4 (b)

leeftijdsgroep	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	OTHR
15-19	15.33	12.50	19.27	15.66	12.07	6.64	5.86
20-24	40.94	8.78	13.86	10.75	12.99	14.16	15.04
25-29	55.96	7.12	11.66	9.49	12.84	27.26	15.51
30-34	59.72	9.85	15.16	10.74	12.60	37.95	11.93
35-39	60.41	14.33	20.58	11.81	13.34	42.92	10.20
40-44	57.95	19.25	24.34	13.41	13.52	39.69	9.17
45-49	53.12	26.26	22.42	12.75	12.79	29.95	8.39
50-54	39.90	30.25	17.00	10.12	9.92	18.53	6.72
55-59	23.56	21.48	10.55	6.69	6.38	9.83	4.63
60-64	7.18	7.24	4.92	2.61	2.85	3.97	1.92
65-69	1.26	0.80	1.46	0.60	1.63	2.47	1.04
70-74	0.15	0.18	1.47	0.31	1.64	2.01	0.75
75-79	0.06	0.08	1.14	0.42	0.62	1.99	0.55
80-84	0.03	0.07	1.00	0.14	1.96	1.72	0.47
85-89	0.01	0.05	1.32	0.20	0.00	1.57	0.93

Percentage huishoudens met één voltijds inkomen
naar type huishouden en leeftijd van de referentiepersoon, België 1991

6.2.3. HUISHOUDENS MET TWEE INKOMENS

In deze sectie vallen de alleenstaanden als categorie uiteraard weg: zij kunnen per definitie geen huishouden vormen met een tweede persoon die een bijkomend inkomen inbrengt. We behandelen achtereenvolgens:

- de huishoudens met twee vervangingsinkomens;
- de huishoudens met één vervangingsinkomen en één inkomen uit deeltijdse arbeid;
- de huishoudens met twee inkomens uit deeltijdse arbeid;
- de huishoudens met één inkomen uit deeltijdse en één uit voltijdse arbeid;
- de huishoudens met één inkomen uit voltijdse arbeid en één vervangingsinkomen;
- de huishoudens met twee inkomens uit voltijdse arbeid.

Het beschikken over twee vervangingsinkomens is in de meeste huishoudens een functie van leeftijd: het meest frequente vervangingsinkomen is een pensioen en huishoudens die over meer dan één pensioen beschikken zijn derhalve in de oudere leeftijdsklassen van gehuwden te vinden wiens kinderen het huis reeds hebben verlaten (MAR0). Hetzelfde toenemend profiel naar leeftijd wordt eveneens vastgesteld bij oudere cohabitanten (UNM0) en bij éénoudergezinnen met oudere referentiepersonen (H1PA). In dit laatste geval komt het tweede vervangingsinkomen van een inwonende descendent. Het valt niettemin op dat de stijging van de aantallen huishoudens met twee vervangingsinkomens ruim vóór de leeftijd van 65 jaar van start gaat, en dat de eerste grote stap naar hogere frequenties te situeren valt vanaf de leeftijd van 55 jaar. In deze gevallen zijn de vervangingsinkomens vooral werkloosheidsuitkeringen en brugpensioenen.

Werkloosheidsuitkeringen vormen ook de dominante soort van vervangingsinkomens voor gehuwden en cohabitanten met kinderen (MAR+, UNM+) zodat het leeftijdsprofiel in deze beide huishoudenstypen veel jonger is (cfr. Tabel 6.5.(a)).

De percentages berekend in iedere cel naar huishoudenstype en leeftijdsklasse van de referentiepersonen (cfr. Tabel 6.5.(b)) geven aan dat dubbelpensioentrekkers meer frequent voorkomen in de groep van samenwonende bejaarden (UNM0 en 65+) dan in deze van gehuwde bejaarden (MAR0 en 65+). In de eerstgenoemde groep beschikken de oudere samenwonenden voor circa 75 percent over twee vervangingsinkomens tegenover circa 63 percent voor oudere gehuwden. Dit heeft te maken met het feit dat cohabitatie op oudere leeftijden berust op huishoudensvorming van verweduwen of gescheidenen waarbij de vrouwelijke partner vaak een beroepsloopbaan heeft gehad. Voor de toekomst mag men trouwens verwachten dat deze frequenties, zowel bij oudere gehuwden als samenwonenden, verder zullen stijgen gezien steeds meer vrouwen hun eigen pensioenrechten zullen laten gelden. Een beroepsactiviteit van 15 jaar volstaat immers om de combinatie van twee individuele pensioenen aantrekkelijker te vinden dan een pensioen aan gezinstarief.

Tabel 6.5 (a)

leeftijdsgroep	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	OTHR	totaal
15-19	0	13	14	30	13	0	12	82
20-24	0	302	504	295	206	11	109	1427
25-29	0	456	1509	282	385	28	155	2815
30-34	0	310	1966	192	369	81	163	3081
35-39	0	319	2056	186	331	267	190	3349
40-44	0	504	2286	271	294	781	285	4421
45-49	0	1029	2008	355	194	1007	360	4953
50-54	0	5051	3391	875	160	1264	723	11464
55-59	0	21492	5242	1771	186	1798	1527	32016
60-64	0	58700	5456	2833	98	2576	2941	72604
65-69	0	86599	4086	3581	77	2981	3437	100761
70-74	0	55981	1632	2408	28	2213	2297	64559
75-79	0	45438	1059	2048	24	2962	2481	54012
80-84	0	21875	457	1083	12	3141	1830	28398
85-89	0	6212	147	375	1	2264	936	9935
totaal	0	304281	31813	16585	2378	21374	17446	393877

Aantal huishoudens met twee vervangingsinkomens
naar type huishouden en leeftijd van de referentiepersoon, België

Voorts wijzen de percentages van Tabel 6.5.(b) uit dat de combinatie van twee vervangingsinkomens hoger is bij samenwonenden dan bij gehuwden in *alle* leeftijdsklassen. Dit geldt bovendien los van het feit of al dan niet kinderen aanwezig zijn. Zo vormen de huishoudens met twee vervangingsinkomens in de leeftijdsklasse 30-34 jaar niet eens één percent bij de gehuwden, terwijl dit twee à drie percent bedraagt bij samenwonenden in dezelfde leeftijdsgroep. Het huwelijk en een hogere bestaanszekerheid blijven derhalve nog altijd gecorreleerd (zie verder).

Tabel 6.5 (b)

leeftijdsgroep	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	OTHR
15-19	0.00	5.08	7.29	7.23	11.21	0.00	4.40
20-24	0.00	1.13	3.31	2.73	6.59	0.17	4.98
25-29	0.00	0.63	1.26	1.75	4.07	0.15	5.00
30-34	0.00	0.85	0.87	2.04	2.98	0.25	5.94
35-39	0.00	1.35	0.83	2.79	2.87	0.66	7.78
40-44	0.00	1.96	0.93	4.18	3.31	1.76	10.50
45-49	0.00	2.77	1.11	6.48	4.09	3.11	13.86
50-54	0.00	7.21	2.33	15.93	6.27	4.90	22.08
55-59	0.00	18.60	4.81	33.10	12.77	7.73	34.82
60-64	0.00	40.61	7.85	55.66	11.64	11.92	51.24
65-69	0.00	58.59	10.36	71.52	13.97	14.87	54.94
70-74	0.00	63.77	10.23	75.44	11.48	17.19	55.43
75-79	0.00	66.40	11.42	79.04	14.91	22.67	56.48
80-84	0.00	66.57	12.40	78.31	11.76	31.10	57.40
85-89	0.00	64.72	13.91	74.85	2.17	42.80	58.17

Percentage huishoudens met twee vervangingsinkomens
naar type huishouden en leeftijd van de referentiepersoon, België 1991

Tabel 6.6 (a)

leeftijdsgroep	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	OTHR	totaal
15-19	0	9	2	11	2	0	3	27
20-24	0	210	236	159	82	4	50	741
25-29	0	331	880	199	172	21	57	1660
30-34	0	199	1284	120	182	43	51	1879
35-39	0	132	1326	80	149	181	64	1932
40-44	0	194	1324	80	100	483	74	2255
45-49	0	318	988	67	73	552	80	2078
50-54	0	1308	1516	134	45	593	110	3706
55-59	0	3069	1997	164	32	671	113	6046
60-64	0	2609	1534	105	14	810	115	5187
65-69	0	1179	867	79	9	694	106	2934
70-74	0	260	298	25	1	398	62	1044
75-79	0	98	136	12	2	432	90	770
80-84	0	34	42	9	0	285	66	436
85-89	0	3	17	3	0	149	25	197
totaal	0	9953	12447	1247	863	5316	1066	30892

Aantal huishoudens met één deeltijds en één vervangingsinkomen
naar type huishouden en leeftijd van de referentiepersoon, België 1991

De aantallen huishoudens met *één inkomen uit deeltijdse arbeid en één vervangingsinkomen* worden gegeven in Tabel 6.6.(a). Deze combinatie is relatief zeldzaam en komt hoofdzakelijk voor bij gehuwden tussen 50 en 70 jaar, waar één van de partners beschikt over een werkloosheidsuitkering, een brugpensioen of pensioen, en waar de andere partner het inkomen met deeltijdse arbeid verder aanvult. Ook bij gehuwden met kinderen (MAR+) op jongere leeftijden, d.i. van 30 tot 45 jaar, komt deze combinatie meer frequent voor, waarschijnlijk omdat een van de partners (vooral de man) werkloos is geworden.

De percentages gegeven in Tabel 6.6.(b) illustreren verder dat deze combinatie opnieuw in relatieve termen frequenter is bij samenwonenden op *alle* leeftijden dan bij gehuwden. Ook bij

oudere éénoudergezinnen (H1PA) komt deze combinatie in toenemende mate voor wanneer een inwonende descendent hetzij deeltijds werkt of een vervangingsinkomen kan genieten.

Tabel 6.6 (b)

leeftijdsgroep	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	OTHR
15-19	0.00	3.52	1.04	2.65	1.72	0.00	1.10
20-24	0.00	0.79	1.55	1.47	2.62	0.06	2.29
25-29	0.00	0.46	0.73	1.24	1.82	0.11	1.84
30-34	0.00	0.54	0.56	1.28	1.47	0.13	1.86
35-39	0.00	0.56	0.54	1.20	1.29	0.45	2.62
40-44	0.00	0.76	0.54	1.23	1.12	1.09	2.73
45-49	0.00	0.86	0.55	1.22	1.54	1.71	3.08
50-54	0.00	1.87	1.04	2.44	1.76	2.30	3.36
55-59	0.00	2.66	1.83	3.06	2.20	2.88	2.58
60-64	0.00	1.81	2.21	2.06	1.66	3.75	2.00
65-69	0.00	0.80	2.20	1.58	1.63	3.46	1.69
70-74	0.00	0.30	1.87	0.78	0.41	3.09	1.50
75-79	0.00	0.14	1.47	0.46	1.24	3.31	2.05
80-84	0.00	0.10	1.14	0.65	0.00	2.82	2.07
85-89	0.00	0.03	1.61	0.60	0.00	2.82	1.55

Percentage huishoudens met één deeltijds en één vervangingsinkomen naar type huishouden en leeftijd van de referentiepersoon, België 1991

Tabel 6.7 (a)

leeftijdsgroep	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	OTHR	totaal
15-19	0	1	0	4	0	0	1	6
20-24	0	131	65	88	11	1	29	325
25-29	0	356	521	126	52	2	27	1084
30-34	0	167	1127	60	100	9	15	1478
35-39	0	110	1180	45	95	57	11	1498
40-44	0	78	927	44	60	143	10	1262
45-49	0	114	542	20	13	147	8	844
50-54	0	211	284	16	7	97	16	631
55-59	0	217	171	18	2	67	5	480
60-64	0	110	72	8	4	20	4	218
65-69	0	63	18	1	0	6	4	92
70-74	0	8	2	0	0	1	0	11
totaal	0	1566	4909	430	344	550	130	7929

Aantal huishoudens met twee deeltijdse inkomens naar type huishouden en leeftijd van de referentiepersoon, België 1991

De combinatie van *twee inkomens uit deeltijdse arbeid* is in ons land nog schaarser zoals blijkt uit de absolute aantallen gegeven in Tabel 6.7.(a). Enkel bij gehuwden met kinderen (MAR+) met referentiepersonen tussen 30 en 40 jaar bereiken de aantallen het duizendtal. In percentages per leeftijdsgroep en huishoudenstype (Tabel 6.7.(b)) overtreft de combinatie van twee deeltijdse inkomens bijna nergens één procentpunt.

Tabel 6.7 (b)

leeftijdsgroep	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	OTHR
15-19	0.00	0.39	0.00	0.96	0.00	0.00	0.37
20-24	0.00	0.49	0.43	0.81	0.35	0.02	1.33
25-29	0.00	0.49	0.43	0.78	0.55	0.01	0.87
30-34	0.00	0.46	0.50	0.64	0.81	0.03	0.55
35-39	0.00	0.47	0.48	0.68	0.82	0.14	0.45
40-44	0.00	0.30	0.38	0.68	0.67	0.32	0.37
45-49	0.00	0.31	0.30	0.37	0.27	0.45	0.31
50-54	0.00	0.30	0.20	0.29	0.27	0.38	0.49
55-59	0.00	0.19	0.16	0.34	0.14	0.29	0.11
60-64	0.00	0.08	0.10	0.16	0.48	0.09	0.07
65-69	0.00	0.04	0.05	0.02	0.00	0.03	0.06
70-74	0.00	0.01	0.01	0.00	0.00	0.01	0.00

Percentage huishoudens met twee deeltijdse inkomens
naar type huishouden en leeftijd van de referentiepersoon, België 1991

De combinatie van *één inkomen uit voltijds werk en één inkomen uit deeltijds werk* komt vooral voor bij gehuwden met kinderen (MAR+) en in tweede instantie bij gehuwden zonder kinderen (MAR0) (zie Tabel 6.8.(a)). Uitgedrukt in percentages per cel valt het eveneens op dat deze combinatie eveneens goed vertegenwoordigd is bij ongehuwd samenwonenden en eveneens iets meer bij cohabitanten met kinderen (UNM+) dan bij cohabitanten zonder kinderen (UNM0) (zie Tabel 6.8.(b)).

Tabel 6.8 (a)

leeftijdsgroep	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	OTHR	totaal
15-19	0	14	13	32	3	0	2	64
20-24	0	4264	2297	1591	336	6	74	8568
25-29	0	11911	27299	2452	1490	16	175	43343
30-34	0	5897	59210	1373	2115	41	147	68783
35-39	0	3597	60621	843	1854	266	92	67273
40-44	0	3615	47058	725	1123	1042	89	53652
45-49	0	4433	22425	496	426	1330	63	29173
50-54	0	5897	10415	357	173	1092	69	18003
55-59	0	4319	3978	175	54	729	65	9320
60-64	0	1509	1084	41	12	204	24	2874
65-69	0	213	158	9	0	61	11	452
70-74	0	16	15	0	0	17	0	48
75-79	0	4	6	0	0	10	2	22
80-84	0	2	2	0	0	7	0	11
totaal	0	45691	234581	8094	7586	4821	813	301586

Aantal huishoudens met één voltijds en één deeltijds inkomen
naar type huishouden en leeftijd van de referentiepersoon, België 1991

Tabel 6.8 (b)

leeftijdsgroep	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	OTHR
15-19	0.00	5.47	6.77	7.71	2.59	0.00	0.73
20-24	0.00	16.01	15.10	14.73	10.75	0.09	3.38
25-29	0.00	16.53	22.75	15.24	15.77	0.08	5.64
30-34	0.00	16.13	26.05	14.61	17.10	0.13	5.36
35-39	0.00	15.23	24.60	12.66	16.05	0.65	3.77
40-44	0.00	14.07	19.16	11.17	12.63	2.34	3.28
45-49	0.00	11.92	12.38	9.06	8.98	4.11	2.43
50-54	0.00	8.42	7.16	6.50	6.78	4.23	2.11
55-59	0.00	3.74	3.65	3.27	3.71	3.13	1.48
60-64	0.00	1.04	1.56	0.81	1.43	0.94	0.42
65-69	0.00	0.14	0.40	0.18	0.00	0.30	0.18
70-74	0.00	0.02	0.09	0.00	0.00	0.13	0.00
75-79	0.00	0.01	0.06	0.00	0.00	0.08	0.05
80-84	0.00	0.01	0.05	0.00	0.00	0.07	0.00

Percentage huishoudens met één voltijds en één deeltijds inkomen
naar type huishouden en leeftijd van de referentiepersoon, België 1991

Tabel 6.9 (a)

leeftijdsgroep	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	OTHR	totaal
15-19	0	41	30	52	21	0	11	155
20-24	0	3046	3921	1555	816	11	178	9527
25-29	0	5526	22644	1854	2028	51	379	32482
30-34	0	2986	33066	1030	2117	146	509	39854
35-39	0	2312	27160	776	1653	588	629	33118
40-44	0	3183	21477	844	1169	2138	829	29640
45-49	0	5828	14246	1056	601	2809	785	25325
50-54	0	11770	13808	1345	334	3927	893	32077
55-59	0	14774	16861	1149	202	5950	966	39902
60-64	0	9479	14989	757	107	8492	833	34657
65-69	0	2416	8916	449	56	9456	761	22054
70-74	0	653	3449	209	16	6290	550	11167
75-79	0	258	1718	110	10	5851	585	8532
80-84	0	96	594	53	16	3808	431	4998
85-89	0	15	150	23	7	1373	197	1765
90-94	0	2	13	7	0	283	51	356
95+	0	0	0	0	0	25	6	31
totaal	0	62385	183042	11269	9153	51198	8593	325640

Aantal huishoudens met één voltijds en één vervangingsinkomen
naar type huishouden en leeftijd van de referentiepersoon, België 1991

De combinatie van één inkomen uit voltijdse arbeid en één vervangingsinkomen komt in vrij hoge mate voor bij alle typen van huishoudens met minstens twee volwassenen. Zoals aangegeven in Tabel 6.9.(a) zijn de hoogste frequenties te localiseren bij gehuwden met kinderen met referentiepersonen tussen de 25 en 40 jaar. Bij de gehuwden zonder kinderen stijgen de frequenties naar een maximum in de leeftijdsklasse van 50-59 jaar en vallen daarna sterk terug. Bij de éénundergezinnen komt een volwassen descendent uiteraard slechts voor op oudere leeftijden van de referentiepersoon, zodat het zwaartepunt ook hier naar oudere leeftijdsklassen is verlegd, met een maximum voor de leeftijd van 65-69 jaar.

De percentages per huishoudenstype en leeftijdsklasse van Tabel 6.9.(b) geven aan dat een bijkomend vervangingsinkomen de dienst uitmaakt bij een behoorlijk aantal huishoudens. Opnieuw valt het op dat de percentages hoger zijn op leeftijden tot 60 jaar bij cohabitanten zonder kinderen dan bij kinderloze gehuwden, en bij cohabitanten met kinderen dan bij gehuwden met kinderen. Bij de éénoudergezinnen wordt de combinatie van één voltijds en één vervangingsinkomen zelfs heel frequent (meer dan 40%) vanaf de leeftijd van 60 jaar van de oudere referentiepersoon. Op deze leeftijd kan deze immers genieten van een eigen pensioen dat kan gecombineerd worden met de voltijdse verdienste van een descendent. Dergelijke thuisblijvende volwassen kinderen zorgen trouwens voor de inkomenszekerheid voor een niet onaanzienlijk percentage van bejaarde ouders, zoals blijkt uit de hoge percentages voor de referentiepersonen in HIPA ouder dan 80 jaar.

Tabel 6.9 (b)

leeftijdsgroep	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	OTHR
15-19	0.00	16.02	15.63	12.53	18.10	0.00	4.03
20-24	0.00	11.43	25.77	14.40	26.10	0.17	8.14
25-29	0.00	7.67	18.87	11.52	21.46	0.27	12.22
30-34	0.00	8.17	14.55	10.96	17.11	0.45	18.56
35-39	0.00	9.79	11.02	11.66	14.31	1.45	25.77
40-44	0.00	12.39	8.74	13.00	13.15	4.81	30.53
45-49	0.00	15.68	7.87	19.29	12.66	8.68	30.23
50-54	0.00	16.80	9.49	24.49	13.10	15.21	27.27
55-59	0.00	12.79	15.49	21.47	13.86	25.57	22.03
60-64	0.00	6.56	21.56	14.87	12.71	39.28	14.51
65-69	0.00	1.63	22.60	8.97	10.16	47.17	12.16
70-74	0.00	0.74	21.62	6.55	6.56	48.87	13.27
75-79	0.00	0.38	18.53	4.25	6.21	44.79	13.32
80-84	0.00	0.29	16.12	3.83	15.69	37.70	13.52
85-89	0.00	0.16	14.19	4.59	15.22	25.95	12.24
90-94	0.00	0.14	7.98	6.14	0.00	15.48	12.62
95+	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	7.23	11.76

Percentage huishoudens met één voltijds en één vervangingsinkomen naar type huishouden en leeftijd van de referentiepersoon, België 1991

De aantallen huishoudens met een *dubbel inkomen uit voltijdse arbeid* zijn weergegeven per type huishouden en leeftijdsklasse in Tabel 6.10.(a) en de percentages per cel in Tabel 6.10.(b). Zoals kon worden verwacht zijn het de gehuwden zonder kinderen (MAR0) die de hoogste percentages volle dubbelverdieners tellen tot de leeftijd van 45 jaar. Ze worden daarbij gevolgd door de kinderloze samenwonenden (UNM0). De huishoudens met kinderen, gehuwd of samenwonend, komen pas op de derde plaats. Dit onderstreept nogmaals de "opportunity cost" van het hebben van kinderen: een tweede voltijdse baan is in dit verband moeilijker te handhaven.

Tabel 6.10 (a)

leeftijdsgroep	SING	MAR0	MAR+	UNMO	UNM+	H1PA	OTHR	totaal
15-19	0	50	7	89	11	2	15	174
20-24	0	14376	3717	4477	497	15	348	23430
25-29	0	44382	43706	8025	2487	43	869	99512
30-34	0	20576	79777	4515	4220	95	824	110007
35-39	0	11552	81996	3007	3954	507	624	101640
40-44	0	10348	74625	2596	2826	2306	559	93260
45-49	0	11015	49029	1705	1165	3472	434	66820
50-54	0	11230	33042	1041	449	3103	408	49273
55-59	0	8118	18094	508	152	2018	365	29255
60-64	0	3117	5297	135	42	673	164	9428
65-69	0	384	508	24	7	189	43	1155
70-74	0	36	73	3	0	59	2	173
75-79	0	9	21	0	1	39	7	77
80-84	0	2	12	1	0	20	4	39
totaal	0	135195	389904	26126	15811	12541	4666	584243

Aantal huishoudens met twee voltijdse inkomens
naar type huishouden en leeftijd van de referentiepersoon, België 1991

Tabel 6.10 (b)

leeftijdsgroep	SING	MAR0	MAR+	UNMO	UNM+	H1PA	OTHR
15-19	0.00	19.53	3.65	21.45	9.48	0.46	5.49
20-24	0.00	53.96	24.43	41.45	15.90	0.24	15.91
25-29	0.00	61.61	36.42	49.87	26.32	0.23	28.01
30-34	0.00	56.26	35.10	48.03	34.11	0.29	30.05
35-39	0.00	48.92	33.27	45.16	34.23	1.25	25.56
40-44	0.00	40.27	30.38	40.00	31.78	5.18	20.59
45-49	0.00	29.63	27.07	31.14	24.55	10.73	16.71
50-54	0.00	16.03	22.70	18.95	17.61	12.02	12.46
55-59	0.00	7.03	16.62	9.49	10.43	8.67	8.32
60-64	0.00	2.16	7.62	2.65	4.99	3.11	2.86
65-69	0.00	0.26	1.29	0.48	1.27	0.94	0.69
70-74	0.00	0.04	0.46	0.09	0.00	0.46	0.05
75-79	0.00	0.01	0.23	0.00	0.62	0.30	0.16
80-84	0.00	0.01	0.33	0.07	0.00	0.20	0.13

Percentage huishoudens met twee voltijdse inkomens
naar type huishouden en leeftijd van de referentiepersoon, België 1991

6.2.4. HUISHOUDENS MET MEER DAN TWEE INKOMENS

De absolute aantallen naar huishoudentype en leeftijd van de referentiepersoon zijn opgenomen in Tabel 6.11.(a). Huishoudens met meer dan twee inkomens, ongeacht hun soort, komen vooral voor bij gehuwden met nog inwonende volwassen kinderen, en dus vooral na de leeftijd van de referentiepersoon van 45 jaar. Deze aantallen slinken snel wanneer verdienende descendenten het ouderlijk huis verlaten. Ook de éénoudergezinnen met oudere referentiepersonen halen nog vrij hoge aantallen. De percentages per cel, opgenomen in Tabel 6.11.(b), bevestigen dat zowel bij gehuwden als samenwonenden met kinderen een derde of verder inkomen toegeleverd door descendenten belangrijk wordt vanaf de leeftijd van 45 jaar. Deze percentages blijven trouwens

zeer hoog tot op gevorderde leeftijden van de referentiepersoon, uiteraard voor zover de descendenten bij deze bejaarden blijven inwonen.

Tabel 6.11 (a)

leeftijdsgroep	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	OTHR	totaal
15-19	0	1	0	3	1	2	5	12
20-24	0	142	133	86	31	4	83	479
25-29	0	467	1171	145	111	17	209	2120
30-34	0	373	2826	178	209	39	267	3892
35-39	0	415	5923	213	525	217	256	7549
40-44	0	634	22869	317	1191	1294	273	26578
45-49	0	1012	40615	369	1090	2510	266	45862
50-54	0	1764	47556	347	764	3428	314	54173
55-59	0	2534	39986	328	517	4232	342	47939
60-64	0	3101	29986	285	428	4296	487	38583
65-69	0	2820	20984	234	326	3823	660	28847
70-74	0	1375	9218	141	173	2253	410	13570
75-79	0	895	5705	105	114	2108	476	9403
80-84	0	365	2310	53	66	1558	384	4736
85-89	0	103	655	26	37	844	215	1880
90-94	0	13	107	6	6	343	59	534
95+	0	1	8	3	1	67	5	85
totaal	0	16015	230052	2839	5590	27035	4711	286242

Aantal huishoudens met meer dan twee inkomens
naar type huishouden en leeftijd van de referentiepersoon, België 1991

Tabel 6.11 (b)

leeftijdsgroep	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	OTHR
15-19	0.00	0.39	0.00	0.72	0.86	0.46	1.83
20-24	0.00	0.53	0.87	0.80	0.99	0.06	3.80
25-29	0.00	0.65	0.98	0.90	1.17	0.09	6.74
30-34	0.00	1.02	1.24	1.89	1.69	0.12	9.74
35-39	0.00	1.76	2.40	3.20	4.55	0.53	10.49
40-44	0.00	2.47	9.31	4.88	13.39	2.91	10.06
45-49	0.00	2.72	22.43	6.74	22.97	7.76	10.24
50-54	0.00	2.52	32.68	6.32	29.96	13.28	9.59
55-59	0.00	2.19	36.72	6.13	35.48	18.19	7.80
60-64	0.00	2.15	43.14	5.60	50.83	19.87	8.48
65-69	0.00	1.91	53.19	4.67	59.17	19.07	10.55
70-74	0.00	1.57	57.78	4.42	70.90	17.50	9.89
75-79	0.00	1.31	61.53	4.05	70.81	16.14	10.84
80-84	0.00	1.11	62.69	3.83	64.71	15.43	12.05
85-89	0.00	1.07	61.97	5.19	80.43	15.95	13.36
90-94	0.00	0.92	65.64	5.26	54.55	18.76	14.60
95+	0.00	1.15	57.14	25.00	50.00	19.36	9.80

Percentage huishoudens met meer dan twee inkomens
naar type huishouden en leeftijd van de referentiepersoon, België 1991

6.2.5. OVERZICHT VAN DE INKOMENSSTRUCTUREN

In deze sectie wordt een samenvatting gegeven van de verschillen in inkomensstructuren naar huishoudentype voor vier leeftijdsgroepen. Deze leeftijdsgroepen van referentiepersonen zijn: 25-29, 35-39, 45-49 en 55-59 jaar. Ze geven verschillende levensfazen weer bij het begin van de actieve leeftijd tot het einde ervan. De elf inkomenstypen die voorheen werden behandeld worden samengevat in zes klassen. Het onderscheid naar het aantal inkomens wordt gekoppeld aan het feit of een inkomen al dan niet volledig uit arbeid (voltijds of deeltijds) wordt gehaald. Bij de huishoudenstypen werd tenslotte ook de restcategorie (OTH) buiten beschouwing gelaten.

De data zijn bijeengebracht in Tabel 6.12 in de vorm van percentages die aangeven hoe de huishoudens van een gegeven type verdeeld zijn over de zes klassen van de inkomensstructuur. Deze percentages zijn overigens dezelfde als deze gerapporteerd in de voorgaande serie gedetailleerde tabellen (6.1.(b) tot 6.11.(b)), doch alleen anders geschikt en soms samengevoegd.

Tabel 6.12: Inkomensstructuur naar huishoudenstype voor geselecteerde leeftijdsgroepen van referentiepersonen, België 1991

A. <u>Referentiepersonen 25-29 jaar</u>	SING	H1PA	UNM0	MAR0	UNM+	MAR+
- zonder inkomen	25.97	18.73	4.82	3.15	6.26	3.08
- 1 vervangingsinkomen	11.05	39.09	3.22	1.09	8.36	3.01
- 1 inkomen (voltijds of deeltijds)	62.98	41.25	10.66	7.82	14.22	12.46
- 2 ink. waaronder vervangingsink.	-	(0.53)	14.51	8.76	27.35	20.86
- 2 ink. (voltijds of deeltijds)	-	(0.32)	65.89	78.63	42.64	59.60
- 3 inkomens of meer	-	(0.09)	0.90	0.65	1.17	0.98
B. <u>Referentiepersonen 35-39 jaar</u>						
- zonder inkomen	21.39	14.22	5.62	4.52	5.25	2.93
- 1 vervangingsinkomen	12.76	24.64	4.22	2.32	6.05	2.62
- 1 inkomen (voltijds of deeltijds)	65.85	56.04	12.82	15.08	14.58	21.31
- 2 ink. waaronder vervangingsink.	-	(2.56)	15.65	11.70	18.47	12.39
- 2 ink. (voltijds of deeltijds)	-	(2.04)	58.50	64.62	51.10	58.35
- 3 inkomens of meer	-	(0.53)	3.20	1.76	4.55	2.40
C. <u>Referentiepersonen 45-49 jaar</u>						
- zonder inkomen	19.22	10.95	5.00	4.12	4.74	2.55
- 1 vervangingsinkomen	22.11	16.05	6.67	4.93	6.05	2.72
- 1 inkomen (voltijds of deeltijds)	58.67	36.45	14.03	27.07	14.16	23.02
- 2 ink. waaronder vervangingsink.	-	13.50	26.99	19.31	18.29	9.53
- 2 ink. (voltijds of deeltijds)	-	15.29	40.57	41.86	33.80	39.75
- 3 inkomens of meer	-	7.76	6.74	2.72	22.97	22.43
D. <u>Referentiepersonen 55-59jaar</u>						
- zonder inkomen	14.14	5.17	3.55	4.18	4.32	2.10
- 1 vervangingsinkomen	58.21	16.45	12.26	26.27	9.95	7.60
- 1 inkomen (voltijds of deeltijds)	27.66	11.91	7.33	22.36	7.13	11.01
- 2 ink. waaronder vervangingsink.	-	36.18	57.63	34.05	28.83	22.13
- 2 ink. (voltijds of deeltijds)	-	12.09	13.10	10.96	14.28	20.43
- 3 inkomens of meer	-	18.19	6.13	2.19	35.48	36.72

Nota: de waarden tussen haakjes zouden eigenlijk nul moeten zijn gezien jongere H1PA-gezinnen geen andere volwassenen tellen. Het gaat hier allicht om een bijkomend inkomen uit alimentatie of vanwege een niet inwonende partner, of om verwarring tussen het hoofdkomen en een eventuele bijverdienste van de referentiepersoon.

In de leeftijdsklasse van 25-29 jaar valt het eerst en vooral op dat de alleenstaanden en de éénoudergezinnen drie- tot vijfmaal meer huishoudens vormen *zonder inkomen* dan de gehuwden. Bij de alleenstaanden van deze leeftijd is één op vier nog zonder inkomen en bij de jonge alleenstaande ouders (vooral moeders) is dit bijna één op vijf. Deze laatste groep moet hoofdzakelijk (bijna 40%) leven van een vervangingsinkomen. Dit maakt dat jonge éénoudergezinnen zich voor ongeveer 48 percent in een precare inkomenssituatie bevinden met een vervangingsinkomen of helemaal zonder. Bij de alleenstaanden is de situatie iets minder precair en haalt 63 percent een inkomen uit arbeid.

De moeilijke situatie blijft aanhouden voor deze beide huishoudentypen in de leeftijdsklasse van 35-39 jaar. Ook hier is een derde van de alleenstaanden en bijna 40 percent van de éénoudergezinnen ofwel zonder inkomen ofwel afhankelijk van een vervangingsinkomen. Deze cijfers liggen opnieuw drie- tot viermaal hoger dan bij de gehuwden van dezelfde leeftijd.

In de leeftijdsklasse van 45 tot 49 jaar blijft de precare toestand bij de alleenstaanden onverminderd voortbestaan: meer dan 40 percent hebben geen inkomen uit arbeid en de helft hiervan beschikt helemaal over geen inkomsten. Bij de alleenstaande ouders, die nu vooral bestaan uit gescheiden moeders, is de toestand wat verbeterd omdat meerdere onder hen nu ook kunnen rekenen op een inkomen dat door een kind wordt ingebracht of omdat een niet inwonende partner tot het budget bijdraagt. Ruim de helft beschikt over één of meer dan één inkomen uit arbeid (deeltijds of voltijds), net zoals dit het geval was in de leeftijdsklasse van 35 tot 39 jaar.

Bij de referentiepersonen van 55 tot 59 jaar wordt de toestand van de alleenstaanden slechter: slechts iets meer dan een kwart (27.7%) beschikt nog over een inkomen uit arbeid. De rest valt terug op een vervangingsinkomen (58.2%) of heeft geen inkomen (14.1%). De alleenstaande ouders daarentegen zijn proportioneel minder in deze precare categorieën terug te vinden vooral omdat een tweede inkomen verdiend door ouder geworden descendenten ter beschikking komt. Niettemin valt het op dat de modale klassen bij éénoudergezinnen toch afhankelijk blijven van minstens één vervangingsinkomen (nl. 16.5% + 36.2% = 52.7%).

Bovenstaande vaststellingen illustreren ten overvloede dat een precare inkomenssituatie de vorming van een gezin in de weg staat: steeds meer alleenstaanden op jongere leeftijden blijven in inkomensonzekerheid achter. Wat eens het lot was van bejaarde alleenstaanden heeft zich verlegd naar de groep van adulten en jongeren onder hen. Het geval van de alleenstaande moeders illustreert daarentegen hoe de ontbinding van een gezin (via separatie na samenwonen of echtscheiding na huwelijk) een steeds groter wordende groep van vrouwen en kinderen in een bijna even precare toestand brengt. In deze categorie zijn het vooral de vervangingsinkomens (d.w.z. werkloosheidsuitkeringen) die hen nog net boven de armoedegrens kunnen houden. De toename van procreatie bij samenwonenden (zie hoofdstuk 1) zorgt allicht voor een verdere toename van de groep van jongere alleenstaande moeders, waarvan overigens weinigen op alimentatiegeld vanwege de voormalige partner kunnen rekenen (in tegenstelling tot alleenstaande moeders die een echtscheiding hebben gehad).

De volgende vergelijking wordt gemaakt tussen de samenwonenden en de gehuwden, beiden zonder kinderen (UNM0 en MAR0). In de leeftijdsklasse 25-29 jaar zijn de samenwonenden meer afhankelijk van een vervangingsinkomen, en ook een iets hoger percentage moet het zonder inkomen stellen. De gehuwden zonder kinderen zijn voor bijna 80 percent dubbelverdieners en halen dit meervoudig inkomen vooral uit arbeid. Dit is een groep die een snellere uitbouw van haar levensstandaard kan realiseren. In de daaropvolgende leeftijdsgroep van 35-39 jaar blijven de verhoudingen ongeveer bewaard: de samenwonenden zonder kinderen zijn meer afhankelijk van een vervangingsinkomen dan de kinderloze gehuwden, en ook het percentage werkende tweeverdieners is lager bij de samenwonenden. De ongehuwden zonder kinderen behouden veruit de meest gunstige inkomensstructuur van alle huishoudentypen. Dit patroon wordt trouwens nog

doorgetrokken voor de leeftijdsgroep van 45-49 jaar, niettegenstaande de afnemende percentages van dubbelverdieners met meer dan één inkomen uit arbeid.

In de leeftijdsklasse van 55-59 jaar krijgen de samenwonenden zonder inwonende kinderen een gunstiger inkomensstructuur dan de gehuwden zonder inwonende kinderen. Echter, de samenstelling van deze groepen is veranderd omdat huishoudens die voorheen wel kinderen hadden nu in de “lege nest” fase aankomen. In deze fase zijn de oudere gehuwden zonder inwonende kinderen meer afhankelijk geworden van slechts één vervangingsinkomen, ook omdat in deze generatie minder vrouwen hebben gewerkt of althans slechts voor een kleiner deel een arbeidsparticipatie hebben gekend. De samenwonenden zonder kinderen, daarentegen, kunnen beduidend meer over twee vervangingsinkomens beschikken. De huishoudens die nog hun inkomen(s) exclusief uit arbeid betrekken zijn in deze leeftijdsklasse reeds veruit in de minderheid: amper 20 percent bij de samenwonenden en 33 percent bij de gehuwden.

De laatste vergelijking gaat over de samenwonenden en de gehuwden met inwonende kinderen (UNM+ en MAR+). In de leeftijdsklasse van referentiepersonen van 25-29 jaar liggen de verhoudingen ongeveer zoals tussen de kinderloze samenwonenden en gehuwden: cohabitanten met kinderen hebben hogere percentages huishoudens zonder inkomen en zijn meer afhankelijk van een vervangingsinkomen, ook wanneer twee inkomens ter beschikking staan. Gehuwden met kinderen tellen meer dubbelverdieners met een inkomen uit arbeid. Evenwel is het duidelijk dat gehuwden zonder kinderen nog een veel hoger percentage dubbelverdieners telt met een inkomen uit arbeid (nl. 79% tegenover 60%). Hetzelfde geldt voor samenwonenden: bij de kinderloze cohabitanten hebben 66 percent een meervoudig inkomen uit arbeid terwijl dit slechts 43 percent is bij de samenwonenden met kinderen.

Al deze vaststellingen blijven opgaan voor de oudere leeftijdsgroepen in Tabel 6.12. Samenwonenden met kinderen hebben telkens een nadeliger inkomensstructuur dan gehuwden met kinderen door (i) een hoger percentage zonder inkomen en (ii) een grotere afhankelijkheid van minstens één vervangingsinkomen. Alleen voor wat betreft hun percentages met 3 inkomensbronnen of meer is de toestand bij beide groepen gelijkwaardig.

Ook in vergelijking met samenwonenden en gehuwden zonder kinderen blijven degenen met kinderen een lager percentage dubbelverdieners met inkomens uit arbeid te tellen. Alleen in de leeftijdsklasse van 55-59 jaar wordt dit omgekeerd en hebben samenwonenden en gehuwden met inwonende kinderen hogere percentages dubbelverdieners dan respectievelijk samenwonenden en gehuwden zonder inwonende kinderen. Een deel van de verklaring hiervoor is dat kinderen minder snel een welvarend ouderlijk huis verlaten, zoals ook al geografisch aanwijsbaar was in de rijkere banlieuegemeenten (zie hoofdstuk 5).

6.3. HUISHOUDENSPOSITIE EN TEWERKTELLINGSSTATUS

De relatie tussen huishoudenspositie (LIPRO) van individuen en hun tewerkstellingsstatus kan verkregen worden via vraag Q2A in het individuele telformulier van de volkstelling van 1991. Hierin werden de respondenten gevraagd voor elkeen in het huishouden één der volgende categorieën aan te stippen:

- kind, niet schoolgaand
- scholier, leerling, student
- milicien
- heeft nooit een beroep uitgeoefend en is niet werkzoekend
- zoekt een eerste betrekking
- heeft beroep, betrekking, is hulp of onder leercontract
- heeft voorgaande betrekking verloren of opgegeven en zoekt nieuwe betrekking

- heeft opgehouden te werken, is met rust, heeft geen betrekking meer en zoekt geen werk
- rentenier
- gehandicapte
- onbekend

De vraagstelling wijst aan dat slechts één categorie per persoon mocht worden aangeduid, alhoewel combinaties van meerdere klassen mogelijk zijn. De status van gehandicapte kan bijvoorbeeld gecombineerd worden met deze van scholier of student, of van gepensioneerde. Renteniërs kunnen ook gecombineerd zijn met nooit gewerkt hebben of met een pensioen. Niettemin blijkt dat slechts één antwoord werd weerhouden.

In tegenstelling met veranderlijken zoals leeftijd, burgerlijke staat, woonplaats etc. waarvoor ontbrekende antwoorden konden geïmputeerd worden via data uit het rijksregister, is de veranderlijke “tewerkstellingsstatus” niet uit andere bronnen aan te vullen. Deze veranderlijke leent zich derhalve goed om “non-respons” in de volkstelling van 1991 op het spoor te komen.

6.3.1. NON-RESPONS OP DE VERANDERLIJKE “TEWERKSTELLINGSSTATUS”

In Tabellen 6.13 en 6.14 werd, respectievelijk voor vrouwen en mannen, de frequentie weergegeven van het percentage “non-respons” (niets ingevuld) en van het percentage “onbekend” (laatste mogelijkheid aangestipt) naar huishoudenspositie en voor vier grote leeftijdsgroepen (20-29, 30-39, 40-49 en 50-59). Tevens werd een uitsplitsing gemaakt naar regio. Deze percentages stellen ons in staat de kwaliteit van de volkstelling te beoordelen en vervolgens na te gaan in welke deelpopulaties de meeste nalatigheid wordt aangetroffen.

Naar huishoudenspositie zijn het vooral vier klassen die veruit boven de gemiddelde “non-respons” en “onbekend” uitsteken. Het zijn de klassen in de meest precaire economische toestand, met name de alleenstaanden en de éénoudergezinnen, of de klassen met de meest onduidelijke huishoudenspositie, met name de coresidenten in andere huishoudens (NFR) en de restcategorie (OTH). Bij de alleenstaanden (SING) variëren beide percentages tesamen tussen 4 en 33 alnaargelang regio, geslacht en leeftijdsklasse; voor de adulte personen in éénoudergezinnen (H1PA) bedraagt het totale percentage tussen 2 en 30; voor de coresidenten (NFR) is dat gelegen tussen 5 en 22 percent, en voor de restcategorie (OTH) tussen 7 en 35 percent. Ter vergelijking: bij gehuwden met kinderen ligt het globale percentage zonder antwoord tussen 1 en 11 percent. Dit betekent dat de tewerkstellingsstatus van alleenstaanden, éénoudergezinnen, coresidenten en in de restcategorie met de nodige omzichtigheid moet geïnterpreteerd worden.

Deze waarschuwing geldt speciaal voor de regio Brussel en in mindere mate ook voor Wallonië. De vergelijking naar regio geeft immers glashelder aan dat de globale non-respons in Vlaanderen beduidend kleiner is dan in de beide andere regio’s. Het maximale percentage ontbrekende antwoorden in Vlaanderen is 19 voor mannen van 20-29 jaar in de huishoudenspositie “OTH”. Voor Brussel is het maximum 35 percent voor mannen van 30-39 jaar, eveneens in huishoudenspositie “OTH”. Bovendien komen percentage globale non-respons hoger dan 20 percent eveneens courant voor in de Brusselse regio bij de vier voornoemde huishoudenstypen met hoge non-respons risico’s. De Waalse situatie ligt intermediair. De maximale totale non-respons bedraagt 20 en geldt eveneens voor mannen van 30-39 jaar in de restcategorie qua huishoudenstype. *De totale non-respons is niet alleen bijzonder hoog in Brussel voor de risicogroepen inzake huishoudenstype, maar is ook stelselmatig het hoogst in de hoofdstad bij huishoudenstypen die op nationaal vlak doorgaans beter hun formulieren hebben ingevuld. Zo haalt Brussel bij gehuwde mannen van 20-29 jaar met kinderen nog altijd een globale non-respons van 11 percent, tegenover 4 percent in Wallonië en slechts 1 percent in Vlaanderen.*

Tabel 6.13: Verdeling van de tewerkstellingsstatus van vrouwen naar huishoudenstype, leeftijdsgroep en regio: percentage non-respons en onbekend (Volkstelling 1991)

	Huishoudenstype (LIPRO)											
	CMAR	CUNM	CIPA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR	ALLE
A. Vrouwen 20-29												
A1. Brussel												
- % non-respons	8	12	11	26	11	8	11	11	18	16	27	15
- % onbekend	1	1	1	1	1	2	1	1	1	2	1	1
A2. Vlaanderen												
- % non-respons	1	3	2	10	2	1	4	4	6	5	15	2
- % onbekend	1	1	1	0	0	0	0	0	0	1	1	1
A3. Wallonië												
- % non-respons	2	3	3	15	3	2	6	5	9	8	17	4
- % onbekend	0	0	0	1	0	1	0	1	1	1	1	1
B. Vrouwen 30-39												
B1. Brussel												
- % non-respons	8	-	10	24	16	7	9	8	13	20	29	12
- % onbekend	2	-	2	1	2	2	1	1	1	2	1	2
B2. Vlaanderen												
- % non-respons	2	0	1	6	2	1	3	2	3	5	15	1
- % onbekend	1	0	1	1	1	1	1	1	1	2	2	1
B3. Wallonië												
- % non-respons	3	2	3	10	3	2	5	3	5	7	17	3
- % onbekend	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
C. Vrouwen 40-49												
C1. Brussel												
- % non-respons	4	-	5	18	8	6	11	10	10	-	20	1
- % onbekend	1	-	2	2	2	2	2	1	1	-	1	1
C2. Vlaanderen												
- % non-respons	1	-	1	5	1	1	2	2	2	4	10	1
- % onbekend	1	-	1	1	2	1	1	1	1	2	2	1
C3. Wallonië												
- % non-respons	2	-	2	7	2	1	4	3	3	7	11	2
- % onbekend	2	-	1	1	1	1	1	1	1	2	2	1
D. Vrouwen 50-59												
D1. Brussel												
- % non-respons	5	-	4	11	4	5	6	13	7	12	11	7
- % onbekend	2	-	2	2	2	2	3	3	2	3	2	2
D2. Vlaanderen												
- % non-respons	1	-	1	2	1	1	2	1	1	4	4	1
- % onbekend	1	-	1	2	2	2	1	2	1	1	3	2
D3. Wallonië												
- % non-respons	2	-	2	4	1	1	3	3	2	7	6	2
- % onbekend	1	-	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1

Nota: de percentages zijn berekend op de totalen in elk type van huishouden

Tabel 6.14: Verdeling van de tewerkstellingsstatus van mannen naar huishoudenstype, leeftijdsgroep en regio: percentage non-respons en onbekend (Volkstelling 1991)

		Huishoudenstype (LIPRO)											
		CMAR	CUNM	CIPA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR	ALLE
A. Mannen 20-29													
A1. Brussel													
- % non-respons		6	14	11	32	11	9	11	11	27	16	29	16
- % onbekend		1	1	1	1	1	2	0	1	3	2	2	1
A2. Vlaanderen													
- % non-respons		1	2	2	14	2	1	4	5	9	4	18	3
- % onbekend		0	0	0	1	0	0	0	1	0	1	1	0
A3. Wallonië													
- % non-respons		2	3	4	21	3	3	6	6	13	8	18	5
- % onbekend		1	1	1	1	0	1	0	1	1	1	1	1
B. Mannen 30-39													
B1. Brussel													
- % non-respons		7	-	8	29	14	8	12	10	21	19	31	16
- % onbekend		2	-	2	1	1	1	1	1	2	3	4	1
B2. Vlaanderen													
- % non-respons		1	1	1	11	1	1	3	3	4	5	18	2
- % onbekend		1	2	1	1	0	0	1	1	1	1	1	1
B3. Wallonië													
- % non-respons		2	2	3	16	3	2	5	4	8	9	19	4
- % onbekend		1	2	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1
C. Mannen 40-49													
C1. Brussel													
- % non-respons		4	-	5	24	10	7	10	11	17	17	24	13
- % onbekend		1	-	1	2	1	1	2	1	1	3	5	2
C2. Vlaanderen													
- % non-respons		1	2	1	8	1	1	3	3	3	4	14	2
- % onbekend		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
C3. Wallonië													
- % non-respons		2	3	2	13	2	1	4	4	5	7	14	3
- % onbekend		1	3	1	1	1	1	1	1	1	2	2	1
D. Mannen 50-59													
D1. Brussel													
- % non-respons		3	-	5	19	5	5	6	9	13	18	18	9
- % onbekend		5	-	3	2	2	1	3	2	1	2	3	2
D2. Vlaanderen													
- % non-respons		1	-	1	5	1	1	2	2	2	4	9	1
- % onbekend		2	-	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
D3. Wallonië													
- % non-respons		4	-	2	8	1	1	3	3	3	6	8	2
- % onbekend		1	-	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1

Nota: de percentages zijn berekend op de totalen in elk type van huishouden

Ook naar leeftijd en geslacht bestaat een duidelijk patroon, zoals samengevat in Tabel 6.15. Vrouwen hebben bijna telkens een lagere globale non-respons dan mannen, en de percentages nemen bovendien ook af met hogere leeftijd. De combinatie van de volgende vier factoren geeft dus stelselmatig de hoogste globale non-respons:

- huishoudenspositie als alleenstaande, hoofd van éénoudergezin, coresident of gelocaliseerd in de restcategorie;

- residentie in Brussel, en in geringere mate in Wallonië;
- leeftijd jonger dan 40 jaar;
- mannelijk geslacht

Tabel 6.15: Verdeling van de tewerkstellingsstatus naar geslacht en leeftijdsgroep in geheel België: percentages non-respons en onbekend (volkstelling 1991)

<u>Leeftijd</u>	<u>A. Vrouwen</u>		<u>B. Vrouwen</u>	
	<u>a. Non-respons</u>	<u>b. Onbekend</u>	<u>a. Non-respons</u>	<u>b. Onbekend</u>
20-29	4	1	5	1
30-39	3	1	4	1
40-49	2	1	3	1
50-59	2	2	2	1

De meer gedetailleerde studie van ontbrekende data in de volkstelling van 1991, uitgevoerd door R. Stoop en J. Surkyn (1996), wijst verder uit dat residentie in de twee andere grote agglomeraties van Antwerpen en Luik eveneens een indicator is voor verhoogde globale non-respons. Hetzelfde geldt voor het behoren tot een andere dan Belgische nationaliteit, wat deels verklaard kan worden door het niet machtig zijn van Frans of Nederlands (bijvb. bij allochtonen uit Turkije of Maghreb) of door het gewoon negeren van de Belgische volkstelling door residenten afkomstig uit EU-lidstaten. Dit heeft voor gevolg dat, althans in de Brusselse agglomeratie, de non-respons het hoogst is in zowel de zones met de laagste inkomens als in deze met de hoogste. Tenslotte ligt non-respons ook aanzienlijk boven het landsgemiddelde (3 procent) in diverse Waalse gemeenten die meestal geconcentreerd zijn op de industriële as Bergen-Luik. Het zijn trouwens deze gemeenten die het verschil maken tussen Wallonië en Vlaanderen m.b.t. de percentages ontbrekende data.

6.3.2. TEWERKSTELLINGSSTATUS EN HUISHOUDENSPOSITIE

In tegenstelling tot de voorgaande analyses m.b.t. de inkomensstructuur van huishoudens, waarbij alleen de huishoudensposities van de referentiepersonen gebruikt waren, komen in onderstaande analyses alle leden van huishoudens voor. In de bijgaande tabellen worden verder percentages weergegeven die berekend zijn t.a.v. het totaal aantal personen van een gegeven geslacht die zich in elke onderscheiden huishoudenspositie bevinden. Deze percentages, vermeerderd met deze voor ontbrekende data (Tabellen 6.13 en 6.14) tellen dus op tot 100 percent per kolom. Over- of ondervertegenwoordiging naar huishoudenspositie kan beoordeeld worden via de vergelijking met de kolom "Alle" waar de tewerkstellingsstatus verdeeld is per regio en geslacht doch ongeacht huishoudenspositie.

Tabel 6.16: Procentuele verdeling van de tewerkstellingsstatus van vrouwen 20-29 naar huishoudenspositie, en regio (Volksstelling 1991)

LIPRO-huishoudenspositie												
A. Vrouwen 20-29	CMAR	CUNM	CIPA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR	ALLE
<u>jaar</u>												
<u>A1. Brussel</u>												
- % student	37	31	35	8	4	1	6	1	1	25	24	14
- % nooit gewerkt, zoekt niet	2	2	2	1	4	14	1	4	2	9	2	5
- % zoekt eerste betrekking	6	5	6	2	3	4	3	4	4	6	4	4
- % werkend	40	34	37	53	66	50	70	57	43	31	35	50
- % werkzoekend	5	13	6	7	8	14	7	18	27	8	5	9
- % opgehouden te werken	0	1	0	0	1	3	0	2	2	1	1	1
- % huisvrouw	0	1	0	0	1	3	0	1	1	0	0	1
- % gehandicapt	1	1	1	0	0	1	0	0	1	1	1	1
<u>A2. Vlaanderen</u>												
- % student	29	23	25	3	1	0	1	0	0	8	10	11
- % nooit gewerkt, zoekt niet	1	2	2	1	1	6	1	5	3	8	4	3
- % zoekt eerste betrekking	3	4	4	2	1	2	2	3	3	3	2	2
- % werkend	60	58	58	73	87	70	81	56	47	59	57	69
- % werkzoekend	4	7	7	10	6	15	10	24	34	11	8	10
- % opgehouden te werken	0	1	1	1	1	4	1	4	3	3	1	2
- % huisvrouw	0	0	0	0	0	2	0	2	1	2	1	1
- % gehandicapt	1	1	1	0	0	0	0	0	0	1	1	0
<u>A3. Wallonië</u>												
- % student	34	30	31	5	2	0	3	1	1	16	13	12
- % nooit gewerkt, zoekt niet	2	4	3	2	4	12	3	13	6	10	5	6
- % zoekt eerste betrekking	10	13	13	7	7	8	10	12	15	11	11	9
- % werkend	45	40	40	56	71	53	63	41	31	41	39	51
- % werkzoekend	6	7	8	13	11	19	13	23	34	10	10	13
- % opgehouden te werken	0	1	1	1	1	3	1	2	3	2	3	2
- % huisvrouw	0	0	0	0	0	1	0	1	0	1	0	1
- % gehandicapt	1	2	1	0	0	0	0	1	1	1	2	1

Nota: de percentages zijn berekend op de totalen in elke huishoudenspositie; de percentages ontbrekende data ("non-respons" en "onbekend") zijn opgenomen in tabel 6.13.

De eerste vier tabellen (6.16 tot 6.19) geven de verdelingen over de tewerkstellingsstatus weer binnen elke huishoudenspositie voor vrouwen. Dit gebeurt afzonderlijk per leeftijdsklasse en voor elk van deze ook per regio. De volgende vaststellingen kunnen hierbij geformuleerd worden:

i) Ongeacht huishoudenspositie (zie kolom “alle”) is het percentage werkende vrouwen het hoogst in Vlaanderen tot aan de leeftijd van 40 jaar. Daarna is het percentage werkende vrouwen in deze regio het laagst. Dit is gecorreleerd met het feit dat het percentage dat nooit heeft gewerkt en niet werkzoekend is, vermeerderd met de percentages “huisvrouwen” en personen die een eerste betrekking zoeken ook het kleinst is in Vlaanderen tot de leeftijd van 40 jaar. Bij oudere generaties van vrouwen daarentegen telt Vlaanderen het hoogste percentage “huisvrouwen” tesamen met vrouwen die nooit hebben gewerkt en het ook niet meer zullen doen. Vlaanderen heeft derhalve een snelle transitie gemaakt naar vrouwelijke tewerkstelling en heeft ook de meeste economische mogelijkheden daartoe gehad.

ii) In de jongste leeftijdsklasse van 20-29 jaar is de proportie werkende vrouwen in Brussel het laagst, doch dit is toe te schrijven aan de concentratie van studerende vrouwen. In Wallonië is de proportie jongere vrouwen van 20-29 die werken ternauwernood groter dan in Brussel, doch dit is in deze regio veroorzaakt door de hoge percentages werkzoekenden in het algemeen, en jongere vrouwen op zoek naar een eerste betrekking in het bijzonder. In Wallonië blijft het percentage werkzoekende vrouwen trouwens het hoogst tot de leeftijd van 40 jaar.

iii) In elke regio zijn de regionale profielen zoals hiervoor beschreven sterk onderscheiden alnaargelang huishoudensposities. In de jongste leeftijdsklasse van 20-29 (Tabel 6.16) zijn de studenten uiteraard oververtegenwoordigd als nog inwonend bij de ouders (CMAR, CUNM) of bij een alleenstaande ouder (C1PA). Jongere vrouwen die nooit hebben gewerkt en overigens geen werk zoeken zijn oververtegenwoordigd bij gehuwde vrouwen met kinderen of bij cohabitanten met kinderen. Dit fenomeen is vooral in Vlaanderen opvallend, maar komt in alle regio's voor. Vrouwen die nog op zoek zijn naar een eerste job zijn oververtegenwoordigd bij degenen die nog thuis wonen (CMAR, CUNM, C1PA) of zijn, vooral in Wallonië, jonge cohabitanten of moeders van een monoparentaal gezin. Werkzoekende jonge vrouwen die al minstens één betrekking hebben gehad zijn in elke regio sterk oververtegenwoordigd bij de gezinshoofden van éénoudergezinnen en vervolgens bij cohabitanten met kinderen. Dit verklaart overigens de zwakkere inkomensstructuur die bij deze jongere vrouwen voorheen werd vastgesteld. Werkende jonge vrouwen tenslotte zijn op de eerste plaats zeer sterk oververtegenwoordigd bij de gehuwden zonder kinderen en de cohabitanten zonder kinderen. Doch ook jongere alleenstaanden en gehuwde vrouwen met kinderen tellen meer werkenden dan het algemeen profiel (zie kolom “Alle”) laat vermoeden. Voor cohabitanten met kinderen in Vlaanderen en Wallonië is dit niet zo, doch in Brussel wel. De proporties van jongere vrouwen die hebben opgehouden te werken zijn nog erg laag in de leeftijdsklasse van 20-29. Ze komen alleen voor bij vrouwen, gehuwd of samenwonend, met kinderen.

Tabel 6.17: Procentuele verdeling van de tewerkstellingsstatus van vrouwen 30-39 naar huishoudenspositie en regio (Volkstelling 1991)

LIPRO-huishoudenspositie												
B. Vrouwen 30-39 jaar	CMAR	CUNM	C1PA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR	ALLE
B1. Brussel												
- % student	1	-	1	1	1	0	1	0	0	2	3	0
- % nooit gewerkt, zoekt niet	5	-	6	1	5	13	2	2	2	9	3	7
- % zoekt eerste betrekking	2	-	1	1	2	1	1	1	1	1	2	1
- % werkend	66	-	63	63	62	56	73	71	59	42	49	59
- % werkzoekend	8	-	9	7	7	10	10	12	19	12	8	10
- % opgehouden te werken	2	-	2	1	4	7	2	3	2	5	2	4
- % huisvrouw	0	-	1	0	1	4	0	1	1	3	0	2
- % gehandicapt	5	-	6	1	1	1	1	1	1	5	3	1
B2. Vlaanderen												
- % student	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
- % nooit gewerkt, zoekt niet	6	8	7	1	4	6	3	5	3	13	6	6
- % zoekt eerste betrekking	1	0	1	0	0	0	1	0	1	1	1	0
- % werkend	75	69	69	78	77	68	77	67	62	56	57	69
- % werkzoekend	6	4	10	10	8	10	9	13	22	10	8	11
- % opgehouden te werken	3	11	4	2	6	10	4	8	6	8	5	9
- % huisvrouw	0	0	1	0	1	3	1	2	1	3	1	2
- % gehandicapt	6	8	6	1	1	0	1	1	1	3	5	1
B3. Wallonië												
- % student	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
- % nooit gewerkt, zoekt niet	9	11	10	2	8	12	7	11	5	15	11	10
- % zoekt eerste betrekking	2	3	2	2	1	1	2	2	3	2	1	1
- % werkend	69	47	62	68	69	61	67	57	51	53	46	61
- % werkzoekend	8	18	12	13	11	13	12	17	26	10	10	14
- % opgehouden te werken	4	9	4	3	6	8	4	7	6	8	7	7
- % huisvrouw	0	1	0	0	1	2	1	1	1	1	0	1
- % gehandicapt	5	6	5	2	1	1	1	1	2	3	5	1

Nota: de percentages zijn berekend op de totalen in elke huishoudenspositie; de percentages ontbrekende data zijn opgenomen in tabel 6.13.

Tabel 6.18: Procentuele verdeling van de tewerkstellingsstatus van vrouwen 40-49 naar huishoudenspositie en regio (Volksstelling 1991)

	LIPRO-huishoudenspositie										
<u>C. Vrouwen 40-49</u> jaar	CMAR	CIPA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	HIPA	NFR	OTHR	ALLE
<u>C1. Brussel</u>											
- % nooit gewerkt, zoekt niet	7	7	2	7	13	5	4	3	-	3	8
- % werkend	67	65	61	58	53	60	61	62	-	50	57
- % werkzoekend	7	9	10	10	8	10	10	14	-	11	10
- % opgehouden te werken	6	6	4	11	13	9	9	6	-	8	9
- % huisvrouw	1	1	0	2	4	1	2	1	-	0	2
- % gehandicapt	7	6	3	2	1	2	2	2	-	5	2
<u>C2. Vlaanderen</u>											
- % nooit gewerkt, zoekt niet	10	11	4	12	15	7	9	7	18	9	13
- % werkend	62	59	63	50	49	60	56	57	42	52	51
- % werkzoekend	8	9	13	11	7	11	10	13	7	6	8
- % opgehouden te werken	7	9	11	19	21	14	18	16	14	12	19
- % huisvrouw	1	1	1	4	6	2	3	2	3	2	5
- % gehandicapt	9	8	3	2	1	2	1	1	9	7	1
<u>C3. Wallonië</u>											
- % nooit gewerkt, zoekt niet	12	13	5	16	18	10	14	9	19	13	15
- % werkend	62	59	57	51	52	56	53	54	44	45	53
- % werkzoekend	8	10	14	11	8	12	11	16	8	8	10
- % opgehouden te werken	8	9	11	15	15	13	15	14	14	15	15
- % huisvrouw	1	1	0	2	2	1	1	1	2	1	2
- % gehandicapt	5	6	4	2	1	2	1	2	5	6	2

Nota: de percentages zijn berekend op de totalen in elke huishoudenspositie; de percentages ontbrekende data zijn opgenomen in tabel 6.13.

In de twee volgende leeftijdsklassen, d.i. bij vrouwen van 30 tot 49 jaar, zijn degenen die nooit hebben gewerkt en geen werk zoeken tesamen met huisvrouwen alleen nog oververtegenwoordigd bij de gehuwden met kinderen (zie Tabellen 6.17 en 6.18). Samenwonenden met kinderen hebben geringere percentages dan het algemeen profiel aangeeft. Werkende vrouwen daarentegen zijn oververtegenwoordigd bij alleenstaande vrouwen, cohabitanten zonder kinderen en bij de kleine groep die nog bij de ouders inwoont (CMAR, CUNM, CIPA). Gehuwde vrouwen zonder kinderen halen eveneens nog hogere percentages werkenden dan in het algemeen profiel, doch dit geldt slechts voor de leeftijdsklasse 30-39. Bij de alleenstaande moeders doet zich het omgekeerde voor: werkende vrouwen zijn relatief ondervertegenwoordigd in de leeftijdsklasse 30-39, maar oververtegenwoordigd in de leeftijdsgroep 40-49. Alleenstaande moeders halen echter overal en ongeacht de leeftijdsklasse de hoogste proporties werkzoekenden. De andere huishoudensposities die door werkzoekenden worden ingenomen zijn vaak de alleenstaanden en de samenwonenden. In de leeftijdsklasse 40-49 komen de proporties die opgehouden hebben te werken reeds stelselmatig boven de 10 percent uit. De hoogste percentages zijn telkens terug te vinden bij gehuwden met kinderen, gevolgd door de samenwonenden met kinderen en de gehuwden zonder kinderen.

v) In de leeftijdsklassen 50-59 is reeds een grote terugtrekking of uitstoot van arbeid gebeurd. Voor diverse huishoudensposities is de modale klasse niet langer de werkenden, maar bestaat ze uit degenen die opgehouden hebben te werken vermeerderd met de werkzoekenden. In Vlaanderen en Wallonië zijn de percentages werkzoekende vrouwen op deze leeftijd bovendien opvallend kleiner dan in Brussel. Voor de meesten gaat het dus om een definitief verlaten van de arbeidsmarkt. Hogere percentages van verlaters komen vooral voor in Vlaanderen en Wallonië bij cohabitanten met of zonder kinderen, bij alleenstaanden en bij alleenstaande moeders. Gehuwden die nog inwonende kinderen hebben behoren minder tot deze categorie van arbeidsmarktverlaters in alle regio's. Hierbij moet eveneens worden opgemerkt dat deze oudere generatie van vrouwen nog hoge percentages telt van vrouwen die nooit hebben gewerkt. Dit is vooral opvallend in Vlaanderen en Wallonië, doch geldt veel minder voor Brussel.

Tabel 6.19: Procentuele verdeling van de tewerkstellingsstatus van vrouwen 50-59 naar huishoudenspositie en regio (Volkstelling 1991)

LIPRO-huishoudenspositie											
D. Vrouwen 50-59	CMAR	CIPA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	HIPA	NFR	OTHR	ALLE
<u>jaar</u>											
<u>D1. Brussel</u>											
- % nooit gewerkt, zoekt niet	6	7	4	13	20	4	8	8	15	7	12
- % werkend	48	48	41	32	31	40	36	41	12	36	35
- % werkzoekend	10	9	10	7	6	9	11	10	7	8	8
- % opgehouden te werken	23	23	28	35	29	33	23	28	38	33	31
- % huisvrouw	0	1	1	3	5	1	2	1	3	1	3
- % gehandicapt	6	8	4	3	2	3	5	4	10	4	3
<u>D2. Vlaanderen</u>											
- % nooit gewerkt, zoekt niet	14	13	10	25	30	11	16	17	22	11	24
- % werkend	44	42	28	18	21	26	27	26	18	39	22
- % werkzoekend	8	7	7	6	3	7	4	4	3	3	5
- % opgehouden te werken	23	29	48	42	34	48	45	46	38	33	39
- % huisvrouw	1	1	1	6	9	2	3	3	3	1	6
- % gehandicapt	7	6	3	2	1	2	2	1	10	5	2
<u>D3. Wallonië</u>											
- % nooit gewerkt, zoekt niet	18	16	11	28	34	14	22	19	24	17	26
- % werkend	41	40	27	23	27	24	23	28	16	31	25
- % werkzoekend	5	6	7	6	4	7	5	5	4	4	5
- % opgehouden te werken	25	30	45	37	29	47	42	42	40	37	36
- % huisvrouw	1	1	0	2	3	1	2	1	1	0	2
- % gehandicapt	5	5	4	2	2	3	3	2	7	4	2

Nota: de percentages zijn berekend op de totalen in elke huishoudenspositie; de percentages ontbrekende data zijn opgenomen in tabel 6.13.

De volgende vier tabellen (6.20 tot 6.23) geven de verdelingen over de tewerkstellingsstatus weer binnen elke huishoudenspositie voor mannen. Dit gebeurt opnieuw per leeftijdsklasse en per regio. Naar analogie met de voorgaande analyse voor vrouwen behandelen we eerst de globale regionale verschillen en vervolgens de differentiaties naar huishoudensposities. Dit geeft de volgende vaststellingen:

Over de gehele breedte van het beschouwde leeftijdsinterval (20-59) is het percentage werkende mannen veruit het hoogst in Vlaanderen en in de meeste leeftijdsklassen het laagst in Brussel. Bij de jonge mannen (20-29) is dit voor Brussel vooral te verklaren door de concentratie van studerende, maar in de andere leeftijdsgroepen ligt de verklaring in de hogere percentages werkzoekenden. Ook het verschil tussen Vlaanderen en Wallonië inzake tewerkstellingsstatus is deels te verklaren door de hogere percenten werkzoekenden in Wallonië. Het gaat hierbij niet alleen om werkzoekenden die reeds een betrekking hebben gehad, maar voor de jongere mannen ook om werklozen die nog een eerste betrekking zoeken. Een ander deel van het verschil in de percentages werkenden tussen Vlaanderen enerzijds en Brussel of Wallonië anderzijds is gelegen in de hogere proporties non-respons (inclusief “onbekend”) in de laatste twee regio’s (cfr. Tabel 6.14).

In de oudere leeftijdsgroep (50-59) blijft Vlaanderen het hoogste percentage werkende mannen behouden, maar het percent dat heeft opgehouden te werken wordt beduidend groter dan in Brussel. Het terugtrekken uit de arbeidsmarkt voor oudere mannen is echter het hoogst in Wallonië en bestrijkt bijna één derde van de leeftijdsgroep, tegen één kwart in Vlaanderen. Brussel kent het kleinste aandeel (17%) van mannen van 50-59 die zich uit de arbeidsmarkt hebben teruggetrokken.

Net zoals voor de vrouwen zijn opnieuw grote verschillen te vinden in de profielen van tewerkstellingsstatus alnaargelang de huishoudenspositie van de mannen. De kolom “Alle” kan weer dienst doen als algemeen profiel in elke regio en dus als vergelijkingsbasis.

Tabel 6.20: Procentuele verdeling van de tewerkstellingsstatus van mannen 20-29 naar huishoudenspositie en regio (Volkstelling 1991)

LIPRO-huishoudenspositie												
A. Mannen 20-29	CMAR	CUNM	C1PA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR	ALLE
<u>jaar</u>												
<u>A1. Brussel</u>												
- % student	30	22	27	9	3	1	5	2	2	23	25	16
- % miliciens	5	6	5	1	2	0	2	1	1	4	2	3
- % nooit	1	0	1	1	0	1	0	0	0	1	1	1
gewerkt, zoekt												
niet												
- % zoekt eerste	5	5	6	2	2	2	2	2	2	5	4	4
betrekking												
- % werkend	43	44	39	45	76	76	72	72	54	41	29	51
- % werkzoekend	7	8	8	8	5	8	7	10	11	7	6	7
- % gehandicapt	1	0	1	0	0	0	0	0	0	1	1	1
<u>A2. Vlaanderen</u>												
- % student	22	14	18	3	0	0	1	1	1	8	8	11
- % miliciens	6	7	5	2	1	0	1	1	0	4	2	4
- % nooit	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	1	0
gewerkt, zoekt												
niet												
- % zoekt eerste	2	2	2	1	0	0	1	1	1	2	2	1
betrekking												
- % werkend	64	67	65	70	95	95	88	84	75	75	58	76
- % werkzoekend	3	6	5	8	2	3	5	8	12	4	7	3
- % gehandicapt	1	1	1	1	0	0	0	0	1	1	2	1
<u>A3. Wallonië</u>												
- % student	25	18	21	6	1	0	2	1	0	14	12	13
- % miliciens	6	6	5	1	1	0	1	1	1	4	2	3
- % nooit	1	2	2	1	0	0	0	1	1	2	3	1
gewerkt, zoekt												
niet												
- % zoekt eerste	6	10	9	5	1	1	3	4	5	6	7	5
betrekking												
- % werkend	53	50	49	52	88	87	77	71	57	56	43	63
- % werkzoekend	5	8	8	13	5	7	9	15	21	8	10	7
- % gehandicapt	1	2	1	1	0	0	0	0	1	1	2	1

Nota: de percentages zijn berekend op de totalen in elke huishoudenspositie; de percentages ontbrekende data zijn opgenomen in tabel 6.14.

Tabel 6.21: Procentuele verdeling van de tewerkstellingsstatus van mannen 30-39 naar huishoudenspositie en regio (Volkstelling 1991)

LIPRO-huishoudenspositie												
B. Mannen 30-39	CMAR	CUNM	C1PA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR	ALLE
jaar												
<u>B1. Brussel</u>												
- % student	1	-	0	2	2	1	2	0	1	5	4	1
- % nooit	2	-	3	0	1	0	0	0	0	2	1	1
gewerkt, zoekt niet												
- % zoekt eerste	1	-	2	1	1	1	0	0	1	4	1	1
betrekking												
- % werkend	75	-	66	56	74	81	76	78	62	50	44	70
- % werkzoekend	8	-	11	9	6	7	8	9	11	13	9	8
- % opgehouden	1	-	2	1	1	1	0	0	2	0	4	1
te werken												
- % gehandicapt	3	-	5	1	1	1	1	1	1	3	2	1
<u>B2. Vlaanderen</u>												
- % student	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
- % nooit	1	2	2	0	0	0	0	0	0	1	2	0
gewerkt, zoekt niet												
- % zoekt eerste	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	1	0
betrekking												
- % werkend	87	82	83	76	95	96	89	89	84	83	63	92
- % werkzoekend	4	7	7	8	2	2	5	6	8	4	7	3
- % opgehouden	1	2	2	1	1	1	1	1	1	1	3	1
te werken												
- % gehandicapt	4	4	4	1	0	0	1	1	1	3	4	1
<u>B3. Wallonië</u>												
- % student	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	1	0
- % nooit	2	3	3	1	0	0	1	1	0	2	4	1
gewerkt, zoekt niet												
- % zoekt eerste	1	2	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1
betrekking												
- % werkend	80	66	72	63	88	91	80	79	70	73	52	84
- % werkzoekend	7	14	12	13	5	5	10	12	16	8	10	7
- % opgehouden	2	5	3	2	1	1	2	2	3	3	5	1
te werken												
- % gehandicapt	3	6	4	1	1	1	1	1	2	3	5	1

Nota: de percentages zijn berekend op de totalen in elke huishoudenspositie; de percentages ontbrekende data zijn opgenomen in tabel 6.14.

Bij jongere mannen (20-29) zijn studenten en miliciens, zoals verwacht, oververtegenwoordigd als inwonende descendentes in het ouderlijk huis (CMAR, CUNM, C1PA), en dus ontstaat voor deze huishoudensposities een ondervertegenwoordiging bij de werkenden. Alleenstaande jonge mannen en deze inwonend bij ouders of in de restcategorie (NFR en OTH) hebben eveneens een laag percentage werkenden. Een concentratie van werkenden is derhalve te vinden bij hen die reeds een afzonderlijk huishouden hebben gesticht, d.i. de gehuwden en de samenwonenden. De eerstgenoemden hebben daarbij veruit het hoogste percentage werkenden van alle huishoudensposities. De vrij schaarse alleenstaande vaders liggen qua tewerkstellingsgraad achter op de samenwonenden en ver achterop in vergelijking met de gehuwde mannen. Zij tellen trouwens, net zoals de alleenstaande moeders, de hoogste percentages werkzoekenden in elke

regio. In Wallonië wordt bovendien een zeer hoog percentage werkzoekenden aangetroffen bij de alleenstaande jonge mannen en bij samenwonende mannen met kinderen. In Vlaanderen en Brussel zijn de percentages werkzoekenden bij cohabitanten lager dan in Wallonië, maar ook in de eerstgenoemde regio's zijn samenwonenden met kinderen te vinden bij de risicogroepen inzake werkloosheid. Werken in een meer stabiele betrekking en een huwelijk gevolgd door ouderschap zijn derhalve, zoals voorspeld door de Easterlin-hypothese (zie hoofdstuk 1), nauw met elkaar verbonden.

Tabel 6.22: Procentuele verdeling van de tewerkstellingsstatus van mannen 40-49 naar huishoudenspositie en regio (Volkstelling 1991)

LIPRO-huishoudenspositie												
C. Mannen 40-49	CMAR	CUNM	C1PA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR	ALLE
<u>jaar</u>												
<u>C1. Brussel</u>												
- % nooit gewerkt, zoekt niet	2	-	3	0	0	0	0	0	0	2	1	0
- % werkend	76	-	68	58	78	80	73	75	68	54	48	72
- % werkzoekend	7	-	11	11	6	7	9	9	10	13	10	9
- % opgehouden te werken	3	-	5	2	2	2	3	2	2	5	9	2
- % gehandicapt	6	-	7	2	2	2	2	1	2	6	3	2
<u>C2. Vlaanderen</u>												
- % nooit gewerkt, zoekt niet	3	3	2	0	0	0	0	0	0	4	5	0
- % werkend	79	69	75	72	89	93	85	86	84	75	59	89
- % werkzoekend	7	10	9	11	4	2	6	6	7	4	9	4
- % opgehouden te werken	4	4	5	4	3	2	3	2	3	5	8	2
- % gehandicapt	5	10	6	3	2	1	2	2	2	6	5	2
<u>C3. Wallonië</u>												
- % nooit gewerkt, zoekt niet	3	3	3	1	0	0	1	0	1	4	3	1
- % werkend	74	62	69	62	84	89	75	77	74	68	53	83
- % werkzoekend	9	13	13	14	6	5	12	11	12	8	11	7
- % opgehouden te werken	5	7	7	5	4	2	5	4	4	6	11	3
- % gehandicapt	5	8	5	3	2	1	2	2	3	5	7	2

Nota: de percentages zijn berekend op de totalen in elke huishoudenspositie; de percentages ontbrekende data zijn opgenomen in tabel 6.14.

In de twee volgende leeftijdsklassen (30-39 en 40-49) blijven de gehuwde mannen met en zonder kinderen de hoogste percentages werkenden behouden. In Brussel worden de percentages werkenden bij de gehuwden ook benaderd door de samenwonende mannen met of zonder kinderen, maar in Vlaanderen en Wallonië is een relatieve achterstand dienaangaande te merken bij de cohabitanten. Nog iets lagere percentages werkenden worden gevonden bij mannen die nog steeds bij de ouders inwonen. Doch de laagste percentages zijn opnieuw waargenomen bij mannen die ook qua huishoudenspositie in een speciale situatie verkeren: zij zijn alleenstaand, vader in een monoparentaal gezin, coresident in een ander huishouden of vertoevend in een instelling. De percentages werkzoekenden en non-respons vormen grotendeels het complement van de percentages werkenden, maar toch kan men reeds vaststellen dat ook het definitief verlaten van de arbeidsmarkt (% opgehouden te werken) reeds boven de vijf percent drempel uitkomt in

een aantal huishoudensklassen. Gehuwde mannen met of zonder kinderen zijn hier niet toe te rekenen.

De arbeidsuitstoot voor mannen van 50-59, waar België de hoogste cijfers haalt van de Europese Unie, is overduidelijk te zien in Tabel 6.23 van de proporties mannen die hebben opgehouden te werken en aan de proporties werkzoekenden. Gezamenlijk bedragen deze 26 percent in Brussel, 31 percent in Vlaanderen en 37 percent in Wallonië. Naast het regionale onderscheid zijn ook de differentiaties naar huishoudensposities opvallend. In alle regio's is het percentage werkenden het hoogst bij gehuwde mannen met kinderen, en deze groep telt ook de kleinste proporties werkzoekenden of arbeidsmarktverlaters. Deze betere positie van gehuwde mannen met kinderen is vooral opvallend in Vlaanderen en Wallonië, doch minder geprononceerd in Brussel. De hogere percentages arbeidsmarktverlaters zijn bij diverse categorieën aan te treffen: vooreerst bij mannen in ongewone huishoudensposities zoals coresidenten in andere huishoudens, residenten in instellingen of mannen die nog bij een bejaarde ouder inwonen, maar ook bij meer modale groepen zoals gehuwde of samenwonende mannen zonder kinderen en alleenstaanden.

Tabel 6.23: Procentuele verdeling van de tewerkstellingsstatus van mannen 50-59 naar huishoudenspositie en regio (Volkstelling 1991)

LIPRO-huishoudenspositie											
<u>D. Mannen 50-59</u>	CMAR	C1PA	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	H1PA	NFR	OTHR	ALLE
<u>jaar</u>											
<u>D1. Brussel</u>											
- % nooit gewerkt, zoekt niet	1	1	1	0	0	1	1	0	7	2	0
- % werkend	63	51	46	63	63	58	62	59	22	35	58
- % werkzoekend	10	13	12	6	9	10	11	9	11	7	9
- % opgehouden te werken	12	20	15	20	16	17	10	13	32	28	17
- % gehandicapt	6	7	5	3	4	5	5	4	9	6	4
<u>D2. Vlaanderen</u>											
- % nooit gewerkt, zoekt niet	3	3	1	0	0	0	0	0	6	5	0
- % werkend	60	51	49	57	72	56	65	62	43	44	63
- % werkzoekend	9	11	11	5	4	9	9	6	6	7	5
- % opgehouden te werken	19	26	29	33	21	27	18	26	30	27	26
- % gehandicapt	6	7	5	3	2	4	4	3	11	6	3
<u>D3. Wallonië</u>											
- % nooit gewerkt, zoekt niet	4	3	1	0	0	1	1	0	4	4	1
- % werkend	57	49	40	51	64	45	53	53	40	38	55
- % werkzoekend	8	10	11	5	5	9	11	8	7	6	6
- % opgehouden te werken	19	29	33	37	26	36	27	29	33	34	31
- % gehandicapt	7	6	5	4	3	6	5	5	8	7	4

Nota: de percentages zijn berekend op de totalen in elke huishoudenspositie; de percentages ontbrekende data zijn opgenomen in tabel 6.14.

6.3.3. DE DUBBELE SORTERING

Niettegenstaande regionale ongelijkheden inzake ontbrekende data een vertekenende rol spelen bij de analyse van de socio-economische positieveranderingen in de volkstelling van 1991, blijft het duidelijk dat generaties bij de uitbouw van hun levensloop een dubbele sortering kennen. Enerzijds blijken degenen die van bij de aanvang al op de arbeidsmarkt meer succesvol zijn zich meer naar het traditionele huishouden gebaseerd op huwelijk en kinderen te richten, terwijl anderzijds degenen die socio-economisch minder geslaagd zijn in verhouding langer in een startpositie verblijven (inwonend bij ouders, in andere huishoudens, alleenstaanden) of in alternatieve huishoudensvormen terecht komen (cohabitanten, alleenstaande ouders). Deze sortering naar huishoudenspositie die ten dele berust op socio-economische posities (inkomensstructuur, arbeidsmarktpositie) is reeds zeer opvallend in de leeftijdsklasse van 20-29 jaar, en de consequenties daarvan worden door de generaties nog voor geruime tijd megedragen tot op oudere leeftijden. Dienaangaande heeft zich gedurende de jaren tachtig overigens een specifieke “hoge risico” groep gevormd in de gedaante van de jongere alleenstaande moeders, die zowel een precare tewerkstellings- als inkomensstructuur vertonen.

Tenslotte verloopt ook de sortering bij arbeidsuitstoot op oudere leeftijden niet onafhankelijk van huishoudensposities. Opnieuw blijken vooral gehuwde mannen met kinderen beter stand te houden op de arbeidsmarkt dan de overigen.

6.4. WONING- EN HUISHOUDENSTYPEN

Het derde socio-economisch kenmerk dat in dit hoofdstuk wordt behandeld is de woningvorm. Drie kenmerken van de huisvesting worden hier gebruikt:

- het onderscheid tussen eigendom en huurwoning,
- het onderscheid tussen een ééngezinwoning of een appartement (flat, studio),
- de ouderdom van de woning met het onderscheid tussen een recent gebouwde woning (maximum 20 jaar oud) of een oudere woning (meer dan 20 jaar oud).

Vooreerst behandelen we deze drie huisvestingscriteria afzonderlijk. Hiermee worden de huisvestingsprofielen naar leeftijd en huishoudentype aangemaakt. Vervolgens worden de drie woningkarakteristieken gecombineerd teneinde een betere globale woningtypologie te verkrijgen. Deze typologie bevat acht typen, en ze wordt op haar beurt gekruist met de zes relevante huishoudentypen uit de LIPRO-typologie. Deze kruising van woning- en huishoudentypologieën werd aangemaakt voor de volks- en woningtelling van 1981 en 1991, zodat een evolutie kan worden geschetst. Hieruit moet blijken welke typen van huishoudens hun woonsituatie hebben verbeterd en welke zijn teruggedrongen naar een zwakkere woningsituatie. De gebruikte data worden nationaal behandeld en komen voort uit een 1/70 steekproef van huishoudens (Surkyn en Lesthaeghe, 1996). Aan elk huishouden werd de corresponderende woning gekoppeld.

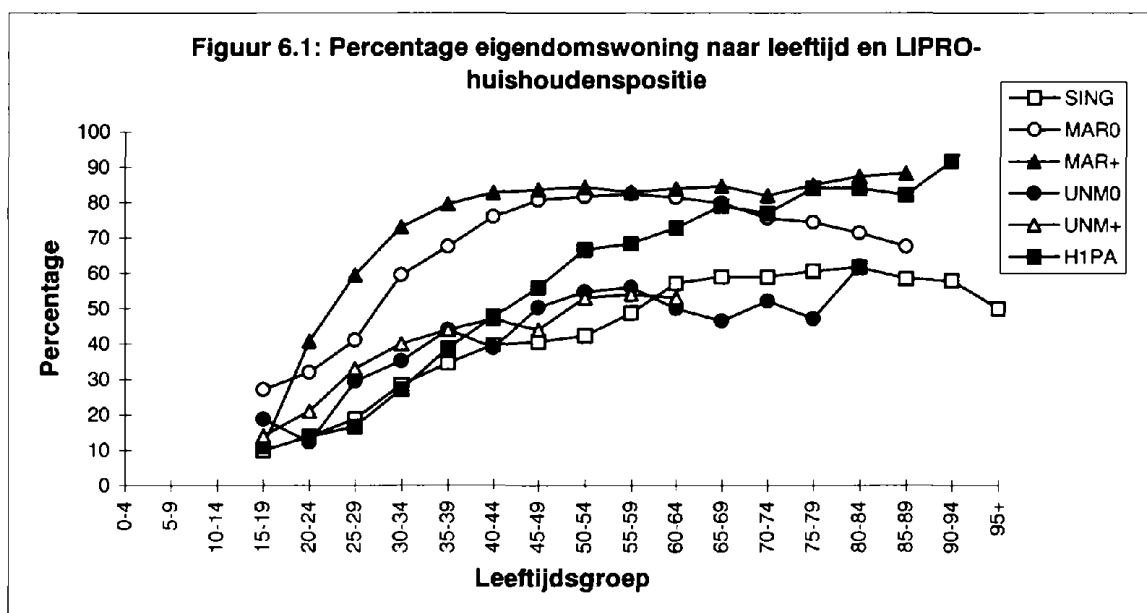
6.4.1. HUISVESTINGSPROFIELEN EN HUISHOUDENSTYPEN, 1991

De volgende LIPRO-huishoudentypen zijn relevant voor deze analyse:

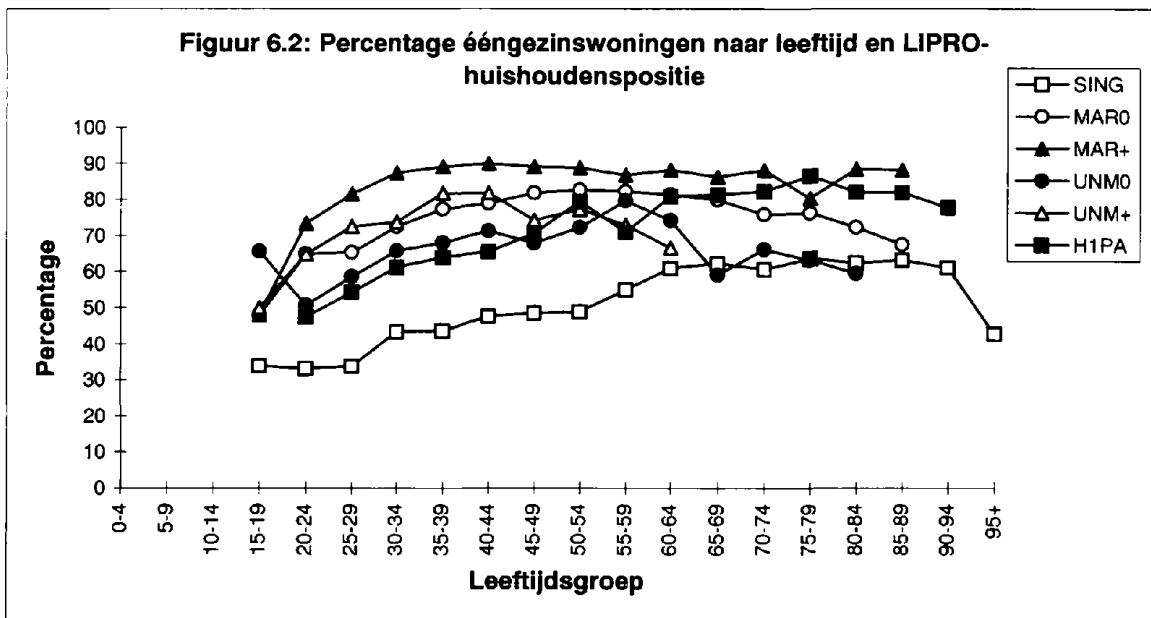
1. de alleenstaanden (SING)
2. de gehuwden zonder kinderen (MAR0)
3. de gehuwden met kinderen (MAR+)
4. de samenwonenden zonder kinderen (UNM0)
5. de samenwonenden met kinderen (UNM+)
6. de éénoudergezinnen (H1PA)

Personen behorend tot andere huishoudensposities zijn ofwel leden van een van de hierboven vermelde typen ofwel residenten in instituties.

Het eerste woningcriterium is het percentage eigendomswoningen. Dit percentage wordt op Figuur 6.1 uitgezet naar leeftijd van de referentiepersoon in het huishouden en voor de zes huishoudentypen. De gehuwden gaan reeds op jonge leeftijd over tot het aanschaffen van een eigen woning, waarbij de gehuwden met kinderen nog een voorsprong nemen op de anderen. Aan 30 jaar is circa 40 percent van de gehuwden met kinderen bezitter van de gezinswoning. Aan 35 jaar bedragen deze percentages al respectievelijk 60 en 75 percent. De alleenstaanden en de cohabitanten onderscheiden zich duidelijk van alle gehuwden: niet alleen gebeurt de aankoop van een eigen woning vaak later, maar finaal blijkt ook slechts de helft van hen een eigen woning te verwerven. Hierbij moet men nog rekening houden met het feit dat de samenwonenden van 50 jaar of ouder nog grotendeels uit generaties komen waarvoor het huwelijk meer algemeen was, en dus nog over een woning beschikken afkomstig uit een ontbonden huwelijk. Of de jongere generatie die met premaritale cohabitatie is gestart ook dit percentage haalt is nog zeer de vraag. In ieder geval, voor de gehuwden ligt de finale eigenaarsgraad tussen 80 en 90 percent. Het specifieke verloop van de curve op Figuur 6.1 voor de éénoudergezinnen is te wijten aan de veranderende samenstelling van de groep naar leeftijd. Op jongere leeftijden gaat het vaak om alleenstaande moeders afkomstig uit cohabitatie-relaties of uit gescheiden gezinnen. Ze hebben lage eigendomsgraden. Op oudere leeftijden vinden we vooral verweduwden terug met nog inwonende descendentes. Zij zijn de eigenaars van de uit de echt overgehouden eigen woning, en onderscheiden zich vanaf de leeftijd van 65 jaar nog nauwelijks van de gehuwden.

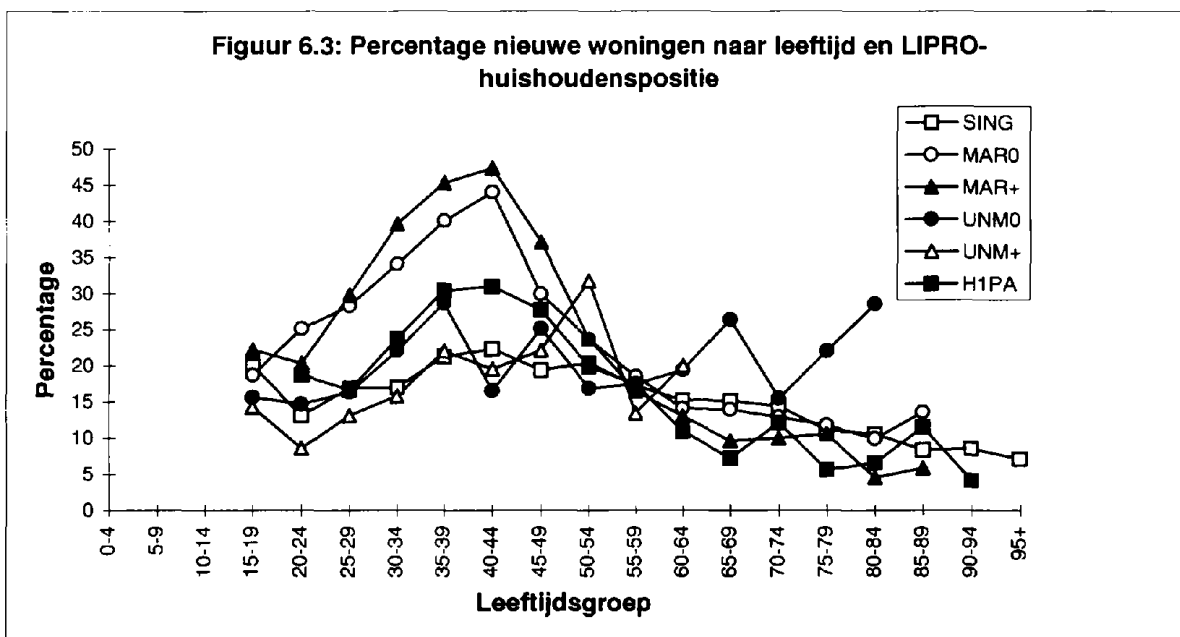
Ondanks het feit dat er enige vanzelfsprekendheid aanwezig is in de relatie tussen de aankoop van een woning en een huwelijk of ouderschap, is de kracht van de relatie toch frappant. De keerzijde hiervan is allicht nog belangrijker: een groot aantal samenwonenden, alleenstaanden en éénoudergezinnen die op jongere leeftijd worden gevormd moeten op langere termijn voor een huurwoning opteren. Het pakket beslissingen in de levenscyclus m.b.t. gezinsvorm en huisvestingstype vindt essentieel plaats rond de leeftijd van 30 jaar, en deze beslissingen, al dan niet door noodzaak geïnspireerd, blijken vrij bepalend te zijn voor de verdere levensloop van het huishouden.

Het tweede criterium is het percentage ééngezinswoningen. Het complement hiervan is het percentage verblijvend in een appartement of flat. De profielen hiervan naar huishoudentype en leeftijd van de referentiepersonen worden op Figuur 6.2 weergegeven. Hieruit blijkt dat huishoudens met kinderen ongeveer twee keer meer voor een ééngezinswoning kiezen als kinderlozen of alleenstaanden. Figuur 6.2 toont aan hoe bijna de helft van de huishoudens op jonge leeftijd een tijdje in een flat of appartement woont, maar nadien naar een huis overgaat. Vanaf de leeftijd van 40 à 50 jaar keert dit weer lichtjes om. De alleenstaanden lijken in tegenstelling tot wat verwacht kan worden op hogere leeftijden geen massale verhuis in de richting van flats of appartementen te kennen. Zij verkiezen, ook na het wegvallen van de partner, zo lang mogelijk hun gezinswoning te betrekken. Enkel na de leeftijd van 75 jaar is er van enige terugval van de percentages in ééngezinswoningen sprake, en dit geldt alleen voorzover geen inwonende descendents aanwezig zijn. Globaal genomen blijkt uit Figuur 6.2 opnieuw dat alleenstaanden, éénoudergezinnen en cohabitantes zonder kinderen stelselmatig meer in flats of appartementen te vinden zijn.

Het derde criterium is het betrekken van een woning van ten hoogste 20 jaar oud. Dit geeft een beeld van de bewoning van nieuwbouw. Figuur 6.3 maakt duidelijk (ondanks de onregelmatigheden in de curven voor kleinere groepen toe te schrijven aan de 1/70 steekproef) dat nieuwbouw het hoofdzakelijk moet hebben van dertigers en jonge veertigers die gehuwd zijn, en nog het meest van gehuwden met kinderen. Na de leeftijd van 45 jaar neemt het betrekken van nieuwbouw stelselmatig af: gezinnen verouderen samen met hun woning. De groepen die tot de

leeftijd van 45 jaar het minst in nieuwbouw te vinden zijn, zijn in volgorde: de cohabitanten zonder kinderen, de alleenstaanden, de cohabitanten met kinderen en de éénoudergezinnen. Ook op dit criterium trekken deze vier groepen aan het kortste eind.

6.4.2. WONINGTYPEN EN HUISHOUDENTYPEN: DE EVOLUTIE 1981-1991

Naast de zes LIPRO-huishoudentypen onderscheiden we acht woningtypen die gevormd worden door de combinatie van de drie voorgaande criteria (eigendom, soort, ouderdom):

1. **E1J**: door eigenaars (E) bewoonde ééngezinswoningen (1) van maximum 20 jaar oud (d.i. J voor “jong”),
2. **E1O**: door eigenaars (E) bewoonde ééngezinswoningen (1) van meer dan 20 jaar oud (d.i. O voor “oud”),
3. **E+J**: door eigenaars (E) bewoonde appartementen (+ voor meerdere woningen in één gebouw) van maximum 20 jaar oud (J),
4. **E+O**: door eigenaars (E) bewoonde appartementen (+) van meer dan 20 jaar oud (O),
5. **H1J**: door huurders (H) bewoonde ééngezinswoning (1) van maximum 20 jaar oud (J),
6. **H1O**: door huurders (H) betrokken ééngezinswoning (1) van meer dan 20 jaar oud (O),
7. **H+J**: door huurders (H) betrokken appartementen (+) van maximum 20 jaar oud (J),
8. **H+O**: door huurders (H) betrokken appartementen (+) van meer dan 20 jaar oud (O).

In Tabel 6.24 wordt de verdeling in absolute aantallen gegeven van de huishoudens naar LIPRO-type (ongeacht leeftijd van de referentiepersoon) en naar het bovenstaande woningtype. Het bovenste luik geeft de aantallen weer in 1981, het middenste luik de toestand in 1991, en het onderste luik bevat de verschillen.

Tabel 6.24: Verdeling van huishoudens naar huishoudenstype en woningtype: absolute aantallen

1981: aant	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	HIPA	totaal
E1J	28,690	110,546	448,577	2,833	2,833	20,918	614,397
E1O	250,582	395,483	549,100	11,549	7,118	85,416	1,299,247
E+J	26,511	34,718	40,020	1,453	436	7,554	110,692
E+O	52,150	40,384	39,439	1,089	436	9,805	143,304
H1J	15,761	29,343	80,186	2,687	2,106	9,442	139,527
H1O	127,107	125,799	220,149	15,761	11,984	41,473	542,273
H+J	91,008	70,744	65,442	6,827	3,777	21,499	259,297
H+O	210,634	90,718	90,355	9,587	5,447	31,522	438,263
totaal	802,442	897,736	1,533,269	51,787	34,137	227,630	3,547,000

1991: aant	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	HIPA	totaal
E1J	34,627	105,389	421,934	5,809	3,998	25,725	597,482
E1O	342,571	494,884	655,193	21,576	16,672	120,175	1,651,071
E+J	29,874	24,744	22,255	1,660	604	5,809	84,945
E+O	85,398	53,713	55,825	2,565	1,735	15,163	214,399
H1J	22,406	17,577	48,885	2,867	2,942	12,976	107,652
H1O	163,327	101,617	178,113	22,934	19,162	55,976	541,128
H+J	75,666	33,797	26,027	5,733	2,339	17,351	160,913
H+O	294,893	92,715	80,645	19,614	9,128	49,413	546,409
totaal	1,048,762	924,437	1,488,876	82,757	56,580	302,588	3,904,000

verschil91-81	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	HIPA	totaal
E1J	5,937	-5,157	-26,644	2,976	1,166	4,807	-16,915
E1O	91,990	99,401	106,093	10,027	9,554	34,760	351,824
E+J	3,363	-9,974	-17,766	207	168	-1,745	-25,747
E+O	33,248	13,329	16,386	1,475	1,299	5,358	71,096
H1J	6,644	-11,766	-31,301	179	836	3,533	-31,874
H1O	36,220	-24,182	-42,036	7,172	7,177	14,503	-1,145
H+J	-15,342	-36,947	-39,415	-1,094	-1,438	-4,148	-98,385
H+O	84,260	1,998	-9,710	10,027	3,681	17,891	108,146
totaal	246,319	26,701	-44,392	30,970	22,443	74,959	357,000

Bron: ADRASS & V.U.B., Volkstellingen N.I.S.

Tabel 6.25: Woningprofiel van de diverse huishoudentypes: percentageverdeling

1981: perc	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	HIPA	totaal
EIJ	3,6%	12,3%	29,3%	5,5%	8,3%	9,2%	17,3%
EIO	31,2%	44,1%	35,8%	22,3%	20,9%	37,5%	36,6%
E+J	3,3%	3,9%	2,6%	2,8%	1,3%	3,3%	3,1%
E+O	6,5%	4,5%	2,6%	2,1%	1,3%	4,3%	4,0%
HIJ	2,0%	3,3%	5,2%	5,2%	6,2%	4,1%	3,9%
HIO	15,8%	14,0%	14,4%	30,4%	35,1%	18,2%	15,3%
H+J	11,3%	7,9%	4,3%	13,2%	11,1%	9,4%	7,3%
H+O	26,2%	10,1%	5,9%	18,5%	16,0%	13,8%	12,4%
totaal	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

1991: perc	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	HIPA	totaal
EIJ	3,3%	11,4%	28,3%	7,0%	7,1%	8,5%	15,3%
EIO	32,7%	53,5%	44,0%	26,1%	29,5%	39,7%	42,3%
E+J	2,8%	2,7%	1,5%	2,0%	1,1%	1,9%	2,2%
E+O	8,1%	5,8%	3,7%	3,1%	3,1%	5,0%	5,5%
HIJ	2,1%	1,9%	3,3%	3,5%	5,2%	4,3%	2,8%
HIO	15,6%	11,0%	12,0%	27,7%	33,9%	18,5%	13,9%
H+J	7,2%	3,7%	1,7%	6,9%	4,1%	5,7%	4,1%
H+O	28,1%	10,0%	5,4%	23,7%	16,1%	16,3%	14,0%
totaal	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

verschil91-81	SING	MAR0	MAR+	UNM0	UNM+	HIPA	totaal
EIJ	-0,3%	-0,9%	-0,9%	1,5%	-1,2%	-0,7%	-2,0%
EIO	1,4%	9,5%	8,2%	3,8%	8,6%	2,2%	5,7%
E+J	-0,5%	-1,2%	-1,1%	-0,8%	-0,2%	-1,4%	-0,9%
E+O	1,6%	1,3%	1,2%	1,0%	1,8%	0,7%	1,5%
HIJ	0,2%	-1,4%	-1,9%	-1,7%	-1,0%	0,1%	-1,2%
HIO	-0,3%	-3,0%	-2,4%	-2,7%	-1,2%	0,3%	-1,4%
H+J	-4,1%	-4,2%	-2,5%	-6,3%	-6,9%	-3,7%	-3,2%
H+O	1,9%	-0,1%	-0,5%	5,2%	0,2%	2,5%	1,6%
totaal	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

Bron: ADRASS & V.U.B., Volkstellingen N.I.S.

De eerste vaststelling hierbij is de verdere veroudering van het Belgisch woonpatrimonium. Globaal genomen zijn er 357.000 woningen tussen 1981 en 1991 bijgekomen, maar door de veroudering van zowel het na-oorlogse als het voor-oorlogse patrimonium zijn steeds meer woningen ouder dan 20 jaar geworden. Zo zijn er circa 352.000 meer ééngesinswoningen in 1991 ouder dan 20 jaar betrokken door eigenaars (EIO), 71.000 oudere appartementen meer bewoond door eigenaars (E+O) en 108.000 oudere appartementen meer bewoond door huurders (H+O). In alle categorieën van minder dan 20 jaar oud zijn de cijfers negatief, wat betekent dat er in 1991 circa 173.000 huishoudens minder zijn in een nieuwere woning dan in 1981.

In Tabel 6.25 worden de verdelingen in percentages uitgedrukt voor elk van de huishoudenstypen. Deze kunnen worden vergeleken met het algemeen profiel (zie kolom "totaal") om relatieve over- of ondervertegenwoordiging van een huishoudenstype in een bepaald woningtype vast te stellen op beide datums (1981 en 1991). Het onderste luik van Tabel 6.25 geeft dan de verschuivingen in de percentages weer gedurende de jaren tachtig.

De alleenstaanden zijn sterk vertegenwoordigd in de categorieën huurders van oudere ééngezinswoningen en vooral van oudere appartementen. In deze laatste categorie is hun concentratie tussen 1981 en 1991 bovendien proportioneel het meest toegenomen (+1.9%). Daarnaast is ook een sterkere stijging van alleenstaanden dan in het algemeen profiel (zie "totaal") in de klasse van oudere appartementen in eigendom (+1.6%). De andere typische bewoners van oudere panden zijn de samenwonenden, al dan niet met kinderen, en de éénoudergezinnen. Deze drie gezinstypen waren in vergelijking met het algemeen profiel zeer sterk oververtegenwoordigd als huurders van oudere ééngezinswoningen en huurders van oudere appartementen. Tussen 1981 en 1991 werd hun concentratie als huurders van oudere appartementen nog sterker. Alleen samenwonenden met kinderen ontsnapten grotendeels aan deze verdringing: zij konden vooruitgang boeken als eigenaars van ééngezinswoningen, zij het dan van deze oudere dan 20 jaar (+8.6%).

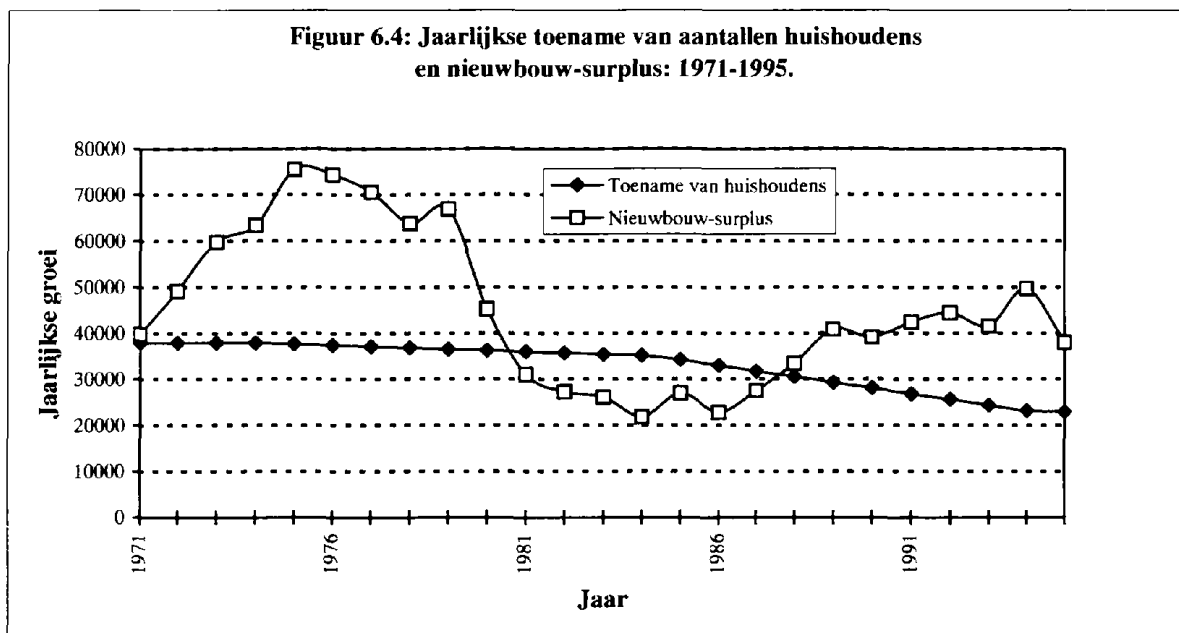
De gehuwden met kinderen zijn zeer sterk oververtegenwoordigd als eigenaars van nieuwe ééngezinswoningen (28.3% versus 15.3% in het algemeen profiel), maar tussen 1981 en 1991 hebben ze iets van deze gunstige positie ingeleverd (-0.9%) en zijn, net zoals de gehuwden zonder kinderen, meer terecht gekomen in de klasse van eigenaars van ééngezinswoningen ouder dan 20 jaar.

Globaal genomen is *de tweede opvallende tendens in de Belgische woonsituatie de toename geweest van eigendom*. Echter, het gaat vooral om een relatieve toename van eigendom van oudere woningen, zowel ééngezinswoningen (+5.7%) als van oudere appartementen (+1.5%). Daartegenover staat ook een toename van huurders van oudere appartementen (+1.6%). Over het geheel is de eigendomsgraad van 1981 tot 1991 gestegen van 61 naar 65 percent. De gezinstypen die hiertoe een grote bijdrage leverden zijn de gehuwden met of zonder kinderen en een deel van de samenwonenden. Een ander deel van de samenwonenden, een deel van de alleenstaanden en van de éénoudergezinnen zijn echter in de tegenstroom terechtgekomen en meer naar huur van oudere appartementen (of oudere ééngezinswoningen bij éénoudergezinnen) verschoven. Kortom, er is tussen 1981 en 1991 een *verdere polarisatie* gekomen inzake woningtype. Door de veroudering van het patrimonium is er wel een algemene verschuiving naar de woningklasse van meer dan 20 jaar oud, maar deze gecombineerd met de tegentrend ten voordele van huur i.p.v. eigendom is nog meer dan in 1981 te situeren bij éénoudergezinnen, alleenstaanden en jongere cohabitanten zonder kinderen.

Dit verhaal voor de jaren tachtig draagt evenwel de sporen van de lage bouwconjunctuur van deze periode. Op Figuur 6.4 wordt het jaarlijks groeicijfer van het aantal huishoudens uitgezet met daar bovenop het jaarlijks groeicijfer van woningen zoals blijkt uit het verschil van nieuwbouw en afbraak. De grafiek begint in 1971 en werd tot 1995 bijgehouden voor wat het saldo van de nieuwbouw betreft.

Voorals gevolg van de gezinsverdunding kwamen tot het midden van de jaren tachtig circa 38.000 huishoudens bij per jaar. Dit ritme zwakt echter verder af als gevolg van de lage geboortecijfers, het doorschuiven van de grote baby boom-generatie naar latere levensfasen zonder gezinsvorming, en het uitdeinen van nog verdere gezinsverdunding. Gedurende de jaren

zeventig kende de woningbouw een hoogconjunctuur met nieuwbouw die aanzienlijk groter is dan de aangroei van het aantal huishoudens.

In de jaren tachtig daarentegen valt deze nieuwbouw terug tot onder het aangroei-cijfer van huishoudens. Op dit ogenblik is het goedkoper geworden oudere woningen aan te schaffen en terzelfdertijd zwakt ook de stadvlucht af. Het is deze conjunctuurfase die de resultaten beheerst van de analyse op basis van tabellen 6.24 en 6.25. Na 1988 echter is het saldo van de nieuwbouw weer groter dan de aangroei van de huishoudens en wordt een inhaalbeweging ingezet. Het is echter zeer waarschijnlijk dat de opdrachtgevers van deze nieuwbouw opnieuw in hoge mate gehuwden zijn, zodat de polarisatie naar huishoudentype, waarvan voorheen sprake, niet is gestopt.

CONCLUSIES

Inkomensstructuren, tewerkstellingsprofielen en woningkarakteristieken zijn alle drie duidelijk gedifferentieerd naar huishoudenstype of posities van individuen in gezinnen. Hierachter schuilen *selectiemechanismen* waarbij degenen die een stevige positie op de arbeidsmarkt hebben verworven zich meer concentreren in de groep die een gezin vormt via een huwelijk en daarna dit gezin kan uitbouwen. De oude Malthusiaanse regel “geen huwelijk zonder afdoende en onafhankelijke middelen van bestaan” blijkt onverminderd van toepassing te zijn. De personen in een zwakkere economische positie blijven, zoals eerder vermeld, langer achter in een startpositie (inwonend bij ouders, alleenwonend) of worden voor een deel gericht naar ongehuwd samenwonen tot de materiële behoeften om in een huwelijk te voorzien voldoende verzekerd zijn. De groep van jongere alleenstaande ouders (meestal moeders) vormen een afzonderlijke categorie die, na het ontbinden van een partnerrelatie of huwelijk, veruit de zwakste groep vormen in de gemeenschap.

Naast het selectie-effect is wellicht ook van een *terugkoppelingseffect* sprake. Hierbij kunnen gehuwden en samenwonenden in bepaalde situaties terugvallen op een tweede persoon met een inkomen, terwijl alleenstaanden en alleenstaande ouders dit niet kunnen. Verder blijkt ook dat gehuwde mannen van 50-59 jaar beter stand houden tegen de werkkuitstoot die op hun leeftijd zo typisch is geworden. Het is niet onlogisch te veronderstellen dat zij zich al in betere posities bevinden om te starten maar dat zij ook kunnen rekenen op steun vanwege hun gezin om toch een nieuwe betrekking te vinden.

De vergelijking van de huisvestingsprofielen van 1991 en 1981 doet verder vermoeden dat de polarisatie naar economische positie en naar huishoudenstype niet is verzwakt. Bevestiging hiervoor kan gehaald worden door gelijkaardige analyses uit te voeren voor de twee andere socio-economische indicatoren die hier werden gebruikt. De gedetailleerde analyse van de oudere volkstellingsdata van 1981 is dus niet zonder belang als basis voor vergelijking.

Dit alles voert ons terug naar de economische theorieën van G. Becker en R. Easterlin respectievelijk die in hoofdstuk 1 werden aangehaald om verschillen in huishoudensvorming en -ontbinding te verklaren. Uit de data van dit hoofdstuk blijkt alvast dat Easterlin's relatieve deprivatietheorie op zeer veel plaatsen aanwijsbaar is: de economisch zwakkere groepen blijken trager en minder frequent door te gaan tot de traditionele gezinsvorming via huwelijk en ouderschap. Bovendien blijven zij in hun levensloop de gevolgen daarvan geruime tijd meedragen. Becker's hypothese, nl. deze van economische autonomie van hooggeschoolde vrouwen, is met deze data minder duidelijk terug te vinden. Daarvoor zou onderwijspeil als uitgangspunt beter geschikt zijn dan de drie hier gebruikte criteria. Het is echter wel zo dat kinderloze gehuwden van 30-49 jaar het meest aantrekkelijke inkomenspeil bezitten en het meest in de groep van dubbelverdieners te situeren zijn.

Tenslotte is ook een koppeling nodig met de ruimtelijke spreiding van huishoudentypen zoals voorgesteld in hoofdstuk 5. Uit de regionale verschillen naar tewerkstellingsstatus blijkt dat, *ten minste voor een deel*, de sterkere verspreiding van de niet-traditionele huishoudensvormen in de Waalse driehoek (Henegouwen, Namen, Luik) te verklaren valt door de minder gunstige economische omstandigheden.

HOOFDSTUK 7

SAMENVATTING EN CONCLUSIES

7.1. BRONNENKRITIEK

Voor de bepaling van de omvang en de samenstelling van huishoudens huldigt de Belgische Volkstelling van 1991 een “de jure” definitie: een huishouden is niet langer een feitelijke groep personen die courant een woning deelt en er samenwoont, maar een groep van personen die op eenzelfde adres (d.i. wettelijke verblijfplaats) is *gedomicilieerd*. Zij komen trouwens als dusdanig voor in het Rijksregister. De notie van wettelijk domicilie is derhalve doorslaggevend geworden.

Dit spruit direct voort uit de organisatie van de volkstelling van 1991. De huishoudensformulieren werden voorgedrukt op basis van de huishoudenssamenstelling zoals bekend op het Rijksregister. De individuele formulieren werden in aantal daaraan toegevoegd in overeenkomst met de geregistreerde huishoudensomvang, en verstuurd naar de adressen die met de domicilies overeenstemmen. Oorspronkelijk was het de bedoeling eventuele wijzigingen in huishoudenssamenstelling, zoals aangebracht door de respondenten, als correcties aan het bestand van het Rijksregister op te nemen, doch dit werd naderhand niet uitgevoerd. *De volkstelling van 1991 is derhalve een uitvoerige bevraging van huishoudens en hun leden zoals deze “de jure” op het Rijksregister zijn gekend.*

Dit heeft voor gevolg dat bronnen die een feitelijke toestand ter plaatse opnemen, zoals surveys, aanzienlijke afwijkingen met de volkstellingsdata moeten vaststellen. Enkele typische afwijkingen zijn:

- Een behoorlijk aantal personen die feitelijk meestal verblijven in stedelijke agglomeraties zijn niet daar gedomicilieerd, maar zijn wettelijke verblijfhouders in kleinere gemeenten (bijvb. domiciliëring van jongere alleenstaanden bij hun ouders, domiciliëring op tweede verblijfplaats voor fiscale redenen).

- Het Rijksregister en de volkstelling kennen de notie van cohabitatie niet. Op het telformulier is overigens geen categorie “partner” voorzien. Tal van ongehuwd samenwonenden zijn derhalve geregistreerd als alleenstaanden of als inwonende volwassene in een ander soort huishouden en zonder band van verwantschap met de referentiepersoon ervan. Dit heeft voor gevolg dat het aantal alleenstaanden en het aantal “oneigenlijke” één-oudergezinnen overschat zijn. Zo leidt de toename van procreatie bij samenwonenden, wat overigens een typische trend is geweest in de jaren tachtig, tot een toename van dergelijke “oneigenlijke” monoparentale gezinnen, omdat de partner (een van de ouders dus) niet als verwante van de referentiepersoon wordt beschouwd. Bij internationale vergelijkingen, zoals deze uitgevoerd door Eurostat, wordt hiermee geen rekening gehouden zodat de Belgische cijfers voor alleenstaanden en één-oudergezinnen te hoog zijn ingeschat in vergelijking met de andere landen.

– De non-respons in de volkstelling bedraagt circa 5.5 percent (Stoop en Surkyn, 1997), voorzover dit kon worden gereconstrueerd aan de hand van de variabelen die het beroep omschrijven. Tal van andere variabelen hebben geïmputeerde waarden, en non-respons daarvoor werd aangevuld met data uit andere bronnen zoals het Rijksregister. In vergelijking met surveys is deze non-respons bijzonder laag zodat de volkstelling nog altijd een geringe selectie-bias heeft. Toch moet worden gesignaleerd dat de non-respons ongelijkmatig is verdeeld: ze is aanzienlijk hoger in de regio Brussel, gevolgd door de overige stedelijke agglomeraties, en de gemeenten van de industriële as Bergen-Luik. Verder varieert de non-respons met nationaliteit: ze is hoger dan het landsgemiddelde voor zowel allochtonen als EU-burgers. Ook varieert non-respons met leeftijd en vooral huishoudentype. Zo is non-respons vooral bij alleenstaanden opvallend; voor jongeren onder hen gaat het vooral om item non-respons, voor oudere alleenstaanden gaat het hoofdzakelijk om record non-respons. Hoe omvangrijker een huishouden, hoe lager de non-respons.

Het probleem van de ongehuwde samenwonenden kon in deze monografie ten dele worden gecorrigeerd. In hoofdstukken 2 en 3 worden de classificaties van het NIS aangehouden zoals ze ook bij de vorige tellingen bestonden. Aldus wordt hier vergelijkbaarheid met de oudere NIS-publicaties over vorige tellingen behouden. Vanaf hoofdstuk 4 echter wordt de LIPRO-typologie van huishoudens ingevoerd die wel twee typen van cohabitanten kent (al dan niet met kinderen). Hiervoor werden de individuele records van de gehele volkstelling van 1991 herwerkt teneinde deze categorieën van cohabitanten aan te maken. Personen van verschillend geslacht, ouder dan 15, die geen verwanten zijn, en éénzelfde domicilie delen werden als cohabitanten beschouwd. Hiermee werden vooral opgenomen de personen die volgens de NIS-classificatie behoorden tot de klassen van “overige niet-familiale huishoudens”, “alleenstaande vader/moeder + andere volwassene” en de groep van “huishoudens met twee monoparentale gezinskernen”. Alleenstaanden die wel feitelijk samenwonen, doch geen domicilie delen, konden niet tot cohabitanten worden gerekend volgens deze procedure. *Dit betekent dat zelfs met de LIPRO-typologie het aantal cohabitanten nog altijd is onderschat en het aantal alleenstaanden overschat.*

Uit bovenstaande bronnenkritiek mag blijken dat de volkstelling enkele zeer specifieke eigenschappen heeft die men bij de vergelijking met andere data, nationaal of internationaal, niet over het hoofd mag zien. In de volgende punten behandelen we de substantiële bevindingen.

7.2. VERANDERENDE HUISHOUDENSSTRUCTUREN ALS GEVOLG VAN DE TWEEDE DEMOGRAFISCHE TRANSITIE

De omvang en de samenstelling van huishoudens zijn niets anders dan de structurele vertaling van gedragsveranderingen zoals deze zich in de decennia daarvoor hebben voltrokken. Bovendien draagt iedere generatie een stuk van haar voorgeschiedenis mee, zodat elk stratum naar leeftijd de sporen draagt van telkens andere perioden van de demografische geschiedenis. Opvallend in deze geschiedenis zijn de veranderingen geweest vanaf de jaren zestig ten aanzien van de gezinsvorming, de gezinsontbinding en de gezinsreconstructie. Deze domineren derhalve de opkomst van nieuwe huishoudentypen zoals we deze in deze monografie hebben kunnen optekenen en voor de toekomst verder kunnen verwachten. Meer specifiek zijn de evoluties in huishoudensstructuren vooral

beïnvloed geworden door de volgende karakteristieken van de zgn. “tweede demografische transitie”:

- de partnerkeuze en het huwelijk op latere leeftijden;
- de opkomst van ongehuwd samenwonenden bij jongeren (pre-maritaal) en ouderen (post-maritaal);
- het langer verblijf van jongeren in het ouderlijk huis of het alleenwonen vóór een partnerrelatie wordt aangegaan;
- het uitstelgedrag inzake leeftijd van ouderschap, en de daling van de vruchtbaarheid in het algemeen;
- de stabilisatie van de echtscheidingscijfers op een hoog peil en de daaraan verbonden vorming van één-oudergezinnen;
- de toenemende procreatie bij cohabitanten;
- de separatie van cohabitanten met kinderen en de daarmee samengaande vorming van een tweede soort van éénoudergezinnen (zonder alimentatierecht);
- de daling van hertrouw als vorm van gezinsreconstructie;
- de toename van cohabitatie als methode voor gezinsreconstructie;
- de langere duur van overleven van beide partners;
- de geringe opname van oudere alleenstaanden in andere huishoudens;
- de verlengde autonomie van bejaarde alleenstaanden, met opname in instituties als ultieme uitweg.

7.3. DE GEZINSVERDUNNING

Het totaal aantal huishoudens is sedert 1970 met 22 percent aangegroeid, tegenover een bevolkingsaangroei van slechts 3 percent. Dit wordt uiteraard door de gezinsverdunning verklaard. Na een aanvankelijke periode van stabiliteit tussen 1947 en 1970, met een gemiddelde huishoudensomvang van de private gezinnen van 3.00 personen, wordt vanaf 1970 een daling ingezet naar een gemiddelde van 2.73 personen per huishouden in 1981 en naar 2.52 personen in 1991. De LIPRO-projecties in hoofdstuk 4 voorzien een verdere daling tot een gemiddelde van circa 2.37 personen in 2001 en 2.28 in 2011.

Regionale verschillen in deze gemiddelde omvang worden kleiner in 1991, maar de Brusselse regio heeft veruit de kleinste gemiddelde gezinsomvang met 2.07 personen. In Vlaanderen daalde het cijfer in versneld tempo tot 2.62 wat niet veraf ligt van het Waalse cijfer voor 1991, nl. 2.52.

De verdunning komt vooral op rekening van de toename van de alleenstaanden en de daling in de grote huishoudens van 5 of meer personen. In 1991 was het aantal éénpersoonshuishoudens opgelopen tot meer dan een kwart van alle private huishoudens, nl. tot 28.4 percent. In 1970 bedroeg dit percentage amper 18.8. De grote huishoudens (5+) haalden in 1991 nog slechts 8.1 percent van alle private huishoudens; in 1970 was dit nog het dubbele, nl. 16.1 percent.

Opmerkelijk dienaangaande is eveneens dat de gemiddelde omvang van huishoudens met een buitenlandse referentiepersoon nog sterker afneemt. Meer nog dan in de Belgische huishoudens is dit het resultaat van de stijging van het aandeel van de alleenstaanden. Daartegenover staat wel dat de grote huishoudens (5+) meer een etnisch fenomeen zijn geworden, vooral als gevolg van de afname van Belgische gezinnen met 3 of meer kinderen. In de toekomst kan dit etnisch beeld echter verzwakken, o.m. als gevolg van de snelle vruchtbaarheidsdaling bij de jongere generatie van Turkse of Maghrebijnse afkomst en van hun toenemende autonomie t.a.v. de traditionele grootfamilie.

Alles bij elkaar genomen behoort België qua aandeel van éénpersoonshuishoudens tot de Europese middenmoot. Het EU-15 percentage is 26.7, tegenover 28.4 voor België. Aanzienlijk meer alleenstaanden komen voor in de Scandinavische landen (Zweden is koploper met 39.6%; Denemarken 34.4, Noorwegen 34.3, Finland 31.7), doch ook in Duitsland (33.6) en Zwitserland (32.4). Nederland (29.9) en Oostenrijk (29.7) halen bijna de 30%-grens, doch Frankrijk (27.0), het Verenigd Koninkrijk (26.7) en Luxemburg (25.5) liggen iets verder achterop. Het aandeel van de alleenstaanden in de private huishoudens is daarentegen beduidend lager in de Mediterrane landen (Italië 20.6, Griekenland 16.2, Portugal 13.8, en Spanje amper 13.3) en in Ierland (20.2). Jongeren verlaten in deze landen veel trager het ouderlijk huis, cohabitatie is nog weinig verspreid en de huwelijksleeftijd is eveneens hoog. Gezinsontbinding door echtscheiding is er vooralsnog veel zeldzamer geweest dan in de rest van Europa, en ouderen worden er ook vaker opgenomen in huishoudens van descendenten of verwanten.

7.4. HUISHOUDENSTYPEN: EVOLUTIE EN VERWACHTINGEN

Naast de gezinsverdunning is eveneens een markante evolutie waar te nemen in de samenstelling of in de soort huishoudentypen. Deze evolutie verliep sneller in de jaren tachtig dan in de jaren zeventig, en een aanzienlijk deel van de verschuivingen ligt nog voor de boeg.

De dominante tendens is de daling van het aandeel van de klassieke huishoudentypen gevormd rond een huwelijk en de toename van de “nieuwe leefvormen”, d.i. deze van de alleenstaanden, ongehuwd samenwonenden en de éénoudergezinnen. Zo zakt het aandeel van de gezinnen van gehuwden met kinderen tussen 1970 en 1991 van 39.9 percent naar 34.3 percent, dit van gehuwden zonder kinderen loopt terug van 24.3 tot 21.9 percent, en dit van gehuwden met of zonder kinderen doch met een andere coresident van 5.7 naar 2.4 percent. Deze drie categorieën samen vormden in 1970 nog 69.9 percent van alle private huishoudens, doch in 1991 was dit nog slechts 58.6 percent. Veruit de belangrijkste stijger, althans in absolute aantallen, is het type van de alleenstaanden (+440.000 sedert 1970), doch de snelste stijgers qua groeirijte zijn de éénoudergezinnen. De “eigenlijke”

éénoudergezinnen (d.w.z. zonder andere inwonende volwassene) groeide aan met 127.000 eenheden sedert 1970, en de “oneigenlijke” éénoudergezinnen (d.w.z. met een andere coresident) met 25.000 eenheden. Voor de eerste groep geeft dit een groeipercentage van +76.3 en voor de tweede groep een relatieve toename van 59.5 percent in de periode 1970-1991.

De NIS-typologie, waarop bovenstaande cijfers zijn berekend, kan verfijnd worden via de aanmaak van de LIPRO-typologie die, zoals eerder aangeduid, de nodige aandacht schenkt aan het fenomeen van ongehuwd samenwonen. In hoofdstuk 4 wordt dan ook tot het gebruik van deze typologie overgegaan. Niettemin blijft het aandeel van de cohabitanten in de volkstellingsdata, ook na de reconstructie op basis van de individuele records, onderschat in vergelijking met survey-resultaten. De LIPRO-resultaten geven wel de verdeling weer van de personen naar terzelfdertijd huishoudenspositie en leeftijd, en dit voor 1981 en 1991. Die stelt ons in staat om meer gedetailleerde vergelijkingen te maken. Bovendien werd de LIPRO-typologie gebruikt om de eerste Belgische projecties van de bevolking naar leeftijd en positie in huishoudentypen aan te maken. Bij deze projectie opteerden we voor een stel *conservatieve* hypothesen, wat tot 2011 zorgt voor een *minimale* evolutie. Een alternatief met een snellere evolutie in de richting van de Nederlandse transitiekansen is gegeven in Boulanger et al. (1994). De belangrijkste vaststellingen m.b.t. de evolutie 1991-2011 zijn:

1. *Een verdere daling van kinderen opgevoed in huishoudens van gehuwde ouders ten voordele van stijgende proporties van kinderen opgroeiend in huishoudens van cohabitanten en in éénoudergezinnen.* Zo wordt een minimaal ingeschatte toename verwacht van het aantal kinderen van 0-4 jaar opgroeiend bij ongehuwde ouders van circa 32.000 in 1991 tot 49.000 in 2011, wat een toename is (+17.000) die even groot is als deze gerealiseerd tussen 1981 en 1991 (circa +19.000). De toename van kinderen van 0-4 jaar opgroeiend in een éénoudergezin bedraagt tussen 1991 en 2011 minimaal 18.000, wat eveneens in dezelfde orde van grootte is als de geobserveerde toename tussen 1981 en 1991 van circa +21.000. De toename van oudere kinderen opgroeiend in éénoudergezinnen tussen 1991 en 2011 is echter veel belangrijker dan in de jaren tachtig werd vastgesteld. Voor de leeftijdsgroep van 15-19 jaar mag minimaal een toename worden verwacht met circa 50.000 tussen 1991 en 2011, tegenover een toename van circa 6.000 in de periode 1981-1991.

2. *De verlenging van verblijf van jonge volwassenen in het ouderlijk huishouden, en zelfs een verhoogde terugkeer daarheen bij gescheiden mannen.* In absolute aantallen zijn de stijgingen van personen met verblijf in het ouderlijk huishouden niet zo groot, maar uitgedrukt in ratio's is de groei wel opvallend. Tussen 1991 en 2011 neemt het aantal mannen van 30-34 jaar toe met 12 percent in de categorie “inwonend bij gehuwde ouders”, met 83 percent in de klasse “inwonend bij samenwonende ouders”, en met 44 percent in de groep “inwonend bij alleenstaande ouder”.

3. *Een belangrijke toename van alleenstaanden, vooral in de middengroep tussen 30 en 64 jaar en bij de hoogbejaarden.* Het globaal aandeel van de éénpersoonshuishoudens wordt met de “minimale” hypothesen van de LIPRO projectie geacht tegen 2011 toe te nemen van 28.8 percent in 1991 tot circa 35.0 percent. Hiermee bereikt België de nu courante Scandinavische cijfers (Zweden 1991: 39.6; Denemarken 1991: 34.4). In tegenstelling tot

wat men zich hierbij vaak voorstelt is de toename van de alleenstaanden niet zozeer te situeren bij ouderen van 60-79 jaar, maar wel in de middengroep begrepen tussen 30 en 64 jaar. De sterkste stijging tussen 1991 en 2011 doet zich overigens voor in de leeftijdsklasse van 45-49 jaar. Niettemin blijft de regel dat ook een belangrijke toename van alleenstaanden - en dan vooral van vrouwen - zich aftekent bij de hoogbejaarden en vooral na de leeftijd van 85 jaar.

4. *De afname van gehuwden met kinderen in de leeftijdsgroep van 20-39 jaar gaat eerst ten voordele van groei van cohabitatie en van de alleenstaande ouders. Daarna stagneert de groei van deze "alternatieve leefvormen" door de krimp van de generatie-omvang en door de blijvende groei van jonge alleenstaanden of langer verblijf in het ouderlijk gezin.* Uitstel van huwelijk en ouderschap in combinatie met echtscheidingen veroorzaakten tussen 1981 en 1991 een gevoelige daling van het aantal gehuwden met kinderen in alle leeftijdsklassen begrepen tussen 15 en 34 jaar. Tegen 2011 breidt dit zich uit tot de leeftijd van 44 jaar. Zo was het aantal gehuwde vrouwen van 20-24 met kinderen in 1991 nog amper 44 percent van het aantal in 1981, en in 2011 is deze groep opnieuw slechts 75 percent van wat ze was in 1991. In de leeftijdsklasse van 25-29 jaar daalde het aantal gehuwde moeders tot 81 percent van het aantal van 1991, en tegen 2011 loopt dit terug tot 63 percent van het aantal van 1991. Het aantal samenwonenden zonder kinderen nam in de jaren tachtig toe met een factor 2.2 voor de leeftijdsklasse van 15-44 jaar, en het aantal cohabitanten met kinderen steeg met een factor van circa 1.8. Tevens steeg ook het aantal éénoudergezinnen geleid door vrouwen van 15-44 jaar met een factor van 1.5. Vanaf het midden van de jaren negentig verschuiven deze positieve groeicijfers naar de wat oudere leeftijden tussen 30 en 59 jaar. Echter op jongere leeftijden treedt een stagnatie op en mogelijk zelfs een daling van het aantal jongere cohabitanten en éénoudergezinnen omdat de instromende generatie-omvang kleiner wordt als gevolg van de voorgaande denataliteit, maar ook omdat voor 15-29 jarigen de posities van alleenstaande of van verlengd verblijf in het ouderlijk gezin dominantier wordt.

5. *Een verspreiding van cohabitatie naar oudere leeftijdsgroepen door het opschuiven van de grote "baby boom" generaties en door gezinsreconstructie volgend op (echt)scheidingen.* Deze beweging tussen 1991 en 2011 mag vooral verwacht worden vanaf de leeftijd van 35 jaar. Bij mannen en vrouwen is deze stijging het grootst voor de leeftijdsklasse van 45-54 jaar, telkens met een factor van meer dan 2.0. In absolute aantallen echter blijven deze oudere samenwonenden nog ver achter op de aantallen gehuwden met of zonder kinderen. Bijvoorbeeld, in de leeftijdsgroep van 45-49 jaar bedraagt het aantal samenwonende mannen in 2011 nog steeds geen 10 percent van het aantal gehuwde mannen.

6. *Een toename van bejaarden die als gehuwd paar tesamen overleven, maar die daarna gevolgd worden door generaties bejaarden die meer (echt)scheidingen hebben gekend en weer meer als cohabitant of alleenstaande de leeftijd van 60 jaar bereiken.* In de leeftijdsklassen ouder dan 60 bleef het aantal gehuwden tussen 1981 en 1991 zeer gevoelig stijgen, en dit gold vooral voor hoogbejaarden die als echtpaar tesamen overleven. Maar ook de nog kleine groep van samenwonende hoogbejaarden steeg, terwijl dit nog niet het geval was voor de wat jongere bejaarden (die overigens een kleine generatie vormen geboren tijdens Wereldoorlog I). Tegen 2011 stijgt het aantal samenwonenden op alle leeftijden boven de 60 jaar, en voorbij deze projectiehorizont mag men zich aan een nog

sterkere toename verwachten wanneer de generaties geboren tussen 1950 en 1970, en voor wie ongehuwd samenwonen “normaal” is geworden, boven de leeftijdsgrens van 60 jaar uitstijgen. Dit zijn tevens generaties met een voorgeschiedenis van pre- of postmaritale cohabitatie op jongere leeftijden en met hogere (echt)scheidingscijfers.

7. Een verdere afname van bejaarde coresidenten in andere huishoudens; en gelijklopend hiermee, een afname van bejaarden in instituties, behalve na de leeftijd van 85 jaar. De daling van bejaarden, hoogbejaarden inclusief, die coresidenten worden in andere huishoudens waargenomen tussen 1981 en 1991 zet zich verder door tot 2011. Na de leeftijd van 70 jaar zal hun aantal teruggelopen zijn in 2011 tot circa één derde van hun aantal in 1991. Ook de opname in instituties vermindert, vooral bij bejaarde vrouwen, in de komende decennia. Onafhankelijk wonen blijft de regel en alleen opname in instituties van hoogbejaarden (80+) mag worden verwacht. Opmerkelijk hierbij is dat deze verlengde autonomie niet alleen op rekening komt van het verlengd gezamenlijk overleven van het koppel, maar ook door de toename van bejaarden met een inwonende descendent.

Naast het uittekenen van de evolutie voor de periode 1981-2011 wordt de LIPRO-typologie ook aangewend om diverse allochtone bevolkingsgroepen met de Belgische te vergelijken. Hieruit blijkt dat de Fransen, gevolgd door de Nederlanders vooral personen toeleveren die alleenstaanden zijn of te situeren vallen in de “nieuwe leefvormen” (cohabitanten en éénoudergezinnen). De groep afkomstig uit Zuid-Europa is gekenmerkt door geringe cohabitatie en hoge frequenties van inwonende verwanten. Toch zijn er onderlinge verschillen: bij de Italianen is er sprake van een sterke ondervertegenwoordiging van jonge alleenstaande vrouwen, wat niet het geval is voor de groep van Spaanse, Portugese en Griekse vrouwen. De Turkse en Marokkaanse populaties in België kennen uiteraard een zeer uitgesproken oververtegenwoordiging van de traditionele leefvormen gebouwd rond het huwelijk en de coresidentie van andere verwanten. Te vermelden valt eveneens dat mannen van Mediterrane origine, inclusief Turken en Marokkanen, wel frequenter overgaan tot cohabitatie met kinderen, terwijl cohabitatie voor vrouwen zeer uitzonderlijk blijft. Tenslotte vallen de hoge proporties alleenstaande mannen op in de Marokkaanse populatie, wat net niet het geval is bij de Turken.

7.5. REGIONALE PATRONEN IN HUISHOUDENSTYPEN

In hoofdstuk 4 worden de huishoudensposities van individuen volgens de LIPRO-huishoudensposities enkel vergeleken voor de drie gewesten (Vlaanderen, Wallonië, Brussel). In hoofdstuk 5 wordt de LIPRO-matrix (20 leeftijdsgroepen, 11 huishoudensposities) voor elk van de 589 gemeenten aangemaakt, teneinde een veel fijnere regionale typologie aan te maken. Elke cel in de LIPRO-matrix met procentuele verdelingen wordt een veranderlijke, en uit 312 dergelijke veranderlijken opgemeten voor de 589 gemeenten worden eerst 6 hoofdcomponenten gehaald. Een clusteranalyse op deze hoofdcomponenten levert vervolgens de finale typologie van gemeenten naar huishoudens-karakteristieken. Ter illustratie worden kaarten gemaakt van de beste indicatoren van elk van de 6 hoofdcomponenten, en worden de LIPRO-matrices opnieuw aangemaakt voor elk van de finaal weerhouden gemeentetypen. Vier typen vallen te onderscheiden bij de meer landelijke gemeenten en nog eens vier bij de stedelijke gemeenten.

Het eerste landelijke type behoudt gezinsvorming rond het huwelijk als dominante factor en er is een sterke ondervertegenwoordiging van alleenstaanden en van de “nieuwe leefvormen”, zijnde cohabitatie en éénoudergezinnen. Echter, huwelijk en ouderschap zijn tot wat latere leeftijd (na 25 jaar) uitgesteld. Dit relatief “traditionele type”, waar het huwelijk ook een zekere welvaart en bestaanszekerheid veronderstelt, komt hoofdzakelijk voor in de rurale gebieden van West- en Oost-Vlaanderen en van de provincie Antwerpen. Ze bevat 174 gemeenten op 589 (29.5%). Het zijn vooral deze gemeenten die voor het contrast met Wallonië zorgen.

Een tweede ruraal type sluit hierbij aan en bevat 93 gemeenten (15.7%). Ze hebben eveneens een overwicht van gehuwden met kinderen en een sterk deficit van alleenstaanden, cohabitanten en éénoudergezinnen. Het discriminerend kenmerk van deze gemeenten zijn de zeer hoge ratio's van oudere gehuwden (50+) met nog inwonende kinderen en tevens hoge frequenties van coresidentie van twee generaties aangekomen op oudere leeftijden. Dit type heeft derhalve nog een extra “traditioneel” element bij. De gemeenten behorend tot dit type zijn duidelijk geconcentreerd in de provincie Limburg, in de Duitssprekende Oostkantons en in de oostelijke Ardennen. Ze komen ook nog sporadisch voor in de Antwerpse Kempen en in de Westhoek.

Een derde type met 44 gemeenten (7.4%) onderscheiden zich door het overleven van het patroon van zeer sterke coresidentie van ouderen met een descendent of met andere verwanten. Dit type komt in twee kleine rurale gebieden voor en omvat gemeenten aan beide zijden van de taalgrens. De oostelijke groep hiervan is geconcentreerd rond Borgworm en de westelijke rond Aat, Lessen en Geraardsbergen.

Een vierde type met 131 gemeenten (22.2%) onderscheidt zich sterk van de drie voorgaande door de relatieve oververtegenwoordiging van cohabitanten met of zonder kinderen, door hoge percentages éénoudergezinnen, hoge percentages jonge moeders (al dan niet gehuwd), en bovendien ook door hoge buitenechtelijke vruchtbaarheid. Het huwelijk als centrale institutie staat hier veel zwakker. Dit type is dominant in de rurale gemeenten van Wallonië en in de kleinere gemeenten van het Waalse industriële bekken. Dit type zorgt overigens in hoge mate voor het contrast tussen Vlaanderen en Wallonië in het algemeen.

Het eerste stedelijk type is een overgangstype, en omvat de meer welvarende banlieuegemeenten van Antwerpen, Gent, Luik en tevens het gehele Brusselse stadsgewest (dat zich overigens uitstrekt tot Ottignies, Nijvel, Halle, Aalst, Mechelen en Leuven omsluit). De gezinsvorming gebeurt er vooral rond het huwelijk, en cohabitatie is minder frequent. Het kenmerk bij uitstek is evenwel de opvallende verlenging van de residentie van jonge volwassenen in het ouderlijk “hotelgezin”, en dit tot de leeftijd van 35 jaar. Bovendien is er ook een oververtegenwoordiging van bejaarden met een nog inwonende descendent. Dit type bevat 86 gemeenten (14.6%).

Het volgende type vertoont veel meer opvallende stedelijke kenmerken: oververtegenwoordiging van alleenstaanden op alle leeftijden, van samenwonenden met of zonder kinderen en van éénoudergezinnen. Gehuwden met kinderen worden er schaarser, en coresidentie met of van ouderen verdwijnt. Dit type bevat 51 gemeenten (8.7%) die bijna alle stedelijke kernen zijn, minder welvarende randgemeenten van grote steden, of in gefusioneerde agglomeraties zijn opgenomen.

De twee overige typen zijn grootstedelijk, en vooral de percentages alleenstaanden stijgen sterk. Deze groep wordt trouwens dominant. Daarnaast zijn ook interne verschillen die zich toespitsen op het aantal jongere gehuwden met kinderen en het aantal cohabitanten. Zo heeft een subgroep een vrij hoog aantal jonge gehuwden, wat overeenkomt met grootstedelijke concentraties van islamitische minderheden, en een hogere frequentie van cohabitanten of éénoudergezinnen. De andere groep heeft dan weer veel meer alleenstaanden. De twee laatste typen bevatten samen slechts 9 gemeenten, die alle in de Brusselse en Luikse agglomeraties gelegen zijn. De fusie van de Gentse en Antwerpse gemeenten belet ons een gelijkaardige fijnere indeling te maken voor deze agglomeraties.

7.6. SOCIO-ECONOMISCHE CORRELATEN VAN HUISHOUDENSPOSITIES

Drie belangrijke socio-economische kenmerken worden in hoofdstuk 6 in verband gebracht met de typen van huishoudens of met de huishoudenspositie van individuen. Deze socio-economische kenmerken hebben respectievelijk betrekking op:

- (i) de inkomensstructuur van het huishouden, met de aard en het aantal inkomens per huishouden, verbonden aan de positie van de referentiepersoon;
- (ii) de kenmerken van de tewerkstelling van de leden van het huishouden verbonden aan hun individuele LIPRO-positie;
- (iii) de kenmerken van de huisvesting, met eigendom, woningtype en -ouderdom, verbonden aan de huishoudenspositie van de referentiepersoon.

Uit deze analyses blijkt dat er een hoge mate van socio-economische differentiatie naar huishoudentype of -positie bestaat. Deze associatie kan niet in een enkele causale richting worden geïnterpreteerd maar is het globaal resultaat van een selectie-effect en een terugkoppelingseffect. Via het selectie-effect zorgt de socio-economische toestand van individuen voor verschillen in hun sortering over deze of gene huishoudentypen. Dit komt grotendeels overeen met de effecten van socio-economische uitgangspunten op de sortering van personen naar diverse leefvormen. Via het terugkoppelingseffect hebben de huishoudensposities die zijn ingenomen specifieke gevolgen voor de socio-economische toestand van de individuen. Het effect van echtscheiding op de inkomensstructuur van de twee aldus ontstane nieuwe huishoudens is hiervan een klassiek voorbeeld. De data van de volkstelling geven ons echter één enkele momentopname en stellen ons niet in staat het selectie- en het terugkoppelingseffect te onderscheiden. Wel laten de tellingsdata toe de globale associatie in beeld te brengen. Deze blijkt overigens niet gering te zijn, zoals surveydata m.b.t. inkomen en armoede al lieten vermoeden.

Vooreerst komt de inkomensstructuur aan bod. Deze wordt nagegaan voor alle leden van het huishouden en daarna als huishoudenskarakteristiek gekoppeld aan de referentiepersoon. Aldus vergelijken we de inkomensstructuren voor huishoudens met jongere en oudere referentiepersonen, zodat we hiermee tevens verschillende generaties in verschillende levensfasen beschrijven. Het onderscheid naar het aantal inkomens wordt gekoppeld aan het feit of het inkomen al dan niet uit arbeid wordt gehaald en of het hierbij om voltijdse dan wel deeltijdse arbeid gaat. Zes typen van inkomensstructuur worden hierbij onderscheiden. De verschillen naar huishoudentype zijn zeer sprekend. In de

leeftijdsklasse van 25-29 jaar, d.i. in de startfase, valt vooreerst op dat alleenstaanden en éénoudergezinnen drie tot vijfmaal meer te situeren zijn in huishoudens zonder inkomen dan de gehuwden. De situatie is het meest precair voor de éénoudergezinnen: bijna 40 percent op die leeftijd (meestal vrouwen) leeft van vervangingsinkomen (vooral werkloosheidsuitkering) en 8 percent is inkomensloos.

Deze moeilijke situatie blijft aanhouden voor beide voornoemde huishoudentypen in de leeftijdsklasse 35-39. Ook hier is een derde van de alleenstaanden en bijna 40 percent van de éénoudergezinnen ofwel zonder inkomen ofwel afhankelijk van een vervangingsinkomen. Dit is opnieuw drie- tot viermaal hoger dan bij de gehuwden. In de leeftijdsklasse van 45-49 jaar zijn het vooral de alleenstaanden die de zwakste positie innemen. Meer dan 40 percent onder hen hebben geen inkomen uit arbeid, en de helft hiervan beschikt zelfs over geen vervangingsinkomen. Bij de alleenstaande ouders (nu meestal gescheiden vrouwen met wat oudere kinderen) is de toestand licht verbeterd omdat de kans op een tweede verdiener toeneemt. In de oudste leeftijdsgroep van 55-59 jaar wordt de situatie van de alleenstaanden nog slechter: amper iets meer dan een kwart onder hen beschikt nog over een inkomen uit arbeid. De rest valt terug op een vervangingsinkomen (bijna 60%) of heeft geen inkomen (circa 15%). Maar ook éénoudergezinnen met nochtans oudere inwonende kinderen blijven in hoofdzaak afhankelijk van één vervangingsinkomen.

De inkomensstructuur van de gehuwden is veruit het meest robuust. Op jongere leeftijden geldt dit vooral voor gehuwden zonder kinderen. Deze huishoudens bestaan voor bijna 80 percent uit dubbelverdieners in de leeftijdsklasse van de referentiepersonen van 25-29 jaar. Op oudere leeftijden halen de gehuwden met nog inwonende kinderen de achterstand in, vooral omdat deze descendente ook tot het gezinsinkomen kunnen bijdragen.

In vergelijking met de gehuwden is de inkomensstructuur van de ongehuwd samenwonenden zwakker als de referentiepersoon jonger is dan 30 jaar of als kinderen aanwezig zijn. Cohabitatie blijkt dan samen te gaan met een iets moeilijker start op het materiële vlak of inzake inkomenszekerheid. Echter, samenwonenden zonder kinderen en ouder dan 30 jaar hebben een meer gunstige inkomensstructuur. Dit komt vooral door de inbreng van een vervangingsinkomen als tweede inkomen, daar waar hogere percentages van gehuwden (met of zonder kinderen) of samenwonenden met kinderen slechts over één inkomen uit arbeid beschikken. Samenwonenden zonder kinderen en ouder dan 30 zijn dus beter aan “de onderkant” beveiligd, daar waar gehuwden zonder kinderen het meest twee inkomens halen uit arbeid (voltijds of deeltijds) en wellicht de meest welvarende groep blijven.

De verschillen die aan bod komen inzake inkomensstructuur zijn opnieuw aanwijsbaar in de tewerkstellings- en woningkenmerken. De tewerkstellingsveranderlijken brengen bovendien een bijkomend aantal differentiaties aan het licht. Vooreerst blijkt dat zeer markante regionale verschillen bestaan, waarbij het Waals gewest telkenmale, en ongeacht huishoudenspositie van de betrokkenen, een zwakkere structuur kent. Daarbovenop komt nog dat Wallonië ook aanzienlijk meer huishoudentypen kent (zoals éénoudergezinnen) die sowieso reeds een zwakkere inkomensstructuur bezitten. Het effect eigen aan de regio en haar economische toestand (hogere algemene werkloosheid) en het effect van de specifieke Waalse huishoudenssamenstelling (hogere percentages “risico”-gezinnen) versterken elkaar.

Vervolgens komt de arbeidsuitstoot op wat oudere leeftijden, maar lang voor de pensioengerechtigde leeftijd, op een opvallende wijze naar voor. Opnieuw blijkt een band te bestaan met huishoudenspositie. Vooral oudere gehuwde mannen met nog inwonende kinderen blijken duidelijk beter stand te houden op de arbeidsmarkt dan hun overige leeftijdsgenoten. Aan de andere kant van het spectrum zijn het de jongere alleenstaande moeders die de geringste tewerkstelling kennen.

Tenslotte valt nog steeds op dat vrouwen met kinderen, gehuwd of samenwonend, een geringere arbeidsparticipatie kennen dan vrouwen zonder kinderen. In weerwil van de algemeen toegenomen vrouwelijke arbeidsparticipatie blijkt dus een behoorlijke "opportunity cost" te overleven ten nadele van vrouwen met kinderen. Het is dus niet zo dat de toename van tewerkstelling bij vrouwen geleid heeft tot een volledige nivellering dienaangaande van vrouwen met en vrouwen zonder kinderen.

De analyse van de woningkenmerken brengt eveneens belangrijke aspecten voor het voetlicht dank zij de vergelijking met de toestand in 1981. Vooreerst - en dit geheel volgens de verwachting - zijn het de gehuwden geweest bij de jongere generaties die zijn doorgestoten tot de status van eigenaar van een nieuwe woning (minder dan 20 jaar oud). Meestal gaat het om een ééngesinswoning i.p.v. appartement of flat. Al evenzeer zijn het de samenwonenden en nog meer de alleenstaanden of éénoudergezinnen die disproportioneel bewoners zijn van oudere huizen of huurders zijn van flats. De verschuivingen van de periode 1981-1991 in de woningkenmerken van de onderscheiden huishoudentypen moeten echter gezien worden in het licht van de algemene bouwconjunctuur en immobiliënmarkt van deze periode. Vooreerst is de conjunctuur van de nieuwbouw tot 1989 zeer zwak, en vervolgens is een grote verschuiving gebeurd in de richting van de aankoop van oudere panden. Pas vanaf het einde van de jaren tachtig draait deze situatie om, doch het effect hiervan kon nog niet voldoende gevat worden door de telling van 1991. Dit betekent dus dat in de beschouwde periode een aanzienlijke veroudering van het patrimonium heeft plaatsgevonden (wegens relatief gebrek aan nieuwbouw), maar ook dat de algemene eigendomsgraad in België nog verder is toegenomen, nl. van 61% in 1981 naar 65% in 1991. In relatieve termen beschouwd hebben de gehuwden licht terrein verloren inzake eigendom van nieuwe eengezinswoningen en zijn ze vooral uitgeweken naar eigendom van oudere eengezinswoningen (20 jaar +). Maar daartegenover staat ook dat gehuwden in veel belangrijkere mate eigenaar zijn geworden en ook hun posities van huurder hebben verlaten. Een gelijkaardig stramien is terug te vinden bij de cohabitanten. Hierbij moet echter worden opgemerkt dat de samenwonenden zonder kinderen een deel van hun achterstand als eigenaar van een nieuwere eengezinswoning hebben ingehaald t.a.v. de gehuwden. Doch, grosso modo, gehuwden en samenwonenden hebben hun positie vooral inzake eigendomsgraad verbeterd, zij het met een algemene toename van eigendom van panden ouder dan 20 jaar. Niemand is dus ontsnapt aan de effecten van de zwakke nieuwbouwconjunctuur.

De alleenstaanden en de éénoudergezinnen hebben in veel geringere mate deelgenomen aan deze dominante tendens. Hun eigendomsgraden van oudere eengezinswoningen of van oudere appartementen zijn weliswaar iets toegenomen, doch niet in dezelfde mate als bij de gehuwden en samenwonenden. Daarentegen zijn de percentages van alleenstaanden en éénoudergezinnen die huurder zijn geworden van hetzij oudere eengezinswoningen, hetzij van oudere appartementen duidelijk gestegen. Ook een groep van samenwonenden zonder

kinderen is verschoven naar de status van huurder van oudere flats. De verschuivingen naar de zwakste positie (huurder ouder pand) wordt dus het sterkst aangetroffen bij de éénuoudergezinnen, vervolgens bij een deel van de samenwonenden, en bij de alleenstaanden.

Uit dit alles blijkt dat transities naar huwelijk en ouderschap geassocieerd blijven met het verwerven van meer zekerheid inzake tewerkstelling en inkomen en op hun beurt een sterke aanzet zijn tot het verwerven van eigendom. Alleenstaanden en vooral de groeiende risicogroep van alleenstaande moeders zijn in de beschouwde periode in een meer precaire economische toestand achterop gebleven. Een deel van de jongeren, en disproportioneel deze afkomstig uit meer welvarende gezinnen, hebben een verlengd verblijf in het ouderlijk huishouden verkozen. De samenwonenden zijn duidelijk sterker gepolariseerd. Enerzijds bestaan zij uit een groep van tweeverdieners (meestal zonder kinderen) die van alle huishoudentypen tot de meest welvarende behoren, anderzijds uit een behoorlijk grote groep, die precies omwille van de zwakkere tewerkstellings- en inkomensstructuur niet zijn overgegaan tot een huwelijk of ouderschap. Er is dus zowel sprake van een “Becker-effect” (zie hoofdstuk 1), waarbij de best geschoolden en de dubbelverdieners de voorkeur geven aan ongehuwd samenwonen boven huwelijk of ouderschap, als van een “Easterlin-effect” waarbij cohabitatie het gevolg is van relatieve economische deprivatie inzake tewerkstellingsmogelijkheden en inkomenszekerheid.

HOUSEHOLDS AND FAMILIES

SUMMARY

The present volume is an analysis of the 1991 census data on household size and composition in Belgium and of their socio-economic characteristics. Comparisons with the censuses of 1970 and 1981 are made and household projections till 2011 are equally incorporated. The following topics are being discussed in this summary:

- (i) the aspects of the census organization and their impact on measurement validity and coverage;
- (ii) changing household size and composition since 1970 as measured through the household typology of the Belgian National Institute of Statistics (NIS);
- (iii) shifting individual positions in household types for the period 1980-2011, using the LIPRO-framework (Keilman and van Imhoff, 1991);
- (iv) the construction of a spatial typology of Belgian municipalities according to the dimensions of their household characteristics;
- (v) an analysis of the link between household composition and three socio-economic characteristics, i.e. household income structure, the employment status of household members, and the housing characteristics during the period 1981-1991.

1. Organizational aspects and their implications for the validity of measurement of household composition and for the completeness of the 1991 census.

The Belgian census of 1991 yields a "*de jure*", as opposed to a "*de facto*" picture of households and their composition. In contrast to earlier censuses that still involved home visits of census agents to collect or to verify the premailed census forms, the 1991 operation was entirely organized as a mail survey. The basis for this operation was the information contained in the National Population Register. In fact, the first page of the questionnaire was a print-out from the Register specifying names and dates of birth of all persons who, according to the Register, formed a household by virtue of a *common legal domicile*. Respondents were allowed to make alterations in view of subsequent corrections to be entered in the Register. But, these final corrections were never entered. Hence, the census is essentially a mail survey covering all residents in the nation and adding other variables to the legal information on household composition as already known to the Register. This has, of course, a number of major consequences:

- a. A substantial number of persons who reside "*de facto*" in urban agglomerations, but who are domiciled at their second residence in smaller municipalities (which have lower tax rates) or at the address of their parents, are allocated to the population of their legal residence. The actual urban populations are therefore underenumerated, and a number of "*de facto*" single person households reappear in the form of coresidents in other households.
- b. The Register, and consequently also the 1991 census, has no provision for unmarried cohabitation. The census form contained no possibility of checking "partner" as a response category in the question linking individuals to the household reference person. The specified linkages are either those based on kinship and marriage or refer simply to an "unrelated individual". Hence, a cohabiting partner is such an "unrelated individual", provided, of course, that he/she shares the legal domicile with that of the reference person.

- If this is not the case, the partner constitutes either a household on his/her own or is attached to another household, again depending on his/her legal domicile. Face-to-face surveys, probing into the real nature of a relationship, therefore typically identify much larger proportions of cohabiting couples and fewer single person households than the census.
- c. The NIS-typology of household composition, as also used in the previous censuses, equally lacks the notion of cohabitation. Cohabitants are distributed over a variety of other types such as households of two unrelated adults, single parent households with an unrelated adult coresident, or two joint monoparental households. We have retained the NIS-typology in chapter 2 and 3 mainly in order to maintain comparability with the censuses of 1970 and 1981. But, in the rest of the monograph, the LIPRO-typology, which explicitly specifies cohabitation, has been preferred as a basis for projections and further analysis. In order to derive the LIPRO-typology, a large number of individuals needed to be reclassified in order to recreate households of cohabitants with or without children. Such a reclassification was made if the coresiding adults were unrelated by kinship or marriage, if they were of opposite sex, and if they shared the same legal domicile. Consequently, cohabitants with different legal domiciles are still being missed and appear in other configurations. The LIPRO-typology corrects for missing cohabitation in the NIS-classification to a significant extent, but the incidence of the phenomenon is still being underestimated.
  - d. The overall non-response in the 1991 census is estimated to be about 5.5 percent (Stoop and Surkyn, 1997). This percentage is derived from the response rate on questions pertaining to employment. The census records that were made available were already adjusted via imputation, and imputed values were no longer distinct from actually recorded ones. The questions on employment and profession had not undergone such corrections for lack of supplementary information. In comparison with surveys, a 5.5 percent non-response rate is very low, but it is not evenly distributed. Firstly, non-response proved to be considerably higher in Brussels and in the other large urban agglomerations or in the municipalities that form the industrial belt of Hainaut and Liège. Secondly, non-response is higher among non-Belgian residents, but not only among certain ethnic minorities (such as Turks or Moroccans), but particularly among European Union nationals. In Brussels, non-response is therefore highest in the least and in the most wealthy areas. Thirdly, non-response is inversely related to household size: it is highest among single persons and rapidly diminishes as the household contains more persons. Finally, non-response is related to age: item non-response is more typical for younger persons, whereas complete record non-response is more typical for the elderly.

2. Changing household size and composition as assessed through the NIS classification

The total number of households has increased by 22 percent over the period 1970-1991, against an overall population increase of only 3 percent. This is largely the consequence of diminishing household sizes. After a period of stability between 1947 and 1970, with an average household size of 3.0 persons (collective households excluded), this average declines to 2.73 in 1981 and 2.52 in 1991. The LIPRO-projections of chapter 4 extend this decline to an average household size of 2.37 in 2001 and 2.28 in 2011.

Regional differences in household sizes diminished by 1991, but the Brussels region, composed of 19 municipalities, have by far the smallest average: 2.07 persons per household.

In Flanders, household sizes diminished more rapidly and the 1991 average of 2.62 is not that far away from the average of Wallonia, i.e. 2.52.

The reductions in average household sizes are due to two factors: first and foremost, the increase in single person households, and secondly, the declining contribution of "large" households, i.e. of 5 persons or more. In 1991, the share of single person households covers more than a quarter (28.4%) of all households, whereas this was only 18.8 percent in 1970. The "large" households (5+) were down in 1991 to 8.1 percent from 16.1 percent in 1970.

Noteworthy is also that average household sizes for "foreign households" (i.e. with a non-Belgian reference person) are declining even more rapidly. This is again primarily attributable to the very rapid increase of single person households among other European nationalities. This leaves the "large" households (5+) as a predominantly ethnic phenomenon (i.e. mainly Turkish or Maghrebian), but the rapid fertility decline among their second generation in tandem with the increasing propensity among younger couples to establish separate residence from that of the parents will reduce their household sizes in the 1990s as well.

With respect to the proportion of single person households, Belgium falls squarely in the European middle range. The EU-average in 1991 is 26.7 percent, against 28.4 in Belgium. The Scandinavian countries have many more such households: Sweden 39.6%, Denmark 34.4, Norway 34.3, Finland 31.7. But also Germany (33.6) and Switzerland (32.4) have passed the 30-percent mark. Just below this mark are: the Netherlands 29.9, Austria 29.7, France 27.0, the UK 26.7 and Luxemburg 25.5. The share of single person households is much lower in Ireland (20.2) and in the Mediterranean countries: Italy 20.6, Greece 16.2, Portugal 13.8 and Spain 13.3%.

Apart from diminishing average household size, there is also a marked shift in household composition during the 1980s, and a considerable part of this overall structural change is still to come. The dominant features of this evolution are best described via the LIPRO-typology in the next section.

3. The structural transformation of households: evolution and expectations as assessed via the LIPRO-typology

As expected, the dominant trend is a reduction of the share of households that are formed through marriage or that have a lasting marriage. By contrast, households containing the so called "new lifestyles" based on independent living of single persons, on cohabitation or built around a single parent are all increasing. For instance, the share of households with a married couple and children declines from 40 percent in 1970 to 34 percent in 1991, that of married couples without children from 24 to 22 percent, and that of married couples with another adult coresident from 6 to 2 percent. Together, these three categories with a married couple as a nucleus decline from 70 percent in 1970 to 59 percent in 1991.

By far the largest increase is witnessed in the number of the single person households (+440.000 since 1970), but the most rapid rate of increase is found among the single parent households. Such households (without any other coresident adult or "unrelated person") increased with 127.000 units since 1970, which corresponds to a growth of 76 percent.

The LIPRO-framework also allows for a joint sex-age and household position projection of the population. The projections presented in chapter 4 are based on a "constant rates" hypothesis, as assessed in 1991. Hence, these projections are *conservative* by nature (see Boulanger et al., 1994, for an alternative as well). The most salient results are:

- a. *A further decline of children growing up in households of married parents, and a concomittant increase of children growing up in households of cohabitants or of lone parents.*

The minimally expected increase of young children below age 5 growing up with cohabiting adults for the period 1991-2011 is about the same as the increase witnessed in the period 1980-1991 (about +18.000). The same holds for such young children living with a lone parent (about +20.000). More cohabitation, more divorce, a higher illegitimacy rate, and more separation among cohabitants than witnessed by the 1991 transition rates would of course increase these shares to come in the period 1991-2011. The increase of older children living with cohabitants or in a lone parent household, even with the minimal hypotheses of the projection, will be accelerating. For the age group 15-19, the increase of such children living in a monoparental family, for instance, is expected to be of the order of +50.000 between 1991 and 2011, as against an increase of +6.000 in the 1980-1991 period.

- b. *The prolongation of residence of young adults in the parental household, and a return to the parental household of separated/divorced men.*

In absolute terms, the increase of persons older than 30 still residing in the parental household is not that spectacular, but expressed in ratios relative to their proportions in 1980, the growth is highly significant. For the period 1991-2011, further growth is expected. For instance, the number of men aged 30-34 coresiding with married parents is expected to increase with 12 percent by 2011, the number coresiding with cohabiting parent(s) by 83 percent, and the number of such men coresiding with a lone parent by 44 percent. Note that these percentages still stem from the conservative hypotheses used in the LIPRO-projection of chapter 4.

- c. *A major increase of single person households, especially in the middle age categories 30-64 and among the very old (85+).*

As already indicated, the LIPRO-projection estimates an overall growth of single person households from 28.8 to about 35.0 percent of all private households for the period 1991-2011. Hence, Scandinavian figures are likely to be reached. In contrast with common expectations this increase is not so much concentrated among the elderly (65-79 age bracket) but in the middle age groups between 30 and 64, with the largest increase in the age group 45-49 years. Nevertheless, common expectations are confirmed as regarding the very old. Especially from the age of 85 onward, and particularly among women in this age group, the numbers of single person households will continue to expand.

- d. *The decline of the group "married with children" in the age bracket 20-39 at first benefits the growth of cohabitation and of lone parent households, but subsequently the latter groups stagnate as a result of declining cohort sizes and further growth of single person households or prolonged residence in the parental household.*

The postponement of marriage and parenthood in tandem with separations (of cohabitants) and divorce (of married couples) produced the steep decline of the group "married with children" in the 1980s. So far, this phenomenon was concentrated in the age group 20-34. By 2011, this trend will equally affect the ages up to about 59, as the currently large "baby boom"-cohorts with more cohabitants and single parents move forward with their patterns of higher separation/divorce rates and family reconstruction via cohabitation. They are being replaced in the age groups below 35 by younger cohorts with more single persons or with further prolonged residence in the parental "hotel family". These newly incoming cohorts are furthermore much smaller than their "baby boom" predecessors. Despite these trends, family formation based on marriage remains a modal form in Belgium during the first decade of the next century.

- e. An initial increase of older couples surviving as married is followed by cohorts with considerably more disrupted and complex family antecedents.*

In the age groups beyond age 60 the number of intact married couples considerably increased during the 1980s, and this holds particularly for elderly persons beyond age 80. In addition there was also an increase of cohabiting couples in the latter age range. By 2011, the number of cohabitants rises in all age groups over 60, and beyond the projection horizon a further increase of cohabiting elderly is to be expected when the "baby boom"-cohorts reach these age groups.

- f. A further decrease of the elderly as coresidents in other households and of the institutionalized elderly, except beyond the age of 85 years.*

The decline of the coresiding elderly observed between 1981 and 1991 is expected to continue. Beyond age 70 their numbers in 2011 are estimated to be a mere third of those in 1991. Also institutionalization is expected to diminish even further, even for widowed women. Only when independent living of intact couples or surviving partners is no longer possible, a move to an institution is to be considered. Residential autonomy continues to be highly valued.

In addition to these observed and expected trends, the LIPRO-typology has also been used to typify the household structures of other nationalities residing in the country. French and Dutch households are largely single person households or contribute to the "new categories", i.e. cohabitants and lone parent households. The nationalities from Southern Europe are characterized by lower cohabitation ratios than the Belgians and by a higher incidence of coresiding kin. However, Italians have very few younger lone women households compared to the Belgian national pattern, but this category is overrepresented in the Spanish, Portuguese and Greek populations.

As expected, the Turkish and Moroccan populations have a pronounced overrepresentation of traditional forms built on marriage and parenthood and on the presence of coresiding kin. But there is, just like among the Southern European groups, already some evidence of cohabitation for men (almost exclusively), presumably with partners of other nationalities. Equally noteworthy is the high incidence of single men in the Moroccan population, in contrast to what is observed for the Turkish group. The latter group counts many more young "imported brides" than the former, as surveys have shown.

4. Regional patterns of household composition

In chapter 4, the household positions of individuals are only regionally compared for three large areas (Flanders, Wallonia, Brussels). In chapter 5 the LIPRO-matrix (20 age groups, 11 household positions) was produced for each of the 589 municipalities ("communes", "gemeenten"). Each cell in the LIPRO-matrix with percentage distributions by age group has been treated as a variable with 589 observations. The 312 relevant variables were subsequently reduced to 6 orthogonal principal components, and a cluster analysis performed on these factors produced the final typology of Belgian municipalities according to their household characteristics. Chapter 5 therefore contains a selection of maps, each representing a detailed geographical picture of the best correlates of the six underlying dimensions. Map 5.13, finally, represents the location of the eight "types". Four types differentiate between more rural municipalities and the remaining four between the urban ones.

The first rural type (174 municipalities or 29.5%) has maintained family formation through marriage and contains relatively few cohabitants and single person households. Marriage and parenthood are, however, often postponed beyond age 25. Extramarital fertility is low. This is a relatively traditional pattern of family formation and household composition, and it is predominantly found in the more rural areas of the provinces of West- and East-Flanders and of Antwerp. This overwhelmingly Flemish pattern produces the contrast with Wallonia.

The second type (93 municipalities, 17.5%) is equally characterized by an overrepresentation of married couples with children and a considerable deficit of cohabitants, one person households and monoparental households. Its discriminating characteristic is, however, the high incidence of older married couples (50+) that still have coresident children at home, and also the higher frequencies of coresidence of two generations at older ages. The latter features obviously contribute to the traditionality of these household structures. The municipalities belonging to this type are concentrated in the province of Limburg (Flanders), in the German-speaking East Cantons, and in the eastern part of the Ardennes (Wallonia). They also sporadically emerge in the most rural areas of the provinces of Antwerp (i.e. the Campine region) and of West-Flanders (i.e. the Westhoek).

The third type (44 municipalities, 7.4%) is marked even more by the coresidence of two or three generations or by the presence of other kin in the household. Such forms of coresidence have always been fairly exceptional, and they are becoming even more so, but in this type of rural municipalities the pattern is surviving to a greater extent than elsewhere. These municipalities form two small clusters that span across the linguistic border. The western cluster is located in southern East-Flanders and western Hainaut (area of Ath, Lessine, Geraardsbergen), and the eastern cluster is centered around the town of Waremme.

The fourth type (131 municipalities or 22.2%) is very different from the previous three. It is characterized by an overrepresentation of cohabitants with or without children, a high incidence of lone parent households, high percentages of young mothers (aged 20-24), and by high extra-marital fertility. Marriage is much less of a central institution in these rural areas of central Wallonia and of the industrial towns of Hainaut. The northern border of this area largely corresponds with the linguistic border as well. Furthermore, this Walloon type causes much of the overall contrast with Flanders.

The first urban type (86 municipalities or 14.6%) is of a transitional nature and contains the wealthier “banlieus” of the cities of Antwerp, Ghent and Liège and the entire zone of influence of Brussels. Family formation is centered on marriage, whereas cohabitation is somewhat underrepresented. The distinguishing mark is the high percentage of young adults with prolonged coresidence in the parental “hotel”-family. In addition, there is also an overrepresentation of elderly persons with a coresident descendant.

The next three types are much more urban in the sense that they have expanding numbers of single person households, of cohabitants and of lone parent households. Married couples with children become rarer and coresidence of the elderly diminishes. A first cluster of such municipalities (51 or 8.7%) is therefore made up of nearly all small or middle size towns, and of the less wealthy suburbs of larger agglomerations.

The last two urban types are found in the Liège and Brussels agglomerations and contain even larger concentrations of single person households. In addition, there are also some internal differences with respect to the incidence of married couples with children and of cohabitation. One subgroup has a relatively high incidence of married couples with children, which corresponds to a concentration of ethnic populations (Turkish, Maghrebians), mixed with cohabitants and lone parent households. The other subgroup stands out by even higher concentrations of single person households. At this point, a mention should be made of the fact that the agglomerations of Antwerp and Ghent equally have such internal differentiations. However, these do not show up on the maps because of the administrative merger of the various municipalities that constitute these agglomerations. More detailed maps for the much smaller statistical sectors in these agglomerations are therefore needed to bring out such patterns of heterogeneity.

The chapter on regional patterns concludes with the presentation of the complete LIPRO-matrices for each of the eight types that were identified above. The typology of municipalities according to household composition patterns furthermore provides an excellent sampling frame for demographic or socio-economic surveys.

5. The socio-economic characteristics of households

The following socio-economic characteristics were studied in relation to household composition:

- a. *The structure of household income*, based on the number of contributing incomes and their sources (i.e. income from full-time or part-time employment, replacement incomes such as unemployment benefits or pensions). Such household income structures were linked to the LIPRO-position and age of the reference persons of the household.
- b. *The characteristics of employment* of all household members, linked to the LIPRO-positions of all adults in the active age range.
- c. *The characteristics of dwellings* based on three criteria, i.e. property, age of dwelling and type of dwelling. These characteristics are linked to the age and LIPRO-positions of reference persons.

As was to be expected the analysis reveals the existence of strong links between household composition and the socio-economic markers. These statistical associations are not to be interpreted in a single causal direction. Rather, they are the result of selection-effects, via which socio-economic circumstance determines patterns of household formation and composition, and of recursive effects or feed-back effects, where changes in household composition (e.g. through divorce) cause changes in socio-economic positions. The census data obviously do not allow for establishing distinctions between these effects, but give an overall picture of the degree and nature of the associations.

The structure of household incomes are compared across the various household positions of the reference persons and by age group. As such the situation of the various generations in different life cycle stages can be elucidated. In total, seven types of income are distinguished: (1) no source of income, (2) one replacement income (3) one income from full or part time employment, (4) two replacement incomes, (5) two incomes of which one is a replacement income, (6) two incomes from full or part time work, (7) three or more incomes.

The employment characteristics are described by the following categories: (1) student, (2) never employed and not searching for work, (3) searching for a first job, (4) employed, (5) unemployed and searching, (6) ceased working, (7) housewife, (8) handicapped. These categories are cross-tabulated with the LIPRO-household positions of all individuals and reported for the ten year age groups between 20 and 59. These cross-tabulations are also produced for the three regions (Brussels, Flanders, Wallonia).

In the age group 25-29, i.e. during the starting phase of family formation, the probability of being without income is three to five times higher for lone parent households and among single persons than in the other types of households. Among lone parents households, mostly headed by women, almost 40 percent rely on replacement incomes (mostly unemployment benefits) and 8 percent has no source of income whatsoever. This precarious situation is continued in the next age group. Among those aged 35-39, one third of single persons and almost 40 percent of the lone parent households are either still without income or dependent on one replacement income. This is again three to four times as high as the corresponding figures for households of married persons. In the age group 45-49 the situation worsens for the single persons: more than 40 percent have no income from employment and half of these are without income at all. The situation for lone parent households has somewhat improved in this age category largely because of additional incomes being earned by descendents. Finally, in the oldest age group considered, 55-59, the situation of single persons deteriorates even further: just over one quarter derives an income from employment, whereas the remainder has become dependent on a replacement income (60%) or has no income at all (15%). Also the lone parent families with mostly older children continue to depend largely on one replacement income.

The income structure of the married couples (with or without children) is the most robust. Married couples without children are overwhelmingly (80 percent) dual income families in the age group 25-29. At older ages married couples with children gradually catch up because of additional incomes being provided by their older children. In comparison with married couples, the income structures of cohabitants is weaker if the reference person is younger than 30 or if children are present. Cohabitation is associated with a more difficult financial start or slower career development below age 30. By contrast, cohabitants without children and older than 30 have a far more attractive income structure. This stems from the fact that cohabitants typically accumulate two sources of income, including replacement

incomes, whereas there is still a fair portion of married couples, especially with children, who rely on one earner only. On the whole, the married without children maintain the most advantageous position thanks to their dual incomes from employment.

The analyses of the link between employment and household position add complementary information. First and foremost, they draw attention to the substantial regional differences, with Wallonia having by far the most precarious employment structure irrespective of age group and household type. In other words, unemployment levels in the southern part of the country are higher in all age groups and in every household type than in Brussels or Flanders. In addition, Wallonia has a higher incidence of the socio-economically weakest household types, i.e. lone parent families, younger cohabitants and older lone persons. Hence, the region has a double handicap, one due to the overall weak economic situation and much higher overall unemployment, and the other one being associated with the concentration of particularly vulnerable household types.

The second feature emerging from the employment analysis is the high degree of unemployment at older ages, and particularly from age 50 onward, i.e. long before the legal age of retirement. This is a typically Belgian feature. Of all 15 EU-countries Belgium has the lowest activity rates in the age group 50-64. A connection with household composition is again emerging: older married men with dependent children have significantly higher employment rates than all others.

A third observation is that women with children, irrespective of whether they are married or cohabiting, still have lower activity rates than women without children. Lone mothers have by far the lowest activity rates in all age groups.

The analyses of the housing characteristics elucidate important additional features, particularly because of the comparison of the 1991 situation with that of ten years before. Firstly, among the younger generations especially married couples become owners of a new dwelling (less than 20 years old). These dwellings are predominantly one family houses rather than apartments or flats. Secondly, cohabitants and even more so single persons or lone parent are disproportionately renting older (20 years +) houses or apartments.

In the decade 1981-1991 important shifts in housing characteristics occurred, and these were not neutral for the various household types. During this period, the building industry went through a deep depression with much fewer dwellings being constructed than in the 1970s. At the same time also the stock of uninhabited dwellings grew, causing a problem of general degradation mostly but not exclusively in urban environments. Yet, in the same period more households became owners: the ownership rate rose from 61 percent in 1981 to 65 percent in 1991. But the share of older dwellings (20 years or more) in ownership rose even more. Only from 1988 onwards an improvement occurred and the dwelling replacement rate (i.e. number of new dwellings being constructed minus the number of demolitions) is again higher than the annual increase in the number of households. The shifts in housing positions according to household types need to be evaluated against this general backdrop.

In relative terms, married couples only lose ground very slightly as far as ownership of new houses are concerned. But they gain very substantially as owners of older (20+) one family houses. Fewer households of married couples are renting their premises in 1991 than in 1981. Cohabitants follow a similar pattern, and childless cohabitants have even gained ground as owners of new houses. Single persons and lone parents again provide the

contrasting pattern. Their ownership rates of older dwellings increased somewhat, but much less than among the married or cohabiting couples. In addition a considerable segment of single person or lone parent households has been relegated to the weakest housing positions, i.e. that of renting old dwellings and particularly old apartments. Also a subgroup of cohabitants followed this direction, thereby showing that the group of cohabitants is quite heterogeneous as far as economic position is concerned.

6. Overall conclusions

The changes in demographic behaviour related to family formation, dissolution and reconstitution witnessed in all Western societies since the 1960s (i.e. the so called "second demographic transition") have caused major shifts in household size and composition during the 1980s. Just as in all other EU-countries, these behavioural changes, legitimized by the notion of individual autonomy and freedom of choice, have produced considerably more households of types that are considerably more likely to experience vulnerability with respect to employment, income insecurity and low grade housing. Lone parent households, single person households and a segment of cohabiting unions belong disproportionately to these vulnerable groups. Not only have these populations at risk increased, but also the economic depression of the 1980s in Belgium has substantially contributed to the weakening position of these households. This is, for instance, clearly visible in the shifts in housing situation in the period 1981-91.

Household position projections by gender and age furthermore indicate that the population of the more vulnerable household types will continue to expand, even in the conservative hypothesis of constant 1991 transition rates. Furthermore, major regional distinctions appear in Belgium, with Wallonia having by far the highest concentration of more vulnerable household types in tandem with a weakened overall economic situation.

BIBLIOGRAFIE

- Axinn, W. Thornton, A. (1992): "The influence of parental resources on the timing of the transition to marriage", Social Science Research 21: 261-285.
- Axinn, W.G., Thornton, A. (1993): "Mothers, children and cohabitation - the intergenerational effect of attitudes and behavior", American Sociological Review 58:233-246.
- Becker, G. (1981): A treatise on the family, Harvard University Press, Cambridge Mass.
- Boulanger, P.-M., Lambert, A., Deboosere, P. en Lesthaeghe, R. (1994): La formation des familles: étude prospective, Programme de recherche en sciences sociales, Service de Programmation de la Politique Scientifique & INBEL, Bruxelles.
- Bumpass, L. (1990): "What's happening to the family? Interactions between demographic and institutional changes", Demography, 27 (4): 483-498.
- Burch, T. (1995): "Theories of household formation: progress and challenges", in van Imhoff et al. (red): Household demography and household modeling, Plenum Press: 85-101.
- Cantillon, B. en Lesthaeghe, R. (1987): "Gezinnen, generaties en inkomensverdeling - De Belgische trend 1975-1986" Tijdschrift voor Sociologie, 1987-2.
- Cantillon, B., Andries, M. (1994): "De dualiseringsthese hertoetst - Inkomens, koopkracht en welvaart van uitkeringstrekkers in de periode 1985-1992", CBS-Berichten, Centrum voor Sociaal Beleid, UFSIA-Universiteit Antwerpen, Antwerpen.
- Cantillon, B., Vanherck, R., Andries, M., Marx, I. (1994): "Werden mannen en vrouwen gelijk? Beroepsloopbanen en inkomens van mannen en vrouwen in de 80'er jaren", CBS-Berichten, Centrum voor Sociaal Beleid, UFSIA-Universiteit Antwerpen, Antwerpen.
- Cliquet, R.L., Callens, M. (red) (1993): Gezinsvorming in Vlaanderen: Hoe en wanneer? Resultaten van de Enquête Gezinsontwikkeling 1991 (NEGO V), CBGS Monografie 1993/1, Ministerie Vlaamse Gemeenschap, Brussel.
- Coale, A.J. (1972): The growth and structure of human populations - A mathematical investigation, Princeton University Press, Princeton, N.J.
- Conseil de l'Europe (1990): Household structures in Europe, Population Studies no. 22, Straatsburg.
- Corijn, M. (1993): Leefvormen in Vlaanderen, Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudies, CBGS-monografie 93-2, Brussel.
- Council of Europe (1996): Recent demographic developments in Europe, Strasbourg.
- Crimmins, E., Easterlin, R., Saito, Y. (1991): "Preferences change among American youth: family, work and goods aspirations, 1978-1986". Population and Development Review, 17:115-133.

- De Beer, J. (1995): "National household forecast for the Netherlands", in E. van Imhoff et al. (red): Household demography and household modeling, Plenum Press: 251-272.
- De Beuckelaer, A., Peersman, G., Cuyvers, L., Henderickx, E., Meeusen, W., en Rayp, G. (1994): Arbeidsvraag bij 50-plussers, Rapport programma maatschappelijk onderzoek, Federale Diensten voor Wetenschappelijke, Technische en Culturele Aangelegenheden (DWTC), Brussel.
- De Jong-Gierveld, J., Liefbroer, A., Beekink, E. (1991): "The effect of parental resources on patterns of leaving home among young adults in the Netherlands", European Sociological Review, 7:55-71.
- Deboosere, P. (1992): "Indeling van de Belgische bevolking naar positie in huishoudens - Beschikbare databanken, evaluatie en bewerking van de data". Steunpunt voor Demografie Working Paper 92-2, Vrije Universiteit, Brussel.
- Deboosere, P. (1992): Het gebruik van de arbeidskrachtenenquête voor de studie van huishoudens in België, Steunpunt Demografie Working Paper 92-3, Vrije Universiteit Brussel.
- Deboosere, P. (1994): "Huishoudentypes - Recente evolutie en regionale differentiatie" in Tweede Vlaamse Gezinsconferentie: Gezinstypes en intergenerationele netwerken, Vlaams Ministerie voor Welzijn en Gezin, Brussel: 11-45.
- Deven, F. (1991): "Living arrangements in Flanders in the eighties", Bevolking en Gezin 91-1: 39-51.
- Easterlin, R. (1976): "The conflict between aspirations and resources", Population and Development Review 2(3): 47-426.
- Easterlin, R., Crimmins, E. (1991): "Private materialism, personal self-fulfilment, family life and public interest: the nature, effects and causes of recent changes in the values of American youth", Public Opinion Quarterly, 55: 499-533.
- Easterlin, R., Macdonald, C., Macunovich, D.J. (1990): "How have American baby boomers fared? Earnings and economic well-being of young adults 1964-1987", Journal of Population Economics 3 (4): 277-290.
- England, P., Farkas, G. (1986): Households, employment and gender - A social, economic and demographic view, Aldine De Gruyter, New York.
- Glick, P., Sung-Ling, L. (1986): "More young adults are living with their parents: who are they?", Journal of Marriage and the Family 48: 107-112.
- Hooimeijer, P., Heida, H. (1995): "Household projections and housing market behaviour", in E. van Imhoff et al. (red): Household demography and household modeling, Plenum Press: 293-318.
- Inglehart, R. (1990): Culture shift in advanced industrial society, Princeton University Press, Princeton N.J.
- Institut National de Statistique (1987): Recensement de la population et des logements au 1er mars 1981 - Tôme 6: Ménages et noyaux familiaux, tôme 6A: Royaume, régions, provinces et arrondissements, Ministère des Affaires Economiques, Bruxelles.

- Keilman, N. (1986): "Analyse van levensloop en huishoudensvorming" in Lesthaeghe, R. en van de Kaa, D.J. (red): Bevolking in groei en krimp, Mens en Maatschappij (boekaflevering jg. 61), Van Loghum Slaterus, Deventer: 70-88.
- Keilman, N. (1988): "Recent trends in family and household composition in Europe", European Journal of Population, 3: 297-325.
- Keilman, N., Kuijsten, A., Vossen, A. (eds) (1988): Modelling household formation and dissolution, Clarendon Press, Oxford.
- Keilman, N., Prinz, C. (1995): "Modelling the dynamics of living arrangements", in Gonnot J.-P., Keilman, N., Prinz, C. (eds): Social security, household and family dynamics in ageing societies, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht.
- Kiernan, K. (1992): "The impact of family disruption in childhood on transitions made in young adult life", Population Studies 46: 213-234.
- Kuijsten, A. (1995): "Recent trends in household and family structures in Europe: an overview", In E. van Imhoff et al. (eds): Household demography and household modelling, Plenum Press: 53-84.
- Kuijsten, A., Oskamp, A. (1991): "Huishoudensontwikkeling in Europa, 1950-1990", Bevolking en Gezin 91-2: 107-141.
- Kuijsten, A.C., Voets, S.Y. (1986): "Relatievorming: het perspectief van de kinderen", in Lesthaeghe, R. en van de Kaa, D.J. (red): Bevolking: groei en krimp, Mens en Maatschappij (boekaflevering jg. 61), Van Loghum Slaterus, Deventer: 37-58.
- Lee H.Y., Rajulton, F., Lesthaeghe, R. (1987): "De gezinsvorming in Vlaanderen: nieuwe vormen, andere timing", Tijdschrift voor Sociologie 8: 35-68.
- Leridon, H., Villeneuve-Gokalp, C. (1988): "Les nouveaux couples - Nombre, caractéristiques, attitudes", Population, 43 (2): 331-374.
- Lesthaeghe, R. (1977): The decline of Belgian fertility 1800-1970, Princeton University Press, Princeton N.J.
- Lesthaeghe, R. (1996) (red): Indicatoren van integratie van etnische minderheden. Dienst voor Wetenschappelijke, Technische en Culturele Aangelegenheden (DWTC), Brussel.
- Lesthaeghe, R. (red) (1997): Diversiteit in sociale verandering - Turkse en Marokkaanse vrouwen in België, VUB Press, Brussel.
- Lesthaeghe, R., Deboosere, P. (1995): "De demografische componenten van de bevolkingsveroudering in de Belgische economische context", in Despontin, M. en Jegers, M. (red): De sociale zekerheid verzekerd?, VUB Press, Brussel: 81-117.
- Lesthaeghe, R., Meekers, D. (1986): "Value changes and the dimensions of familism in the European Community", European Journal of Population, 2: 225-268.
- Lesthaeghe, R., Moors, G. (1992): "De gezinsrelaties: de ontwikkeling en stabilisatie van patronen", in J. Kerkhofs, K. Dobbelaere, L. Voyé & B. Bawin (eds): De versnelde ommekeer - De waarden van Vlamingen, Walen en Brusselaars in de jaren negentig, Uitgeverij Lannoo, Tielt: 19-68.

- Lesthaeghe, R., Moors, G. (1995): "Living arrangements, socio-economic position and values among young adults: a pattern description for France, Germany, Belgium and the Netherlands 1990" in D. Coleman (ed): Europe's population in the 1990s, Oxford University Press, Oxford (chapter 6).
- Lesthaeghe, R., Surkyn, J. (1994): "Turkse en Marokkaanse vrouwen in België: gezinsvorming en waarden bij de generatiewisseling", in van der Erf R.F. en Liefbroer A.C. (red): Allochtone vrouwen: thuis in Nederland? Boekaflevering Bevolking en Gezin, Jg. 94, Pelckmans Uitgeverij, Kapellen: 9-51.
- Lesthaeghe, R., van de Kaa, D. (1986): "Twee demografische transitie?" in Lesthaeghe & van de Kaa (eds): Groei of Krimp? Van Loghum Slaterus, Deventer: 9-24.
- Lesthaeghe, R., Verleye, G. (1992): "De tweede demografische transitie - Conceptuele basis en recente evolutie", in de Jong-Gierveld J. & van Nimwegen N. (eds): De demografische uitdaging - Nederland in Europa op weg naar de 21^e eeuw, Bohn, Stafleu, Van Loghum Uitgevers, Houten & Zaventem: 15-49.
- Lesthaeghe, R.; van de Kaa, D.J. (1986): "Twee demografische transitie?" in Lesthaeghe & van de Kaa (red): Bevolking - Groei en Krimp, Van Loghum Slaterus, Deventer.
- Liefbroer, A.C. (1991): "The choice between a married or an unmarried first union by young adults - A competing risks analysis", European Journal of Population (7) 3: 273-297.
- Liefbroer, A.C., Corijn, M., de Jong-Gierveld, J. (1996): Similarity and diversity in the start of the family formation process in the Low Countries, Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudien, CBGS-monografie 96-3, Brussel.
- Lodewijckx, E., Page, H., Schoenmaeckers, R. (1997): "Turkse en Marokkaanse gezinnen in verandering: de nuptialiteits- en vruchtbaarheidstransities", in R. Lesthaeghe (red): Diversiteit in sociale verandering - Turkse en Marokkaanse vrouwen in België, VUB Press, Brussel.
- Maslow, A. (1954): Motivation and personality, Harper & Row, New York.
- Matthijs, K. (1986): Hertrouw in België. Sociologisch Onderzoeksinstituut, Katholieke Universiteit Leuven, SSD-24.
- Mc Lanahan, S.S. (1985): "Family structure and the reproduction of poverty", American Journal of Sociology 90 (4): 873-901.
- Mc Lanahan, S.S., Bumpass, L. (1988): "Intergenerational consequences of family disruption", American Journal of Sociology (94) 1: 130-152.
- Meulemans, B., Geurts, V., De Decker, P. (1996): "Het onbereikbare dak - Eigendomsverwerving, wooncomfort, prijsontwikkelingen en betaalbaarheid in dynamisch en geografisch perspectief", CBS-Berichten, Centrum voor Sociaal Beleid, UFSIA - Universiteit Antwerpen, Antwerpen.
- Moors, G. (1996): "The valued child - The effects of values on the transition to motherhood", Stockholm Research Reports in Demography nr. 107, University of Stockholm.

- Moors, H., van Nimwegen, N. (1990): Social and demographic effects of changing household structures on children and young people, NIDI report nr. 19, Netherlands Interdisciplinary Demographic Institute, Den Haag.
- Moors, H.; van Nimwegen, N. (1991): Young Europeans and changing living arrangement: some social and demographic effects, Bevolking en Gezin 91-1: 17-38.
- Nationaal Instituut voor de Statistiek (1987): Algemene Volks- en Woningtelling op 1 maart 1981 - Deel 6: Gezinnen en familiekeren, boekdeel 6A: Rijk, gewesten, provincies en arrondissementen, Ministerie Economische Zaken, Brussel.
- Nationaal Instituut voor de Statistiek (1993): Nadere gegevens over huishoudens en familiekeren, NIS - Algemene Tellingen, Brussel (mimeo).
- Preston, S. (1984): "Children and the elderly: divergent paths for America's dependents", Demography 21 (4): 435-457.
- Rezsohazy, R. (1991): Les nouveaux enfants d'Adam et Eve - Les formes actuelles des couples et des familles, Academia, Louvain-la-Neuve.
- Roussel, L. (1989): La famille incertaine, Editions Odile Jacob, Paris.
- Roussel, L. (1992): "La famille en Europe occidentale: divergences et convergences", Population, 92-1: 133-152.
- Surkyn, J., Lesthaeghe, R. (1996): Gezin en woning - Evolutie van gezinsstructuren op de bouw- en woningmarkt, Federatie van Algemene Bouwaanemers, XXVe Driejaarlijks Congres, Verviers.
- Surkyn, J., Lesthaeghe, R. (1996): L'évolution des structures familiales et son impact sur le marché de la construction et du logement, Fédération des Entrepreneurs Généraux de la Construction, XXVème Congrès Triennal, Verviers.
- Thornton, A. (1988): "Cohabitation and marriage in the 1980s", Demography (25) 4: 497-507.
- Thornton, A., Camburn, D. (1987): "The influence of the family on premarital sexual attitudes and behavior", Demography 24 (3): 323-340.
- United Nations (1990): Patterns of first marriage: timing and prevalence, Department of International Economic and Social Affairs, ST/ESA/SER.R/III, New York.
- van de Kaa, D. (1987): "Europe's second demographic transition", Population Bulletin, Population Reference Bureau, 42 (1): 1-58.
- Van der Haegen, H., Van Hecke, E., Juchtmans, G. (1996): Les régions urbaines belges, 1991", Etudes Statistiques, Institut National de Statistique (INS-NIS), Bruxelles, 104.
- Van Engelsdorp Gastelaars, R. (1992): "Huishoudensontwikkelingen en residentiële spreiding - Een demografische uitdaging", in N. van Nimwegen en J. de Jong-Gierveld (red): De demografische uitdaging: Nederland op weg naar de 21^e eeuw, Bohn Stafleu Van Loghum, Houten & Zaventem: 73-88.
- Van Hecke, E. (1992): "De evolutie van de migratietendensen 1977-1990 in de Belgische ruimte", Bevolking en Gezin 92-2: 1-27.

- van Imhoff, E. (1995): "LIPRO - A multistate household projection model", in E. van Imhoff et al. (red): Household demography and household modeling, Plenum Press: 273-291.
- van Imhoff, E., Keilman, N. (1991): LIPRO 2.0 - An application of a dynamic demographic projection model to household structure in the Netherlands, NIDI-CBGS rapport 23, Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut, Den Haag, 245 p.
- van Imhoff, E., Kuijsten, A., Hooimeijer, P., van Wissen, L. (red) (1995): Household demography and household modeling, Plenum Press, New York & London.
- Villeneuve-Gokalp, C. (1990): "Du mariage aux unions sans papiers: histoire récente des transformations conjugales", Population 45 (2): 265-298.
- Willems, P. (1991): "Demografisch overzicht - België 1950-1990", in CBGS: Bevolking en Beleid, Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudiën, Ministerie Vlaamse Gemeenschap, Brussel: 1-67.
- Willems, P. (1993): "Demografische vooruitzichten, 1992-2050", in Ouderen in Solidariteit, Vlaams Welzijnscongres, congresboek, Kluwer Editorial, Zaventem: 9-40.
- Willems, P., Vanderhoeft, C. (1985): "Samenwonen, huwen en scheiden", Bevolking en Gezin 85-2: 271-310.

